delta lloyd pensioenfonds

PENSIOEN 1-2-3
Hoe is uw pensioen geregeld

Pensioen 1-2-3 bestaat uit 3 lagen. Dit is laag 3
In laag 1 leest u wat u wel en niet krijgt in uw pensioenregeling. In laag 2 vindt u meer informatie over de onderwerpen in laag 1. Kijk dan bij hetzelfde onderdeel en icoon in laag 2. In laag 3 vindt u de meest uitgebreide beschrijving van de pensioenregeling, het pensioenreglement. U kunt laag 1, 2 en 3 vinden op www.deltalloydpensioenfonds.nl of opvragen bij Delta Lloyd Pensioenfonds door het sturen van een mail naar deltalloydpensioenfonds@azl.eu of te bellen met +31 (0)88 116 30 28.

Pensioenreglement

Uitvoeringsovereenkomst

Jaarverslag

Actuariële en bedrijfstechnische nota (abtn)

Verklaring van beleggingsbeginselen

Financieel crisisplan

Bent u benieuwd naar uw totale pensioen? Kijk op www.mijnpensioenoverzicht.nl.
Vragen over uw pensioen? Kijk op onze website www.deltalloydpensioenfonds.nl

Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd

Pensioenreglement 2019

(vastgesteld 19 december 2018)

Inhoud

Artikel 2.	**Deelnemerschap**	**5**
Artikel 3.	**Pensioenaanspraken**	**5**
Artikel 4.	**Persoonsgegevens**	**5**
Artikel 5.	**Verwerving en voorwaarden van aanspraken**	**5**
Artikel 6	**Korting pensioenaanspraken en pensioenrechten**	**6**
Artikel 7.	**Grondslag voor de berekening van de pensioenen**	**7**
Artikel 8.	**Ouderdomspensioen**	**9**
Artikel 9.	**Partnerpensioen**	**9**
Artikel 10.	**Wezenpensioen**	**10**
Artikel 11.	**Anwhiaatpensioen**	**10**
Artikel 12.	**Deeltijd dienstverband**	**11**
Artikel 13.	**Vervroeging van de pensioendatum**	**11**
Artikel 14.	**Uitstel van de pensioendatum**	**12**
Artikel 15.	**Deeltijdpensionering**	**13**
Artikel 16.	**Uitruil van ouderdomspensioen in partnerpensioen**	**14**
Artikel 17	**Uitruil van ouderdomspensioen in partnerpensioen bij beëindiging van het deelnemerschap voor de pensioendatum**	**15**
Artikel 18.	**Uitruil van partnerpensioen in ouderdomspensioen**	**15**
Artikel 19.	**In hoogte variërend ouderdomspensioen**	**16**
Artikel 20.	**Uitbetaling**	**17**
Artikel 21.	**Beëindiging van de deelneming voor de pensioendatum**	**17**
Artikel 22.	**Langdurig onbetaald verlof**	**18**
Artikel 23.	**Waardeoverdracht**	**18**
Artikel 24.	**Echtscheiding of beëindiging van het geregistreerd partnerschap of de gezamenlijke huishouding**	**19**
Artikel 25.	**Verevening ouderdomspensioen**	**20**
Artikel 26.	**Afkoop gering pensioen**	**21**
Artikel 26a.	**Verval klein pensioen**	**21**
Artikel 27.	**Kosten van de pensioenregeling**	**22**
Artikel 28.	**Algemene bepalingen**	**22**
Artikel 29.	**Vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid**	**22**
Artikel 30.	**Aanpassingen van de pensioenen**	**23**
Artikel 31.	**Plichten van de deelnemer**	**24**
Artikel 32.	**Verbod op vervreemding**	**24**
Artikel 33.	**Eenzijdige wijzigingsbevoegdheid**	**24**
Artikel 34.	**Onvoorziene gevallen**	**24**
Artikel 35.	**Overgangsbepaling**	**24**
Artikel 36.	**Woonplaats, geschillen**	**25**
Artikel 37.	**Inwerkingtreding**	**25**
Bijlage 1	**Overgangsbepaling deelnemers 31 december 2005, 31 december 2013, 31 december 2016**	**26**
Bijlage 2	**Flexibiliserings- en afkooptabellen**	**31**

Artikel 1. Begripsomschrijvingen
In dit reglement wordt verstaan onder:

Pensioenfonds:
Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd, gevestigd te Amsterdam;

Werkgever:
Delta Lloyd Services BV, gevestigd te Amsterdam;

Werknemer:
de persoon die een arbeidsovereenkomst met de werkgever heeft, met uitzondering van de vakantiewerker en de stagiaire ;

Deelnemer:
de werknemer of gewezen werknemer die op grond van een pensioenovereenkomst pensioenaanspraken verwerft jegens het pensioenfonds;

Gewezen deelnemer:
de werknemer of gewezen werknemer door wie op grond van een pensioenovereenkomst geen pensioen meer wordt verworven en die bij beëindiging van de deelneming een pensioenaanspraak heeft behouden jegens het pensioenfonds;

Bestuur:
het bestuur van het pensioenfonds;

Pensioenovereenkomst:
de afspraken over pensioen die de werkgever collectief met werknemers heeft gemaakt;

Pensioendatum:
de eerste dag van de maand, waarin het ouderdomspensioen volledig ingaat;

Deeltijdpensioendatum:
de eerste dag van de maand, waarin het ouderdomspensioen gedeeltelijk ingaat;

Richtpensioendatum:
de eerste dag van de maand, waarin de (gewezen) deelnemer de leeftijd van 67 jaar heeft bereikt;

Flexperiode:
de flexperiode gaat in op de eerste dag van de maand waarin de (gewezen) deelnemer de leeftijd van 57 jaar bereikt en eindigt op de eerste dag van de maand waarin de (gewezen) deelnemer de AOW-leeftijd vermeerderd met 5 jaar bereikt met een maximum van 72 jaar;

Normuren:
het maximale aantal uren per jaar dat de deelnemer met de werkgever als arbeidsduur in de arbeidsovereenkomst kan overeenkomen;

Betaaluren:
het op voorhand aantal overeengekomen uren per jaar waarvoor de deelnemer wordt beloond, met inachtneming van zijn keuze met betrekking tot (tijdelijke) aanpassing arbeidsduur;

Variabele beloning:
de uitgekeerde
- Garantieprovisie;
- Vereveningstoeslag;
- Garantiebonus;
- Vaste toelage inspecteurs;
- Voorschot bonus inspecteurs;
- Afrekening bonus inspecteurs.

Partner:
als partner wordt beschouwd:
1. de persoon met wie de (gewezen) deelnemer voor de burgerlijke stand een geregistreerd partnerschap heeft;
2. de man of vrouw met wie de (gewezen) deelnemer onmiddellijk voor diens overlijden een gemeenschappelijke huishouding heeft gevoerd mits aan alle navolgende voorwaarden is voldaan:
   a de partner is niet een bloed- of aanverwant van de (gewezen) deelnemer in de rechte linie of in de tweede graad zijlinie;
   b de (gewezen) deelnemer en de partner zijn beiden ongehuwd of ongeregistreerd
   c de (gewezen) deelnemer en de partner voeren uitsluitend met elkaar en eventueel met hun kinderen een gemeenschappelijke huishouding;
   d de (gewezen) deelnemer en de partner hebben een samenlevingsovereenkomst in de vorm van een notariële akte, waarin tenminste zijn opgenomen:
      - de volledige namen en de geboortedata van de (gewezen) deelnemer en de partner;
      - een regeling met betrekking tot de verdeling van de kosten van de gemeenschappelijke huishouding;
   e de gemeenschappelijke huishouding is begonnen vóór de pensioendatum en heeft, blijkens een uittreksel uit de Basisregistratie Personen, tenminste zes volle maanden geduurd vóór de pensioendatum;
   f de (gewezen) deelnemer en de partner hebben zich uitsluitend wegens de tussen hen bestaande affectieve relatie tegenover elkaar verbonden elkaar het nodige te verschaffen;

Nabestaande:
- indien de (gewezen) deelnemer getrouwd is: de weduwe/ de weduwnaar;
- indien de (gewezen) deelnemer voor de burgerlijke stand een geregistreerd partnerschap is aangegaan: de partner;
- indien de (gewezen) deelnemer een gezamenlijke huishouding met een partner voert: de partner;
- indien de (gewezen) deelnemer getrouwd is geweest of een geregistreerd partnerschap, dan wel een gezamenlijke huishouding heeft gevoerd: de gewezen echtgenoot of de gewezen partner.

Arbeidsongeschiktheid:
ongeschiktheid tot het verrichten van arbeid, die geacht wordt aanwezig te zijn indien en zolang er recht bestaat op een uitkering krachtens de WIA dan wel de WAO alsmede gedurende de wachttijd voorafgaand aan de uitkering, een en ander als vastgesteld door het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen (UVW), en die is aangevangen tijdens het deelnemerschap;

AOW:
Algemene ouderdomswet;

AOW-datum;
Datum waarop het recht op een uitkering op grond van de AOW ingaat;

WAO:
Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering;

WAZ:
Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen;

Wajong:
Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering jonggehandicapten;

WIA:
Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen;

WW:
Wet op de werkloosheidsuitkering;

Anw:
Algemene nabestaandenwet;

UWV:
Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen;

CAO:
de collectieve arbeidsovereenkomst van Delta Lloyd Services BV.

Arbeidsgerelateerde uitkering
Een uitkering uit hoofde van de WW, WIA, Wajong, WAZ of WAO.

Artikel 2. Deelnemerschap

1. Alle werknemers die de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt, zullen als deelnemers in de pensioenregeling worden opgenomen.
2. Opname in de pensioenregeling vindt plaats op de eerste dag van de maand volgend op de datum waarop de werknemer aan de gestelde voorwaarden voldoet. Voldoet de werknemer op de eerste dag van de maand aan de gestelde voorwaarden, dan vindt opname op die eerste dag plaats.
3. Werknemers, die op de datum van inwerkingtreding van dit reglement al aan de gestelde voorwaarden voldoen, worden per die datum in de pensioenregeling opgenomen.
4. Elke deelnemer ontvangt op aanvraag een exemplaar van dit reglement en van eventueel daarin aangebrachte wijzigingen.
5. In ieder geval eenmaal per jaar ontvangt de deelnemer een Uniform pensioenoverzicht.
6. Het pensioenfonds verstrekt een opgave als bedoeld in lid 5 van dit artikel éénmalig. Op verzoek verstrekt het pensioenfonds nogmaals een opgave en kan daarvoor een kostenvergoeding vragen.
7. Jaarlijks verstrekt het pensioenfonds ten behoeve van de deelnemer éénmalig de aan het betreffende jaar, dan wel, indien de opgave na afloop van het jaar wordt verstrekt, aan het voorafgaande jaar, toe te rekenen waarde-aangroei van pensioenaanspraken overeenkomstig de Wet inkomstenbelasting 2001 en de daarop berustende bepalingen.
8. Op verzoek van de deelnemer of gewezen deelnemer verstrekt het pensioenfonds binnen drie maanden een opgave van de te bereiken pensioenaanspraken volgens het bepaalde in de Pensioenwet. Het pensioenfonds kan hiervoor een kostenvergoeding vragen.
9. Het deelnemerschap eindigt:
   a door het ingaan van het volledige ouderdomspensioen;
   b door het overlijden van de deelnemer;
   c door beëindiging van de dienstbetrekking met de werkgever voor de pensioendatum, anders dan door het overlijden van de deelnemer;
   d door beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst van de werkgever met het pensioenfonds.

Artikel 3. Pensioenaanspraken

Aan de deelnemers worden pensioenaanspraken toegekend onder de voorwaarden in dit reglement omschreven.
Deze pensioenaanspraken omvatten:

a ouderdomspensioen voor alle deelnemers;
b partnerpensioen voor alle deelnemers;
c wezenpensioen voor alle deelnemers;
d Anwhiaatpensioen, tenzij de deelnemer daarvan afstand heeft gedaan, met instemming van zijn partner, indien hij die heeft.

Artikel 4. Persoonsgegevens

Het pensioenfonds verzamelt en verwerkt gegevens van (gewezen) deelnemers uitsluitend voor de uitvoering van hun pensioenovereenkomst, waarop dit pensioenreglement is gebaseerd.

Artikel 5. Verwerving en voorwaarden van aanspraken

1. De aanspraken op ouderdomspensioen, partnerpensioen en wezenpensioen zullen tegen betaling van een collectieve beschikbare premie gefinancierd worden.
   De aanspraken op ouderdomspensioen worden op kapitaalbasis toegekend.

De aanspraken op partner-, Anwhiaat- en wezenpensioen worden op risicobasis toegekend. Vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid wordt op risicobasis gedekt.

2. Indien de deelnemer bij aanvang van het deelnemerschap geheel arbeidsongeschikt is, bestaat er geen recht op vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid voor ouderdomspensioen, partnerpensioen, Anwhiaatpensioen en wezenpensioen
3. Indien de deelnemer bij aanvang van het deelnemerschap gedeeltelijk arbeidsongeschikt is, bestaat slechts recht op vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid voor ouderdomspensioen, partnerpensioen, Anwhiaatpensioen en wezenpensioen voor het gedeelte waarvoor de werknemer niet arbeidsongeschikt is.
4. Indien uit een eerdere pensioenovereenkomst nog recht op vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid voor een toename van de arbeidsongeschiktheid bestaat bij een vorige pensioenuitvoerder, heeft de deelnemer uit hoofde van een toename van arbeidsongeschiktheid geen recht op vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid voor ouderdomspensioen, partnerpensioen, Anwhiaatpensioen en wezenpensioen, voorzover voor de toename van de arbeidsongeschiktheid recht op vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid bestaat bij een vorige pensioenuitvoerder.
5. Het in de leden 2 tot en met 4 van dit artikel bepaalde is niet meer van toepassing met ingang van de datum waarop de deelnemer zijn werkzaamheden vier weken aaneengesloten volledig heeft hervat.
6. Indien de deelnemer gedeeltelijk arbeidsongeschikt is, bestaat slechts aanspraak op verhogingen van pensioen en, met inachtneming van het bepaalde in lid 4 van dit artikel, dekking van het recht op vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid, voorzover de verhoging betrekking heeft op het pensioen waarvoor geen vrijstelling van premiebetaling is verleend..
7. Voor de bepalingen in dit artikel geldt dat een deelnemer geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt is indien de deelnemer
   - volledig (80% of meer) of gedeeltelijk (35%-80%) arbeidsongeschikt is in de zin van de WIA dan wel
   - (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt is in de zin van, dan wel recht heeft op een (gedeeltelijke) uitkering krachtens de WAO, de WAZ of de Wajong, dan wel

   recht heeft op (gedeeltelijke) loondoorbetaling krachtens het Burgerlijk Wetboek of op een (gedeeltelijke) uitkering krachtens de Ziektewet.

Artikel 6 Korting pensioenaanspraken en pensioenrechten

1. Het pensioenfonds kan verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten uitsluitend verminderen indien:
   a. het pensioenfonds gezien de beleidsdekkingsgraad niet voldoet aan de eisen voor het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen;
   b. het pensioenfonds niet in staat is binnen een redelijke termijn de technische voorzieningen en het minimaal vereist eigen vermogen door waarden te dekken zonder dat de belangen van deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden, andere aanspraakgerechtigden of de werkgever onevenredig worden geschaad; en
   c. alle overige beschikbare sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet zoals uitgewerkt in het herstelplan.
2. Het pensioenfonds informeert de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever schriftelijk over het besluit tot vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten.

3. De vermindering, bedoeld in het eerste lid, kan op zijn vroegst een maand nadat de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden, werkgever en toezichthouder hierover geïnformeerd zijn, worden gerealiseerd.

Artikel 7. Grondslag voor de berekening van de pensioenen

1. Bij de berekening van ouderdomspensioen, partnerpensioen en wezenpensioen wordt uitgegaan van
   - de premie die de werkgever collectief voor de deelnemers ter beschikking stelt;
   - de dienstjaren van de deelnemer;
   - de pensioengrondslag van de deelnemer.

Collectief beschikbaar gestelde premie

2. De werkgever is jaarlijks een collectief beschikbare premie verschuldigd ter grootte van 30% van de som van de (deeltijd) pensioengrondslagen van de deelnemers. Deze collectief beschikbare premie is bestemd voor de jaarlijkse aangroei van de aanspraken op ouderdomspensioen en de dekking van partner- en wezenpensioen, inclusief de dekking van vrijstelling van premiebetaling voor deze pensioenen.
   De collectief beschikbare premie die de werkgever verschuldigd is omvat de eventuele eigen bijdrage van de deelnemers, die de werkgever op hun salaris inhoudt.

3. Voor het positieve verschil tussen de voor een jaar collectief beschikbaar gestelde premie en de voor de aangroei van ouderdomspensioen en de dekking van partner- en wezenpensioen, inclusief de dekking van vrijstelling van premiebetaling voor deze pensioenen, benodigde premie, houdt het pensioenfonds een premie-egalisatiedepot aan. Een negatief verschil tussen de voor een jaar collectief beschikbaar gestelde premie en de voor de aangroei van ouderdomspensioen en de dekking van partner- en wezenpensioen, inclusief de dekking van vrijstelling van premiebetaling voor deze pensioenen, als bedoeld onder lid 2, benodigde premie, onttrekt het pensioenfonds aan het premie-egalisatiedepot, totdat het bepaalde in artikel 8, lid 3 van toepassing is.

Dienstjaren

4. De voor de pensioenberekening in aanmerking te nemen dienstjaren zijn de jaren vanaf 1 januari 2017 in dienst van de werkgever doorgebracht tussen de datum waarop de deelnemer wordt opgenomen in het pensioenfonds en de richtpensioendatum, met uitzondering van perioden van onbetaald verlof, niet zijnde ouderschaps- of palliatief verlof.
   Perioden van onbetaald verlof, niet zijnde ouderschaps- en palliatief verlof, worden voor de pensioenberekening alleen als dienstjaren in aanmerking genomen, indien de werknemer een bijdrage voldoet ter vervanging van de volledige collectief beschikbare premie voor het pensioen over deze perioden.

   Het aantal dienstjaren wordt bepaald in jaren en volle maanden; een gedeelte van een maand wordt verwaarloosd.

Pensioengrondslag

5. De pensioengrondslag is een bedrag gelijk aan het pensioengevend inkomen van de deelnemer, verminderd met een franchise.
   De vaststelling van de pensioengrondslag vindt voor het eerst plaats per de datum van aanvang van het deelnemerschap en vervolgens jaarlijks per 1 april.
   De pensioengrondslag zal ook per 1 januari worden aangepast, indien op grond van

wettelijke voorschriften de franchise dan moet worden aangepast en indien het maximale pensioengevend loon dan wordt aangepast.

Pensioengevend inkomen

6. Voor de bepaling van ouderdomspensioen, partnerpensioen en wezenpensioen wordt onder pensioengevend inkomen verstaan het uurloon maal het aantal normuren per jaar, vermeerderd met de daarbij horende vakantietoeslag, de jaarlijkse uitkering en toeslagen die tot het pensioengevend inkomen horen volgens de CAO of de arbeidsovereenkomst die geldt tussen de werkgever en de werknemer.
   Het pensioengevend inkomen bedraagt niet meer dan het bedrag dat volgens de Wet op de loonbelasting 1964, zoals die luidt op 1 januari 2018, ten hoogste als pensioengevend loon in aanmerking mag worden genomen.
   Op 1 januari 2019 bedraagt het pensioengevend inkomen ten hoogste € 107.593,00. Vanaf 2020 wordt dit bedrag jaarlijks op 1 januari verhoogd met de verhoging van het maximale pensioengevend loon in de zin van de Wet op de loonbelasting 1964.
7. Indien het aantal betaaluren meer bedraagt dan het aantal normuren wordt bij toepassing van het bepaalde in het vorige lid van het aantal betaaluren uitgegaan.
   Indien het aantal betaaluren minder bedraagt dan het aantal normuren is artikel 12 van toepassing.
   Voor perioden van onbetaald verlof, met uitzondering van ouderschaps- en palliatief verlof, wordt het aantal betaaluren op 0 gesteld, tenzij de deelnemer er voor kiest de collectief beschikbare premie tijdens de periode van onbetaald verlof aan de werkgever te betalen op een door de werkgever aan te geven wijze.
8. Het pensioengevend inkomen wordt voor het eerst vastgesteld per de datum van aanvang van het deelnemerschap op basis van de uiterlijk twee maanden na de datum van aanvang van het deelnemerschap bij het pensioenfonds bekende gegevens en vervolgens per 1 april op basis van de uiterlijk op 15 juni van het betreffende jaar bij het pensioenfonds bekende gegevens.
9. Voor een deelnemer die buitengewoon-, zwangerschaps-, bevallings–, palliatief-, of ouderschapsverlof opneemt, wordt uitgegaan van het pensioengevend inkomen dat voor de deelnemer gegolden zou hebben indien dat verlof niet was opgenomen.
10. Voor een deelnemer die onbetaald verlof opneemt met uitzondering van ouderschaps- en palliatief verlof en de collectief beschikbare premie voldoet ter vervanging van de premie voor de pensioenen over deze perioden, wordt uitgegaan van het pensioengevend inkomen dat voorafgaand aan het verlof is vastgesteld.
11. In afwijking van lid 6, eerste zin van dit artikel, wordt voor een deelnemer van 57 jaar of ouder die conform het bepaalde in de geldende cao een lichtere functie aanvaardt in het kader van loopbaanombuiging, uitgegaan van het pensioengevend inkomen dat laatstelijk voorafgaand aan het betrekken van de lichtere functie gold, vermeerderd met de loonrondes op grond van de cao na aanvaarding van de lichtere functie, tenzij het pensioengevend inkomen uit hoofde van de lichtere functie meer bedraagt.
12. Voor een deelnemer op wie een regeling inzake variabele beloning buitendienst van toepassing is, wordt tot het pensioengevend inkomen ook gerekend het bedrag van de variabele beloning dat in het voorafgaande kalenderjaar aan de deelnemer is uitgekeerd.
13. In aanvulling op het voorgaande wordt voor de deelnemer waarvoor het deelnemerschap wordt beëindigd door uitdiensttreding over de in het pensioengevend salaris opgenomen variabele beloning van het voorgaande jaar voor de resterende duur van het kalenderjaar ouderdomspensioen toegekend. Daarbovenop wordt over de som van de in het jaar van beëindiging van het deelnemerschap uitgekeerde variabele beloning per de datum van uitdiensttreding, ouderdomspensioen toegekend op basis van artikel 8van dit

pensioenreglement, voor zover dat binnen de maximale pensioenopbouw over de doorgebrachte diensttijd in het jaar van beëindiging van het deelnemerschap blijft. De eindafrekening van deze variabele beloning moet binnen zes maanden na het einde van het deelnemerschap bij het pensioenfonds bekend zijn.

Franchise

14. De franchise voor de bepaling van de pensioengrondslag voor het ouderdomspensioen, wordt vastgesteld op een bedrag ter grootte van het bedrag dat volgens de Wet op de loonbelasting 1964 per 1 januari van het betreffende jaar gehanteerd mag worden voor middelloonregelingen met het maximaal toegestane opbouwpercentage.

Artikel 8. Ouderdomspensioen

1. Het ouderdomspensioen gaat in op de richtpensioendatum van de deelnemer of gewezen deelnemer en wordt aan de deelnemer of gewezen deelnemer uitgekeerd tot de eerste dag van de maand volgend op diens overlijden.
2. Per dienstjaar wordt een bedrag aan ouderdomspensioen opgebouwd. Het bedrag hangt af van de door de werkgever voor dat jaar collectief beschikbaar gestelde premie. Vanaf 2017 bedraagt het jaarlijkse ouderdomspensioen dat wordt opgebouwd 1,875% van de pensioengrondslag.
3. Het bestuur wijzigt het opbouwpercentage van lid 2, met ingang van 1 januari van een boekjaar, indien de door de werkgever voor een jaar collectief beschikbaar gestelde premie, vermeerderd met het premie-egalisatiedepot, naar verwachting van het pensioenfonds minder bedraagt dan de premie die het pensioenfonds volgens de Actuariële en Bedrijfstechnisch Nota nodig heeft.
4. Wijzigingen van de pensioengrondslag en het opbouwpercentage worden uitsluitend in aanmerking genomen over de dienstjaren vanaf de eerste dag van de maand op of volgend op de datum van wijziging.

Artikel 9. Partnerpensioen

1. Het partnerpensioen gaat in op de eerste dag van de maand waarin de deelnemer overlijdt en wordt aan de nabestaande uitgekeerd tot de eerste dag van de maand volgend op diens overlijden.
2. Het jaarlijkse partnerpensioen bedraagt 70% van het ouderdomspensioen, dat de deelnemer kan behalen, indien hij tot de richtpensioendatum blijft deelnemen. Voor de berekening van het te behalen ouderdomspensioen gaat het pensioenfonds uit van het over de dienstjaren vanaf 1 januari 2017 opgebouwde ouderdomspensioen en het tot de richtpensioendatum op te bouwen ouderdomspensioen op basis van de laatst vastgestelde pensioengrondslag, het laatst geldende opbouwpercentage, waarbij de wijziging van artikel 8, lid 3 buiten beschouwing wordt gelaten, en de laatst geldende deeltijdfactor.
3. Voor het verkrijgen van de uitkering van partnerpensioen voor een partner als omschreven in artikel 1, definitie van ‘Partner’, onder 2, dient het pensioenfonds in het bezit te zijn van:
   a. een uittreksel uit de Basisregistratie Personen , waaruit blijkt dat aan de in artikel 1 bij de definitie van ‘Partner’ onder 2, sub a t/m f omschreven voorwaarden is voldaan;
   b. een notarieel verleden samenlevingsovereenkomst of een gewaarmerkt uittreksel hiervan waarin tenminste zijn opgenomen
      - de volledige namen en de geboortedata van de (gewezen) deelnemer en de partner;
      - een regeling met betrekking tot de verdeling van de kosten van de gemeenschappelijke huishouding.

Artikel 10. Wezenpensioen

1. Het wezenpensioen gaat in op de eerste dag van de maand waarin de deelnemer overlijdt en wordt aan elk van de kinderen van de deelnemer of de gewezen deelnemer uitgekeerd tot de eerste dag van de maand volgend op de 18de verjaardag van het kind, dan wel tot de eerste dag van de maand volgend op de overlijdensdatum van het kind, zo deze dag eerder valt.
2. Het wezenpensioen zal voorts worden uitgekeerd met ingang van de eerste dag van de maand, waarin een kind arbeidsongeschikt of studerende is, doch niet eerder dan met ingang van de eerste dag van de maand, waarin de deelnemer overlijdt noch ook eerder dan met ingang van de eerste dag van de maand volgend op de 18e verjaardag van het kind. De uitkering wordt voortgezet tot de eerste dag van de maand volgend op de 27e verjaardag van het kind, dan wel tot de eerste dag van de maand volgend op de datum, waarop het kind voordien overlijdt of ophoudt arbeidsongeschikt te zijn of te studeren.
3. Een kind wordt beschouwd als arbeidsongeschikt indien het kind 45% of meer arbeidsongeschikt is en een arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangt. Een kind studeert indien het kind wordt beschouwd als studerende in de zin van de Wet op de Studiefinanciering.
4. Onder kinderen wordt verstaan:
   - kinderen die tot de (gewezen) deelnemer in familierechtelijke betrekking staan als bedoeld in het Burgerlijk Wetboek;
   - pleegkinderen en kinderen die tot de echtgenoot of partner van de deelnemer in familierechtelijke betrekking staan als bedoeld in het Burgerlijk Wetboek. Pleegkinderen en kinderen die tot de echtgenoot of partner van de deelnemer in familierechtelijke betrekking staan dienen door de (gewezen) deelnemer te worden opgevoed en geheel of nagenoeg geheel door de deelnemer te worden onderhouden.
5. Het jaarlijkse wezenpensioen bedraagt voor ieder kind 20% van het partnerpensioen. Het wezenpensioen wordt verdubbeld indien de deelnemer overlijdt zonder een pensioengerechtigde weduwe, weduwnaar of partner na te laten of indien de pensioengerechtigde weduwe, weduwnaar of partner overlijdt.
   Indien het huwelijk van een gewezen deelnemer na de beëindiging van het deelnemerschap is ontbonden door echtscheiding of na scheiding van tafel en bed, dan wel indien het geregistreerd partnerschap of de gezamenlijke huishouding is beëindigd en de gewezen echtgenoot of partner aanspraak heeft op partnerpensioen, is het overlijden van de gewezen echtgenoot of partner bepalend voor het ingaan van de verdubbeling.

Artikel 11. Anwhiaatpensioen

1. Het Anwhiaatpensioen is gelijk aan het bedrag van de uitkering ingevolge de Anw voor een nabestaande, dat geldt op de eerste januari in het jaar van overlijden van de deelnemer.
2. Het Anwhiaatpensioen gaat in op de eerste dag van de maand waarin de deelnemer overlijdt en wordt aan de weduwe, weduwnaar of partner uitgekeerd tot de eerste dag van de maand waarin de weduwe, weduwnaar of partner 67 jaar wordt, doch uiterlijk tot een van de volgende dagen, indien die eerder valt:
   - de eerste dag van de maand volgend op de datum waarop de weduwe, weduwnaar of partner overlijdt,
   - de eerste dag van de maand volgend op de datum waarop de weduwe, weduwnaar of partner de AOW-leeftijd bereikt.
3. Voor het verkrijgen van de aanspraak op Anwhiaatpensioen voor een partner als omschreven in artikel 1, definitie van ‘Partner’, onder 2, gelden dezelfde voorwaarden als vermeld in artikel 9, lid 3 van dit pensioenreglement.

Artikel 12. Deeltijd dienstverband

1. Indien tussen de deelnemer en de werkgever is overeengekomen dat het aantal betaaluren minder bedraagt dan het aantal normuren, is er sprake van deeltijddienstverband en wordt voor de berekening van het ouderdomspensioen, en het daarvan afgeleide partnerpensioen en wezenpensioen gehandeld als aangegeven in dit artikel.
2. Voor de betrokken deelnemer wordt een deeltijdfactor vastgesteld, per de eerste dag van de maand waarin
   - het deeltijd dienstverband van toepassing wordt
   - er een wijziging plaatsvindt in het aantal norm en/of betaaluren.
3. De deeltijdfactor is gelijk aan het aantal betaaluren per jaar gedeeld door het aantal normuren en bedraagt maximaal 1. Overuren beïnvloeden de deeltijdfactor niet.
4. Voor de berekening van het ouderdomspensioen, en het daarvan afgeleide partnerpensioen en wezenpensioen wordt de deeltijdfactor toegepast op het percentage van artikel 8, lid 2 van dit pensioenreglement.

Artikel 13. Vervroeging van de pensioendatum

1. De (gewezen) deelnemer kan het ouderdomspensioen binnen de flexperiode op een vroeger tijdstip dan de richtpensioendatum laten ingaan, onder de voorwaarde dat hij of zij vanaf dat tijdstip geen arbeidsovereenkomst met de werkgever heeft.
2. De wetgever stelt de voorwaarde dat de gewezen deelnemer vanaf het tijdstip van vervroeging geen inkomsten ontvangt uit arbeid of uit andere inkomensgenererende activiteiten, of een arbeidsgerelateerde uitkering ontvangt, indien het pensioen ingaat voor een bepaalde leeftijd. Indien de gewezen deelnemer het ouderdomspensioen binnen de flexperiode op een vroeger tijdstip laat ingaan dan die leeftijd, geldt deze door de wetgever gestelde voorwaarde.
3. Gebruikmaking van de mogelijkheid van vervroeging is onherroepelijk en kan slechts éénmalig gedaan worden.
4. Voor de deelnemer wordt per de vervroegde pensioendatum conform artikel 21 van dit pensioenreglement een tijdsevenredig ouderdomspensioen vastgesteld.
   Voor de (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte (gewezen) deelnemer voor wie conform artikel 29 van dit pensioenreglement in verband met arbeidsongeschiktheid vrijstelling van premiebetaling is verleend, wordt per de vervroegde pensioendatum een premievrij ouderdomspensioen vastgesteld.
5. Bij gebruikmaking van de mogelijkheid van vervroeging vervallen de aanspraken op partnerpensioen en wezenpensioen en Anwhiaatpensioen op de ingangsdatum van het ouderdomspensioen.
6. Bij gebruikmaking van de mogelijkheid van vervroeging stopt de vrijstelling van premiebetaling wegens arbeidsongeschiktheid.
7. Indien van de mogelijkheid van vervroeging van de pensioendatum gebruik wordt gemaakt, wordt het bereikte tijdsevenredige of premievrije ouderdomspensioen aan de hand van de in de tabel, die staat vermeld in bijlage 2, vermelde factoren voor ouderdomspensioen herrekend naar een direct op de vervroegde pensioendatum ingaand ouderdomspensioen.
8. De periode van vervroeging dient in volle maanden te worden vastgesteld en bedraagt tenminste zes maanden. Bij een vervroeging naar de eerste dag van de maand waarin recht ontstaat op een AOW-uitkering geldt de termijn van tenminste zes maanden niet.
9. De (gewezen) deelnemer die het voornemen heeft om van de in lid 1 genoemde mogelijkheid van vervroeging gebruik te maken, dient dit voornemen schriftelijk uiterlijk zes maanden voor de gewenste pensioendatum bij het pensioenfonds te melden.

10. De (gewezen) deelnemer die van de in lid 1 genoemde mogelijkheid van vervroeging gebruik wil maken, dient dit schriftelijk uiterlijk voor de door het pensioenfonds opgegeven datum bij het pensioenfonds te melden, met daarbij de schriftelijke bevestiging van zijn werkgever of de werkgever als omschreven in artikel 1 van dit pensioenreglement dat de arbeidsovereenkomst uiterlijk op de gewenste pensioendatum eindigt, tenzij de wetgever dat niet als voorwaarde stelt.
11. De (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte (gewezen) deelnemer voor wie conform artikel 29 van dit pensioenreglement in verband met arbeidsongeschiktheid vrijstelling van premiebetaling is verleend en die het ouderdomspensioen wenst te vervroegen, dient dit voornemen schriftelijk uiterlijk zes maanden voor de gewenste pensioendatum bij het pensioenfonds te melden.
    De (gedeeltelijk) (arbeidsongeschikte) (gewezen) deelnemer die van de in lid 1 genoemde mogelijkheid van vervroeging gebruik wil maken dient dit schriftelijk uiterlijk voor de door het pensioenfonds opgegeven datum bij het pensioenfonds te melden met daarbij de schriftelijke bevestiging van de uitkeringsinstantie en/of zijn werkgever of de werkgever als omschreven in artikel 1 van dit pensioenreglement dat de uitkering en/of arbeidsovereenkomst uiterlijk op de gewenste pensioendatum eindigt, tenzij de wetgever dat niet als voorwaarde stelt.
12. Indien de wetgever aan de vervroeging voorwaarden stelt, verschaft de (gewezen) deelnemer of de (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte (gewezen) deelnemer die het ouderdomspensioen op een vroeger tijdstip wil laten ingaan, het pensioenfonds voorafgaand aan de gewenste pensioendatum een door hem ondertekende schriftelijke verklaring die door het pensioenfonds is opgesteld.
    De (gedeeltelijk) (arbeidsongeschikte) (gewezen) deelnemer verschaft daarbij de schriftelijke bevestiging van de uitkeringsinstantie en/of zijn werkgever of de werkgever als omschreven in artikel 1 van dit pensioenreglement dat de uitkering en/of arbeidsovereenkomst uiterlijk op de gewenste pensioendatum eindigt.

Artikel 14. Uitstel van de pensioendatum

1. De (gewezen) deelnemer kan het ouderdomspensioen binnen de flexperiode op een later tijdstip dan de richtpensioendatum laten ingaan.
2. Gebruikmaking van de mogelijkheid van uitstel is onherroepelijk en kan slechts éénmalig gedaan worden.
3. Indien van de mogelijkheid van uitstel van de pensioendatum gebruik gemaakt wordt, zal dit uitsluitend leiden tot herrekening van de tot de richtpensioendatum opgebouwde aanspraken op ouderdomspensioen.
    Over de diensttijd na de richtpensioendatum vindt geen verdere pensioenopbouw plaats.
4. Bij gebruikmaking van de mogelijkheid van uitstel door de deelnemer vervallen de aanspraken op partnerpensioen, wezenpensioen en Anwhiaatpensioen op de richtpensioendatum.
5. Het op de richtpensioendatum aanwezige ouderdomspensioen wordt aan de hand van de in bijlage 2 vermelde tabel herrekend naar een op de uitgestelde pensioendatum ingaand ouderdomspensioen.
    De periode van uitstel dient in volle maanden te worden vastgesteld en bedraagt tenminste zes maanden.
    Bij een uitstel naar de eerste dag van de maand waarin recht ontstaat op een AOW-uitkering geldt de termijn van tenminste zes maanden niet.
6. De (gewezen) deelnemer die van de in lid 1 genoemde mogelijkheid van uitstel gebruik wil maken, dient dit uiterlijk vóór de door het pensioenfonds opgegeven datum schriftelijk bij het pensioenfonds te melden, onder vermelding van de gewenste pensioendatum.

Artikel 15. Deeltijdpensionering

1. De (gewezen) deelnemer kan zijn ouderdomspensioen gedeeltelijk tot uitkering laten komen indien dit samenhangt met een vermindering van de arbeidsduur.
   De (gewezen) deelnemer heeft hierbij de keuze om het ouderdomspensioen
   a. vanaf de deeltijdpensioendatum tot de richtpensioendatum, dan wel
   b. vanaf de richtpensioendatum tot de pensioendatum gedeeltelijk tot uitkering te laten komen.
   De voorwaarden die staan vermeld in artikel 13, lid 1,lid 2, lid 9 en lid 11 zijn ook van toepassing voor gedeeltelijke vervroeging.
2. De (gewezen) deelnemer kan éénmaal per jaar het aantal uren waarmee hij met deeltijdpensioen gaat verhogen, onder de in dit artikel genoemde voorwaarden.
3. De (gewezen) deelnemer dient het hierna volgende voornemen aan het pensioenfonds te melden minimaal zes maanden voorafgaande aan
   - de deeltijdpensioendatum, indien de (gewezen) deelnemer het voornemen heeft te kiezen voor de mogelijkheid zoals genoemd in lid 1 sub a;
   - de richtpensioendatum, indien de (gewezen) deelnemer het voornemen heeft te kiezen voor de mogelijkheid zoals genoemd in lid 1 sub b.

   De (gewezen) deelnemer die van de in lid 1 sub a of sub b genoemde mogelijkheid gebruik wil maken, dient dit schriftelijk uiterlijk voor de door het pensioenfonds opgegeven datum bij het pensioenfonds te melden.
   Indien de (gewezen) deelnemer heeft gekozen voor de mogelijkheid zoals genoemd in lid 1 sub a, en de voorwaarden van artikel 13, lid 1, lid 2 en lid 11 dit voorschrijven, dient hij daarbij de schriftelijke bevestiging van de werkgever of zijn werkgever dat de (gewezen) deelnemer met de werkgever gedeeltelijke aanpassing van het aantal betaaluren is overeengekomen.
   Daarbij dient de (gewezen)deelnemer aan te geven
   - wat de gewenste deeltijdpensioendatum of, de gewenste pensioendatum is en
   - voor welk percentage de deelnemer deeltijdpensionering wenst.

   Het percentage van het pensioen dat ingaat is dan gemaximeerd op de procentuele vermindering van het aantal betaaluren.
   De periode van deeltijdpensionering dient in volle maanden te worden vastgesteld, bedraagt minimaal 6 maanden en eindigt op
   - de richtpensioendatum indien de (gewezen) deelnemer heeft gekozen voor de mogelijkheid zoals genoemd in lid 1 sub a, dan wel
   - de pensioendatum indien de (gewezen) deelnemer heeft gekozen voor de mogelijkheid zoals genoemd in lid 1 sub b.
4. Indien de (gewezen) deelnemer heeft gekozen voor de mogelijkheid zoals genoemd in lid 1 sub a wordt het tijdsevenredige ouderdomspensioen vastgesteld per de deeltijdpensioendatum conform het bepaalde in artikel 21 van dit pensioenreglement.
   Voor het gedeelte van het ouderdomspensioen dat voor de richtpensioendatum ingaat, wordt de herrekening naar een direct op de deeltijdpensioendatum ingaand ouderdomspensioen bepaald conform artikel 13 van dit pensioenreglement.
   Indien de (gewezen) deelnemer heeft gekozen voor de mogelijkheid zoals genoemd in lid 1 sub b wordt voor het gedeelte van het ouderdomspensioen dat niet op de richtpensioendatum ingaat de herrekening naar een op de uitgestelde pensioendatum ingaand ouderdomspensioen bepaald conform artikel 14 van dit pensioenreglement.
5. Tijdens de periode van deeltijdpensionering tot de richtpensioendatum vindt voor de deelnemer de pensioenopbouw plaats en is er dekking van partner-, wezen- en Anw-hiaatpensioen conform het pensioenreglement als deelnemer met een deeltijd dienstverband.

Tijdens de periode van deeltijdpensionering vanaf de richtpensioendatum vindt geen pensioenopbouw meer plaats.
Bij deeltijdpensionering vanaf de richtpensioendatum vervalt voor de deelnemer de aanspraak op partnerpensioen, wezenpensioen en indien van toepassing Anwhiaatpensioen op de richtpensioendatum.

6. Na gebruikmaking van de mogelijkheid zoals genoemd in lid 1 sub a gaat het ouderdomspensioen volledig in op de richtpensioendatum.
   Na gebruikmaking van de mogelijkheid zoals genoemd in lid 1 sub b gaat het ouderdomspensioen volledig in op de pensioendatum.

Artikel 16. Uitruil van ouderdomspensioen in partnerpensioen

1. De (gewezen) deelnemer kan een deel van zijn aanspraak op ouderdomspensioen op de (deeltijd)pensioendatum uitruilen voor een aanspraak op (hoger) partnerpensioen.
2. Het deel van het ouderdomspensioen waarop de (gewezen) echtgenoot of gewezen partner als bedoeld in artikel 25 van dit pensioenreglement jegens het pensioenfonds recht op uitbetaling heeft in verband met toepassing van de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding kan niet worden uitgeruild voor partnerpensioen.
3. Indien de (gewezen) deelnemer besluit (een deel van) zijn aanspraak op ouderdomspensioen uit te ruilen, vervalt (dit deel van) zijn aanspraak op ouderdomspensioen.
4. De (gewezen) deelnemer die een deel van zijn aanspraak op ouderdomspensioen wenst uit te ruilen voor een aanspraak op (hoger) partnerpensioen dient ervoor te zorgen dat het verzoek hiertoe schriftelijk voor de door het pensioenfonds aangegeven datum door het pensioenfonds is ontvangen.
5. Als de (gewezen) deelnemer is gehuwd of een geregistreerd partnerschap heeft, verstrekt het pensioenfonds in het jaar voorafgaand aan de pensioendatum een voorstel om een deel van de aanspraak op ouderdomspensioen uit te ruilen voor partnerpensioen. Indien de (gewezen) deelnemer niet reageert binnen gestelde termijn, gaat het pensioenfonds automatisch over tot bovengenoemde uitruil.
6. Voor de (gewezen) deelnemer die op 1 januari 2018 deelnemer is en in 2018 of 2019 met pensioen gaat, ruilt het pensioenfonds op de pensioendatum automatisch een deel van het ouderdomspensioen opgebouwd vanaf 1 januari 2017 om in partnerpensioen, als de (gewezen) deelnemer op de pensioendatum gehuwd is of een (geregistreerd) partnerschap heeft en er niet reeds uitruil is toegepast conform het bepaalde in artikel 17 .
   Het pensioenfonds draait deze uitruil terug als de (gewezen) deelnemer en diens echtgenoot of partner beiden af willen zien van uitruil.
7. De keuze voor uitruil als bedoeld in lid 1 van dit artikel is onherroepelijk en kan slechts éénmalig gedaan worden.
8. Een deel van de aanspraak op ouderdomspensioen kan op de pensioendatum aan de hand van de in bijlage 2 vermelde tabel worden omgezet in een aanspraak op partnerpensioen.
9. Na uitruil van ouderdomspensioen in partnerpensioen bedraagt het partnerpensioen 70% van het ouderdomspensioen dat ingaat na de uitruil van een deel daarvan.
   Indien een gewezen echtgenoot of partner conform artikel 24 van dit pensioenreglement een aanspraak op bijzonder partnerpensioen heeft, bedraagt het partnerpensioen ná uitruil samen met het bijzonder partnerpensioen voor de gewezen echtgenoot of partner 70% van het ouderdomspensioen dat ingaat na de uitruil van een deel daarvan.
10. Voor uitruil van ouderdomspensioen in partnerpensioen, wordt maximaal zoveel ouderdomspensioen uitgeruild dat na de uitruil het ouderdomspensioen niet minder bedraagt dan het bedrag dat de Pensioenwet noemt voor de afkoop of waardeoverdracht van kleine pensioenen.

11. Uitruil van ouderdomspensioen in partnerpensioen op de pensioendatum vindt plaats nadat een eventuele omzetting van de aanspraken naar een andere pensioendatum dan de richtpensioendatum heeft plaatsgevonden.

Artikel 17 Uitruil van ouderdomspensioen in partnerpensioen bij beëindiging van het deelnemerschap voor de pensioendatum

1. Binnen een maand na aanschrijving van het pensioenfonds van de beëindiging van het deelnemerschap voor de pensioendatum, anders dan door diens overlijden, terwijl er geen (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling is verleend, kan de gewezen deelnemer een deel van zijn aanspraak op ouderdomspensioen uitruilen voor een aanspraak op partnerpensioen.
2. De gewezen deelnemer die een deel van zijn aanspraak op ouderdomspensioen wenst uit te ruilen voor een aanspraak op partnerpensioen dient ervoor te zorgen dat het verzoek hiertoe schriftelijk uiterlijk vóór de door het pensioenfonds opgegeven datum is ontvangen.
3. Het deel van het ouderdomspensioen waarop de gewezen echtgenoot of gewezen partner als bedoeld in artikel 25 van dit pensioenreglement jegens het pensioenfonds recht op uitbetaling heeft in verband met toepassing van de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding kan niet worden uitgeruild voor partnerpensioen.
4. Indien de gewezen deelnemer besluit (een deel van) zijn aanspraak op ouderdomspensioen uit te ruilen, vervalt (dit deel van) zijn aanspraak op ouderdomspensioen.
5. De keuze voor uitruil is onherroepelijk, met uitzondering van de toepassing van artikel 18, en kan slechts éénmalig gedaan worden.
6. Een deel van de aanspraak op ouderdomspensioen kan op het tijdstip van beëindiging van de arbeidsovereenkomst aan de hand van de in bijlage 2 vermelde tabel worden omgezet in een aanspraak op partnerpensioen.
7. Na uitruil van ouderdomspensioen in partnerpensioen bedraagt het partnerpensioen 70%, van het ouderdomspensioen dat resteert na de uitruil van een deel daarvan.
8. Voor uitruil van ouderdomspensioen in partnerpensioen, wordt maximaal zoveel ouderdomspensioen uitgeruild dat na de uitruil het ouderdomspensioen niet minder bedraagt dan het bedrag dat de Pensioenwet noemt voor de afkoop van kleine pensioenen

Artikel 18. Uitruil van partnerpensioen in ouderdomspensioen

1. De gewezen deelnemer die bij einde van de deelneming voor het bereiken van de pensioendatum een deel van zijn ouderdomspensioen heeft uitgeruild voor partnerpensioen, kan zijn aanspraak op partnerpensioen op de pensioendatum uitruilen voor een aanspraak op hoger ouderdomspensioen.
2. Indien de gewezen deelnemer besluit zijn aanspraak op partnerpensioen uit te ruilen, vervalt zijn aanspraak op partnerpensioen op de pensioendatum.
3. De gewezen deelnemer die zijn aanspraak op partnerpensioen wenst uit te ruilen voor een aanspraak op hoger ouderdomspensioen dient ervoor te zorgen dat het verzoek hiertoe uiterlijk op de pensioendatum door het pensioenfonds is ontvangen.
4. De keuze voor uitruil is onherroepelijk en kan slechts éénmalig gedaan worden. De echtgenoot of partner van de gewezen deelnemer dient het verzoek tot uitruil van de gewezen deelnemer mede te ondertekenen.

5. De aanspraak op partnerpensioen kan op de pensioendatum aan de hand van de in bijlage 2 vermelde tabel geheel worden omgezet in een verhoging van de aanspraak op ouderdomspensioen.
6. Uitruil van partnerpensioen in ouderdomspensioen op de pensioendatum vindt plaats nadat een eventuele omzetting van de aanspraken naar een andere pensioendatum dan de richtpensioendatum heeft plaatsgevonden.

Artikel 19. In hoogte variërend ouderdomspensioen

1. De (gewezen) deelnemer kan het ouderdomspensioen vanaf de pensioendatum in twee tijdvakken in hoogte laten variëren.
2. De (gewezen) deelnemer die het ouderdomspensioen in hoogte wil laten variëren dient ervoor te zorgen dat het verzoek hiertoe schriftelijk voor de door het pensioenfonds opgegeven datum door het pensioenfonds is ontvangen.
   De (gewezen) deelnemer dient daarbij aan te geven welke verhouding dient te bestaan tussen de uitkering van het ouderdomspensioen in het eerste en in het tweede tijdvak en voor welke duur dit geldt.
3. De laagste uitkering van het ouderdomspensioen bedraagt 75% of 85% van de hoogste uitkering van ouderdomspensioen.
4. Het eerste tijdvak bedraagt 5 of 10 jaar.
5. Vaststelling van het in hoogte variërend ouderdomspensioen geschiedt door omrekening per de pensioendatum van het ouderdomspensioen aan de hand van de in bijlage 2 vermelde tabellen.
6. Indien het ouderdomspensioen ingaat voordat de (gewezen) deelnemer de AOW-datum bereikt, mag de (gewezen) deelnemer de uitkering voor en na de AOW-datum buiten de verhouding 100:75 laten variëren.
7. De verhoging mag ten hoogste gelijk zijn aan tweemaal de AOW-uitkering voor een gehuwde, inclusief vakantietoeslag. Bij de bepaling van de AOW-uitkering wordt rekening gehouden met het aantal jaren dat de (gewezen) deelnemer tot de AOW-datum verzekerd is op grond van de AOW.
   Deze verhoging eindigt op de eerste dag van de maand op of volgend op de dag waarop de (gewezen) deelnemer de AOW-leeftijd bereikt. Voor de omzetting wordt de factor uit de tabel gehanteerd die hoort bij de ingangsdatum in maanden nauwkeurig van het ouderdomspensioen. De tabel staat vermeld in bijlage 2 bij dit pensioenreglement
8. Indien de (gewezen) deelnemer van zowel de mogelijkheid in lid 5 als lid 6 van dit artikel gebruik maakt, dan wordt eerst de verhoging in lid 6 en lid 7 doorgevoerd.
9. De keuze om het ouderdomspensioen vanaf de pensioendatum in hoogte te laten variëren is onherroepelijk en kan slechts éénmalig gedaan worden.
10. Omzetting van het ouderdomspensioen vanaf de pensioendatum in hoogte variërend ouderdomspensioen vindt plaats nadat
    - een eventuele omzetting van de aanspraken naar een andere pensioendatum dan de richtpensioendatum en of
    - een eventuele omzetting van partnerpensioen in ouderdomspensioen of vice versa heeft plaatsgevonden.

Artikel 20. Uitbetaling

De pensioenen zullen in maandelijkse termijnen bij nabetaling rechtstreeks worden uitgekeerd nadat aan het pensioenfonds de nodig geachte stukken terzake van de pensioenuitkeringen zijn overlegd en door het pensioenfonds in orde zijn bevonden.
Het pensioenfonds zal op de uitkering de wettelijk voorgeschreven inhoudingen verrichten.

Artikel 21. Beëindiging van de deelneming voor de pensioendatum

1. Indien de deelneming voor de pensioendatum wordt beëindigd anders dan door overlijden van de deelnemer geldt het in dit artikel bepaalde.
   De aanspraak op ouderdomspensioen dat tot de datum van beëindiging van de deelneming is opgebouwd blijft in stand.
   De aanspraak op partnerpensioen vervalt.
   De aanspraak op wezenpensioen vervalt.
   De aanspraak op Anwhiaatpensioen vervalt.
2. Indien de gewezen deelnemer aansluitend op het einde van het deelnemerschap een uitkering op grond van de WW ontvangt, blijft in afwijking van het vorige lid een deel van het partnerpensioen en het Anwhiaatpensioen in stand.
   Het partnerpensioen dat in stand blijft bedraagt 70% van het ouderdomspensioen voorzover dat is opgebouwd over de dienstjaren vanaf 1 januari 2017.
   Het Anwhiaatpensioen blijft in stand op basis van het quotiënt van het aantal jaren dat de gewezen deelnemer in het pensioenfonds heeft deelgenomen en het aantal jaren dat hij vanaf aanvang van de deelname in het pensioenfonds had kunnen deelnemen, indien het deelnemerschap niet was beëindigd.
   Het pensioenfonds kan de hoogte van het partnerpensioen en het Anwhiaatpensioen verminderen als de gewezen deelnemer gebruik heeft gemaakt van het bepaalde in artikel 17 van dit pensioenreglement.
   De premies voor het Anwhiaatpensioen en partnerpensioen kan het pensioenfonds in rekening brengen bij de werkgever.
   De aanspraak op partnerpensioen en Anwhiaatpensioen vervalt indien de WW-uitkering vervalt.
3. De beëindiging van de dienstbetrekking is niet van invloed op een daarvóór verleende vrijstelling van premiebetaling in verband met arbeidsongeschiktheid.
   Er bestaat echter geen recht op verhoging van het recht op vrijstelling van premiebetaling op grond van toegenomen arbeidsongeschiktheid.
   Als op een later tijdstip het arbeidsongeschiktheidspercentage daalt, wordt de vrijstelling verlaagd conform artikel 'Vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid'. Als het arbeidsongeschiktheidspercentage vervolgens weer wordt verhoogd, dan wordt de vrijstelling conform artikel 'Vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid' verhoogd tot maximaal het niveau dat gold bij beëindiging van de dienstbetrekking.
4. De dekking van het recht op vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid komt te vervallen.
   De dekking van het recht op vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid blijft echter gedeeltelijk in stand voor de deelnemer die op de datum van beëindiging van de dienstbetrekking:
   a recht heeft op loondoorbetaling krachtens het Burgerlijk Wetboek uit hoofde van hun dienstverband met de werkgever, dan wel

b recht heeft op een uitkering verband houdend met dat dienstverband uit hoofde van de Ziektewet.

De mate van vrijstelling wordt vastgesteld conform artikel 'Vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid' op basis van het arbeidsongeschiktheidspercentage dat wordt vastgesteld bij de eerste toekenning van de WIA-uitkering. Als op een later tijdstip het arbeidsongeschiktheidspercentage daalt, wordt de vrijstelling verlaagd conform artikel 'Vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid'. Als het arbeidsongeschiktheidspercentage vervolgens weer wordt verhoogd, dan wordt de vrijstelling conform artikel 'Vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid' verhoogd, maar tot maximaal het niveau dat gold bij de eerste toekenning van de WIA-uitkering.

De dekking van het recht op vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid komt te vervallen als de gewezen deelnemer gedurende vier weken geen recht meer heeft op loondoorbetaling krachtens het Burgerlijk Wetboek dan wel gedurende vier weken geen recht meer heeft op een uitkering uit hoofde van de Ziektewet.

5. De gewezen deelnemer ontvangt een opgave ter zake van het opgebouwde ouderdomspensioen waarop de gewezen deelnemer aanspraak behoudt.

Artikel 22. Langdurig onbetaald verlof

Tijdens de periode van langdurig onbetaald verlof, met uitzondering van ouderschaps- en palliatief verlof, houdt het pensioenfonds het partnerpensioen en Anwhiaatpensioen gedurende maximaal 18 maanden in stand.

Het pensioenfonds houdt dan het partnerpensioen en Anwhiaatpensioen in stand tot het bedrag dat gold direct voorafgaand aan het begin van het verlof.

Artikel 23. Waardeoverdracht

1. De deelnemer heeft het recht pensioenaanspraken uit een vorige arbeidsovereenkomst in te brengen in de pensioenregeling van het pensioenfonds door middel van waardeoverdracht indien de vorige arbeidsovereenkomst op of na 8 juli 1994 individueel is beëindigd.

   De deelnemer heeft het recht de waarde van pensioenaanspraken uit een beroepspensioenfonds in te brengen in de pensioenregeling van de werkgever door middel van waardeoverdracht indien de vorige deelname aan het beroepspensioenfonds op of na 1 januari 2007 is beëindigd.

   Degene die op of na 1 januari 2015 deelnemer is geworden dient zich daartoe via de werkgever bij het pensioenfonds te melden. Indien de deelnemer van zijn recht gebruik maakt, zal de waardeoverdracht geschieden per de datum van het verzoek van de deelnemer om waardeoverdracht.

   De overdrachtswaarde van de in te brengen pensioenaanspraken zal worden aangewend voor extra aanspraak op ouderdomspensioen conform de onderhavige pensioenregeling.

   Op de waardeoverdracht zijn de wettelijke bepalingen omtrent waardeoverdracht van toepassing.

   Voor de bepaling van de aanspraken op partner- en wezenpensioen telt dit extra ouderdomspensioen mee.

2. Indien het deelnemerschap van de deelnemer voor de pensioendatum individueel wordt beëindigd anders dan door overlijden van de deelnemer heeft de gewezen deelnemer het recht de premievrije pensioenaanspraken die hij jegens het pensioenfonds heeft behouden, om te laten zetten in pensioenaanspraken jegens de pensioenuitvoerder (pensioenfonds of verzekeraar) van een nieuwe werkgever of het beroepspensioenfonds waarin hij op of na 1 januari 2015 gaat deelnemen. Bij omzetting van partnerpensioen dient de echtgenoot of partner toestemming te verlenen.
   De gewezen deelnemer die overweegt van dit recht gebruik te maken, dient zich ná opname in de pensioenregeling van de nieuwe werkgever, bij de pensioenuitvoerder van de nieuwe werkgever te melden.
   Indien de gewezen deelnemer gebruik maakt van zijn recht op waardeoverdracht, zal de waardeoverdracht plaats vinden volgens de wettelijke bepalingen omtrent waardeoverdracht.
3. Indien de (gewezen) deelnemer arbeidsongeschikt is en gebruik maakt van zijn recht op waardeoverdracht vervalt, in afwijking van het bepaalde in artikel 'Beëindiging van het deelnemerschap voor de pensioendatum':
   - het recht op vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid;
   - een verleende vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid.
4. De deelnemer heeft het recht de waarde van pensioenaanspraken uit een lidstaat in te brengen in de pensioenregeling van de werkgever door middel van waardeoverdracht indien de vorige deelname aan een pensioenregeling in een lidstaat op of na 1 januari 2007 is beëindigd, mits:
   - de partner die begunstigde is voor de aanspraak op partnerpensioen instemt met de overdracht van de waarde van die aanspraak;
   - geen voorwaarden in verband met de waardeoverdracht worden gesteld die in strijd zijn met Nederlandse wetten.

   Onder lidstaat wordt hier verstaan: een lidstaat van de Europese Unie alsmede een staat, niet zijnde een lidstaat van de Europese Unie, die partij is bij de Overeenkomst betreffende Europese Economische Ruimte.
5. De deelnemer en gewezen deelnemer hebben geen recht op waardeoverdracht, indien het pensioenfonds of de andere pensioenuitvoerder op grond van de Pensioenwet niet de plicht heeft aan de waardeoverdracht mee te werken, omdat de werkgever niet bereid is een hoger bedrag te betalen voor de waardeoverdracht dan het grensbedrag dat in of bij de Pensioenwet is bepaald.

Artikel 24. Echtscheiding of beëindiging van het geregistreerd partnerschap of de gezamenlijke huishouding

1. Indien het huwelijk van een deelnemer wordt beëindigd door echtscheiding of ontbinding na scheiding van tafel en bed, dan wel indien het geregistreerd partnerschap of de gezamenlijke huishouding wordt beëindigd, vervalt het partnerpensioen en het Anwhiaatpensioen voor de gewezen echtgenoot of gewezen partner.
2. Indien het huwelijk van een gewezen deelnemer wordt beëindigd door echtscheiding of ontbinding na scheiding van tafel en bed, dan wel indien het geregistreerd partnerschap of de gezamenlijke huishouding wordt beëindigd en de gewezen deelnemer heeft een deel van zijn ouderdomspensioen uitgeruild voor partnerpensioen, verkrijgt de gewezen echtgenoot of partner aanspraak op het dan aanwezige partnerpensioen. Dat partnerpensioen wordt aangeduid met 'bijzonder partnerpensioen'.
3. Als einddatum van de gezamenlijke huishouding geldt de in een aan het pensioenfonds gerichte schriftelijke verklaring van de deelnemer en diens partner opgenomen datum van beëindiging van de gezamenlijke huishouding.

4. Het bepaalde in lid 2 vindt geen toepassing, indien de gewezen deelnemer en diens gewezen echtgenoot bij huwelijkse voorwaarden of bij een echtscheidingsconvenant anders zijn overeengekomen, dan wel indien de gewezen deelnemer en diens gewezen partner bij voorwaarden van partnerschap of bij een overeenkomst met het oog op beëindiging van het partnerschap anders zijn overeengekomen, mits en het pensioenfonds binnen twee jaar na beëindiging van het huwelijk, geregistreerd partnerschap of de gezamenlijke huishouding daarvan op de hoogte is gesteld en aan de overeenkomst een verklaring van het pensioenfonds is gehecht, waarin deze verklaart dat zij bereid is een uit de afwijking voortvloeiend pensioenrisico te dekken.
5. De uitruilregeling zoals omschreven in artikel 18 van dit pensioenreglement is niet van toepassing op het bijzonder partnerpensioen als bedoeld in de voorgaande leden.
6. Indien de gewezen partner overlijdt voor de richtpensioendatum van de (gewezen) deelnemer, en het pensioenfonds is onmiddellijk van dit overlijden op de hoogte gesteld, zet het pensioenfonds het bijzonder partnerpensioen om in een partnerpensioen als bedoeld in artikel 17 van dit pensioenreglement.

Artikel 25. Verevening ouderdomspensioen

1. Indien op grond van de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding pensioenverevening plaatsvindt, kan een deel van het ouderdomspensioen aan de (gewezen) echtgenoot of gewezen partner worden uitgekeerd, onder de voorwaarden als in deze wet omschreven. Onder gewezen partner wordt in dit artikel verstaan: de persoon waarmee de (gewezen) deelnemer een geregistreerd partnerschap heeft gevoerd.
   De wet is alleen van toepassing indien de scheiding plaatsvindt, dan wel indien het geregistreerd partnerschap wordt beëindigd.
   Onder scheiding wordt verstaan echtscheiding of scheiding van tafel en bed.
2. Voor de toepassing van dit artikel geldt als:
   - scheidingsdatum: de datum van inschrijving van de beschikking van echtscheiding of van scheiding van tafel en bed in de registers van de burgerlijke stand respectievelijk in het huwelijksgoederenregister;
   - datum van beëindiging van het geregistreerd partnerschap:
     de datum van inschrijving van de rechterlijke uitspraak in de registers van de burgerlijke stand of de datum van inschrijving van een door beide partners ondertekende verklaring in de registers van de burgerlijke stand.
3. Er vindt geen verevening plaats, indien op de scheidingsdatum, dan wel op de datum van beëindiging van het geregistreerd partnerschap het deel van het ouderdomspensioen waarop recht op uitbetaling ontstaat het in artikel 66, eerste lid, van de Pensioenwet genoemde bedrag niet te boven gaat.
4. In geval van echtscheiding of beëindiging van het geregistreerd partnerschap kunnen het recht van de gewezen echtgenoot, of gewezen partner op uitbetaling van een deel van het ouderdomspensioen en de in artikel 24 van dit pensioenreglement bedoelde aanspraak op bijzonder partnerpensioen worden geconverteerd in een eigen recht op ouderdomspensioen op het leven van de gewezen echtgenoot of gewezen partner, onder de voorwaarden als omschreven in artikel 5 van de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding.
   De echtgenoten of partners dienen de bovengenoemde conversie bij huwelijkse voorwaarden, dan wel voorwaarden van geregistreerd partnerschap, of bij een echtscheidingsconvenant, dan wel overeenkomst met het oog op beëindiging van het geregistreerd partnerschap overeen te komen.
   Deze overeenkomst is slechts geldig indien het pensioenfonds binnen twee jaar na beëindiging van het huwelijk of geregistreerd partnerschap daarvan op de hoogte is

gesteld en aan de overeenkomst een verklaring van het pensioenfonds is gehecht waarin het pensioenfonds instemt met de conversie.

5. Het pensioenfonds kan de kosten van een verevening voor de helft aan ieder van de echtgenoten of partners in rekening brengen dan wel in mindering brengen op de aan hen uit te betalen bedragen.
6. De (gewezen) echtgenoten of gewezen partners ontvangen ieder een schriftelijke opgave terzake van het pensioen waarop zij aanspraak hebben.
7. Indien de gepensioneerde (een deel van) zijn aanspraak op partnerpensioen conform het bepaalde in artikel 18 van dit pensioenreglement heeft omgezet in een aanspraak op hoger ouderdomspensioen en hierna een scheiding of beëindiging van het geregistreerd partnerschap als bedoeld in lid 1 plaatsvindt, is de verhoogde aanspraak op ouderdomspensioen onderwerp van verevening.
8. Indien het ouderdomspensioen wordt uitgesteld, vervroegd, gedeeltelijk ingaat, gedeeltelijk wordt uitgesteld, of in hoogte varieert, wordt het deel dat aan de gewezen echtgenoot of partner wordt uitgekeerd ook uitgesteld, vervroegd, gedeeltelijk uitgekeerd, gedeeltelijk uitgesteld, of varieert het in hoogte.

Artikel 26. Afkoop gering pensioen

1. Het pensioenfonds heeft vanaf de datum van echtscheiding, beëindiging van het huwelijk na scheiding van tafel en bed, beëindiging van het geregistreerd partnerschap of de gezamenlijke huishouding het recht om zonder instemming van de gewezen echtgenoot of partner het bijzonder partnerpensioen binnen zes maanden af te kopen.
2. Het pensioenfonds heeft vanaf het overlijden van de (gewezen) deelnemer het recht om zonder instemming van de gewezen echtgenoot of partner het partnerpensioen, wezenpensioen binnen zes maanden af te kopen.
3. Het pensioenfonds heeft dit recht in de bovengenoemde gevallen indien het pensioen per jaar minder bedraagt dan bedrag dat de Pensioenwet noemt voor de afkoop van kleine pensioenen.
4. Vaststelling van het afkoopbedrag geschiedt per de afkoopdatum van het ouderdomspensioen of partnerpensioen, wezenpensioen of Anwhiaatpensioen aan de hand van de in de bijlage 2 vermelde tabellen.

Artikel 26a. Verval klein pensioen

1. Indien bij beëindiging van het deelnemerschap het jaarlijks ouderdomspensioen € 2,- of minder bedraagt, vervalt deze aanspraak op dat moment aan het pensioenfonds, tenzij de deelnemer verhuist naar een staat die deel uit maakt van de Europese Unie of die partij is bij de overeenkomst inzake de Europese Economische Ruimte en hij het pensioenfonds daarvan bij de beëindiging op de hoogte heeft gesteld.

Artikel 26b Waardeoverdracht gering pensioen

1. Indien het ouderdomspensioen na beëindiging van het deelnemerschap na 1 januari 2018 minder bedraagt dan het bedrag dat de Pensioenwet noemt voor de waardeoverdracht van kleine pensioenen, draagt het pensioenfonds de waarde van het ouderdomspensioen (en partnerpensioen) over naar de pensioenuitvoerder waar de gewezen deelnemer pensioen opbouwt.
2. Indien het pensioenfonds na vijf pogingen in minimaal vijf jaar geen nieuwe pensioenuitvoerder heeft gevonden waar de gewezen deelnemer pensioen opbouwt, koopt het pensioenfonds de aanspraak op ouderdomspensioen (en het hierbij horende partner- en wezenpensioen) op dat moment af.

Vaststelling van het afkoopbedrag geschiedt per de afkoopdatum van het ouderdomspensioen en partnerpensioen aan de hand van de in de bijlage 2 vermelde tabellen.

Artikel 27. Kosten van de pensioenregeling

1. In de uitvoeringsovereenkomst tussen de werkgever en het pensioenfonds is geregeld wat de werkgever verschuldigd is.
2. Of de deelnemer een bijdrage verschuldigd is en hoe die wordt vastgesteld, is geregeld in de cao van de werkgever en de directieregeling.

Artikel 28. Algemene bepalingen

1. De in dit reglement neergelegde pensioenregeling kan worden gewijzigd, dan wel beëindigd:
   a. indien zich een ontwikkeling of situatie voordoet die gezien doel en strekking van de regeling, naar het oordeel van het pensioenfonds, een wijziging nodig maakt;
   b. indien tijdens het deelnemerschap nieuwe wettelijke voorzieningen met betrekking tot de verzorging van de oude dag, de nabestaanden en/of wezen worden ingevoerd of bestaande voorzieningen worden gewijzigd;
   c. indien de bedrijfsresultaten hiertoe aanleiding geven en de betalingen van de werkgever dientengevolge moeten worden verminderd of gestaakt;
   d. indien de werkgever ten aanzien van zijn personeelsleden verplicht wordt toe te treden tot een bedrijfstak - of beroepspensioenfonds.
2. Indien op grond van het in lid 1 bepaalde tot vermindering van pensioenaanspraken wordt besloten, zal dit slechts geschieden op grond van een ingrijpende wijziging van de omstandigheden, terwijl geen inbreuk zal worden gemaakt op het tot de datum van wijziging opgebouwde ouderdomspensioen.
3. Een beslissing tot vermindering van de pensioenaanspraken wordt genomen door het bestuur en zal zo spoedig mogelijk aan de deelnemers worden medegedeeld.

Artikel 29. Vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid

1. Indien de deelnemer gedurende een periode van 104 weken aaneengesloten arbeidsongeschikt is dan wel na het later gelegen moment waarop de (verlengde) loondoorbetalingsverplichting op grond van het Burgerlijk Wetboek eindigt, wordt met inachtneming van het hierna volgende vrijstelling van premiebetaling verleend.
   De vrijstelling van premiebetaling wordt verleend, mits aan de deelnemer op het moment van het verstrijken van bovenbedoelde periode een arbeidsongeschiktheidsuitkering op grond van de WIA of WAO is toegekend.
   De vrijstelling van premiebetaling wordt verleend met ingang van het moment waarop de deelnemer 104 weken arbeidsongeschikt is, dan wel vanaf het later gelegen moment als hierboven omschreven.
   De vrijstelling van premiebetaling wordt verleend zolang de in de vorige volzin bedoelde arbeidsongeschiktheid voortduurt.
2. Het pensioenfonds verleent vrijstelling op basis van arbeidsongeschiktheidspercentages die het pensioenfonds zelf vaststelt. Het pensioenfonds stelt het arbeidsongeschiktheidspercentage vast op basis van de restverdiencapaciteit die is vastgelegd in de beschikking van het UWV en de feitelijke verdiensten van de (gewezen) deelnemer volgens de informatie van het UWV.
   De vrijstelling wordt - naar gelang van de grootte van het arbeidsongeschiktheidspercentage, dat het pensioenfonds heeft vastgesteld – en met inachtneming van het bepaalde in artikel 5, lid 6, verleend tot de hieronder volgende percentages:

Bij een arbeidsongeschiktheids-percentage van:	0-35%	35%-45%	45%-55%	55%-65%	65%-80%	80%-100%
en bij aanvang van het deelnemerschap een door het UWV vastgesteld arbeidsongeschiktheids-percentage:	bedraagt de vrijstelling:					
0-35%, of geen WIA-uitkering bij aanvang	0%	40%	50%	60%	72,5%	100%
35-45%	0%	0%	16,7%	33,3%	54,2%	100%
45-55%	0%	0%	0%	20%	45%	100%
55-65%	0%	0%	0%	0%	31,3%	100%
65-80%	0%	0%	0%	0%	0%	100%
	van de verschuldigde premies.					

Onder verschuldigde premies wordt verstaan: de premies die de werkgever verschuldigd is direct voorafgaand aan de datum waarop de uitkering op grond van de WIA of WAO ingaat.

3. Het pensioenfonds verhoogt met in achtneming van het bepaalde in artikel 7, lid 6, de pensioengrondslag voor (het deel van) de premie voor de pensioenen waarvoor vrijstelling van premiebetaling is verleend, met het percentage van de toeslag als bedoeld in artikel 30 en per de datum van de verlening van die toeslag.
4. Zolang de bij aanvang van de vrijstelling bestaande pensioenaanspraken in stand blijven, althans niet premievrij worden gemaakt, expireren, tot uitkering komen of anderszins worden beëindigd, worden in deze pensioenaanspraken
   a. gedurende volledige vrijstelling geen wijzigingen aangebracht, behoudens aanpassingen op grond van artikel 30 en lid 3 van dit artikel,
   b. gedurende gedeeltelijke vrijstelling slechts wijzigingen aangebracht voor het gedeelte van pensioenaanspraken dat verband houdt met het gedeelte waarvoor de deelnemer niet arbeidsongeschikt is. Voor het deel van de aanspraken waarop vrijstelling van premiebetaling wordt verleend, wordt gehandeld als bij volledige vrijstelling.

   Het bepaalde in lid 4 van artikel 5 van dit pensioenreglement is van toepassing op de bovengenoemde wijzigingen van pensioenaanspraken. Dit betekent dat als de deelnemer als gevolg van toegenomen arbeidsongeschiktheid vrijstelling van premiebetaling bij een vorige uitvoerder verkrijgt, de aanspraken evenredig zullen worden verlaagd.
5. Gehele of gedeeltelijke beëindiging van de vrijstelling als gevolg van revalidatie leidt tot de gevolgen omschreven in artikel 21 van dit pensioenreglement, tenzij de arbeidsovereenkomst met de werkgever wordt hersteld of in stand blijft.
6. Iedere wijziging van het pensioenreglement geldt ook voor degenen waarvoor het pensioenfonds (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling verleent ten tijde van de wijziging.

Artikel 30. Aanpassingen van de pensioenen

1. Indien de middelen van het pensioenfonds dit toestaan verleent het pensioenfonds per 1 januari, voor het eerste per 1 januari 2018, een toeslag op de opgebouwde pensioenaanspraken van (gewezen) deelnemers en op pensioenrechten.
   De toeslag bedraagt maximaal de prijsontwikkeling. Voor de prijsontwikkeling hanteert het pensioenfonds de CBS Consumentenprijsindex alle huishoudens, afgeleid. Hierbij wordt uitgegaan van de eerst gepubliceerde cijfers per ultimo oktober van het voorgaande jaar.

2. Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast.
3. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. Deze toeslagverlening komt voor rekening van het pensioenfonds.

Artikel 31. Plichten van de deelnemer

1. De deelnemer is verplicht:
   - het pensioenfonds alle gegevens te verschaffen, dan wel te doen verschaffen, die het pensioenfonds nodig acht voor het toekennen of verhogen van aanspraken, het doen van uitkeringen of uitruilen, uitstellen vervroegen of het in hoogte laten variëren van uitkeringen;
   - het pensioenfonds zo spoedig mogelijk mededeling te doen van de beëindiging van de gezamenlijke huishouding, alsmede van andere feiten waarvan het bestaan van enige pensioenaanspraak, vrijstelling van premiebetaling of pensioenuitkering afhankelijk is.

   Het niet (doen) verschaffen van gegevens kan leiden tot
   - het niet toekennen van aanspraken,
   - afwijzen van dekkingen van pensioenen op risicobasis of verhogingen daarvan,
   - opschorting of het niet verrichten van uitkeringen en/of
   - opschorting of het niet verlenen van vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid.
2. De (gewezen) deelnemer staat in voor de juistheid van de gegevens.

Artikel 32. Verbod op vervreemding

De uit deze pensioenregeling voortvloeiende aanspraken zijn niet vatbaar voor vervreemding, verpanding, bezwaring op welke wijze dan ook, kunnen niet feitelijk voorwerp van zekerheid worden en kunnen niet worden prijsgegeven. Indien en voor zover in strijd hiermede wordt gehandeld, alsmede indien en voorzover op die aanspraken op pensioen in enige vorm, in of buiten faillissement, beslag wordt gelegd, vervallen alle verdere aanspraken. De betrokkene wordt voor de toekomst in zijn rechten hersteld, zodra de reden van het verval niet meer bestaat.
Behoudens het bepaalde in de Pensioenwet kan pensioen of een aanspraak op pensioen niet worden afgekocht.

Artikel 33. Eenzijdige wijzigingsbevoegdheid

De werkgever kan de pensioenregeling zonder instemming van de deelnemer en/of de werknemer wijzigen, indien sprake is van een zodanig zwaarwegend belang van de werkgever dat het belang van de deelnemer en/of de werknemer dat door de wijziging wordt geschaad daarvoor naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid moet wijken.

Artikel 34. Onvoorziene gevallen

In alle gevallen waarin dit reglement niet voorziet, beslist het bestuur.

Artikel 35. Overgangsbepaling

1. De bedragen van de tussen 1 januari 2014 en 1 januari 2017 opgebouwde pensioenaanspraken van de deelnemers blijven in stand.

2. Het 'Addendum Regeling directeuren en leden raad van bestuur' bij het pensioenreglement dat gold tot 1 januari 2017, is op 1 januari 2017 vervallen.

Artikel 36. Woonplaats, geschillen

1. Voor de uitvoering van de pensioenregeling heeft het pensioenfonds woonplaats te Amsterdam.
2. Geschillen naar aanleiding van de in dit pensioenreglement genoemde aanspraken kunnen naar keuze worden voorgelegd aan:
   - De Geschillencommissie van het pensioenfonds;
   - De Stichting Klachteninstituut Verzekeringen, waaronder ressorteren de Ombudsman Pensioenen, Postbus 93560, 2509 AN Den Haag;
   - De Rechtbank Amsterdam, sectie Kanton.
3. Op de pensioenregeling is Nederlands recht van toepassing.

Artikel 37. Inwerkingtreding

Dit reglement is in werking getreden met ingang van 1 januari 2019 en vervangt het tot die datum geldende reglement.

Bijlage 1 Overgangsbepaling deelnemers 31 december 2005, 31 december 2013, 31 december 2016

Artikel 1 Voor 1 januari 2017 opgebouwde pensioenen

1. De bedragen van de voor 1 januari 2017 opgebouwde pensioenaanspraken blijven premievrij in stand.
2. Het tot 1 januari 2017 opgebouwde ouderdomspensioen van de deelnemer op die datum, maakt deel uit van het ouderdomspensioen dat wordt opgebouwd vanaf die datum
3. Op deze aanspraken is het bepaalde in het pensioenreglement waar deze bijlage aan is gehecht en daarbij horende bijlagen van toepassing.
4. De (gewezen) deelnemer met pensioenaanspraken met meerdere richtpensioenleeftijden heeft de volgende mogelijkheden:
    a. de opgebouwde aanspraken op de oorspronkelijke datum laten ingaan. Daarbij heeft de (gewezen) deelnemer de mogelijkheden uit artikel 16, 18 en 19 van het pensioenreglement;
    b. de opgebouwde aanspraak op de richtpensioendatum uitstellen naar de richtpensioendatum van het pensioenreglement;
    c. alle nog niet ingegane aanspraken gelijktijdig (gedeeltelijk) eerder in laten gaan. Daarbij heeft de (gewezen) deelnemer de mogelijkheden uit artikel 16, 18 en 19 van het pensioenreglement.
5. Indien de (gewezen) deelnemer reeds eerder de keuze heeft gemaakt uit hoofde van artikel 19 van het pensioenreglement, dan loopt het eerste tijdvak waarin het later ingaande ouderdomspensioen hoog of laag is, tot het eind van het eerste tijdvak van het eerder ingegaan pensioen.
6. Bij het gebruik maken van de mogelijkheid van artikel 13, 14, 15 of 19 (lid 6 en 7) van het pensioenreglement wordt een eventueel overbruggings- of prepensioen omgezet in een ouderdomspensioen zoals wordt toegekend op basis van het pensioenreglement.

    a. volgens de artikelen 13, 14, 15, 16, 18 en 19 van dat pensioenreglement.

<u>Voor 1 januari 2014 ingegane Anwhiaatpensioen of arbeidsongeschiktheidspensioen en verleende (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling</u>

7. Een uitkering van Anwhiaatpensioen of arbeidsongeschiktheidspensioen die is ingegaan op een datum gelegen voor 1 januari 2014, eindigt op de dag volgens het voor 1 januari 2014 geldende pensioenreglement op grond waarvan het recht op de uitkering is ontstaan.
8. Een (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid die is verleend vanaf een datum gelegen voor 1 januari 2014, eindigt na de dag waarop de deelnemer niet meer arbeidsongeschikt is of is overleden, doch uiterlijk op de dag waarop de uitkering van het ouderdomspensioen, danwel het overbruggingspensioen en/of het prepensioen ingaat volgens het voor 1 januari 2014 geldende pensioenreglement, op grond waarvan de vrijstelling is verleend.
9. De flexperiode van dit pensioenreglement geldt ook voor pensioenen die op grond van een voor 1 januari 2014 geldend pensioenreglement zijn opgebouwd en die de deelnemer of gewezen deelnemer op grond van dat betreffende pensioenreglement vervroegd of uitgesteld kan laten ingaan.

10. De tabellen in bijlage 2 zijn ook van toepassing op voor 1 januari 2014 op grond van een eerder pensioenreglement opgebouwd pensioen van deelnemers en gewezen deelnemers danwel het pensioen van hun partners en kinderen.
11. Bij gebruikmaking van de mogelijkheid van vervroeging stopt de uitkering van het arbeidsongeschiktheidspensioen op de ingangsdatum van het ouderdomspensioen.

Artikel 2 Pensioenen met voor 1 januari 2017 ingegane vrijstelling van premiebetaling

1. Voor deelnemers
   a. die op 01.01.2005 als deelnemer in het pensioenfonds zijn opgenomen en
   b. die op 31.12.2005 recht hadden op een (gedeeltelijke) uitkering krachtens de WAO en op basis hiervan recht hebben op vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid,

   zijn de bepalingen van kracht met betrekking tot vrijstelling van premiebetaling bij arbeidsongeschiktheid uit hoofde van het pensioenreglement dat tot 01.01.2006 gold.
   In afwijking hiervan geldt het volgende.
   Met ingang van de datum waarop een deelnemer als in de alinea hierboven genoemd gedurende een periode van vier weken aaneengesloten zijn werkzaamheden volledig heeft hervat, is met betrekking tot vrijstelling van premiebetaling in verband met arbeidsongeschiktheid het huidige pensioenreglement van toepassing.
2. In afwijking van het pensioenreglement baseert het pensioenfonds de vrijstelling van premiebetaling, die vanaf een datum gelegen voor 1 januari 2014 wordt verleend, op de bedragen en uitgangspunten op grond waarvan het pensioenfonds de vrijstelling van premiebetaling op 31 december 2013 verleent. In afwijking van het pensioenreglement baseert het pensioenfonds de vrijstelling van premiebetaling, die vanaf een datum gelegen tussen 1 januari 2014 en 1 januari 2017 wordt verleend, op de bedragen en uitgangspunten op grond waarvan het pensioenfonds de vrijstelling van premiebetaling op 31 december 2016 verleend.
3. Indien de (gewezen) deelnemer arbeidsongeschikt is en gebruik maakt van zijn recht op waardeoverdracht vervalt een verleende vrijstelling van premiebetaling wegens arbeidsongeschiktheid.

Artikel 3. Uitruil van voor 1 januari 2017 opgebouwd partnerpensioen in ouderdomspensioen

1. De (gewezen) deelnemer kan zijn voor 1 januari 2017 opgebouwde aanspraak op partnerpensioen op de pensioendatum uitruilen voor een aanspraak op hoger ouderdomspensioen.
   De (gewezen) deelnemer, voor wie vanaf een datum gelegen voor 1 januari 2017 geheel of gedeeltelijk vrijstelling van premiebetaling is verleend) kan zijn opgebouwde aanspraak op partnerpensioen op de pensioendatum uitruilen voor een aanspraak op hoger ouderdomspensioen
   Het bijzonder partnerpensioen voor de gewezen partner van de (gewezen) deelnemer kan niet worden uitgeruild.
2. Indien de (gewezen) deelnemer besluit zijn aanspraak op partnerpensioen uit te ruilen, vervalt zijn aanspraak op partnerpensioen op de pensioendatum.
3. Uitruil van de aanspraak op partnerpensioen heeft geen invloed op de hoogte van het wezenpensioen.
4. De (gewezen) deelnemer die zijn aanspraak op partnerpensioen wenst uit te ruilen voor een aanspraak op hoger ouderdomspensioen dient ervoor te zorgen dat het verzoek hiertoe uiterlijk op de pensioendatum door het pensioenfonds is ontvangen.

5. De keuze voor uitruil is onherroepelijk en kan slechts éénmalig gedaan worden. De echtgenoot of partner van de (gewezen) deelnemer dient het verzoek tot uitruil van de (gewezen) deelnemer mede te ondertekenen.
6. De aanspraak op partnerpensioen kan op de pensioendatum aan de hand van de in bijlage 2 vermelde tabel worden omgezet in een verhoging van de aanspraak op ouderdomspensioen.
7. Uitruil van partnerpensioen in ouderdomspensioen op de pensioendatum vindt plaats nadat een eventuele omzetting van de aanspraken naar een andere pensioendatum dan de richtpensioendatum heeft plaatsgevonden.

Artikel 4 Echtscheiding of beëindiging van het geregistreerd partnerschap of de gezamenlijke huishouding (bijzonder partnerpensioen)

1. Indien het huwelijk van een (gewezen) deelnemer wordt beëindigd door echtscheiding of ontbinding na scheiding van tafel en bed, dan wel indien het geregistreerd partnerschap of de gezamenlijke huishouding wordt beëindigd, verkrijgt de gewezen echtgenoot of partner aanspraak op het voor 1 januari 2017 opgebouwde partnerpensioen. Dat partnerpensioen wordt aangeduid met ‘bijzonder partnerpensioen’.
2. Indien het huwelijk van een (gewezen) deelnemer, voor wie vanaf een datum gelegen voor 1 januari 2017 vrijstelling van premiebetaling is verleend, wordt beëindigd door echtscheiding of ontbinding na scheiding van tafel en bed, dan wel indien het geregistreerd partnerschap of de gezamenlijke huishouding wordt beëindigd, verkrijgt de gewezen echtgenoot of partner aanspraak op partnerpensioen, dat tot de datum van echtscheiding, ontbinding van het huwelijk, einde van het geregistreerd partnerschap of einde van de gezamenlijke huishouding is opgebouwd. Dat partnerpensioen wordt aangeduid met ‘bijzonder partnerpensioen’.
3. Als einddatum van de gezamenlijke huishouding geldt de in een aan het pensioenfonds gerichte schriftelijke verklaring van de deelnemer en diens partner opgenomen datum van beëindiging van de gezamenlijke huishouding.
4. Het bepaalde in lid 1 en lid 2 van dit artikel vindt geen toepassing, indien de (gewezen) deelnemer en diens gewezen echtgenoot bij huwelijkse voorwaarden of bij een echtscheidingsconvenant anders zijn overeengekomen, dan wel indien de (gewezen) deelnemer en diens gewezen partner bij voorwaarden van partnerschap of bij een overeenkomst met het oog op beëindiging van het partnerschap anders zijn overeengekomen.
   Aan de overeenkomst moet een verklaring van het pensioenfonds zijn gehecht, waarin deze verklaart dat zij bereid is een uit de afwijking voortvloeiend pensioenrisico te dekken.
5. De uitruilregeling zoals omschreven in artikel 3 van deze bijlage is niet van toepassing op het partnerpensioen als bedoeld in de voorgaande leden.

Artikel 5 Afkoop klein pensioen

1. Het pensioenfonds heeft vanaf twee jaar na einde deelnemerschap het recht om het ouderdomspensioen (en eventueel daarbij horend partner- en wezenpensioen) zonder instemming van de gewezen deelnemer binnen zes maanden af te kopen, indien het deelnemerschap voor 1 januari 2018 is beëindigd.
2. Het pensioenfonds heeft vanaf de datum van echtscheiding, beëindiging van het huwelijk na scheiding van tafel en bed, beëindiging van het geregistreerd partnerschap of de gezamenlijke huishouding het recht om zonder instemming van de gewezen echtgenoot of partner het bijzonder partnerpensioen binnen zes maanden af te kopen.
3. Het pensioenfonds heeft vanaf het overlijden van de (gewezen) deelnemer het recht om zonder instemming van de gewezen echtgenoot of partner het voor 1 januari 2017 opgebouwde partnerpensioen en wezenpensioen binnen zes maanden af te kopen.
4. Het pensioenfonds heeft dit recht in de bovengenoemde gevallen indien het pensioen per jaar minder bedraagt dan bedrag dat de Pensioenwet noemt voor de afkoop van kleine pensioenen.
5. Vaststelling van het afkoopbedrag geschiedt per de afkoopdatum van het (bijzonder) partnerpensioen en wezenpensioen aan de hand van de in de bijlage 2 vermelde tabellen.

.**Artikel 6 Arbeidsongeschiktheidspensioen**

1. De aanspraak op arbeidsongeschiktheidspensioen blijft volledig in stand voor de (gewezen) deelnemer die op 31 december 2016
   a. recht heeft op loondoorbetaling krachtens het Burgerlijk Wetboek uit hoofde van hun dienstverband met de werkgever, dan wel
   b. recht heeft op een uitkering verband houdend met dat dienstverband uit hoofde van de Ziektewet.

   Het pensioenfonds stelt arbeidsongeschiktheidspercentage zelf vast. Het pensioenfonds stelt het arbeidsongeschiktheidspercentage vast op basis van de restverdiencapaciteit die is vastgelegd in de beschikking van het UWV en de feitelijke verdiensten van de (gewezen) deelnemer. De hoogte van het arbeidsongeschiktheidspensioen wordt vastgesteld conform de tabel in het artikel 'Arbeidsongeschiktheidspensioen' van het pensioenreglement dat van kracht was op 31 december 2016 en op basis van het op die datum verzekerde bedrag.

   De aanspraak op arbeidsongeschiktheidspensioen komt te vervallen als de gewezen deelnemer gedurende vier weken geen recht meer heeft op loondoorbetaling krachtens het Burgerlijk Wetboek dan wel gedurende vier weken geen recht meer heeft op een uitkering uit hoofde van de Ziektewet.
2. De uitkering van een voor 1 januari 2017 ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen blijft in stand.

   Het pensioenfonds stelt arbeidsongeschiktheidspercentage zelf vast. Het pensioenfonds stelt het arbeidsongeschiktheidspercentage vast op basis van de restverdiencapaciteit die is vastgelegd in de beschikking van het UWV en de feitelijke verdiensten van de (gewezen) deelnemer.

   De hoogte van het arbeidsongeschiktheidspensioen wordt vastgesteld conform de tabel in het artikel 'Arbeidsongeschiktheidspensioen' van het pensioenreglement en op basis van het op 31 december 2016 verzekerde bedrag.

   Bij een toename van het arbeidsongeschiktheidspercentage wordt slechts de gedeeltelijke uitkering van arbeidsongeschiktheidspensioen verhoogd voor (gewezen) deelnemers met een gedeeltelijke uitkering van arbeidsongeschiktheidspensioen die op 31 december 2016 dekking hadden van een verhoging.

   Het arbeidsongeschiktheidspensioen komt te vervallen als de gewezen deelnemer

gedurende vier weken geen recht meer heeft op loondoorbetaling krachtens het Burgerlijk Wetboek dan wel gedurende vier weken geen recht meer heeft op een uitkering uit hoofde van de Ziektewet.

3. Het niet ingegane deel van het arbeidsongeschiktheidspensioen wordt aangepast volgens het bepaalde in artikel 30 van het pensioenreglement, waaraan deze bijlage is gehecht.
4. Indien de (gewezen) deelnemer arbeidsongeschikt is en gebruik maakt van zijn recht op waardeoverdracht vervalt een ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen en aanspraak op verhoging ervan.

Artikel 7 Toeslagen

Op alle op grond van eerdere pensioenreglementen opgebouwde pensioenen is vanaf 1 januari 2017 de toeslagregeling van toepassing van het in het jaar van verlening van de toeslag geldende pensioenreglement.

Bijlage 2 Flexibiliserings- en afkooptabellen

Artikel 1 Algemene bepalingen

1. De in deze bijlage vermelde tabellen gelden vanaf 1 januari 2018 tot 1 januari 2020 voor de (gewezen) deelnemers die in deze periode
   - met pensioen gaan en van de in het pensioenreglement of bijlage 1 daarbij vermelde recht op vervroeging, uitstel, hoog-laag ouderdomspensioen, uitruil van partner- in ouderdomspensioen of uitruil van ouderdoms- in partnerpensioen gebruik willen maken;
   - het deelnemerschap beëindigen en van de in het pensioenreglement of bijlage 1 daarbij vermelde recht op uitruil van ouderdoms- in partnerpensioen gebruik willen maken;
   - met pensioen gaan dan wel uit dienst treden, van de echt scheiden, het huwelijk beëindigen na scheiding van tafel en bed, het geregistreerd partnerschap of de gezamenlijke huishouding beëindigen of overlijden en van wie het pensioen wordt afgekocht.
2. Het pensioenfonds heeft het recht de in deze bijlage vermelde tabellen te wijzigen indien:
   - de herziening geschiedt op grond van een aanwijzing daartoe in wettelijke regelingen of bepalingen;
   - de herziening verband houdt met het van kracht worden of het van kracht zijn van een wettelijke regeling of een wijziging van een wettelijke regeling;
   - de verzekeraar de tabel herziet;
   - de actuarieel adviseur van het pensioenfonds daartoe adviseert.

Tabellen Artikel 14 Vervroegingen van de pensioendatum, lid 7

Vervroegde pensioenleeftijd	Vervroegingsfactor
57	0,610
58	0,638
59	0,667
60	0,699
61	0,733
62	0,769
63	0,809
64	0,851
65	0,897
66	0,946
67	1,000

Een vervroegingsfactor van 0,897 wil zeggen dat voor iedere € 1.000,00 ouderdomspensioen op de richtpensioendatum € 897,00 ouderdomspensioen op de pensioendatum verkregen kan worden. Komt de vervroegde pensioendatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd, dan wordt herrekend naar de bij die leeftijd horende factor.

Indien een aanspraak met een richtpensioenleeftijd lager dan 67 moet worden verschoven, wordt de aanspraak op levenslang ouderdomspensioen met de lagere richtpensioenleeftijd eerst gedeeld door de vervroegingsfactor bij de "Vervroegde pensioenleeftijd" op basis van bovenstaande tabel. Vervolgens wordt de aldus verkregen aanspraak vermenigvuldigd met de vervroegingsfactor of uitstelfactor die hoort bij de gewenste pensioenleeftijd. Dit betekent dat een aanspraak met richtpensioenleeftijd 62 die op een andere leeftijd dan 62 moet ingaan gedeeld wordt door de factor 0,769. Moet de aanspraak ingaan op 66 jarige leeftijd? Dan wordt de aldus verkregen aanspraak vervolgens vermenigvuldigd met de factor 0,946.

Indien en voorzover er een premievrij overbruggings- en/of prepensioen met een eindleeftijd van 65 jaar aanwezig is, wordt dat pensioen omgezet in levenslang ouderdomspensioen met pensioenleeftijd 67 jaar en vervolgens via de vervroegingsfactor gebracht naar de gewenste leeftijd. De omzettingsfactor van een overbruggings- en/of prepensioen met ingangsleeftijd 61 jaar en eindleeftijd 65 jaar naar een levenslang ouderdomspensioen op 67 jaar is 0,245. Bij een ingangsleeftijd 62 jaar is de factor 0,181. Met de mogelijkheid tot omzetten levenslang ouderdomspensioen in ouderdomspensioen tot de AOW leeftijd kan weer een tijdelijk pensioen worden verkregen.

Tabellen Artikel 15. Uitstel van de pensioendatum, lid 5

Uitgestelde pensioenleeftijd	Uitstelfactor
	67
67	1,000
68	1,059
69	1,125
70	1,199
71	1,283
72	1,377

Een uitstelfactor van 1,199 wil zeggen dat voor iedere € 1.000,00 ouderdomspensioen op de richtpensioendatum € 1.199,00 ouderdomspensioen op de pensioendatum verkregen kan worden. Komt de uitgestelde pensioendatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd, dan wordt herrekend naar de bij die leeftijd horende factor.

Indien een aanspraak met een richtpensioenleeftijd lager dan 67 moet worden verschoven, wordt de aanspraak op levenslang ouderdomspensioen met de lagere richtpensioenleeftijd eerst gedeeld door de vervroegingsfactor bij de "Vervroegde pensioenleeftijd" op basis van de tabel uit artikel 14. Vervolgens wordt de aldus verkregen aanspraak vermenigvuldigd met de vervroegingsfactor of uitstelfactor die hoort bij de gewenste pensioenleeftijd. Dit betekent dat een aanspraak met richtpensioenleeftijd 62 die op een andere leeftijd dan 62 moet ingaan gedeeld wordt door de factor 0,769. Moet de aanspraak ingaan op 68 jarige leeftijd? Dan wordt de aldus verkregen aanspraak vervolgens vermenigvuldigd met

de factor 1,059.

Indien en voorzover er een premievrij overbruggings- en/of prepensioen met een eindleeftijd van 65 jaar aanwezig is, wordt dat pensioen bij uitstel omgezet in levenslang ouderdomspensioen met pensioenleeftijd 67 jaar en vervolgens via de vervroegingsfactor of uitstelfactor gebracht naar de gewenste leeftijd. De omzettingsfactor van een overbruggings- en/of prepensioen met ingangsleeftijd 61 jaar en eindleeftijd 65 jaar naar een levenslang ouderdomspensioen op 67 jaar is 0,245. Bij een ingangsleeftijd 62 jaar is de factor 0,181. Deze methode wordt ook toegepast als de pensioendatum niet wijzigt, maar gekozen wordt voor een tijdelijk ouderdomspensioen tot de AOW leeftijd of bij het verzoek tot omzetten van het overbruggings- en/of prepensioen zonder dat de pensioendatum wijzigt.

Een omzettingsfactor 0,181 wil zeggen dat voor iedere € 1.000,00 overbruggings- of prepensioen € 181,00 levenslang ouderdomspensioen vanaf 67 jaar kan worden verkregen.

Tabellen Artikel 18. Uitruil van partnerpensioen in ouderdomspensioen, lid 5

Pensioen-leeftijd	Ruilvoet
57	0,137
58	0,143
59	0,149
60	0,156
61	0,163
62	0,170
63	0,177
64	0,185
65	0,193
66	0,202
67	0,210
68	0,220
69	0,229
70	0,239
71	0,249
72	0,259

Een ruilvoet van 0,210 wil zeggen dat voor iedere € 1.000,00 partnerpensioen € 210,00 ouderdomspensioen kan worden verkregen.
Komt de leeftijd op de pensioendatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd, dan wordt herrekend naar de bij die leeftijd horende factor.

Tabellen Artikel 16. Uitruil van ouderdomspensioen in partnerpensioen, lid 8

Leeftijd	Ruilvoet
57	4,23
58	4,05
59	3,86
60	3,69
61	3,52
62	3,36
63	3,20
64	3,06
65	2,91
66	2,78
67	2,65
68	2,53
69	2,41
70	2,30
71	2,19
72	2,09

Een ruilvoet van 2,65 wil zeggen dat voor iedere € 1.000,00 ouderdomspensioen € 2650,00 partnerpensioen kan worden verkregen.
Komt de leeftijd op de pensioendatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd, dan wordt herrekend naar de bij die leeftijd horende factor.

Tabellen Artikel 17. Uitruil van ouderdomspensioen in partnerpensioen bij beëindiging van de arbeidsovereenkomst voor de pensioendatum, lid 6

LFT	Pensioenleeftijd 67 jaar	Pensioenleeftijd 65 jaar
18	3,48	3,88
19	3,45	3,85
20	3,41	3,82
21	3,38	3,78
22	3,35	3,75
23	3,32	3,72

24	3,29	3,68
25	3,26	3,65
26	3,23	3,62
27	3,20	3,58
28	3,17	3,55
29	3,14	3,52
30	3,11	3,49
31	3,09	3,46
32	3,06	3,43
33	3,03	3,40
34	3,01	3,37
35	2,98	3,34
36	2,95	3,31
37	2,93	3,28
38	2,90	3,26
39	2,88	3,23
40	2,86	3,20
41	2,83	3,18
42	2,81	3,15
43	2,79	3,13
44	2,77	3,10
45	2,75	3,08
46	2,73	3,05
47	2,71	3,03
48	2,69	3,01
49	2,67	2,99
50	2,65	2,97
51	2,64	2,95
52	2,62	2,94
53	2,61	2,92
54	2,60	2,91
55	2,59	2,90
56	2,58	2,89

57	2,57	2,89
58	2,57	2,88
59	2,57	2,88
60	2,57	2,88
61	2,57	2,88
62	2,58	2,89
63	2,59	2,89
64	2,60	2,90
65	2,61	2,91
66	2,63	
67	2,65	

Een ruilvoet van 2,65 wil zeggen dat voor iedere € 1.000,00 ouderdomspensioen € 2.650,00 partnerpensioen kan worden verkregen.
Komt de leeftijd op de pensioendatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd, dan wordt lineair geïnterpoleerd naar de bij die leeftijd behorende factor.

Tabellen Artikel 19. Hoog-laag ouderdomspensioen, lid 5

Tabel voor **de eerste periode hoog en de tweede periode laag** ouderdomspensioen
(in de verhouding 100 : 75)

Pensioen-leeftijd	Factor bij een eerste tijdvak van 5 jaar	Factor bij een eerste tijdvak van 10 jaar	**Pensioen-leeftijd**	Factor bij een eerste tijdvak van 5 jaar	Factor bij een eerste tijdvak van 10 jaar
57	1,250	1,180	**65**	1,229	1,147
58	1,248	1,177	**66**	1,226	1,142
59	1,246	1,173	**67**	1,222	1,137
60	1,243	1,169	**68**	1,218	1,131
61	1,241	1,165	**69**	1,214	1,125
62	1,238	1,161	**70**	1,209	1,119
63	1,235	1,157	**71**	1,205	1,112
64	1,232	1,152	**72**	1,199	1,106

Tabel voor **de eerste periode hoog en de tweede periode laag** ouderdomspensioen
(in de verhouding 100 : 85)

Pensioen-leeftijd	Factor bij een eerste tijdvak van 5 jaar	Factor bij een eerste tijdvak van 10 jaar	**Pensioen-leeftijd**	Factor bij een eerste tijdvak van 5 jaar	Factor bij een eerste tijdvak van 10 jaar
57	1,136	1,101	**65**	1,126	1,083
58	1,135	1,099	**66**	1,124	1,081
59	1,134	1,097	**67**	1,122	1,078
60	1,133	1,095	**68**	1,120	1,075
61	1,132	1,093	**69**	1,118	1,071
62	1,130	1,091	**70**	1,116	1,068
63	1,129	1,088	**71**	1,113	1,065
64	1,128	1,086	**72**	1,111	1,061

Indien gekozen wordt voor de verhouding 100:75 betekent een factor van 1,137 dat in het eerste tijdvak 113,7% van het oorspronkelijk verzekerd ouderdomspensioen wordt uitgekeerd en in het tweede tijdvak 75% van het ouderdomspensioen in het eerste tijdvak.
Komt de leeftijd op de pensioendatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd, dan wordt herrekend naar de bij die leeftijd horende factor.

Tabel voor **de eerste periode laag en de tweede periode hoog** ouderdomspensioen
(in de verhouding 75 : 100)

Pensioen-leeftijd	Factor bij een eerste tijdvak van 5 jaar	Factor bij een eerste tijdvak van 10 jaar	**Pensioen-leeftijd**	Factor bij een eerste tijdvak van 5 jaar	Factor bij een eerste tijdvak van 10 jaar
57	0,790	0,831	**65**	0,801	0,854
58	0,791	0,833	**66**	0,803	0,858
59	0,792	0,836	**67**	0,805	0,862
60	0,793	0,839	**68**	0,807	0,866
61	0,794	0,841	**69**	0,810	0,871
62	0,796	0,844	**70**	0,812	0,876
63	0,797	0,847	**71**	0,815	0,881
64	0,800	0,851	**72**	0,818	0,887

Tabel voor **de eerste periode laag en de tweede periode hoog** ouderdomspensioen
(in de verhouding 85 : 100)

Pensioen-leeftijd	Factor bij een eerste tijdvak van 5 jaar	Factor bij een eerste tijdvak van 10 jaar	**Pensioen-leeftijd**	Factor bij een eerste tijdvak van 5 jaar	Factor bij een eerste tijdvak van 10 jaar
57	0,876	0,903	**65**	0,884	0,917
58	0,877	0,904	**66**	0,885	0,920
59	0,878	0,905	**67**	0,887	0,921
60	0,879	0,907	**68**	0,888	0,925
61	0,880	0,909	**69**	0,889	0,927
62	0,881	0,911	**70**	0,891	0,930
63	0,881	0,913	**71**	0,893	0,933
64	0,882	0,915	**72**	0,895	0,937

Indien gekozen wordt voor de verhouding 75:100 betekent een factor van 0,805 dat in het eerste tijdvak 80,5% van het oorspronkelijk verzekerd ouderdomspensioen wordt uitgekeerd en in het tweede tijdvak 100/75 van het ouderdomspensioen in het eerste tijdvak.
Komt de leeftijd en/of duur van het eerste tijdvak op de pensioendatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd en/of duur, dan wordt herrekend naar de bij die leeftijd en/of duur horende factor.

Tabellen Artikel 19, lid 7 Hoog-laag ouderdomspensioen

Ruilvoeten ouderdomspensioen in ouderdomspensioen tot AOW leeftijd

Indien bij vervroeging van het ouderdomspensioen een deel wordt omgezet naar een tijdelijk ouderdomspensioen dat wordt uitgekeerd tot de eerste van de maand op of volgend op de AOW-datum, danwel de eerdere dag van overlijden van de (gewezen) deelnemer, gelden afhankelijk van de leeftijd waarop de uitkering uit hoofde van de Aow ingaat, voor de omzetting van het ouderdomspensioen de volgende ruilvoeten:

Vervroeging naar leeftijd		**AOW leeftijd 66 jaar (2018)**											
jaren	*maanden*	*0*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
63		6,755	6,921	7,098	7,285	7,483	7,694	7,918	8,157	8,412	8,686	8,979	9,295
64		9,637	10,006	10,409	10,849	11,330	11,860	12,445	13,094	13,821	14,637	15,562	16,619
65		17,838	19,259	20,945	22,968	25,440	28,530	32,504	37,802	45,218	56,344	74,886	111,971

Vervroeging naar leeftijd		**AOW leeftijd 66 jaar en vier maanden (2019)**											
jaren	*maanden*	*0*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
62		4,892	4,971	5,054	5,139	5,228	5,321	5,419	5,520	5,626	5,737	5,853	5,974
63		6,102	6,235	6,375	6,523	6,678	6,842	7,017	7,201	7,397	7,605	7,826	8,062
64		8,314	8,584	8,874	9,186	9,522	9,887	10,285	10,719	11,194	11,717	12,294	12,936
65		13,653	14,459	15,372	16,415	17,618	19,020	20,684	22,681	25,121	28,172	32,094	37,324
66		44,645	55,626	73,929	110,534								

Vervroeging naar leeftijd		**AOW leeftijd 66 jaar en acht maanden (2020)**											
jaren	*maanden*	*0*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
61		3,901	3,947	3,995	4,043	4,094	4,145	4,199	4,254	4,311	4,369	4,431	4,494
62		4,560	4,627	4,697	4,770	4,846	4,924	5,005	5,090	5,178	5,269	5,365	5,466
63		5,571	5,680	5,794	5,914	6,040	6,171	6,310	6,455	6,609	6,771	6,943	7,125
64		7,319	7,524	7,742	7,975	8,223	8,490	8,776	9,084	9,416	9,776	10,169	10,597
65		11,066	11,582	12,152	12,785	13,493	14,288	15,189	16,219	17,406	18,790	20,433	22,404
66		24,814	27,826	31,698	36,862	44,090	54,933	73,004	109,146				

Vervroeging naar leeftijd		**AOW leeftijd 67 jaar (2021)**											
jaren	*maanden*	*0*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
60		3,282	3,311	3,342	3,373	3,405	3,438	3,471	3,506	3,541	3,577	3,615	3,653
61		3,692	3,732	3,774	3,816	3,861	3,906	3,953	4,001	4,050	4,102	4,154	4,209
62		4,265	4,322	4,383	4,445	4,510	4,577	4,646	4,718	4,792	4,869	4,950	5,033
63		5,120	5,210	5,305	5,404	5,507	5,615	5,728	5,846	5,970	6,100	6,237	6,380
64		6,532	6,692	6,861	7,041	7,232	7,434	7,650	7,879	8,125	8,388	8,670	8,974
65		9,301	9,656	10,044	10,467	10,930	11,439	12,001	12,626	13,324	14,109	14,998	16,014
66		17,185	18,551	20,172	22,117	24,495	27,466	31,287	36,382	43,515	54,214		

Vervroeging naar leeftijd		**AOW leeftijd 67 jaar en 3 maanden (vanaf 2022)**											
jaren	*maanden*	*0*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
57		2,489	2,502	2,516	2,529	2,543	2,558	2,573	2,588	2,603	2,619	2,635	2,651
58		2,667	2,683	2,700	2,717	2,735	2,753	2,771	2,790	2,809	2,829	2,849	2,869
59		2,889	2,910	2,932	2,953	2,975	2,998	3,022	3,046	3,070	3,095	3,121	3,147
60		3,174	3,201	3,229	3,257	3,286	3,317	3,348	3,379	3,412	3,445	3,479	3,514
61		3,550	3,587	3,624	3,663	3,703	3,744	3,786	3,830	3,875	3,921	3,969	4,018
62		4,069	4,121	4,174	4,230	4,287	4,347	4,409	4,472	4,539	4,607	4,678	4,752
63		4,829	4,908	4,990	5,076	5,166	5,259	5,357	5,460	5,566	5,678	5,795	5,918
64		6,047	6,182	6,324	6,474	6,632	6,800	6,978	7,167	7,367	7,580	7,808	8,051
65		8,311	8,590	8,891	9,215	9,567	9,950	10,369	10,827	11,331	11,888	12,506	13,197
66		13,974	14,854	15,860	17,019	18,371	19,976	21,901	24,255	27,197	30,979		

Een factor van 6,047 in de tabel "AOW leeftijd 67 jaar en 3 maanden", wil zeggen dat voor iedere € 1.000,00 ouderdomspensioen op de vervroegde pensioendatum een tijdelijk ouderdomspensioen van € 6.047,00 tot 67 jaar en drie maanden kan worden verkregen.
Indien en voorzover er een premievrij overbruggings- en/of prepensioen met een eindleeftijd van 65 jaar aanwezig is, wordt dat pensioen omgezet in levenslang ouderdomspensioen met pensioenleeftijd 67 jaar en vervolgens via de vervroegingsfactor gebracht naar de gewenste leeftijd.
De omzettingsfactor van een overbruggings- en/of prepensioen met ingangsleeftijd 61 jaar en eindleeftijd 65 jaar naar een levenslang ouderdomspensioen op 67 jaar is 0,245. Bij een ingangsleeftijd 62 jaar is de factor 0,181.

Tabellen Artikel 26 en artikel 26 b, lid 2 Afkoop gering pensioen

Tabel a1

Indien het ouderdomspensioen ingaat geldt

bij afkoop op leeftijd	voor het ouderdomspensioen dat ingaat een afkoopvoet van	en voor het bij het ouderdomspensioen horende partnerpensioen een afkoopvoet van
67	17,844	5,470

Een afkoopvoet van 17,844 wil zeggen dat voor iedere € 100,00 ouderdomspensioen de afkoopsom € 1.784,40 bedraagt.

Tabel a2

Bij afkoop van een ingaand ouderdomspensioen dat ingaat op de leeftijd van	geldt voor het bij dat ouderdomspensioen horende partnerpensioen een afkoopvoet van
61	5,133
62	5,206
65	5,389

Bij afkoop van een ingaand overbruggingspensioen, prepensioen of tijdelijke ouderdomspensioen die eindigen op 65-jarige leeftijd, met richtpensioenleeftijd van	geldt een afkoopvoet van
61	3,974
62	2,984

Een afkoopvoet van 3,974 wil zeggen dat voor iedere € 100,00 ouderdomspensioen de afkoopsom € 397,40 bedraagt.

Tabel b1

Voor het partnerpensioen of bijzonder partnerpensioen dat ingaat geldt

bij afkoop op leeftijd	een afkoopvoet van	**bij afkoop op leeftijd**	een afkoopvoet van	**bij afkoop op leeftijd**	een afkoopvoet van
18	41,134	**46**	31,138	**74**	12,860
19	40,901	**47**	30,619	**75**	12,172
20	40,662	**48**	30,089	**76**	11,496
21	40,414	**49**	29,547	**77**	10,834
22	40,159	**50**	28,991	**78**	10,190
23	39,896	**51**	28,423	**79**	9,565
24	39,625	**52**	27,843	**80**	8,957
25	39,345	**53**	27,250	**81**	8,371
26	39,057	**54**	26,645	**82**	7,812
27	38,760	**55**	26,028	**83**	7,273
28	38,453	**56**	25,400	**84**	6,761
29	38,137	**57**	24,759	**85**	6,274
30	37,812	**58**	24,107	**86**	5,811
31	37,477	**59**	23,445	**87**	5,377
32	37,132	**60**	22,770	**88**	4,969
33	36,777	**61**	22,087	**89**	4,591
34	36,411	**62**	21,395	**90**	4,238
35	36,035	**63**	20,695	**91**	3,914
36	35,648	**64**	19,989	**92**	3,612
37	35,250	**65**	19,277	**93**	3,336
38	34,841	**66**	18,562	**94**	3,082
39	34,420	**67**	17,844	**95**	2,852
40	33,987	**68**	17,124	**96**	2,644
41	33,542	**69**	16,405	**97**	2,456
42	33,086	**70**	15,688	**98**	2,288
43	32,617	**71**	14,972	**99**	2,139
44	32,136	**72**	14,262		
45	31,643	**73**	13,558		

Een afkoopvoet van 28,991 wil zeggen dat voor iedere € 100,00 partnerpensioen de afkoopsom € 2.899,10 bedraagt.Tabel b2

Voor het wezenpensioen dat ingaat geldt

bij afkoop op leeftijd	een afkoopvoet van	**bij afkoop op leeftijd**	een afkoopvoet van
0	20,107	**14**	8,403
1	19,373	**15**	7,445
2	18,620	**16**	6,474
3	17,853	**17**	5,493
4	17,073	**18**	4,502
5	16,278	**19**	4,005
6	15,468	**20**	3,505
7	14,643	**21**	3,006
8	13,802	**22**	2,505
9	12,945	**23**	2,004
10	12,070	**24**	1,502
11	11,179	**25**	1,001
12	10,270	**26**	0,501
13	9,345	**27**	0,000

Een afkoopvoet van 3,505 wil zeggen dat voor iedere € 100,00 wezenpensioen de afkoopsom € 350,50 bedraagt.
Komt de leeftijd op de pensioendatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd, dan wordt herrekend naar de bij die leeftijd horende afkoopvoet.

Tabel c1

Na einde deelnemerschap geldt, bij afkoop nadat geen pensioenuitvoerder is gevonden,

bij afkoop op leeftijd	de volgende afkoopvoet voor de afkoop van de aanspraak op ouderdomspensioen met richtpensioenleeftijd van			**bij afkoop op leeftijd**	de volgende afkoopvoet voor de afkoop van de aanspraak op ouderdomspensioen met richtpensioenleeftijd van	
	65 jaar	67 jaar			65 jaar	67 jaar
18	7,368	6,600		**43**	13,098	11,702
19	7,552	6,763		**44**	13,363	11,941
20	7,739	6,929		**45**	13,627	12,180
21	7,930	7,099		**46**	13,890	12,419
22	8,125	7,272		**47**	14,155	12,657
23	8,325	7,449		**48**	14,421	12,896
24	8,528	7,629		**49**	14,688	13,134
25	8,736	7,814		**50**	14,957	13,373
26	8,947	8,001		**51**	15,228	13,613
27	9,163	8,193		**52**	15,502	13,855
28	9,383	8,388		**53**	15,780	14,099
29	9,607	8,586		**54**	16,062	14,346
30	9,835	8,789		**55**	16,347	14,597
31	10,066	8,995		**56**	16,637	14,851
32	10,302	9,204		**57**	16,930	15,110
33	10,541	9,417		**58**	17,226	15,373
34	10,785	9,633		**59**	17,524	15,641
35	11,031	9,852		**60**	17,821	15,911
36	11,281	10,075		**61**	18,117	16,184
37	11,534	10,300		**62**	18,411	16,459
38	11,790	10,529		**63**	18,702	16,734
39	12,048	10,759		**64**	18,990	17,010
40	12,308	10,992		**65**	19,277	17,287
41	12,570	11,227		**66**		17,564
42	12,834	11,464		**67**		17,844

Een afkoopvoet van 8,736 wil zeggen dat voor iedere € 100,00 ouderdomspensioen de afkoopsom € 873,00 bedraagt.

Komt de leeftijd op de afkoopdatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd, dan wordt herrekend naar de bij die leeftijd horende afkoopvoet.

Tabel c2

Na einde deelnemerschap geldt, bij afkoop nadat geen pensioenuitvoerder is gevonden,

bij afkoop op leeftijd	de volgende afkoopvoet voor de afkoop van de aanspraak op ouderdomspensioen met richtpensioenleeftijd van			**bij afkoop op leeftijd**	de volgende afkoopvoet voor de afkoop van de aanspraak op ouderdomspensioen met richtpensioenleeftijd van	
	62 jaar	61 jaar			62 jaar	61 jaar
18	8,608	9,045		**41**	14,704	15,445
19	8,824	9,273		**42**	15,006	15,760
20	9,045	9,506		**43**	15,308	16,076
21	9,271	9,743		**44**	15,612	16,394
22	9,501	9,986		**45**	15,917	16,714
23	9,736	10,234		**46**	16,224	17,036
24	9,976	10,487		**47**	16,532	17,360
25	10,221	10,744		**48**	16,844	17,689
26	10,471	11,007		**49**	17,159	18,021
27	10,725	11,275		**50**	17,477	18,357
28	10,984	11,547		**51**	17,800	18,696
29	11,248	11,825		**52**	18,126	19,040
30	11,516	12,107		**53**	18,456	19,387
31	11,788	12,393		**54**	18,789	19,736
32	12,065	12,684		**55**	19,125	20,084
33	12,346	12,979		**56**	19,461	20,432
34	12,631	13,278		**57**	19,795	20,776
35	12,919	13,580		**58**	20,127	21,115
36	13,211	13,886		**59**	20,454	21,447
37	13,506	14,195		**60**	20,774	21,771
38	13,803	14,505		**61**	21,088	22,087
39	14,102	14,818		**62**	21,395	
40	14,403	15,131				

Een afkoopvoet van 9,045 wil zeggen dat voor iedere € 100,00 ouderdomspensioen de afkoopsom € 904,50 bedraagt.

Komt de leeftijd op de afkoopdatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd, dan wordt herrekend naar de bij die leeftijd horende afkoopvoet.

Tabel c3

Na einde deelnemerschap geldt, bij afkoop nadat geen pensioenuitvoerder is gevonden,

bij afkoop op leeftijd	de volgende afkoopvoet voor de afkoop van de aanspraak op overbruggingspensioen, prepensioen of tijdelijke ouderdomspensioen die eindigen op 65-jarige leeftijd, met richtpensioenleeftijd van			**bij afkoop op leeftijd**	de volgende afkoopvoet voor de afkoop van de aanspraak op overbruggingspensioen, prepensioen of tijdelijke ouderdomspensioen die eindigen op 65-jarige leeftijd, met richtpensioenleeftijd van	
	62 jaar	61 jaar			62 jaar	61 jaar
20	1,306	1,767		**42**	2,172	2,926
21	1,341	1,813		**43**	2,210	2,978
22	1,376	1,861		**44**	2,249	3,032
23	1,412	1,909		**45**	2,290	3,087
24	1,448	1,958		**46**	2,333	3,145
25	1,485	2,009		**47**	2,377	3,205
26	1,524	2,060		**48**	2,423	3,268
27	1,562	2,112		**49**	2,470	3,333
28	1,601	2,165		**50**	2,520	3,400
29	1,641	2,218		**51**	2,572	3,468
30	1,681	2,272		**52**	2,623	3,538
31	1,722	2,327		**53**	2,675	3,607
32	1,763	2,382		**54**	2,727	3,674
33	1,805	2,438		**55**	2,778	3,738
34	1,846	2,493		**56**	2,824	3,795
35	1,888	2,549		**57**	2,865	3,846
36	1,930	2,605		**58**	2,900	3,889
37	1,972	2,661		**59**	2,930	3,924
38	2,013	2,716		**60**	2,954	3,950
39	2,054	2,770		**61**	2,971	3,974
40	2,094	2,823		**62**	2,984	
41	2,134	2,875				

Een afkoopvoet van 1,6 zeggen dat voor iedere € 100,00 overbruggingspensioen, prepensioen of tijdelijke ouderdomspensioen dat eindigt op 65-jarige leeftijd de afkoopsom € 181,00 bedraagt.

Komt de leeftijd op de afkoopdatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd, dan wordt herrekend naar de bij die leeftijd horende afkoopvoet.

Tabel d1

Na einde deelnemerschap geldt, bij afkoop nadat geen pensioenuitvoerder is gevonden,

bij afkoop op leeftijd	voor het partnerpensioen dat hoort bij het af te kopen ouderdomspensioen met de hieronder richtpensioenleeftijd, een afkoopvoet van			
	Ouderdoms-pensioen 67 jaar	Ouderdoms-pensioen 65 jaar	Ouderdoms-pensioen 62 jaar	Ouderdoms-pensioen 61 jaar
18	1,552	1,551	1,549	1,549
19	1,606	1,605	1,603	1,603
20	1,662	1,661	1,659	1,659
21	1,720	1,719	1,717	1,716
22	1,780	1,778	1,776	1,776
23	1,841	1,840	1,837	1,837
24	1,905	1,903	1,901	1,900
25	1,970	1,968	1,966	1,965
26	2,038	2,036	2,033	2,032
27	2,107	2,105	2,102	2,101
28	2,178	2,176	2,173	2,172
29	2,252	2,250	2,246	2,245
30	2,327	2,325	2,321	2,320
31	2,405	2,402	2,398	2,397
32	2,484	2,481	2,477	2,476
33	2,566	2,563	2,558	2,557
34	2,649	2,646	2,641	2,640
35	2,735	2,731	2,726	2,725
36	2,822	2,818	2,813	2,811
37	2,911	2,907	2,901	2,900
38	3,002	2,998	2,992	2,990
39	3,095	3,091	3,084	3,082

40	3,190	3,185	3,178	3,176
41	3,286	3,281	3,273	3,271
42	3,384	3,378	3,370	3,367
bij afkoop op leeftijd	voor het partnerpensioen dat hoort bij het af te kopen ouderdomspensioen met de hieronder richtpensioenleeftijd, een afkoopvoet van			
	Ouderdoms-pensioen 67 jaar	Ouderdoms-pensioen 65 jaar	Ouderdoms-pensioen 62 jaar	Ouderdoms-pensioen 61 jaar
43	3,483	3,477	3,468	3,465
44	3,583	3,577	3,567	3,564
45	3,684	3,677	3,667	3,664
46	3,786	3,779	3,768	3,765
47	3,889	3,881	3,869	3,865
48	3,991	3,982	3,970	3,966
49	4,093	4,084	4,070	4,066
50	4,194	4,185	4,170	4,166
51	4,296	4,285	4,270	4,265
52	4,396	4,385	4,368	4,363
53	4,495	4,483	4,465	4,460
54	4,592	4,579	4,560	4,555
55	4,687	4,674	4,654	4,648
56	4,780	4,766	4,744	4,738
57	4,871	4,855	4,832	4,825
58	4,957	4,941	4,916	4,909
59	5,040	5,022	4,996	4,988
60	5,119	5,100	5,073	5,064
61	5,192	5,172	5,142	5,133
62	5,259	5,238	5,206	
63	5,320	5,297		
64	5,372	5,347		
65	5,415	5,389		
66	5,448			
67	5,470			

Een afkoopvoet van 4,194wil zeggen dat voor iedere € 100,00 partnerpensioen de afkoopsom € 419,00 bedraagt.
Komt de leeftijd op de afkoopdatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd, dan wordt herrekend naar de bij die leeftijd horende afkoopvoet.

Tabel d2

Bij echtscheiding, einde geregistreerd partnerschap, einde gezamenlijke huishouding geldt

bij afkoop van het bijzonder partnerpensioen op de leeftijd van de (gewezen) deelnemer	een afkoopvoet van	**bij afkoop van het bijzonder partnerpensioen op de leeftijd van de (gewezen) deelnemer**	een afkoopvoet van	**bij afkoop van het bijzonder partnerpensioen op de leeftijd van de (gewezen) deelnemer**	een afkoopvoet van
18	1,561	**37**	2,893	**55**	4,621
19	1,614	**38**	2,982	**56**	4,713
20	1,669	**39**	3,073	**57**	4,803
21	1,726	**40**	3,165	**58**	4,890
22	1,784	**41**	3,258	**59**	4,974
23	1,844	**42**	3,353	**60**	5,056
24	1,907	**43**	3,449	**61**	5,133
25	1,971	**44**	3,546	**62**	5,206
26	2,037	**45**	3,644	**63**	5,274
27	2,105	**46**	3,742	**64**	5,335
28	2,176	**47**	3,841	**65**	5,389
29	2,248	**48**	3,940	**66**	5,434
30	2,322	**49**	4,039	**67**	5,470
31	2,398	**50**	4,138	**68**	5,497
32	2,476	**51**	4,237	**69**	5,512
33	2,556	**52**	4,335	**70**	5,517
34	2,638	**53**	4,431	**71**	5,510
35	2,721	**54**	4,526	**72**	5,491
36	2,806				

Een afkoopvoet van 4,138wil zeggen dat voor iedere € 100,00 bijzonder partnerpensioen de afkoopsom € 414,00 bedraagt.

Komt de leeftijd op de afkoopdatum niet overeen met een in de tabel vermelde leeftijd, dan wordt herrekend naar de bij die leeftijd horende afkoopvoet.

Uitvoeringsovereenkomst

Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd

UITVOERINGSOVEREENKOMST

Ondergetekenden:

De Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd, gevestigd te Amsterdam, hierna te noemen "het pensioenfonds",

en

Delta Lloyd Services BV, gevestigd te Amsterdam, hierna te noemen "de werkgever",

overwegende,

dat de werkgever voor haar werknemers die in dienst zijn van Delta Lloyd Services B,V, met de vakorganisaties met ingang van 1 januari 2017 een pensioenregeling op basis van een collectief beschikbare premie is overeengekomen en dat de werkgever en de vakorganisaties het pensioenfonds hebben verzocht, indien en voor zover de middelen van het pensioenfonds dat toelaten, op de opgebouwde pensioenen van (gewezen) deelnemers en ingegane pensioenen voorwaardelijke toeslagen te verlenen op basis van de prijsontwikkeling,

dat de werkgever daarnaast met directeuren en leden van de raad van bestuur met ingang van 1 januari 2017 een gelijke pensioenregeling is overeengekomen,

dat deze pensioenregeling, voor wat betreft ouderdomspensioen, partnerpensioen, wezenpensioen en het ANW-hiaatpensioen, is ondergebracht bij en wordt uitgevoerd door het pensioenfonds,

dat deze pensioenregeling voorzover die wordt uitgevoerd door het pensioenfonds, is neergelegd in een pensioenreglement,

dat de financiële aansprakelijkheid van de werkgever richting het pensioenfonds beperkt is tot de in deze overeenkomst door de werkgever aan het pensioenfonds te betalen bijdragen en vergoeding van kosten,

dat het pensioenfonds de benodigde premie op basis van het bepaalde in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota vaststelt,

dat het pensioenfonds per 1 januari 2017 overgaat naar eigen beheer,

dat per 1 januari 2017 het pensioenfonds en de werkgever een uitvoeringsovereenkomst voor de duur van 3 jaar wensen overeen te komen,

verklaren het volgende te zijn overeengekomen:

Artikel 1 AANVAARDING OPDRACHT

1. De werkgever en de vakorganisaties hebben de in de overwegingen voor deze overeenkomst bedoelde pensioenregeling ter uitvoering aangeboden aan het pensioenfonds.
2. De aanvaarding door het pensioenfonds van de opdracht tot uitvoering van de in lid 1 van dit artikel bedoelde genoemde pensioenregeling en de daaraan ten grondslag liggende doelstellingen, beleidsuitgangspunten en risicohouding, vindt apart van deze overeenkomst en schriftelijk plaats.

Artikel 2 AANMELDING VAN DEELNEMERS

1. De werkgever verbindt zich jegens het pensioenfonds om alle werknemers die in dienst zijn bij Delta Lloyd Services B,V, die volgens de bepalingen van het pensioenreglement van het pensioenfonds voor opneming als deelnemer in het pensioenfonds in aanmerking komen, bij het pensioenfonds aan te melden.

2. De werkgever verbindt zich jegens het pensioenfonds om de werknemers die vanaf 1 januari 2017 afstand doen van de aanspraak op Anwhiaatpensioen te melden aan het pensioenfonds onder overlegging van een ondertekende afstandsverklaring.

3. Het pensioenfonds verbindt zich jegens de werkgever om alle voor deelneming aangemelde werknemers met inachtneming van de bepalingen van het pensioenreglement als deelnemer in het pensioenfonds op te nemen.

Artikel 3 JAARLIJKSE PREMIEBETALING EN VERGOEDING VAN KOSTEN

1. De werkgever is jaarlijks een collectief beschikbare premie verschuldigd ter grootte van 30% van de som van de (deeltijd) pensioengrondslagen van de deelnemers zoals omschreven in het pensioenreglement dat op 1 januari 2017 van kracht is.
   Deze collectief beschikbare premie is bestemd voor de jaarlijkse aangroei van de aanspraken op ouderdomspensioen en de (risico)dekking van partner- en wezenpensioen, inclusief de dekking van vrijstelling van premiebetaling voor deze pensioenen.

   Hier bovenop is de werkgever het pensioenfonds verschuldigd:

   i. de risicopremie voor de dekking van Anwhiaatpensioen;

   ii. de risicopremie voor de dekking van het niet ingegane deel van de arbeidsongeschiktheidspensioenen voor degenen die na 2014 arbeidsongeschikt zijn geworden en aan wie het pensioenfonds op 1 januari 2017 uitkeringen van arbeidsongeschiktheidspensioen doet, tenzij de werkgever deze dekking vanaf 1 januari 2017 door een ander laat uitvoeren;

   iii. alle uitvoeringskosten die het pensioenfonds moet maken. Het bedrag van de uitvoeringskosten wordt verminderd met de in het betreffende boekjaar vrijvallende deel van de administratievoorziening. De uitvoeringskosten betreffen onder meer kosten voor administratie, rapportage, toezicht, certificerend accountant en actuaris, advies en pensioenbureau, met inachtneming van het bepaalde in lid 6 van dit artikel.

2. De werkgever verbindt zich jegens het pensioenfonds jaarlijks de hiervoor genoemde collectief beschikbare premie en risicopremie voor het Anwhiaatpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen te betalen.

3. De werkgever maakt het voorbehoud om de betaling van zijn bijdrage voor de toekomst te verminderen of geheel te beëindigen in geval van een ingrijpende wijziging van omstandigheden.

   Het pensioenfonds neemt dit voorbehoud van de werkgever op in het pensioenreglement.

4. De werkgever is ten opzichte van het pensioenfonds financieel niet tot meer verplicht dan de betaling van de onder lid 1 van dit artikel bedoelde premies en kosten.

5. De risicopremie voor het Anwhiaatpensioen ter grootte van € 14.837,00 per jaar (bedrag 2016), bedraagt per deelnemer € 360,00 (in 2016).
   De risicopremie wordt jaarlijks, voor het eerst per 1 januari 2017, aangepast met het zelfde percentage als waarmee het bedrag van het Anwhiaatpensioen stijgt.

   De risicopremie voor het arbeidsongeschiktheidspensioen stelt het pensioenfonds vast op basis van de tabel die is opgenomen in bijlage 1 bij deze overeenkomst, tenzij de werkgever deze dekking vanaf 1 januari 2017 door een ander laat uitvoeren.

6. Het pensioenfonds spant zich in om de uitvoeringskosten zo laag mogelijk te houden. Ter beheersing van deze kosten legt het pensioenfonds vóór aanvang van ieder boekjaar aan de werkgever een begroting van de verwachte uitvoeringskosten voor het volgende jaar voor en houdt hierbij rekening met de kostenontwikkelingen bij de werkgever. De uitvoeringskosten worden via de rekening-courant verrekend. De begroting is taakstellend. Als de werkelijke kosten hoger uitvallen dan de begrote kosten zal het pensioenfonds dit tijdig met de werkgever bespreken. In overleg met de werkgever zal besloten worden of deze overschrijding voor rekening van de werkgever komt.

7. Het pensioenfonds stuurt de werkgever vóór 15 december van een jaar een voorschotfactuur met het geschatte bedrag van de door de werkgever volgens lid 1 van dit artikel verschuldigde bedragen.
   De werkgever is het geschatte bedrag op 1 januari van het direct erop volgende jaar verschuldigd, met in achtneming van het bepaalde in lid 12 van dit artikel.

8. Indien nodig levert het pensioenfonds gedurende het lopende jaar aan de werkgever een aangepast voorschot van de door de werkgever collectief beschikbaar te stellen premie en risicopremie voor het Anw-hiaatpensioen

9. Het pensioenfonds verstrekt vóór 1 april direct na afloop van een jaar, voor het laatst in 2020, een definitieve afrekening van de als bedoeld in lid 1 van dit artikel door de werkgever collectief beschikbaar te stellen premie, risicopremie voor het Anw-hiaatpensioen en de uitvoeringskosten over het voorafgaande kalenderjaar. De werkgever ontvangt hierbij een verklaring van het pensioenfonds betreffende het verschil tussen het eerder geschatte bedrag en de definitieve afrekening.

10. De werkgever is de collectief beschikbaar te stellen premie verschuldigd op het moment dat een aanspraak op pensioen ontstaat of toeneemt door wijziging van de pensioengrondslag.
    Bij afname van een aanspraak op pensioen ten gevolge van een uitdiensttreding of een afname van de pensioengrondslag heeft de werkgever recht op restitutie van een deel van de collectief beschikbaar te stellen premie.
    De werkgever is de risicopremie voor het Anw-hiaatpensioen verschuldigd op het moment dat een aanspraak op pensioen ontstaat of toeneemt.

    De werkgever is de risicopremie voor het arbeidsongeschiktheidspensioen als bedoeld in lid 1 onder ii van dit artikel verschuldigd op 1 januari van het boekjaar, tenzij de werkgever deze dekking vanaf 1 januari 2017 door een ander laat uitvoeren.

11. Alle over en weer tussen de werkgever en het pensioenfonds verschuldigde bedragen worden in een rekening-courant geboekt. Over de in rekening courant geboekte bedragen wordt interest berekend. Het percentage voor berekening van deze intrest is voor ieder jaar gelijk aan het percentage voor leningen met een looptijd van twaalf maanden volgens de Euro InterBank Offered Rate (twaalfmaands EURIBOR), bekend gemaakt door Thomson Reuters op de eerste werkdag van het boekjaar, afgerond op één decimaal en verhoogd met 225 basispunten.

Partijen kunnen in overleg voorafgaand aan het boekjaar de wijze van vaststelling van het rentepercentage aanpassen.

12. Partijen bepalen aan het begin van elk kwartaal of het saldo van de in lid 11 van dit artikel vermelde rekening courant wordt voldaan. Het saldo wordt in ieder geval voldaan op 1 april volgend op het boekjaar waarop de premie betrekking heeft.

Artikel 4 BENODIGDE PREMIE VOOR INKOOP EN DEKKING VAN PENSIOEN

1. De aangroei van ouderdomspensioen en de risicodekking van partnerpensioen, wezenpensioen en vrijstelling van premiebetaling financiert het pensioenfonds op basis van de actuarieel benodigde premie.

2. Het pensioenfonds stelt de actuarieel benodigde premie vast op basis van een gedempte kostendekkende premie waarbij het volgende geldt:

   - de grondslagen die het pensioenfonds volgens haar Actuariële en Bedrijfstechische Nota hanteert per 1 oktober voorafgaand aan het boekjaar,
     en met dien verstande dat

   - het pensioenfonds met het oog op demping, in overeenstemming met het bepaalde in artikel 4 van het Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen, uitgaat van het 36-maands voortschrijdend gemiddelde van de Rentetermijnstructuur, zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank, berekend op basis van de laatstelijk tot 1 oktober voorafgaand aan het boekjaar gepubliceerde rentetermijnstructuren.

Artikel 5 TOETS VOORAF OP TOEREIKENDHEID VAN DE TE VERWACHTEN COLLECTIEF BESCHIKBARE PREMIE

1. Met de collectief beschikbare premie streven partijen naar financiering van de pensioenregeling met de volgende inhoud:

   - ouderdomspensioen met een middelloonopbouw van 1,875% van de pensioengrondslag per jaar vanaf 1 januari 2017;
   - pensioenrichtleeftijd 67 jaar;
   - partnerpensioen dat vanaf 1 januari 2017 op risicobasis is en een dekking heeft van 70% van het ouderdomspensioen dat vanaf 1 januari 2017 wordt opgebouwd tot pensioenrichtleeftijd;
   - wezenpensioen met een dekking op risicobasis van 20% van het partnerpensioen;
   - vrijstelling van premiebetaling waarbij de arbeidsongeschiktheidsklassen van de WIA worden gevolgd;
   - de franchise die volgens Nederlandse belastingwetgeving ten minste gehanteerd moet worden voor een ouderdomspensioen met hierboven vermelde opbouwmethode, opbouwpercentage en pensioenrichtleeftijd.
   - Het pensioengevend inkomen zoals omschreven in het pensioenreglement dat op 1 januari 2017 van kracht is.

2. Per 1 oktober voorafgaand aan het boekjaar bepaalt het pensioenfonds op basis van de dan bekende (deeltijd) pensioengrondslagen voor deelnemers op die datum

   a. de naar verwachting collectief beschikbaar te stellen premie voor het betreffende boekjaar conform artikel 3, lid 1 en

   b. de naar verwachting benodigde premie voor het betreffende boekjaar anderzijds op basis van artikel 4, lid 2.

c. het verschil tussen a en b, waarbij het pensioenfonds a vermeerdert met het premie-egalisatiedepot als bedoeld in artikel 6, lid 1 per 1 oktober als hiervoor bedoeld.

3. Indien het verschil als bedoeld in lid 2 onder c van dit artikel negatief is, verlaagt het pensioenfonds het percentage van de jaarlijkse aangroei van het ouderdomspensioen tot een zodanig niveau, dat de collectief beschikbaar gestelde premie voor het boekjaar vermeerderd met het premie-egalisatiedepot 100% van de benodigde premie voor het betreffende boekjaar bedraagt.

4. Indien het pensioenfonds conform lid 3 van dit artikel het voornemen heeft om de opbouw van ouderdomspensioen genoemd in lid 1 van dit artikel te verlagen, stelt het pensioenfonds de werkgever daarvan binnen een week na het nemen van het besluit tot verlaging van de opbouw in kennis.
Nadat de werkgever van de voorgenomen verlaging in kennis is gesteld, verplicht de werkgever zich om binnen twee weken de verlaging kenbaar te maken aan de werknemers en de vakorganisaties.
Het pensioenfonds zal uiterlijk na drie weken na het besluit tot verlaging van de opbouw, de opbouw van het ouderdomspensioen verlagen en dit kenbaar maken aan de deelnemers.

Artikel 6 GECONSTATEERD VERSCHIL TUSSEN DE COLLECTIE BESCHIKBARE PREMIE EN DE BENODIGDE PREMIE

1. Indien de in rekening gebrachte collectief beschikbaar gestelde premie voor een boekjaar meer bedraagt dan de benodigde premie voor het betreffende jaar, boekt het pensioenfonds het verschil in een premie-egalisatiedepot.
2. Indien de in rekening gebrachte collectief beschikbaar gestelde premie voor een boekjaar, minder bedraagt dan de benodigde premie voor het betreffende boekjaar, onttrekt het pensioenfonds het verschil tussen de twee premies aan het premie-egalisatiedepot, totdat dat depot € 0,00 bedraagt.
3. Indien na het einde van het boekjaar blijkt dat de in rekening gebrachte collectief beschikbare premie voor dat boekjaar, vermeerderd met de onttrekking uit het premie-egalisatiedepot van lid 2 van dit artikel, minder bedraagt dan de benodigde premie voor het betreffende boekjaar, is het verschil voor rekening van het pensioenfonds.
4. Op het premie-egalisatiedepot wordt geen rendement bij- of afgeschreven.
5. Indien op de einddatum van deze overeenkomst, of de eerdere datum van beëindiging van deze overeenkomst, het premie-egalisatiedepot een overschot bevat, voegt het pensioenfonds deze toe aan haar vrije reserve.

Artikel 7 EENMALIGE STORTINGEN

In verband met de overgang naar de collectief beschikbare premieregeling, stort de werkgever per 1 januari 2017 een eenmalig bedrag van € 10.000.000,00 in het pensioenfonds.
Het pensioenfonds voegt dat bedrag per die datum toe aan het premie-egalisatiedepot.

Artikel 8 TOESLAGVERLENING

1. Indien de middelen van het pensioenfonds dit toestaan verleent het pensioenfonds per 1 januari een toeslag op de opgebouwde pensioenaanspraken van (gewezen) deelnemers en op pensioenrechten.
De toeslag bedraagt maximaal de prijsontwikkeling. Voor de prijsontwikkeling hanteert het pensioenfonds de CBS Consumentenprijsindex alle huishoudens, afgeleid. Hierbij wordt uitgegaan van de eerst gepubliceerde cijfers per ultimo oktober van het voorgaande jaar.

2. Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast.
3. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald.
   Deze toeslagverlening komt voor rekening van het pensioenfonds.

Artikel 9 INDIVIDUELE PENSIOENTOEZEGGING

Het pensioenfonds doet geen pensioentoezeggingen die afwijken van haar pensioenreglement.

Artikel 10 KOSTEN VOOR COLLECTIEVE WAARDEOVERDRACHT OP VERZOEK VAN DE WERKGEVER

1. De kosten voor een overdracht op verzoek van de werkgever van de waarde van pensioenaanspraken en/of pensioenrechten uit of naar het pensioenfonds, zijn voor rekening van de werkgever.

2. De kosten voor de werkzaamheden in verband met de overdracht als bedoeld in lid 1 van dit artikel baseert het pensioenfonds op de tarieven die in de Service Level Agreement tussen het pensioenfonds en de werkgever zijn afgesproken.

Artikel 11 NIET NAKOMING BETALINGSPLICHT WERKGEVER

1. Indien de werkgever zijn bijdrage niet tijdig heeft voldaan, sommeert het pensioenfonds de werkgever schriftelijk binnen vijf werkdagen na de vervaldag om de bijdrage binnen 10 werkdagen na ontvangst van de sommatie te voldoen.

2. Het pensioenfonds informeert elk kwartaal schriftelijk het verantwoordingsorgaan van het pensioenfonds en de ondernemingsraad van de werkgever, wanneer sprake is van een premieachterstand ter grootte van 5% van de totale door het pensioenfonds te ontvangen premie én tevens niet voldaan wordt aan de bij of krachtens wettelijke bepalingen geldende eisen met betrekking tot het Minimaal Vereist Eigen Vermogen.

Artikel 12 PREMIEKORTING, VERMOGENSOVERSCHOTTEN, -TEKORTEN EN WINSTDELING

1. Het pensioenfonds geeft de werkgever geen korting op de premie.

2. Het pensioenfonds doet geen vermogensoverschotten of delen ervan toekomen aan de werkgever.

3. Het pensioenfonds brengt de werkgever geen extra premie of koopsom in verband met vermogenstekorten in rekening.

Artikel 13 GEGEVENSVERSCHAFFING

1. De werkgever verbindt zich jegens het pensioenfonds om met betrekking tot de in artikel 2 bedoelde deelnemers regelmatig en tijdig alle correcte gegevens te verstrekken die het pensioenfonds nodig heeft voor de vaststelling van de krachtens het pensioenreglement toe te kennen pensioenen.

2. De werkgever streeft ernaar om aan het pensioenfonds de gegevens als bedoeld in lid 1 van dit artikel zo veel mogelijk geautomatiseerd door middel van een interface tussen de salarisadministratie van de werkgever met de administratie van het pensioenfonds, aan te leveren.

3. De benodigde gegevens en de afgesproken termijnen zijn opgenomen in een afzonderlijke Service Level Agreement.

4. De werkgever is aansprakelijk voor alle schade die het pensioenfonds lijdt wegens onjuistheden, onvolkomenheden of ontijdigheden in de aan het pensioenfonds verstrekte gegevens, waarover het pensioenfonds voor een juiste uitvoering van de pensioenregeling dient te beschikken.

Artikel 14 AANPASSEN PENSIOENREGLEMENT

1. De werkgever informeert het pensioenfonds onverwijld schriftelijk over iedere voorgenomen wijziging in de pensioenafspraken met de vakorganisaties.

2. Aan de hand hiervan zal het pensioenfonds alvorens de wijziging van de opdracht tot uitvoering te aanvaarden, zo spoedig mogelijk maar in elk geval binnen 3 maanden toetsen of de voorgenomen wijziging van de pensioenregeling
   - uitvoerbaar is binnen het budget dat de werkgever en de vakorganisaties overeen wensen te komen,
   - niet in strijd is met de regelgeving
   - administratief en communicatief uitvoerbaar is
   - voldoet aan de eigen doelstellingen, de beleidsuitgangspunten en risicohouding.

3. Indien de in lid 2 van dit artikel bedoelde doelstellingen, beleidsuitgangspunten en risicohouding wijzigen legt het pensioenfonds dit vast in correspondentie met de werkgever en de vakorganisaties.
   Indien de werkgever en de vakorganisaties deze wijzigingen hebben onderschreven, worden deze vastgelegd in respectievelijk de statuten en de actuariële en bedrijfstechnische nota van het pensioenfonds.

4. Na de hiervoor bedoelde aanvaarding van de opdracht stelt het pensioenfonds binnen 3 maanden na de toetsing als bedoeld in lid 2 van dit artikel en de eventuele vastlegging als bedoeld in lid 3 van dit artikel en het daarmee van kracht worden van de gewijzigde pensioenregeling een gewijzigd pensioenreglement op.

5. Indien de (fiscale) regelgeving tijdens de contractduur wijzigt, resulterend in een materiële impact, zal het pensioenfonds hierover in overleg treden met de werkgever.

Artikel 15 VOORTIJDIGE BEËINDIGING VAN DEZE OVEREENKOMST

1. De overeenkomst eindigt op de datum als bedoeld in lid 2 van dit artikel indien de werkgever:
   - de voorwaarden van deze overeenkomst feitelijk of van rechtswege niet langer kan vervullen wegens overmacht in de zin van artikel 74 van boek 6 van het Burgerlijk Wetboek;
   - de vergunning voor het uitvoeren van haar activiteiten verliest;
   - surséance van betaling aanvraagt;
   - surseance van betaling heeft verkregen;
   - verwikkeld raakt in een tegen haar gerichte faillissementsprocedure;
   - failliet is verklaard;
   - wordt ontbonden of geen rechtspersoon meer is.

2. Indien één van de in lid 1 van dit artikel genoemde gebeurtenissen zich voordoet is de werkgever verplicht degenen wier pensioenrecht of pensioenaanspraak daardoor getroffen worden en het pensioenfonds daarvan onverwijld schriftelijk in kennis te stellen. De beëindiging van deze overeenkomst is rechtsgeldig met ingang van de datum van het betreffende rechterlijke bevel, de beschikking, het vonnis, de mededeling of de betreffende notariële akte.

3. Indien de financiële positie van het pensioenfonds dit eist, met het oog op haar verplichtingen en de belangen van deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en andere belanghebbenden, gehoord de actuaris, kan het pensioenfonds gehoord het verantwoordingsorgaan overgaan tot beëindiging van deze overeenkomst. Voorafgaand van het besluit hoever stelt het pensioenfonds de werkgever hiervan op de hoogte.

4. Het pensioenfonds stelt de deelnemers van het besluit beëindiging van deze overeenkomst op de hoogte.

Artikel 16 ALGEMENE VERPLICHTINGEN

1. De werkgever verbindt zich jegens het pensioenfonds tot het verrichten van al hetgeen volgens de bepalingen van de statuten en het pensioenreglement van het pensioenfonds door de werkgever dient te worden verricht.

2. De werkgever verbindt zich jegens het pensioenfonds te waarborgen dat werknemers die werkzaamheden voor het pensioenfonds in haar administratie verrichten of een statutaire functie in het pensioenfonds bekleden, zonder inmenging van de werkgever alle nodige werkzaamheden voor het pensioenfonds kunnen verrichten of hun functie in het pensioenfonds kunnen bekleden.

3. De werkgever verbindt zich jegens het pensioenfonds de nodige ruimtes voor overleg en de nodige middelen voor het verrichten van werkzaamheden voor het pensioenfonds te verschaffen, waaronder communicatie met de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

4. Het pensioenfonds verbindt zich jegens de werkgever tot getrouwe nakoming van de bepalingen in de statuten en het pensioenreglement van het pensioenfonds.

5. Het pensioenfonds stelt de werkgever terstond schriftelijk ervan in kennis, indien het heeft besloten tot een toeslag die afwijkt van de aanbeveling daarover in de collectieve arbeidsovereenkomst die de werkgever heeft gesloten.

Artikel 17 GEVOLGEN EINDE OVEREENKOMST

1. Uiterlijk een half jaar voor de datum waarop deze overeenkomst eindigt treden het pensioenfonds en de werkgever in overleg over ofwel het aangaan van een nieuwe overeenkomst ofwel het opstellen van een afwikkelingsplan waarin met inachtneming van de belangen van alle belanghebbenden afspraken worden gemaakt over de gevolgen van het einde van deze overeenkomst.
2. Indien de werkgever met het pensioenfonds geen nieuwe overeenkomst aangaat is de werkgever, met inachtneming van het bepaalde in artikel 3, lid 9, vanaf het einde van deze overeenkomst het pensioenfonds niets verschuldigd.

3. De kosten voor een collectieve overdracht van de waarde van pensioenaanspraken en -rechten uit of naar het pensioenfonds waarom de werkgever heeft verzocht, komen voor rekening van de werkgever, conform artikel 10.
4. De werkgever heeft de collectief beschikbare premie vastgesteld op basis van een premiebudget dat is gebaseerd op het premieniveau van 2015. Bij de vaststelling van het premiebudget na einde van deze overeenkomst houdt de werkgever geen rekening met de financiële positie van het pensioenfonds. De werkgever wendt haar premiebudget slechts aan voor opbouw van pensioenaanspraken en dekking van pensioenen op risicobasis van de deelnemers in de periode na einde van deze overeenkomst. De aanwending heeft dan geen betrekking op pensioenaanspraken en -rechten die zijn opgebouwd in de periode voor het einde van deze overeenkomst.

Artikel 18 INWERKINGTREDING

Deze overeenkomst gaat in op 1 januari 2017, wordt gesloten voor de duur van drie jaar en eindigt op 31 december 2019, met uitzondering van bepalingen die op een eerdere of latere datum van toepassing zijn.
Bepalingen in deze overeenkomst die op een eerdere of latere datum van toepassing zijn, gelden vanaf of tot de vermelde datum.

In tweevoud opgemaakt en getekend te

Amsterdam, december 2016

Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd

E.W. Galesloot, plaatsvervangend voorzitter

N. Yacoubi, secretaris

Amsterdam, december 2016

Delta Lloyd Services B.V.,

S.M. Jungjohann

STICHTING

Pensioenfonds Delta Lloyd

Jaarverslag 2018

pensioenfonds delta lloyd

Inhoudsopgave

Voorwoord **4**

Karakteristieken van het pensioenfonds **5**

1. Kerncijfers **5**

2. Doelstellingen en organisatie pensioenfonds **6**
2.1 Missie, visie en strategie 6
2.2 Organisatie pensioenfonds 7
2.3 Uitbesteding en uitvoeringsorganisatie 14

Verslag van het bestuur **15**

1. Belangrijkste ontwikkelingen **15**
1.1 Inleiding 15
1.2 Algemene Verordening Gegevensbescherming 15
1.3 Aanstelling Raad van Toezicht 15
1.4 IORP II 16
1.5 Sterftegrondslagen 16
1.6 Pensioenadministratie 16
1.7 Herijking beleggingsbeleid 17
1.8 Heroriëntatie toekomst pensioenfonds 17

2. Governance **18**
2.1 Bestuur 18
2.2 Naleving Code Pensioenfondsen 18
2.3 Fondsdocumenten 19
2.4 Geschiktheidsbevordering en zelfevaluatie 20
2.5 Diversiteit 21
2.6 Compliance 21
2.7 Klachten en geschillen 22
2.8 Verantwoordingsorgaan 22
2.9 Intern toezicht 23
2.10 Extern toezicht 23

3. Pensioenbeleid **25**
3.1 Pensioenregeling 25
3.2 Pensioenreglement 26
3.3 Uitvoeringsovereenkomst 26
3.4 Toeslagen 27
3.5 Toetsing CDC-premie en premie-egalisatiereserve 27
3.6 Ontwikkeling aantal (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden 28

4. Financiële en actuariële positie **30**
4.1 Dekkingsgraad 30
4.2 Uitvoeringskosten 33
4.3 Actuariële analyses 36
4.4 (Aanvangs)haalbaarheidstoets/risicohouding 41

5. Beleggingsbeleid **42**
5.1 Overgang naar een andere fiduciair vermogensbeheerder 42
5.2 Beleggingsonderzoek DNB 42
5.3 Het beleggingsbeleid en beleggingsplan 42
5.4 Het beleggingsmandaat 43
5.5 Verantwoord beleggen 45
5.6 Terugblik economie en financiële markten in 2018 en vooruitzichten 2019 46
5.7 Ontwikkelingen in de beleggingsportefeuille 51
5.8 Stress scenario's 53
5.9 Performance van de beleggingsportefeuille 53

6. Communicatiebeleid **55**
6.1 Visie over communicatie 55
6.2 Communicatiedoelstellingen 56
6.3 Doelgroepen en communicatiemiddelen 57

7. Risicobeheersing **59**
7.1 Risicobeleid 59
7.2 Risico's 60
7.3 Voorgenomen verbeteringen in het risicobeheerproces 69

8. Verwachtingen voor 2019 **70**

Verslag van de Raad van Toezicht **71**

Verslag van het Verantwoordingsorgaan **74**

Personalia **80**

Jaarrekening **83**

Overige gegevens **107**

Voorwoord

In dit jaarverslag geven wij u een beeld van de ontwikkelingen in 2018 en de financiële positie eind 2018 van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd (het pensioenfonds).

Na de overgang van het pensioenfonds naar eigen beheer in 2017, stond 2018 in het teken van een verdere professionalisering van met name het beleggingsbeleid en het risicomanagement en ontwikkelingen als de implementatie van de algemene verordening gegevensbescherming en IORP II wetgeving. Daarnaast is veel aandacht besteed aan het monitoren van de uitbestedingspartners.

Als gevolg van gewijzigde wet- en regelgeving heeft het bestuur in 2018 een Raad van Toezicht benoemd voor het intern toezicht. Deze komt in de plaats van de visitatiecommissie.

Door de terugval van de financiële markten in het laatste kwartaal van 2018 is de financiële positie van het pensioenfonds verslechterd. De actuele DNB-dekkingsgraad daalde in 2018 van 128,5% naar 123,5%. De beleidsdekkingsgraad bedroeg per 31 december 2018 129,2% en is ten opzichte van eind 2017 met 1,8% afgenomen. Onze beleidsdekkingsgraad blijft hiermee fors hoger dan de gemiddelde beleidsdekkingsgraad van Nederlandse pensioenfondsen eind 2018 (108%).

Het pensioenfonds heeft de nieuwe sterftegrondslagen, die door het actuarieel genootschap is gepubliceerd, doorgevoerd. Deze wijziging had een beperkt positief effect op de dekkingsgraad.

Het totale rendement op de beleggingen was in 2018 0,0% (2017: 1,8%), met name doordat de waarde van de aandelen het laatste kwartaal van 2018 fors is gedaald.

Ook dit jaar hebben wij, conform onze ambitie, per 1 januari 2019 een volledige toeslag kunnen toekennen. De pensioenaanspraken van actieve deelnemers en gewezen deelnemers en de ingegane pensioenen van pensioengerechtigden hebben wij verhoogd met de prijsontwikkeling volgens het CBS, afgeleid (1,68%). Omdat tijdens het besluit voor de toeslagverlening de actuele dekkingsgraad onder druk stond door verslechterende financiële markten, ingegeven door toenemende politieke en economische spanningen in de wereld, heeft het bestuur besloten geen inhaaltoeslag toe te kennen.

De werkgever is bezig om, samen met de vakbonden, een CAO af te spreken. De uitkomsten daarvan zullen impact hebben voor het pensioenfonds. Het pensioenfonds wordt over de voortgang door de werkgever goed geïnformeerd. De werkgever heeft aan het pensioenfonds te kennen gegeven dat onder de nieuwe CAO de pensioenregeling vanaf 1 januari 2020 uitgevoerd zal worden door het NN CDC pensioenfonds. De pensioenregeling voor medewerkers van Delta Lloyd Services zal tot 1 januari 2020 door het Delta Lloyd pensioenfonds uitgevoerd worden. Wanneer de nieuwe CAO een feit is, vindt vanaf 1 januari 2020 geen nieuwe opbouw meer plaats bij het Delta Lloyd Pensioenfonds. De impact daarvan zal in 2019 verder worden onderzocht.

Wij bedanken de leden van het verantwoordingsorgaan, Raad van Toezicht, de adviseurs en de medewerkers van het pensioenfonds voor de bijdrage die zij in 2018 hebben geleverd aan het goed functioneren van ons pensioenfonds.

Amsterdam, 29 mei 2019
Namens het bestuur van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd,

E.W. Galesloot, voorzitter **T.J.M. Roos, secretaris**

Karakteristieken van het pensioenfonds

1. Kerncijfers

Kerncijfers	2018	2017 (*)	2016	2015	2014	2013
Aantal (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden (**)						
Actieve deelnemers	2.766	3.479	3.896	4.065	4311	4437
Gewezen deelnemers ('slapers')	6.806	6.205	5.966	5.730	5495	5409
Pensioengerechtigden	3.614	3.546	3.493	3.437	3379	3299
Pensioenen (x € 1.000)						
Kostendekkende premie	39.474	48.917	62.515	53.332	61.228	61.573
Gedempte premie	39.632	41.889	62.515	53.332	61.228	61.573
Feitelijke premie (***)	39.787	59.536	62.515	53.332	61.228	61.573
Pensioenuitvoeringskosten	2.111	1.796	3.083	2.292	2.204	2.075
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer en pensioengerechtigde in €	331	256	417	306	287	268
Garantiekosten	-	-	3.736	15.188	15.361	12.069
Uitkeringen	64.454	62.542	60.561	58.676	56.554	54.712
Toeslagverlening (voorwaardelijk)						
Deelnemers (ultimo v/h jaar)	1,68%	1,34%	1,00%	1,00%	0,00%	1,25%
Gewezen deelnemers/pensioengerechtigden (ultimo v/h jaar)	1,68%	1,34%	0,32%	0,44%	0,75%	0,90%
Achterstand toeslagverlening						
Deelnemers (ultimo v/h jaar)	0,32%	0,32%	0,70%	0,70%	0,70%	0,70%
Gewezen deelnemers/pensioengerechtigden (ultimo v/h jaar)	0,99%	0,99%	2,21%	2,21%	2,21%	2,21%
Vermogen en solvabiliteit (x € 1.000)						
Aanwezig eigen vermogen	601.805	709.390	510.406	413.215	393.970	303.977
Minimaal vereist eigen vermogen	112.319	109.937	1.591	1.336	1.207	1.075
Vereist eigen vermogen	355.586	348.800	n.v.t.	n.v.t	n.v.t	n.v.t
Pensioenverplichtingen op basis van RTS van DNB	2.562.606	2.485.809	2.467.061	2.286.456	2.158.213	1.806.658
Actuele DNB-dekkingsgraad voor verslagleggingsdoeleinden	124%	129%	121%	118%	118%	117%
Actuele DNB-dekkingsgraad (t.b.v. publicatiedoeleinden)	124%	129%	127%	124%	132%	123%
Beleidsdekkingsgraad	129%	131%	124%	129%	-	-
Beleggingen (x € 1.000)						
Actuele waarde	3.286.121	3.307.435	3.136.656	2.855.130	2.850.755	2.234.799
Beleggingsopbrengsten	256	58.843	301.164	22.808	623.334	-21.037
Vastgoedbeleggingen	83.379	71.033	51.672	50.196	58.609	62.351
Aandelen	784.878	856.002	695.616	650.324	553.068	448.599
Vastrentende waarden incl. liquide middelen	2.302.563	2.146.410	2.199.173	2.037.177	2.020.673	1.615.282
Derivaten	114.411	232.663	182.938	112.901	213.830	100.287
Overige beleggingen	890	1.327	7.257	4.532	4.575	8.280
Kosten vermogensbeheer in % gem. belegd vermogen	0,21%	0,21%	0,11%	0,11%	0,12%	0,12%
Transactiekosten in % gem. belegd vermogen	0,03%	0,06%	0,01%	0,03%	0,10%	0,03%
Totale kosten vermogensbeh. in % gem. belegd vermogen	0,24%	0,27%	0,12%	0,14%	0,22%	0,15%
Beleggingsrendement						
Totale portefeuille	0,0%	1,8%	10,4%	0,8%	27,7%	-0,9%
Benchmark	0,6%	0,5%	8,9%	-1,2%	28,2%	-5,7%
Matchingportefeuille	3,1%	-2,0%	11,3%	-2,4%	33,8%	-4,4%
Benchmark	3,6%	-3,3%	8,9%	-1,2%	28,2%	-5,7%
Rendementsportefeuille	-7,8%	13,2%	7,7%	11,3%	8,8%	15,4%
Benchmark	-5,3%	9,4%	9,3%	5,9%	10,9%	15,0%

(*) Tot en met 31 december 2016 was het pensioenfonds herverzekerd. Vanaf 1 januari 2017 is het pensioenfonds overgegaan naar eigen beheer. Daardoor zijn niet alle cijfers vergelijkbaar.
(**) vanaf 2017 zijn in het totaal aantal (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden het bijzonder partnerpensioen afzonderlijk meegenomen.
(***) de feitelijke premie 2017 is inclusief de eenmalige extra bijdrage van € 10.000.000 t.b.v. de premie egalisatiereserve die in 2017 is betaald.

2. Doelstellingen en organisatie pensioenfonds

2.1 Missie, visie en strategie

Missie

Het pensioenfonds is een betrouwbare en professionele pensioenuitvoerder die invulling geeft aan de pensioenovereenkomst die de werkgever heeft afgesloten met de werknemersorganisaties.
Hierbij verleent het pensioenfonds pensioenaanspraken en pensioenuitkeringen aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden en hun nabestaanden, een en ander volgens de regels zoals nader in het pensioenreglement in overeenstemming is met de bestaande wet- en regelgeving is omschreven.
Binnen de financieringsmogelijkheden streeft het pensioenfonds naar een goede pensioenvoorziening door de koopkracht van de rechten van (gewezen) deelnemers en de pensioenen van de pensioengerechtigden, zowel nu als in de toekomst, zo goed mogelijk in stand te houden.

Visie en doelstellingen

Pensioen is en blijft een belangrijke arbeidsvoorwaarde. Economische en maatschappelijke ontwikkelingen en overheidsmaatregelen hebben echter onzekerheid tot gevolg. Het is aan het pensioenfonds om op deze ontwikkelingen en maatregelen waar mogelijk in te spelen en de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever te wijzen op deze ontwikkelingen en acties die naar aanleiding daarvan nodig kunnen zijn.

Het pensioenfonds streeft naar een effectieve en efficiënte uitvoering, om de kosten van de uitvoering te beperken, met inachtneming van:
- een voor de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden beheerst risico;
- de realisatie van de ambitie van het pensioenfonds binnen de grenzen van de financiering die met de werkgever is afgesproken.

Het pensioenfonds stelt een evenwichtige belangenafweging tussen de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en werkgever centraal. Het pensioenfonds besteedt veel aandacht aan communicatie met belanghebbenden. Het pensioenfonds is transparant, toegankelijk en wil betrouwbaar en deskundig zijn. Ook wil het pensioenfonds reële verwachtingen bij (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden wekken. Daarbij wil het pensioenfonds aan deelnemers inzicht en keuzemogelijkheden geven met betrekking tot het opgebouwde en nog op te bouwen pensioen. Om dit te ondersteunen maakt het pensioenfonds onder meer gebruik van een website en pensioenportaal waarin een pensioenplanner is opgenomen.

Het pensioenfonds belegt het pensioenvermogen op een maatschappelijk verantwoorde manier in (voor een groot deel) beleggingsfondsen die beleggen in aandelen, vastrentende waarden en vastgoed waarbij aspecten van klimaat, gezondheid, veiligheid en ondernemingsstructuur (ESG) worden meegenomen.

De overname van Delta Lloyd Groep door NN Groep in 2017 en de daarmee samenhangende harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden, waaronder pensioen, heeft gevolgen voor het pensioenfonds. Ook het aangekondigde pensioenakkoord (is inmiddels uitgesteld) en de steeds verder gaande regelgeving kan invloed hebben op het pensioenfonds. Deze ontwikkelingen worden nauwlettend door het pensioenfonds gevolgd. Het pensioenfonds bespreekt daarom regelmatig diverse scenario's die het pensioenfonds kan opvolgen.

Strategie
Het pensioenfonds kiest voor een bestuurlijke inrichting die de missie en visie ondersteunt.Het pensioenfonds richt zich financieel op het beheersen van risico's en het creëren van extra rendement waarmee het behoud van koopkracht van de opgebouwde en ingegane pensioenen nastreeft.

Het Pensioenfonds wil zijn missie en visie realiseren met een eigen beperkte organisatie waarbij:
- de (pensioen)administratie, wettelijke rapportages, wettelijke communicatie en vermogensbeheer, inclusief de beleggingsadministratie, worden uitbesteed;
- de overige, fonds eigen, communicatie door de eigen organisatie wordt verzorgd.

De uitbestede werkzaamheden worden door het pensioenfonds nauwlettend gemonitord.

Daarnaast zorgt een prudent beleggingsbeleid, waarbij het renterisico grotendeels is afgedekt, voor een goede financiële positie.

Door communicatie met de stakeholders en informatie uit onze omgeving worden ontwikkelingen nauwgezet gevolgd. Door het hebben van een professionele organisatie kan het pensioenfonds relatief snel actie ondernemen als ontwikkelingen zich voordoen.

Realisatie doelstellingen
In de Code pensioenfondsen (norm 58) is opgenomen dat het bestuur in het jaarverslag beschrijft in hoeverre het pensioenfonds de gestelde doelstellingen heeft bereikt.
De belangrijkste en meest concrete doelstellingen van het pensioenfonds zijn:
1. het verlenen van een volledige toeslag: deze doelstelling is gehaald (zie onder 3.4 in het bestuursverslag).
2. binnen de grenzen en de bandbreedtes van de afgesproken risicohouding blijven: deze doelstelling is gehaald (zie onder 4.4 in het bestuursverslag).
3. inzicht en keuzemogelijkheden geven aan deelnemers: deze doelstelling is gehaald, het pensioenportaal met pensioenplanner is geïntroduceerd.

Verder wordt in hoofdstuk 4 verslag gedaan over de financiële positie van het pensioenfonds, in hoofdstuk 5 (beleggingsbeleid) en 7 (risicobeheersing) doen wij verslag over hoe het pensioenfonds de risico's beheerst. In hoofdstuk 6 doen wij verslag hoe het pensioenfonds omgegaan met communicatie. In hoofdstuk 5 (beleggingsbeleid) wordt ook ingegaan op hoe het pensioenfonds omgaat met verantwoord beleggen (paragraaf 5.5).

2.2 Organisatie pensioenfonds
Het pensioenfonds is een stichting, opgericht in 1970 en statutair gevestigd in Amsterdam. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41198865.
Het pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie. Het pensioenfonds voert de pensioenregeling van Delta Lloyd Services B.V. uit, zoals die tussen de sociale partners is afgesproken.

De governance is in overeenstemming met de Pensioenwet en de regels uit de Code pensioenfondsen zijn, voor zover van toepassing, in de fondsdocumenten verwerkt en worden door het pensioenfonds nageleefd.

Organisatieschema

Het organisatieschema van het Pensioenfonds ziet er als volgt uit (per 1 januari 2019):

Het pensioenfonds heeft geen personeelsleden in dienst. Medewerkers van het pensioenfonds worden via de werkgever bij het pensioenfonds gedetacheerd, op basis van detacheringsovereenkomsten.

Organen en commissies

In 2018 is, als gevolg van gewijzigde wet- en regelgeving, het intern toezicht gewijzigd. Per 1 oktober 2018 wordt het intern toezicht van het pensioenfonds gevormd door een raad van toezicht. Tot die tijd had het pensioenfonds een visitatiecommissie, die over het boekjaar 2017 als laatste keer heeft gerapporteerd in het jaarverslag 2017.
Omdat de raad van toezicht pas op 1 oktober 2018 is geïnstalleerd, is afgesproken dat de raad van toezicht over de periode 1 januari 2018 – 30 september 2018 een onderzoek uitvoert over die periode en de bevindingen daarvan meeneemt in het verslag van de raad van toezicht over geheel 2018. Dit verslag is opgenomen in dit jaarverslag.

In verband met de implementatie van IORP II regelgeving heeft het pensioenfonds per 1 januari 2019 de bestuurscommissies anders ingericht.
- De beleggingscommissie is hernoemd in de beleggingsadviescommissie.
- De commissie operational risk en verslaglegging is hernoemd in de commissie audit en verslaglegging.
- De communicatiecommissie is hernoemd in de pensioen- en communicatiecommissie.
- De risico-commissie is toegevoegd.
- De geschillencommissie is niet gewijzigd.

Het pensioenfonds kent per 1 januari 2019 de volgende organen en commissies:
- Bestuur
- Verantwoordingsorgaan
- Raad van toezicht
- Beleggingsadviescommissie
- Pensioen- en communicatiecommissie
- Commissie audit en verslaglegging
- Risico-commissie
- Geschillencommissie

De organen en commissies worden ondersteund door het managementteam en het bestuursbureau. Daarnaast zijn een aantal (externe) deskundigen betrokken bij het pensioenfonds: een controlerend accountant, een certificerend actuaris, een financiële risicomanager (per 1 februari 2019), een functionaris die zich bezig houdt met niet financiële en actuariële risico's, een beleggingsadviseur en een compliance officer.

Bestuur

Het bestuur is paritair samengesteld en bestond in 2018 uit vijf leden: twee werkgeversleden, twee werknemersleden en één pensioengerechtigd lid. De werkgeversleden zijn voorgedragen door de directie van de werkgever, de werknemersleden zijn voorgedragen door de ondernemingsraad (OR) van de werkgever en het pensioengerechtigd lid is voorgedragen door de vereniging van Delta Lloyd gepensioneerden (vdlg).

In 2018 heeft het bestuur besloten aspirant bestuursleden aan te wijzen, voor elke geleding één. Het bestuur heeft daartoe besloten omdat de eisen voor bestuurders steeds strenger worden. Als aspirant bestuurslid kan de betrokkene ervaren en kennis opdoen voordat het aspirant bestuurslid benoemd kan worden als bestuurder indien er een vacature is. De werkgever heeft inmiddels een aspirant bestuurslid voorgedragen, die de bestuursvergaderingen bijwoont. Met de vdlg is afgesproken dat zij pas in 2020 een aspirant bestuurslid gaan voordragen. De OR heeft nog geen aspirant bestuurslid, namens de werknemers, voorgedragen.

Voor (aspirant) bestuursleden is een functieprofiel vastgesteld dat, naast algemene kennis en vaardigheden, specifiek is gericht op het aandachtsgebied (commissie) waarvoor het (aspirant) bestuurslid (mede) verantwoordelijk is. Een aspirant bestuurslid heeft geen stemrecht, maar kan wel adviseren. Een aspirant bestuurslid kan ook lid zijn van een bestuurscommissie.

De zittingsduur van de bestuursleden is maximaal 4 jaar en zij kunnen twee keer herbenoemd worden.

Het pensioenfonds kent een ontslag- en schorsingsprocedure voor bestuurders. Bij disfunctioneren kan een bestuurslid worden geschorst of ontslagen.

Met de invoering van de IORP II regelgeving heeft het bestuur twee sleutelfunctiehouders aangewezen. Eén sleutelfunctiehouder is verantwoordelijk zowel voor de risicofunctie als de actuariële functie en is voorzitter van de risico-commissie. De andere sleutelfunctiehouder is verantwoordelijk voor de internal audit functie en is voorzitter van de commissie audit en verslaglegging.

Indachtig de Code pensioenfondsen streeft het pensioenfonds naar een divers bestuur, maar wel binnen de beperkingen van een klein team en de eisen die aan bestuurders worden gesteld. Bij nieuwe benoemingen zal het bestuur zoveel mogelijk rekening houden met de diversiteitscriteria die zijn opgenomen in het diversiteitsbeleid van het pensioenfonds. Het diversiteitsbeleid bevat

de diversiteitscriteria die zijn opgenomen in de Code pensioenfondsen. In het diversiteitsbeleid is opgenomen dat het bestuur streeft naar een bestuur waarin:
- tenminste één lid een man is en tenminste één lid een vrouw is;
- tenminste één lid de leeftijd van 40 jaar nog niet heeft bereikt en tenminste één lid de leeftijd van 40 jaar of ouder heeft.

In het diversiteitsbeleid is een stappenplan op genomen om te zorgen dat de diversiteitsdoelstellingen (op termijn) worden gerealiseerd.
Het bestuur bestond in 2018 uit drie mannen en twee vrouwen, waarvan tot mei 2018 4 bestuursleden ouder waren dan 40 jaar en één bestuurslid jonger was dan 40 jaar. Omdat het jongste bestuurslid in 2018 40 jaar is geworden is de diversiteitsdoelstelling, minimaal één bestuurslid jonger dan 40 jaar, per 31 december 2018 niet gerealiseerd.

Het bestuur vergadert zo vaak als dat de voorzitter of tenminste twee andere bestuursleden dat wenselijk achten. Het bestuur bepaalt het beleid en is onder meer verantwoordelijk voor:
- het beoordelen en accepteren van door CAO-partijen gemaakte pensioenafspraken op uitvoerbaarheid en de financiering daarvan;
- de uitvoering van de pensioenovereenkomst op basis van de uitvoeringsovereenkomst;
- vaststellen van een pensioenreglement dat in overeenstemming is met de uitvoeringsovereenkomst;
- de waarborging van een goed bestuur, waarbij verantwoording wordt afgelegd aan het verantwoordingsorgaan en het interne toezicht (raad van toezicht) geregeld is;
- het zorgdragen voor deskundigheid en betrouwbaarheid van de beleidsbepalers van het pensioenfonds;
- een beheerste en integere bedrijfsuitvoering;
- dat voor uitbesteding een uitbestedingsbeleid wordt vastgesteld en zorgdragen dat uitbestedingspartners de bepalingen uit het uitbestedingsbeleid nakomen;
- het vaststellen van toereikende technische voorzieningen en een kostendekkende premie en zorgen dat het pensioenfonds beschikt over het minimaal vereist eigen vermogen en vereist eigen vermogen;
- het zorgen voor inrichting van de sleutelfuncties;
- het vaststellen van de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) en andere fondsdocumenten;
- het voeren van een beleggingsbeleid volgens de prudent person regel;
- de informatieverstrekking en andere communicatie naar de deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden;
- het vaststellen van de jaarrekening en jaarverslag en het indienen van de verslagstaten aan DNB.

De beleidsbesluiten worden voorbereid door het managementteam en de diverse commissies.

Verantwoordingsorgaan
Het verantwoordingsorgaan bestaat uit 7 personen. Drie leden zijn voorgedragen namens de deelnemers, twee leden namens de pensioengerechtigden en twee leden namens de werkgever.
De leden van het verantwoordingsorgaan worden door het bestuur benoemd en goedgekeurd door de raad van toezicht.
De zittingsduur van een lid van het verantwoordingsorgaan is maximaal vier jaar. Een lid van het verantwoordingsorgaan kan maximaal twee keer worden herbenoemd.

Het verantwoordingsorgaan heeft onder meer de bevoegdheid een oordeel op hoofdlijnen te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur gevoerde beleid, alsmede de keuzes voor de toekomst aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van het intern toezicht.
Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan onder meer recht om advies uit te brengen over:
- het beleid inzake beloningen;
- de vorm en inrichting van het interne toezicht;
- de profielschets voor leden van de raad van toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het pensioenfonds of de overname van verplichtingen door het pensioenfonds;
- liquidatie, fusie of splitsing van het pensioenfonds;
- het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst;
- het omzetten van het pensioenfonds naar een andere rechtsvorm;
- samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten.

Bij de samenstelling van het verantwoordingsorgaan wordt ernaar gestreefd dat:
- tenminste één lid een man is en tenminste één lid vrouw is;
- tenminste één lid de leeftijd van 40 jaar nog niet heeft bereikt en tenminste één lid 40 jaar of ouder is.

Eind 2018 bestond het verantwoordingsorgaan uit 5 mannen en twee vrouwen. Zes leden waren ouder dan 40 jaar en één lid was jonger dan 40 jaar. Hiermee heeft het pensioenfonds de diversiteitsdoelstelling voor het verantwoordingsorgaan gerealiseerd.

Raad van toezicht

De raad van toezicht bestaat uit drie onafhankelijke personen, die worden benoemd door het bestuur van het pensioenfonds, na een bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan. De raad van toezicht houdt toezicht op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds, is belast met het toezicht op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt schriftelijke verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitvoering van de bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag. De raad van toezicht heeft de volgende goedkeuringsrechten:
- vaststelling van het jaarverslag, inclusief de jaarrekening;
- vaststelling van de profielschets voor het bestuur;
- vaststelling van het beloningsbeleid, met uitzondering van de beloning van de raad van toezicht;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het pensioenfonds of overname van verplichtingen door het pensioenfonds;
- omzetting van het pensioenfonds in een andere rechtsvorm;
- liquidatie, fusie en samenvoeging of splitsing van het pensioenfonds.

De raad van toezicht betrekt de naleving van de Code Pensioenfondsen bij haar taak.

De leden van de raad van toezicht worden benoemd voor een periode van 4 jaar, met de mogelijkheid tot eenmalige herbenoeming.

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie bestaat uit twee bestuursleden. De beleggingsadviescommissie wordt onder meer ondersteund door een externe beleggingsadviseur, het bestuursbureau en vertegenwoordigers van de vermogensbeheerder. Vanaf 1 februari 2019 heeft het bestuur een financiële risicomanager aangesteld die bij de vergadering van de beleggingsadviescommissie aanwezig is en die de voorstellen van de beleggingsadviescommissie beoordeelt. De verantwoordelijkheid van de beleggingsadviescommissie is het bestuur te adviseren over beleggingsaangelegenheden in brede zin. De verantwoordelijkheden van de beleggingsadviescommissie zijn onder meer:

- het bestuur adviseren over het bereiken dan wel behouden van een optimale balans tussen risico en rendement om de pensioenverplichtingen na te komen de toeslagambitie te kunnen realiseren;
- het monitoren van de activiteiten van de vermogensbeheerder op de uitvoering van het beleggingsmandaat en performance van de beleggingen. De prestaties van de vermogensbeheerder worden beoordeeld op de vooraf uitgesproken verwachtingen en de verschillen met de benchmark;
- het bestuur adviseren over het beleggingsbeleid en wijzigingen in het mandaat.
- financieel risicomanagement (beleggingsrisico's) en operational riskmanagement met betrekking tot vermogensbeheer op basis van beleggingsrapportages, riskmonitor, non-financial riskrapportages en rapportages van de financial riskmanager;
- beoordelen ISAE-rapportages m.b.t. vermogensbeheer;
- voorbereiden en beoordelen van de SAA- en ALM-studies.

De pensioen- en communicatiecommissie

De pensioen- en communicatiecommissie bestaat uit 2 bestuursleden. De commissie wordt ondersteund door het bestuursbureau. De niet-financiële- en actuariële risicomanager is aanwezig bij de vergadering van de pensioen- en communicatiecommissie en beoordeelt de voorstellen van de commissie.

De verantwoordelijkheden van de pensioen- en communicatiecommissie zijn:

- beoordelen en adviseren over de uitvoering van het pensioenbeheer en de operationele risico's met betrekking tot de pensioenuitvoering, op basis van onder meer sla-rapportages van pensioenuitvoerder;
- beoordelen en adviseren over de actuariële risico's;
- beoordelen en adviseren van verzekeringen (lang- en kort leven, arbeidsongeschiktheidsrisico's);
- beoordelen ISAE-verklaringen met betrekking tot pensioenuitvoering;
- beoordelen dat het pensioenfonds voldoet aan de wettelijke communicatie;
- beoordelen en adviseren over de informatiebehoefte op pensioengebied, gericht op de verschillende doelgroepen (pensioengerechtigden en gewezen deelnemers) en op de diverse gebeurtenissen die zich kunnen voordoen.

Commissie audit en verslaglegging

De verslagleggingscommissie bestond in 2018 uit 2 bestuursleden. Per 1 januari 2019 is deze commissie hernoemd naar de commissie audit en verslaglegging omdat vanaf 2019 de internal audit functie is toegevoegd. Vanaf deze datum bestaat deze commissie uit één bestuurslid. Deze commissie wordt ondersteund door het bestuursbureau. De taken van de commissie audit en verslaglegging zijn onder meer:

- adviseren over de rapportages in de breedste zin over de issues die in de rapportages naar voren komen;
- adviseren over de controle mechanisme (interne controle) en andere niet-financiële beheersmaatregelen;
- adviseren over de governance;
- zorgen voor tijdige, correcte en volledige verslaglegging volgens de wettelijke voorschriften,

de richtlijnen van de toezichthouder (DNB), code pensioenfondsen en richtlijnen voor de jaarverslaglegging (RJ);
- adviseren over de geconstateerde aandachtspunten van accountant, certificerend actuaris en toezichthouders.

Risico-commissie
Per 1 januari 2019 is er een risico-commissie die bestaat uit twee bestuursleden, waarvan een bestuurslid aspirant bestuurslid is. De commissie wordt ondersteund door het bestuursbureau en de financiële risicomanager.
De verantwoordelijkheden van de risico-commissie zijn onder meer:
- bewaakt het risicomanagementproces en beoordeeld de risicobeheersing;
- stelt een risicobeheerplan op;
- bewaakt de uitvoering van het risicobeheerplan.

Geschillencommissie
De geschillencommissie bestaat uit twee bestuursleden. Een deelnemer, gewezen deelnemer, pensioengerechtigde of andere belanghebbende kan een klacht indienen indien hij/zij vindt dat hij/zij in zijn/haar rechten wordt geschaad.
De klacht wordt in eerste instantie behandeld door de administrateur. Een bezwaar tegen de afhandeling van de klacht kan worden ingediend bij de manager van het pensioenfonds. Als de klager het niet eens is met de uitkomst van het bezwaarschrift kan de klager een geschil indienen bij de geschillencommissie.

Risicobeheerfunctie, actuariële functie en internal audit functie
Per 1 januari 2019 is de risicobeheer, actuariële en audit functie ingericht conform de IORP-II regelgeving. Het houderschap van deze functies is belegd binnen het bestuur. De voorzitter van de risico-commissie is tevens sleutelhouder voor risicobeheer en de actuariële functie. Voor de vervulling is het risicobeheer gesplitst in financiële risicobeheer, die wordt ingevuld door een externe deskundige en niet-financiële risicobeheer, die wordt ingevuld door een interne medewerker. Probability is de vervuller van de risicobeheer sleutelfunctie. De sleutelvervuller van de actuariële functie wordt door een interne medewerker ingevuld.
De voorzitter van de commissie audit en verslaglegging is tevens sleutelhouder van de internal audit functie. De vervuller van de internal audit functie is in 2019 ingevuld door PWC.

Managementteam en bestuursbureau
Het managementteam bestaat uit de manager, de administrateur en de niet financiële en actuariële risicomanager en handelt onder de verantwoordelijkheid van het bestuur conform de voor het team geldende instructie.
De belangrijkste taken zijn:
- het bestuur tijdig informeren over nieuwe ontwikkelingen;
- beleid voor te stellen dat aansluit op nieuwe wet- en regelgeving en wijzigingen in de CAO;
- voorbereiden van bestuursbesluiten die hieruit voortvloeien;
- het zorgen voor uitvoering van bestuursbesluiten.

De niet-financiële en actuariële risicomanager rapporteert zelfstandig aan het bestuur.

Het managementteam vergadert circa één keer per maand.
Het management team maakt onderdeel uit van het bestuursbureau. Het bestuursbureau bestaat verder uit de communicatieadviseur en medewerkers van de helpdesk.

Overige functionarissen

Manager

De manager is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken en coördineert het contact tussen de diverse organen, de werkgever, toezichthouders, uitbestedingspartijen, de certificerend accountant en de certificerend actuaris.

Administrateur

De administrateur coördineert de werkzaamheden binnen het administratieteam, draagt zorg voor afhandeling van de vragen van alle deelnemers, beoordeelt de mutaties die de werkgever opgeeft, houdt toezicht op de administratieve verwerking van de pensioenregeling en ondersteunt de manager bij zijn overige taken.

Compliance officer/privacy officer

De voornaamste taak van de externe compliance officer is het houden van onafhankelijk toezicht op de naleving van de gedragscode, de wet- en regelgeving of andere maatschappelijke normen. De compliance officer toetst de naleving van wet- en regelgeving met betrekking tot onder andere koersgevoelige informatie en privé-effectentransacties door het bestuur en de medewerkers van het pensioenfonds. Daarnaast adviseert de compliance officer het bestuur indien er mogelijk sprake is van een persoonlijk tegenstrijdig belang.

Daarnaast heeft het bestuur een privacy officer aangewezen, die onder de verantwoordelijkheid van de compliance officer opereert.

2.3 Uitbesteding en uitvoeringsorganisatie

De (pensioen)administratie is uitbesteed aan Delta Lloyd Pensioenfonds Services, onderdeel van NN. Het vermogensbeheer is uitbesteed aan NN Investment Partners. De KasBank is door het pensioenfonds aangesteld als Custodian. Tevens verzorgt KasBank de beleggingsadministratie en beleggingsrapportages. De website en hosting is uitbesteed aan Bridgevest. De vervuller van de (financieel) risicobeheer functie is uitbesteed aan Probability en de vervuller van de interne auditfunctie is uitbesteed aan PwC. De compliance officer en de privacy officer is uitbesteed aan Partner in compliance.

Het niveau van de dienstverlening door de uitbestedingspartijen en de kosten die daarmee gemoeid zijn, zijn in een aantal Service Level Agreements (SLA's) vastgelegd.

De uitbesteding past binnen het uitbestedingsbeleid dat het bestuur heeft vastgesteld.

Verslag van het Bestuur

1. Belangrijkste ontwikkelingen

1.1 Inleiding

In het verslag van het bestuur wordt ingegaan op de belangrijkste ontwikkelingen in 2018, de governance, het pensioenbeleid, de financiële en actuariële positie, het beleggingsbeleid, communicatie, risicobeheersing en de toekomstverwachting.

Het verslagjaar 2018 stond, naast het monitoren van de financiële positie van het pensioenfonds, in het teken van het inrichten van de Algemene Verordening Gegevensbescherming, IORP II-wetgeving, wijziging van het intern toezicht bij het pensioenfonds, beleggingsbeleid en het monitoren van de uitbestedingsrelaties. Ook heeft het Actuarieel Genootschap in 2018 nieuwe overlevingstafels gepubliceerd en heeft het pensioenfonds daarom de sterftegrondslagen gewijzigd.
Daarnaast heeft het bestuur aandacht besteed aan contacten met de werkgever in relatie met de CAO-onderhandelingen die gaande zijn en de gevolgen die daar voor het pensioenfonds uit voort vloeien.
Bij het opstellen van het jaarverslag hebben wij de voorschriften uit de Pensioenwet, de Code pensioenfondsen en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving die van toepassing zijn over 2018, nageleefd.

1.2 Algemene Verordening Gegevensbescherming

Op 25 mei 2018 werd de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) van kracht. Voor de implementatie van de AVG is een plan van aanpak opgesteld. Om te voldoen aan de AVG heeft het pensioenfonds onder meer de volgende activiteiten uitgevoerd en afgerond:
- vaststellen van een privacybeleid;
- vaststellen van een privacyverklaring die is gepubliceerd op de website van het pensioenfonds;
- opstellen van een verwerkingsregister;
- in overleg met de uitbestedingspartners zijn verwerkersovereenkomsten opgesteld, die door partijen zijn ondertekend;
- het benoemen van een Privacy Officer;
- het beoordelen dat betrokken uitbestedingspartijen de AVG op de juiste wijze hebben geïmplementeerd en hebben nageleefd;
- het opstellen van een datalekbeleid en een register waarin datalekken worden geregistreerd.

Met de realisatie van dit plan van aanpak voldoet het pensioenfonds aan deze verordening

1.3. Aanstelling Raad van Toezicht

Over het verslagjaar 2017 werd het intern toezicht ingevuld door een visitatiecommissie.
Vanaf 2018 wordt het intern toezicht uitgevoerd door een raad van toezicht (RvT), die per 1 oktober 2018 is benoemd.
Voor het werven van een RvT is een sollicitatiecommissie geïnstalleerd die bestond uit twee leden van het verantwoordingsorgaan en twee leden van het bestuur. Om de onafhankelijkheid en geschiktheid van de leden van de RvT te waarborgen heeft het pensioenfonds een extern selectiebureau ingeschakeld. De geselecteerde leden van de RvT zijn voorgedragen door het verantwoordingsorgaan en benoemd door het bestuur, nadat DNB de voorgedragen kandidaten heeft goedgekeurd.
Omdat de RvT pas per 1 oktober 2018 is geïnstalleerd, heeft de RvT over de periode januari – september 2018 aanvullende werkzaamheden verricht zoals ook een visitatiecommissie dat zou hebben gedaan, zodat het intern toezicht daarmee het hele kalenderjaar 2018 bestrijkt. Deze handelswijze is afgestemd met de Compliance Officer en het verantwoordingsorgaan heeft hierover positief geadviseerd.

1.4. IORP II

Per 13 januari 2019 trad de implementatiewet IORP II-wetgeving in werking. De IORP II wetgeving had met name voor het pensioenfonds impact op de governance, het risicomanagement en de communicatie met deelnemers. Om te voldoen aan de IORP II wetgeving heeft het pensioenfonds de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Inrichten van de sleutelfuncties actuariële functie, risicobeheerfunctie en interne audit functie. De risicobeheerfunctie en interne audit functie zijn ingevuld door werving bij externe partijen. De actuariële functie is intern ingevuld. De sleutelfunctiehouders risicobeheer en actuarieel is gecombineerd bij één sleutelfunctiehouder en is neergelegd bij het aspirant bestuurslid. Hiervoor is gekozen omdat het pensioenfonds een klein bestuur kent, de meeste rollen al zijn verdeeld bij deze bestuursleden en omdat het aspirant bestuurslid de beste kwalificatie heeft om deze beide functies aan te sturen. De sleutelfunctiehouder interne audit is neergelegd bij een bestuurslid. De sleutelfunctiehouders moeten uiterlijk in september 2020 benoemd zijn.
- Aanpassen van de fondsdocumenten zoals de ABTN, beloningsbeleid, uitbestedingsbeleid, besturingsreglement en functieprofielen.
- Het beschrijven van de kernprocessen.
- Het op hoofdlijnen inrichten van het risicomanagementraamwerk, inclusief de ERB en ESG-risico's. In 2019 zal dit raamwerk verder worden ingevuld.

In 2019 zal het uniforme pensioen overzicht aangepast worden op de IORP II wetgeving.

1.5. Sterftegrondslagen

In september 2018 heeft het Actuariële Genootschap (AG) een nieuwe prognosetafel AG2018 gepubliceerd. Het pensioenfonds hanteert de AG-prognosetafels als onderdeel van de waardering van de verplichtingen. De AG-prognosetafel geeft de verwachtingen van de sterftekansen van de gehele bevolking weer. De prognosetafel AG2018 wordt vanaf 31 december 2018 door het pensioenfonds gebruikt. Uit de nieuwe prognosetafel blijkt dat de levensverwachting iets afneemt.

Omdat de overlevingskansen binnen het pensioenfonds afwijken van de gehele bevolking, corrigeren wij de prognosetafel met de eigen ervaringssterfte. De eigen ervaringssterfte is gebaseerd op een model van Willis Towers Watson (WTW), die in 2016 voor het laatst is geüpdatet. In het beleid van het pensioenfonds is opgenomen dat de ervaringssterfte om de drie jaar wordt beoordeeld. In 2019 zal de ervaringssterfte opnieuw worden beoordeeld. Het huidige model is met name gebaseerd op de relatie van de sterftekans van een deelnemer met de hoogte van het salaris.

Op basis van de prognosetafel AG2018 neemt de pensioenvoorziening per 31 december 2018 af met circa 0,9%. De actuele dekkingsgraad stijgt daarmee met circa 1,1%. De gedempte kostendekkende premie zal in 2019 dalen met circa 1,25%.

1.6 Pensioenadministratie

In 2018 is de implementatie van de pensioenadministratie, die is uitbesteed aan Delta Lloyd Pensioenfonds Services (DLPFS) afgerond.
DLPFS heeft een eindrapportage transitie en implementatie opgeleverd. EY heeft een audit uitgevoerd op de conversie van de deelnemers bestanden van het ene systeem naar het andere systeem. Hiervoor heeft EY een rapport van bevindingen opgeleverd. Op basis van dit rapport heeft het bestuur geconcludeerd dat de deelnemersgegevens juist en volledig zijn geconverteerd.

Wel zijn er een aantal incidenten geweest die hebben geleid tot een formele klachtenbrief van het bestuur aan DLPFS. Deze klachten hebben geleid tot organisatorische aanpassingen binnen DLPFS en een betere performance van DLPFS. De directeur DLPFS is naar aanleiding van deze brief bij elke bestuursvergadering aanwezig geweest om de voortgang en performance toe te lichten.

1.7. Herijking beleggingsbeleid

In 2018 is het pensioenfonds, in samenwerking met de fiduciaire vermogensbeheerder, bezig geweest met de herijking van het beleggingsbeleid, binnen de kaders van de ALM-studie die in 2016 is uitgevoerd. Het pensioenfonds heeft eerst een studie gedaan naar de strategisch asset allocatie (SAA) en volgens een studie gedaan naar liability driven investments (LDI). Vervolgens werden de beleggingsinstrumenten en producten ingevuld. Dit traject loopt door in 2019. Doel van deze herijking is om het rendement te verbeteren met een gelijkblijvend risicoprofiel.

Daarnaast heeft DNB in 2018 een beleggingsonderzoek uitgevoerd. De bevindingen van DNB lagen in lijn met het self-assessment die het bestuur al had gemaakt en zullen in 2019 worden opgevolgd. De verdere invulling van het beleggingsbeleid en het beleggingsonderzoek is opgenomen in hoofdstuk 5 van het bestuursverslag.

1.8. Heroriëntatie toekomst pensioenfonds

Het bestuur heeft regelmatig overleg met de werkgever over onder meer een nieuwe cao, de bijdrage van de werkgever in de uitvoeringskosten van het pensioenfonds en de samenwerking met andere pensioenfondsen die de opgebouwde en/of nieuwe pensioenaanspraken van NN Group uitvoeren. De cao van NN Group loopt tot 31 december 2018. De Delta Lloyd-cao loopt tot 31 december 2019 en het pensioenfonds heeft een uitvoeringsovereenkomst die loopt tot 31 december 2019.

De werkgever is bezig om, samen met de vakbonden, een cao af te spreken. De uitkomsten daarvan zullen impact hebben voor het pensioenfonds. Het pensioenfonds wordt over de voorgang door de werkgever goed geïnformeerd. De werkgever heeft aan het pensioenfonds te kennen gegeven dat onder de nieuwe cao de pensioenregeling vanaf 1 januari 2020 uitgevoerd zal worden door het NN CDC pensioenfonds. Wanneer de nieuwe cao een feit is, vindt vanaf 1 januari 2020 geen nieuwe opbouw meer plaats bij het Delta Lloyd Pensioenfonds en zal het pensioenfonds hoogst waarschijnlijk een slapend fonds worden.
De werkgever heeft toegezegd de uitvoeringskosten te blijven betalen. Deze afspraak zal overigens nog in een nieuwe uitvoeringsovereenkomst moeten worden vastgelegd.

In 2018 heeft pensioenfonds een aantal scenario's geïdentificeerd voor de toekomst van het pensioenfonds. In 2019 zullen de scenario's die in 2018 zijn geïdentificeerd verder worden uitgewerkt.

Met de werkgever is verder overeengekomen dat de pensioenleeftijd in het pensioenreglement van het pensioenfonds in 2019 67 jaar blijft en het opbouwpercentage voor de pensioenopbouw ook ongewijzigd blijft. De fiscus is daarmee voor 2019 akkoord gegaan.

2. Governance

2.1 Bestuur

Het bestuur kwam in het verslagjaar 2018 16 keer in vergaderingen bij elkaar. De belangrijkste punten op de bestuursagenda in 2018 waren:

- financiële positie, dekkingsgraad, uitvoeringskosten en toetsingen (gedempte)kostendekkende premie;
- vermogensbeheer, beleggingsbeleid, monitoring uitkomsten van het beleggingsbeleid en beleggingsonderzoek van DNB;
- (integraal) risicomanagement, SIRA en het integriteitsbeleid;
- intern toezicht;
- afronden implementatie pensioenadministratie, monitoren van de uitbestedingspartijen op basis van SLA-rapportages en ISAE 3402 rapportages;
- opstellen en aanpassing fondsdocumenten (onder meer ABTN; beloningsbeleid, integriteitsbeleid, statuten, pensioenreglement, uitbestedingsbeleid, geschiktheidsplan, functieprofielen, gedragscode, reglementen VO en RvT);
- missie, visie en strategie;
- toeslagtoekenning;
- haalbaarheidstoets;
- jaarverslag 2017 en staten DNB;
- naleving code Pensioenfondsen en gedragscode;
- opstellen en bewaken van de bestuursagenda en toezichtthema's van DNB;
- AG prognosetafel;
- IORP II;
- Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG);
- communicatie;
- zelfevaluatie;
- benoemingen, geschiktheid, opleidingsplan;
- klachten;
- overleg met werkgever;
- compliance;
- overleg en adviezen verantwoordingsorgaan.

Bestuursleden die in dienst zijn van de werkgever ontvangen geen beloning. Bestuursleden die niet (meer) in dienst zijn van de werkgever ontvangen een beloning conform het beloningsbeleid. Het beloningsbeleid ligt in lijn met vergelijkbare pensioenfondsen.

2.2 Naleving Code Pensioenfondsen

Op 1 januari 2014 is de Code Pensioenfondsen in werking getreden. Deze Code is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid (StAR). De code is een gedragscode voor de pensioensector en bestaat uit normen die de sector zichzelf oplegt.

In 2018 is de code herzien. De normen zijn in de herziene gedragscode gegroepeerd aan de hand van acht thema's en het aantal normen is verminderd. De acht thema's zijn:

1. Vertrouwen waarmaken
2. Verantwoordelijkheid nemen
3. Integer handelen
4. Kwaliteit nastreven
5. Zorgvuldig benoemen
6. Gepast belonen

7. Toezicht houden en inspraak waarborgen
8. Transparantie bevorderen

De code is bedoeld voor alle pensioenfondsen met een statutaire zetel in Nederland.
De Code gaat in op de rol van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, het belanghebbendenorgaan en het intern toezicht. De Code bevat ook thema's als integraal risicomanagement, beloningen, diversiteit en verantwoord beleggen. Daarnaast geeft de Code weer hoe benoeming, ontslag en zittingstermijnen van bestuursleden en leden van andere organen worden geregeld.

Ter naleving van de Code is er een Monitoringscommissie ingesteld. In de Monitoringscommissie zitten onafhankelijke deskundigen. Jaarlijks publiceert deze commissie een rapport over de naleving van de Code.
De normen van de Code zijn in principe leidend, maar pensioenfondsen kunnen gemotiveerd van de Code afwijken volgens het 'pas toe of leg uit-beginsel'.

De normen en gedragsregels die in de Code zijn genoemd hebben wij verankerd in procedures en zijn vastgelegd in fondsdocumenten, waaronder de interne gedragscode, statuten en de ABTN.
Het pensioenfonds neemt kennis van de rapportages van de Monitoringscommissie. Het pensioenfonds beoordeelt op basis van een eigen inventarisatie of het pensioenfonds de Code heeft nageleefd.

In onderstaande tabel is aangegeven hoe het pensioenfonds de normen van de Code Pensioenfondsen toepast:

Normen	**Status naleving Pensioenfonds Delta Lloyd**
Vertrouwen waarmaken (normen 1-9)	nageleefd
Verantwoordelijkheid nemen (normen 10-14)	nageleefd
Integer handelen (normen 15-22)	nageleefd
Kwaliteit nastreven (normen 23-30)	Nageleefd (normen 23-28 en 30); norm 29 is niet van toepassing omdat wij geen belanghebbendenorgaan hebben.
Zorgvuldig benoemen (normen 31-40)	nageleefd (normen 31-32 en 34-40); norm 33 is gedeeltelijk nageleefd. Het bestuur heeft echter per 31 december 2018 geen bestuurders meer die jonger zijn dan 40 jaar.
Gepast belonen (normen 41-45)	nageleefd
Toezicht houden en inspraak waarborgen (normen 46-57)	nageleefd (normen 46-50 en 55-57); de normen 51-54 zijn niet van toepassing omdat het pensioenfonds geen belanghebbendenorgaan heeft.
Transparantie bevorderen (normen 58-65)	nageleefd

2.3 Fondsdocumenten

Statuten

Het bestuur heeft de statuten aangepast. De wijzigingen hadden betrekking op:
- intern toezicht in verband met de inrichting van een RvT;
- quorum en schriftelijke besluitvorming;
- andere wijze van kandidaatstelling van deelnemers in het bestuur en in het verantwoordingsorgaan; deze procedure is afgestemd met de OR;
- vertegenwoordiging pensioenfonds.

De statuten zijn in november door de notaris gepasseerd.

ABTN
De ABTN wordt jaarlijks aangepast op basis van ontwikkelingen en beleidsaanpassingen die gedurende het verslagjaar zijn gepasseerd. Eind december 2018 is de aangepaste ABTN naar DNB gestuurd.

Overige fondsdocumenten
De overige fondsdocumenten (onder meer beloningsbeleid, uitbestedingsbeleid, besturingsreglement, reglementen RvT en VO, integriteitsbeleid, diversiteitsbeleid, gedragscode, pensioenreglement, klokkenluidersregeling, klachten- en geschillenregeling) zijn in lijn gebracht met onder meer de IORP II-wetgeving, de wijzigingen in de code pensioenfondsen, suggesties van de compliance officer en het verantwoordingorgaan en een uitgevoerde consistentie check.

2.4 Geschiktheidsbevordering en zelfevaluatie

Op grond van de Pensioenwet en de Code Pensioenfondsen dient iedere bestuurder geschikt te zijn. Geschikt zijn betekent dat de bestuurder voldoende kennis heeft om ontwikkelingen te begrijpen, tot zich te nemen en een oordeel te vormen met betrekking tot de deskundigheidsgebieden, in combinatie met de benodigde competenties en professioneel gedrag. Daarnaast wordt verwacht dat bestuurders zich verder verdiepen in de aandachtsgebieden waarvoor zij binnen het bestuur verantwoordelijk zijn. Een bestuurder moet tot een evenwichtige afweging van alle belangen kunnen komen om deel te kunnen nemen aan het besluitvormingsproces binnen het bestuur.

De geschiktheid van nieuwe bestuursleden wordt beoordeeld op basis het geschiktheidsplan, geschiktheidsmatrix, functieprofielen en de relevante ervaring van de kandidaat bestuurder.

In het geschiktheidsplan zijn de benodigde kennisgebieden, competenties en het professioneel gedrag waaraan een bestuurder moet voldoen, vastgelegd.
In 2018 heeft het pensioenfonds het geschiktheidsplan en de functieprofielen aangepast onder meer op basis van de handreiking van de pensioenfederatie die in september 2017 is gepubliceerd.

Het pensioenfonds heeft een opleidingsplan opgesteld voor het bestuur als collectief en voor de individuele bestuursleden afzonderlijk.
Het pensioenfonds organiseert minimaal twee keer per jaar kennissessies voor het bestuur. In 2018 zijn twee kennissessies georganiseerd die in het teken stonden van het beleggingsbeleid.

Bestuursleden hebben in het verslagjaar deelgenomen aan diverse seminars en bijeenkomsten over pensioenfonds relevante onderwerpen.

Jaarlijks voert het bestuur van het pensioenfonds een zelfevaluatie uit. Om het jaar wordt de zelfevaluatie onder begeleiding van een externe deskundige uitgevoerd en in het andere jaar wordt de zelfevaluatie zelfstanding uitgevoerd. Over 2017, die begin 2018 is uitgevoerd, heeft de zelfevaluatie plaatsgevonden met een externe deskundige. Over het functioneren van het bestuur in 2018 heeft het bestuur eind 2018 zelfstandig een zelfevaluatie uitgevoerd. De zelfevaluatie heeft plaatsgevonden op basis van een vragenlijst die door de bestuurders is ingevuld en de uitkomsten daarvan zijn binnen het bestuur besproken. De zelfevaluatie is constructief en reflectief verlopen. Door de toenemende complexiteit en de wet- en regelgeving moeten de bestuurders meer tijd besteden aan het besturen van het pensioenfonds. Dat heeft tot nu toe niet geleid tot problemen, maar blijft wel een zorg. Het bestuur realiseert zich ook dat het risicomanagement verder moet worden versterkt. Inmiddels zijn maatregelen getroffen om het risicomanagement verder te versterken.

2.5 Diversiteit

Het pensioenfonds hecht aan diversiteit voor het invullen van het bestuur en het verantwoordingsorgaan zoals ook in de code pensioenfonds is opgenomen. Bij het bemensen van de diverse organen wordt het diversiteitsbeleid als belangrijk aandachtspunt meegenomen. Uitgangspunt hierbij is dat het pensioenfonds streeft naar diversiteit in leeftijd en geslacht, waarbij geschiktheid voorwaardelijk is. Voor het verantwoordingsorgaan is de diversiteitsdoelstelling in 2018 gerealiseerd. Het bestuur voldoet per 31 december 2018 niet meer aan de leeftijdsdoelstelling omdat het jongste bestuurslid in 2018 40 jaar is geworden.
Indachtig de nieuwe code pensioenfondsen is het diversiteitsbeleid in 2018 verrijkt met een plan van aanpak om de diversiteitsdoelstelling te realiseren.

2.6 Compliance

Benoeming compliance officer

Op 24 januari 2018 heeft het pensioenfonds een externe compliance officer, Danny Smit van partner in compliance, benoemd.

Gedragscode

Het pensioenfonds beschikt over een gedragscode. Het doel van de gedragscode is het waarborgen en handhaven van het vertrouwen van belanghebbende in het pensioenfonds door gewenst gedrag te stimuleren en ongewenst gedrag te voorkomen. De gedragscode kent daartoe algemene gedragsregels voor verbonden personen en aanvullende gedragsregels voor insiders. Deze gedragscode is in 2018 herzien en ligt in lijn met de Code pensioenfondsen.

De compliance officer heeft de gedragscode van ons pensioenfonds beoordeeld en zorgt voor de toetsing op de naleving daarvan. Alle verbonden personen die betrokken zijn bij het pensioenfonds hebben verklaard dat zij de gedragscode in 2018 hebben nageleefd.

De compliance officer heeft de diverse bepalingen in de gedragscode getoetst en heeft geoordeeld dat het pensioenfonds de bepalingen in de gedragscode heeft nageleefd. Daarnaast heeft de compliance officer een uitvraag gedaan naar privérelaties en privébelangen bij de verbonden personen. Dit onderzoek leverde geen bijzonderheden op.

Naleving wet- en regelgeving

De compliance officer heeft een aantal bestuursvergaderingen bijgewoond en beoordeelt of het pensioenfonds de wet- en regelgeving en het eigen beleid naleeft.

In overeenstemming met artikel 96 van de pensioenwet meldt het pensioenfonds dat:
- aan het pensioenfonds in het boekjaar 2018 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd;
- aan het pensioenfonds in het boekjaar 2018 geen aanwijzingen als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet zijn gegeven;
- in het boekjaar 2018 geen bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de pensioenwet is aangesteld;
- een herstelplan, als bedoeld artikel 138 of artikel 139 van de pensioenwet, niet van toepassing was.

De compliance officer heeft een uitvraag gedaan naar de naleving van de wet pensioencommunicatie. Naar aanleiding daarvan heeft de compliance officer geconcludeerd dat het pensioenfonds handelt in lijn met deze wet.

Integriteitsrisicoanalyse (SIRA)
De Pensioenwet verplicht pensioenfondsen tot een beheerste en integere bedrijfsvoering. Om te borgen dat het pensioenfonds een integere en beheerste bedrijfsvoering heeft, heeft het pensioenfonds een integriteitsrisicoanalyse uitgevoerd. Hierin zijn de belangrijkste integriteitsrisico's benoemd, zijn de beheersmaatregelen beschreven en zijn de netto risico's vastgesteld. Deze analyse is beoordeeld door de compliance officer.
De conclusie van het bestuur is dat de netto risico's acceptabel of toelaatbaar zijn.

Privacy Officer
Met ingang van oktober 2018 heeft het bestuur Partner in Compliance als privacy officer aangesteld. In afstemming met de privacy officer heeft het bestuur een procedure voor datalekken vastgesteld. In het laatste kwartaal van 2018 heeft de privacy officer vijf meldingen ontvangen, waarvan drie meldingen van een datalek betrof en twee meldingen een incident betrof. De meldingen zijn verder afgewikkeld conform de procedure zonder gevolgen voor het pensioenfonds.

Integriteitsbeleid
In samenwerking met de compliance officer is het integriteitsbeleid geüpdatet en door het bestuur vastgesteld.

2.7 Klachten en geschillen

In 2018 heeft het pensioenfonds 58 klachten (in 2017: 56 klachten) ontvangen en afgewikkeld.
39 klachten hadden betrekking op uitkeringen (in 2017: 45 klachten die betrekking hadden op de uitkeringen). 17 klachten waren anders van aard (in 2017: 11 klachten die een andere oorzaak hadden).

Zes klachten hebben niet geleid tot een wijziging of andere actie van het pensioenfonds. Tweeënvijftig klachten hebben geleid tot een correctie en of andere actie van het pensioenfonds. Deze klachten zijn besproken met de pensioenuitvoerder, waaraan de pensioenadministratie is uitbesteed en hebben geleid tot verbetering van het proces.

In het verslagjaar zijn geen geschillen voorgelegd aan de geschillencommissie.

2.8 Verantwoordingsorgaan

In het verslagjaar zijn het pensioenfondsbestuur en het verantwoordingsorgaan drie keer bij elkaar geweest. Halverwege 2018 is met het verantwoordingsorgaan afgesproken dat de frequentie van bijeenkomsten tussen het bestuur en het verantwoordingsorgaan zal worden verhoogd van twee naar vier keer per jaar. In mei 2018 heeft het verantwoordingsorgaan met het bestuur gesproken over het jaarverslag 2017. Ook heeft het verantwoordingsorgaan in het kader van de jaarrekening 2017 gesproken met de controlerend accountant en certificerend actuaris. De andere onderwerpen die in 2018 onder meer zijn besproken zijn:
- algemene gang van zaken bij het pensioenfonds
- adviezen
- informatievoorziening
- statuten
- procedure en voordracht leden RvT
- aanbevelingen visitatiecommissie
- bestuursagenda
- missie, visie en strategie
- toeslagverlening

Daarnaast is het verantwoordingsorgaan uitgenodigd voor het bijwonen van kennissessies van het pensioenfonds.

Het verantwoordingsorgaan heeft geadviseerd over:
- intern toezicht, inclusief wijziging in het reglement Raad van Toezicht
- beloningsbeleid
- het communicatieplan
- procedure wijziging statuten (ongevraagd)

Het verantwoordingsorgaan heeft, met suggesties, positief geadviseerd over aanpassing van het reglement RvT, beloningsbeleid en het communicatieplan. De suggesties van het verantwoordingsorgaan zijn grotendeels overgenomen.
Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan tekst suggesties gedaan over het besturingsreglement. Deze suggesties zijn ook grotendeels overgenomen.

Het bestuur verschilt van mening met het verantwoordingsorgaan over de wijze waarop statutenwijzigingen tot stand komen in relatie tot adviesrecht van het verantwoordingsorgaan.
Het verantwoordingsorgaan ziet graag dat wijzigingen van de statuten als adviesplichtig worden aangemerkt.
Het bestuur houdt vast aan de wettelijke adviesrechten van het verantwoordingsorgaan. Advies over wijzigingen van de statuten is niet in de pensioenwet opgenomen.
Als de statuten zijn gewijzigd krijgt het verantwoordingsorgaan de statuten ter informatie toegestuurd en kan het verantwoordingsorgaan indien ze dat wenst ongevraagd advies geven.

Het verantwoordingsorgaan heeft bij het bestuur navraag gedaan naar de beweegredenen om geen inhaaltoeslag toe te passen. Naar aanleiding van de beantwoording heeft het verantwoordingsorgaan geconstateerd dat een adequate argumentatie aan het besluit ten grondslag ligt.

2.9 Intern toezicht

Het bestuur heeft per 1 oktober 2018 een Raad van Toezicht geïnstalleerd, na een uitgebreide selectieprocedure. De selectie heeft plaatsgevonden in gezamenlijk overleg tussen het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Op basis van de uitkomsten van de selectieprocedure heeft het verantwoordingsorgaan een bindende voordracht gedaan voor de leden van de Raad van Toezicht. Het bestuur deze voordracht overgenomen en heeft de leden van de Raad van Toezicht per 1 oktober 2018, na goedkeuring van DNB, benoemd.
Het bestuur heeft een reglement Raad van Toezicht opgesteld, waarover het verantwoordingsorgaan positief heeft geadviseerd.

Omdat de Raad van Toezicht pas vanaf 1 oktober 2018 operationeel is, heeft de Raad van Toezicht over de periode van januari – september 2018 een onderzoek uitgevoerd zoals een visitatiecommissie dat zou doen, waarvan de uitkomsten meegenomen zijn in het verslag van de Raad van Toezicht die in het jaarverslag is opgenomen.
Deze handelswijze is afgestemd met de compliance officer en het verantwoordingsorgaan heeft hierover positief geadviseerd.

2.10 Extern toezicht

Naast het intern toezicht hebben pensioenfondsen in Nederland te maken met twee externe toezichthouders, te weten De Nederlandsche Bank N.V. (DNB) en de Stichting Autoriteit Financiële Markten (AFM). De AFM houdt voornamelijk toezicht op de communicatie met de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden, terwijl de andere toezichtonderwerpen zijn ondergebracht bij DNB.

DNB

In het afgelopen verslagjaar heeft het pensioenfonds twee uitvragen van DNB ontvangen:

- een uitvraag naar de niet-financiële risico's
- een uitvraag naar de implementatie van IORP II

De gevraagde informatie op basis van deze uitvragen zijn tijdig naar DNB gestuurd.

Daarnaast heeft DNB een beleggingsonderzoek bij het pensioenfonds uitgevoerd. De bevindingen van DNB zijn in een planning opgenomen en zullen in 2019 worden opgevolgd. De belangrijkste bevinding van DNB was dat het pensioenfonds niet beschikte over een financiële risicomanager. Begin 2019 is een externe financieel risicomanager aangesteld.

Per 20 februari 2018 is een nieuw bestuurslid benoemd. DNB heeft ingestemd met deze benoeming. Ook is een bestuurslid per 1 juli 2018 herbenoemd, na instemming van DNB.

AFM

In het boekjaar is er geen overleg of contact geweest tussen het pensioenfonds en de AFM.

3. Pensioenbeleid

3.1 Pensioenregeling

Pensioenregeling

Het pensioenfonds voert één pensioenregeling uit die de sociale partners overeen zijn gekomen. Iedereen die bij Delta Lloyd Services B.V. in dienst is, en die 18 jaar of ouder is, bouwt elk jaar nieuwe pensioenaanspraken op.

In 2018 is de pensioenregeling niet gewijzigd. De pensioenregeling loopt tot 1 januari 2020. De pensioenregeling is een collectieve beschikbare premieregeling (CDC-regeling). Het partner- en wezenpensioen wordt vanaf 1 januari 2017 niet meer opgebouwd, maar zijn op risicobasis verzekerd. Dat betekent dat partners en kinderen bij overlijden van de deelnemer alleen een uitkering ontvangen als de deelnemer overlijdt indien hij of zij nog in dienst is. Deelnemers die voor 1 januari 2017 in dienst waren, hebben een opgebouwd partner- en wezenpensioen. Partners en kinderen van deze deelnemers ontvangen dus ook een uitkering als de deelnemer overlijdt na uitdiensttreding. Daarnaast kunnen de deelnemers bij uitdiensttreding een deel van het ouderdomspensioen uitruilen in partnerpensioen. Ook is het arbeidsongeschiktheidspensioen vanaf 1 januari 2017 niet meer via het pensioenfonds geregeld, maar heeft de werkgever de arbeidsongeschiktheidsverzekering bij een schadeverzekeraar verzekerd.

De kenmerken van de pensioenregeling zijn:

Kenmerken	Regeling
Pensioensysteem	CDC-premieregeling met een middelloonopbouw
Richtpensioenleeftijd	67
Pensioengevend inkomen	(13 x maandsalaris) + vakantietoeslag en voor buitendienst-medewerkers de variabele beloning die in het voorafgaande jaar is uitbetaald; het pensioengevend inkomen is gemaximeerd tot het maximaal fiscaal toegestane salaris,
Toeslagverlening	Voorwaardelijk op basis van prijsindex (cpi, afgeleid) en afhankelijk van de middelen van het fonds.
Franchise	De wettelijk minimaal fiscaal toegestane franchise
Opbouw	Gestreefd wordt naar 1,875% per jaar
Partnerpensioen	70% van het te bereiken ouderdomspensioen over diensttijd na 31 december 2016 op risicobasis
Wezenpensioen	20% van het te bereiken ouderdomspensioen over diensttijd na 31 december 2016 op risicobasis
ANW-Hiaatpensioen	Vrijwillige deelname; het verzekerd bedrag in 2018 is € 15.166
Eigen bijdrage	ouderdomspensioen: 1/3 van de premie met een maximum van 6% van de pensioengrondslag. In 2018 bedraagt de bijdrage 6% De eigen bijdrage voor ANW-hiaat-pensioen: 80% van de premie

Verhogen fiscale pensioenleeftijd

Per 1 januari 2018 is de fiscale pensioenleeftijd verhoogd van 67 naar 68 jaar. Sociale partners hebben dan de mogelijkheid om de pensioenleeftijd te verhogen of het opbouwpercentage te verlagen.
De werkgever wilde echter de pensioenregeling per 1 januari 2018 tot 1 januari 2019 ongewijzigd laten, omdat de sociale partners in onderhandeling zijn over een nieuwe CAO, waarvan een nieuwe pensioenregeling onderdeel uitmaakt.
De werkgever heeft in 2017 met de fiscus overlegd of de pensioenregeling in de periode van 1 januari 2018 tot 1 januari 2019 fiscaal ongewijzigd kan blijven. De fiscus heeft aangeven daarmee akkoord te zijn, mits geregeld is dat deelnemers met een partner die in 2018 met pensioen gaan daadwerkelijk het ouderdomspensioen (vanaf 1 januari 2017) omruilen in nabestaandenpensioen. Dit om er voor te

zorgen dat op individueel niveau de pensioentoezegging binnen de fiscale grenzen blijft. Op basis van deze afspraak kon het pensioenfonds de pensioenregeling in 2018 uitvoeren. Het pensioenfonds heeft dit in het pensioenreglement aangepast.
Omdat de CAO van de werkgever per 1 januari 2019 nog niet was afgesloten, heeft de werkgever in 2018 wederom aan de fiscus gevraagd of dat de pensioenregeling ook in 2019 fiscaal ongewijzigd kan blijven. Dat wil zeggen een pensioenleeftijd van 67 jaar en een opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen van 1,875%. De fiscus is hiermee akkoord gegaan, alleen voor 2019.

3.2 Pensioenreglement

De pensioenregeling is vastgelegd in het pensioenreglement. In 2018 zijn geen materiele aanpassingen in het pensioenreglement doorgevoerd. De enige aanpassing in het pensioenreglement was dat is vastgelegd dat deelnemers met een partner die in 2018 en 2019 met pensioen gaan daadwerkelijk het ouderdomspensioen omruilen in nabestaandenpensioen.

3.3 Uitvoeringsovereenkomst

Het pensioenfonds heeft met de werkgever een uitvoeringsovereenkomst afgesloten. Deze uitvoeringsovereenkomst loopt van 1 januari 2017 tot 1 januari 2020. In de uitvoeringsovereenkomst is met betrekking tot de financiering het volgende afgesproken:

Jaarlijkse premie

- De werkgever is jaarlijks een collectief beschikbare premie verschuldigd ter grootte van 30% van de som van de (deeltijd) pensioengrondslagen van de deelnemers. Deze collectief beschikbare premie is bestemd voor de jaarlijkse aangroei van de aanspraken op ouderdomspensioen en de dekking van partner- en wezenpensioen, inclusief de dekking van vrijstelling van premiebetaling voor deze pensioenen.

- Hier bovenop is de werkgever het pensioenfonds verschuldigd:
  - de risicopremie voor de dekking van Anwhiaatpensioen.
    Deze risicopremie omvat de eigen bijdrage van de deelnemers, die de werkgever op hun salaris inhoudt;
  - alle kosten die het pensioenfonds moet maken. Het bedrag van de kosten wordt verminderd met het in het betreffende boekjaar vrijvallende deel van de administratievoorziening.

In 2018 betaalde de werkgever in totaal € 39,0 miljoen aan premie. Een deel van dat bedrag (€ 8,3 miljoen) wordt door Delta Lloyd Services B.V., conform de Delta Lloyd CAO, ingehouden bij de deelnemers, die op die manier zelf bijdragen aan hun pensioenopbouw.

Kosten Pensioenfonds

Daarnaast betaalt Delta Lloyd Services B.V. de pensioenuitvoeringskosten, administratiekosten en alle overige kosten. Deze kosten bedragen in 2018 totaal € 2,1 miljoen. De vrijval van de voorziening excassokosten worden hierop in mindering gebracht, zodat de werkgever uiteindelijk € 0,8 miljoen voor de uitvoeringskosten betaalt.

ANW-Hiaatpensioen

Het ANW-hiaatpensioen wordt door het pensioenfonds uitgevoerd. De werkgever betaalt aan het pensioenfonds een doorsneepremie op risicobasis. De doorsneepremie bedraagt per 1 januari 2018 € 367,98 (per 1 januari 2019: € 375,99) op jaarbasis per werknemer. De eigen bijdrage voor de deelnemers bedraagt 80% van de premie. Deelname aan het ANW-hiaatpensioen is vrijwillig.
Een werknemer kan bij aanvang van het dienstverband eenmalig kiezen om mee te doen.

3.4 Toeslagen

De voorwaardelijke toeslagen worden gefinancierd uit het eigen vermogen van het pensioenfonds.

Het bestuur heeft in de vergadering van 19 december 2018 besloten om per 1 januari 2019 een toeslag van 1,68% toe te kennen. Hiermee is de ambitie volledig gerealiseerd.

Basis voor het toekennen van de toeslag was onder meer de stand van de beleidsdekkingsgraad op 31 oktober 2018. Deze was berekend op 130,2%. Deze dekkingsgraad lag boven de dekkingsgraad voor volledige toeslagverlening. Omdat tijdens het besluit voor de toeslagverlening de actuele dekkingsgraad onder druk stond door verslechterende financiële markten, ingegeven door toenemende politieke en economische spanningen in de wereld, heeft het bestuur besloten geen inhaaltoeslag toe te kennen.
Het beleid van het pensioenfonds is gericht om onze ambitie, het geven van een volledige toeslagverlening, zo veel mogelijk te realiseren. Met uitzondering van 2012 en 2013 is dat ook gelukt.
Het bestuur heeft een toeslagbeleid geformuleerd, enerzijds gebaseerd op rekenregels en anderzijds wordt rekening gehouden met een aantal criteria. Eén van deze criteria is de ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad. Sinds oktober 2018 ziet het bestuur dat de actuele dekkingsgraad onder druk staat door verslechterende financiële markten. Deze verslechtering staat niet op zich zelf. Die wordt ingegeven door politieke en economische spanningen in de wereld. Naar onze verwachting zullen deze spanningen in 2019 alleen nog maar toenemen.
Nu inhalen betekent dat als de financiële markten niet verbeteren het risico groter wordt dat wij volgend jaar niet volledig kunnen indexeren. Dat vindt het bestuur niet wenselijk. Door nu niet in te halen vergroten wij de kans dat wij volgend jaar weer volledig kunnen indexeren. Deze beslissing wordt gestaafd door de actuele dekkingsgraad per 31 december 2018. Deze is namelijk gedaald naar 123,5%. Dit niveau ligt namelijk lager dan de dekkingsgraad op basis waarvan het pensioenfonds volledig kan indexeren.

De gecumuleerde achterstand in de toeslagverlening is derhalve niet gewijzigd en is voor deelnemers 0,32% en voor oud-deelnemers en gepensioneerden 0,99%.

3.5 Toetsing CDC-premie en premie-egalisatiereserve

Per 1 oktober toetst het pensioenfonds de te ontvangen CDC-premie aan de benodigde (gedempte) kostendekkende premie voor het komende jaar. Het pensioenfonds dempt de premie op basis van een driejaarsmiddeling.
Op basis van deze toetsing is de conclusie dat de te ontvangen CDC-premie en het premie-egalisatiedepot eind 2018 voldoende is om de verplichtingen van de nieuwe opbouw in 2019 te kunnen dekken.

Over 2018 is de CDC-premie hoger geweest dan de gedempte kostendekkende premie. Het verschil wordt toegevoegd aan het premie-egalisatiedepot.

Per 31 december 2018 bedraagt het premie-egalisatiedepot (bedragen x € 1.000):

premie-egalisatiedepot		
bedragen x € 1.000		2018
	€	€
Feitelijke premie 2018:		
- CDC-premie	38.198	
- ANW-hiaatpremie	761	
- kostenvergoeding	828	
		39.787
Gedempte kostendekkende premie 2018:		39.632
Verschil ten gunste van het premie-egalisatiedepot		**155**
Premie-egalisatiereserve 31 december 2018:		
- Stand 31 december 2017		17.677
- mutatie 2018		155
- Stand 31 december 2018		**17.832**

3.6 Ontwikkeling aantal (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden

Door de overname van Delta Lloyd door Nationale Nederlanden en het daarbij optredende personeelsverloop is het aantal deelnemers verder gedaald.

De ontwikkeling van het aantal verzekerden kan grafisch als volgt worden weergegeven:

In aantallen en gesplitst naar man en vrouw is de ontwikkeling als volgt:

	2018			2017	2018	2017
	mannen	vrouwen	totaal	totaal	in %	in %
Deelnemers	1.571	1.195	2.766	3.479	21	26
Gewezen deelnemers	3.629	3.177	6.806	6.205	52	47
Pensioengerechtigden	1.934	1.680	3.614	3.546	27	27
- waarvan:						
- ouderdomspensioen	1.823	841	2.664	2.587		
- partnerpensioen	81	812	893	901		
- wezenpensioen	30	27	57	58		
Totaal	**7.134**	**6.052**	**13.186**	**13.230**	**100**	**100**

4. Financiële en actuariële positie

4.1 Dekkingsgraad

De ontwikkeling van de financiële positie van het pensioenfonds geven wij weer in de dekkingsgraad. Deze maatstaf geeft de mate weer waarin de verplichtingen zijn gedekt door de aanwezige bezittingen van het pensioenfonds.

Het pensioenfonds berekent de volgende dekkingsgraden:

- Actuele DNB-dekkingsgraad:
  Hiervoor waardeert het pensioenfonds de verplichtingen op basis van de rentetermijnstructuur die DNB maandelijks publiceert (inclusief de Ultimate Forward Rate (UFR)). Deze dekkingsgraad is de basis voor de beleidsdekkingsgraad.
- Beleidsdekkingsgraad:
  De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde van de actuele DNB-dekkingsgraden (voor publicatiedoeleinden) over de afgelopen 12 maanden. DNB hanteert de beleidsdekkingsgraad voor de toetsing van het financiële beleid (toeslagverlening, korten en herstelplannen).
- Marktrentedekkingsgraad:
  De marktrentedekkingsgraad wordt berekend door zowel de verplichtingen als de beleggingen te waarderen op basis van de actuele rente. Voor de waardering van de verplichtingen wordt hiervoor de SWAP-rentecurve gebruikt. Met de marktrentedekkingsgraad wordt de financiële positie van het pensioenfonds het beste weergegeven.
- Reële dekkingsgraad:
  Bij deze dekkingsgraad wordt rekening gehouden met de verwachte toekomstige stijgingen van de prijzen. De reële dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen de beleidsdekkingsgraad en de dekkingsgraad waarbij volledige prijsindexatie is toegestaan. Een reële dekkingsgraad van 100% betekent dat het pensioenfonds de pensioenverplichtingen kan voldoen en ook de pensioenen kan verhogen met de verwachte stijging van de prijzen.
- Vereiste dekkingsgraad:
  dit is de benodigde dekkingsgraad die het pensioenfonds moet hebben gezien de risico's die het pensioenfonds loopt. Deze dekkingsgraad is berekend op basis van rekenregels die DNB voorschrijft.
- Minimale vereiste dekkingsgraad:
  dit is de dekkingsgraad die de minimaal benodigde buffer van het pensioenfonds weergeeft.

De berekende dekkingsgraden zijn als volgt:

Dekkingsgraad		
	31 december 2018	31 december 2017
Actuele DNB-dekkingsgraad	123,5%	128,5%
Beleidsdekkingsgraad	129,2%	131,0%
Marktrentedekkingsgraad	120,7%	125,2%
Reële dekkingsgraad volgens richtlijnen FTK	105,6%	106,5%
Dekkingsgraad op basis van het vereist eigen vermogen	113,9%	114,0%
Dekkingsgraad op basis van het minimaal vereiste eigen vermogen	104,4%	104,4%

De waarde van de beleggingen bedroeg eind 2018 € 3,29 miljard (2017: € 3,31 miljard) en de waarde van de pensioenverplichtingen (op basis van de rentetermijnstructuur die DNB publiceert) was eind 2018 € 2,56 miljard (2017: € 2,48 miljard).

De ontwikkeling van de actuele DNB-dekkingsgraad en de marktrentedekkingsgraad per 31 december 2018 is als volgt:

Ontwikkeling van de actuele DNB-dekkingsgraad		
Dekkingsgraad 1 januari 2018		128,5%
Beleggingen		
Invloed rendement beleggingen		-1,5%
Verplichtingen		
- Invloed van rentewijzigingen	-2,8%	
- Rendement verplichtingen	-2,2%	
- Invloed op toeslagverlening	-2,1%	
- invloed aanpassing AG-prognosetafel	+1,1%	
- Invloed overige mutaties	+2,5%	
		-3,5%
Dekkingsgraad 31 december 2018		123,5%

De ontwikkeling van de actuele DNB-dekkingsgraad, marktrentedekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad in 2018 is als volgt:

Ontwikkeling dekkingsgraden in 2018

De ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad (tot 1 januari 2015 de actuele DNB-dekkingsgraad) van ons pensioenfonds ten opzichte van het gemiddelde van alle Nederlandse Pensioenfondsen en alle Nederlandse ondernemingspensioenfondsen is als volgt:

Ontwikkeling DNB-dekkingsgraad Delta Lloyd Pensioenfonds (DL PF) tov gemiddelde van de totale Nederlandse pensioenfondsen (TPF) en ondernemingspensioenfondsen (OPF)

Het pensioenfonds heeft het renterisico beperkt door minimaal 85% en maximaal 95% van zijn nominale pensioenverplichtingen te matchen met vastrentende beleggingen die ongeveer dezelfde looptijd hebben als de verplichtingen, waar nodig aangevuld met derivaten (swaps). Hierdoor hebben rentestijgingen of -dalingen beperkte invloed op de hiervoor genoemde dekkingsgraden. Voor de matching zijn de verplichtingen gebaseerd op de swap rentecurve (marktrente). In de jaarrekening zijn de verplichtingen berekend op basis van de rentetermijnstructuur die DNB publiceert.
Wel is hierbij bepaald dat de omvang van de rendementsportefeuille minimaal 20% van het belegd vermogen bedraagt.

De rentetermijnstructuur die door DNB wordt gepubliceerd verliep als volgt:

Rentetermijnstructuur (procenten)

Reële dekkingsgraad

Per 31 december 2018 bedraagt de reële dekkingsgraad 105,6% (1 januari 2017: 106,5%). De reële dekkingsgraad geeft de hoogte van het vermogen van het pensioenfonds weer ten opzichte van de toekomstig uit te keren pensioenaanspraken inclusief de toekomstige toeslagen op basis van de in de markt verwachte prijsinflatie. Deze reële dekkingsgraad wordt jaarlijks berekend op basis van de richtlijnen van DNB en wordt uitsluitend opgesteld voor rapportagedoeleinden.

4.2 Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten bestaan uit kosten voor pensioenuitvoering en kosten voor vermogensbeheer. De kosten zijn opgenomen conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie.

Kosten voor pensioenuitvoering

De kosten voor pensioenbeheer worden als volgt gespecificeerd:

kosten voor pensioenbeheer		
Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Personeelskosten	587	462
Accountantskosten	72	34
Certificering actuaris	32	20
Toezichtkosten (DNB en AFM)	114	110
Pensioenadministratie	860	799
Overige bedrijfskosten	446	371
Totale pensioenuitvoeringskosten	**2.111**	**1.796**
Pensioenuitvoeringskosten per actieve deelnemer/pensioengerechtigde	0,331	0,256
Pensioenuitvoeringskosten per actieve deelnemers/gewezen deelnemers/pensioengerechtigden	0,160	0,136

De toename van uitvoeringskosten is onder meer toe te schrijven aan vergoedingen voor externe bestuursleden en Raad van Toezicht en een verdere versterking van de pensioenorganisatie (risicomanagement en compliance). Een Raad van Toezicht is in 2018 verplicht gesteld en de vergoeding voor externe bestuurders is ontstaan door het personeelsverloop als gevolg van de overname van Delta Lloyd Groep door NN-groep. De accountantskosten zijn toegenomen door de overgang naar eigen beheer in 2017 en de kosten van de pensioenadministratie zijn hoger doordat in 2017 een vrijval voorgaand jaar is verwerkt. Zonder deze vrijval liggen de kosten van de pensioenadministratie in 2018 in lijn met vorig jaar.
De pensioenuitvoeringskosten worden onder vermindering van de vrijgevallen kostenvoorziening volledig vergoed door de werkgever.

Het pensioenfonds heeft de uitvoeringskosten vergeleken met een benchmark uitgevoerd door zowel Lane Clark & Peacock (LCP) als Institutioneel Benchmarking Instituut (IBI).

LCP

LCP benchmarkt de uitvoeringskosten over een periode van 3 jaar. In de periode 2015-2017 bedroegen de gemiddelde uitvoeringskosten voor de peergroep € 293, terwijl die voor het pensioenfonds € 327 bedroegen. De peergroep bestond uit pensioenfondsen < 10.000 deelnemers.
In 2016 zijn eenmalige kosten gemaakt in verband met de overgang naar eigen beheer. Zonder deze eenmalige kosten liggen de kosten in de periode 2015-2017 van het pensioenfonds (€ 292) gelijk aan die van de peergroep.
In 2017 waren de uitvoeringskosten € 256 per deelnemer, terwijl de peergroep uitkwam op € 291 per deelnemer.

IBI

IBI heeft de uitvoeringskosten van 2017 gebenchmarkt. Bij IBI kwamen de uitvoeringskosten van de peergroep uit op € 501, ten opzichte van de uitvoeringskosten van het pensioenfonds van € 256 per deelnemer. De peergroep bestond uit pensioenfondsen met minder dan 7.500 deelnemers.

Uit beide benchmarks blijkt dat in 2017 de uitvoeringskosten van het pensioenfonds lager zijn dan de peers. Hierbij moet worden aangemerkt dat sommige functies bij het pensioenfonds in 2017 nog niet waren ingevuld.
In 2018 stegen de kosten ten op zichte van 2017 door een versterking van de organen van het bestuur (invulling RvT en externe bestuurders). In 2019 zullen de kosten verder stijgen als gevolg van onder meer de IORP-II regelgeving.
Het bestuur vindt de hoogte van de kosten, in het kader van onze verleende dienstverlening, acceptabel.

Kosten vermogensbeheer

De kosten voor vermogensbeheer zijn uitgesplitst in beheervergoeding voor de vermogensbeheerder, transactiekosten en bewaarloon.

Kosten vermogensbeheer				
Bedragen x € 1.000		2018		2017
		€		€
Beheervergoeding				
- aandelen	1.729		1.640	
- vastrentend	4.432		3.771	
- vastgoed	533		499	
- derivaten (overlay)	193		654-	
		6.887		6.564
Bewaarloon		25		43
Transactiekosten				
- aandelen	526		145	
- vastrentend	405		655	
- vastgoed	2		0	
- derivaten (overlay)	129		782	
		1.062		1.582
Overige kosten		56		67
Totale kosten vermogensbeheer		**8.030**		**8.256**
Gemiddeld belegd vermogen		3.297.563		3.060.100
Kosten vermogensbeheer als % gemiddeld belegd vermogen		0,21%		0,21%
Transactiekosten als % gemiddeld belegd vermogen		0,03%		0,06%
Totale kosten als % gemiddeld belegd vermogen		0,24%		0,27%

De transactiekosten bij aandelen, vastrentend en vastgoed zijn exact berekend op basis van vaste op- en afslagen die van toepassing zijn voor de verschillende beleggingsfondsen. Bij de transacties van derivaten zijn voor de transactiekosten schattingen gemaakt. Bij deze inschattingen is de formule die is opgenomen in de aanbevelingen uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie gehanteerd ('nominaal*(spread/2)*duration = geschatte transactiekosten').

Het pensioenfonds heeft ook de vermogensbeheerkosten vergeleken met een benchmark van zowel Lane Clark & Peacock (LCP) als Institutioneel Benchmarking Instituut (IBI).

LCP

Het benchmarkonderzoek laat zien dat de vermogensbeheerkosten (incl. transactiekosten) van het pensioenfonds in de periode 2015 tot en met 2017 15pb bedragen en die van de peergroep 36pb. Ook in relatie tot het behaalde beleggingsrendement zijn de vermogensbeheerskosten erg laag.

Het benchmarkonderzoek van LCP laat zien dat in de periode van 2012 tot en met 2017 het rendement van de in de benchmark opgenomen pensioenfondsen gemiddeld 8,5% bedroeg met gemiddelde vermogensbeheerkosten (totaal) van 0,59% van het belegd vermogen. In deze periode was het gemiddelde rendement van het pensioenfonds 9,0% met gemiddelde vermogensbeheerkosten (totaal) van 0,18%.

IBI
In het IBI benchmarkonderzoek worden de vermogensbeheerkosten van 2017 gebenchmarkt.
De vermogensbeheerkosten van het pensioenfonds bedroegen in 2017 22pb, terwijl de vermogensbeheerkosten van het gemiddelde van de peergroep 43bp bedroeg. De peergroep van IBI was kleiner dan de peergroep van LCP.

Uit beide benchmarks blijkt dat in 2017 de vermogensbeheerkosten van het pensioenfonds lager zijn dan de peers.

De aansluiting met de jaarrekening is als volgt:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Beleggingskosten afzonderlijk verantwoord in de jaarrekening	81	110
Beleggingskosten die zijn verantwoord als onderdeel van de beleggingsopbrengsten	7.949	8.146
Totale beleggingskosten	8.030	8.256

4.3 Actuariële analyses

Actuariële analyse van het resultaat
De samenstelling van het resultaat is als volgt:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Resultaat op intrest/beleggingen	-98.506	97.720
Resultaat op premie	4.966	16.635
Resultaat op waardeoverdrachten	-510	1.023
Resultaat op sterfte	3.965	145
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-954	745
Resultaat op toeslagen	-41.058	-50.063
Resultaat op wijzigingen actuariële grondslagen	25.241	-
Resultaat op conversie	-	-17.376
Resultaat op overige mutaties	-574	1.006
Resultaat op afkoop garantiecontract	-	151.826
Eenmalige storting werkgever	-	15.000
Resultaat	-107.430	216.661

Resultaat op intrest/beleggingen

De uitsplitsing van het resultaat op intrest/beleggingen is als volgt:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Directe beleggingsopbrengsten	11.432	12.291
Gerealiseerde koersresultaten	22.018	94.243
Ongerealiseerde koersresultaten	-33.194	-47.691
Totaal beschikbaar	**256**	**58.843**
Korting op beheervergoeding	-1.636	-1.097
Beleggingskosten	81	36
Benodigde intresttoevoeging	-6.423	5.404
Wijziging rentetermijnstructuur	106.740	32.412
Totaal benodigd	**98.762**	**38.877**
Resultaat	**-98.506**	**97.720**

Resultaat op premie

De uitsplitsing van het resultaat op premie is als volgt:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Ontvangen CDC -premie	38.198	48.081
Ontvangen premie ANW-hiaatpensioen	761	934
Vergoeding uitvoeringskosten	2.111	1.796
Vrijval administratievoorziening	-1.283	-1.245
Betaling ten behoeve van premie-egalisatiereserve	-	10.000
Koopsomcorrectie	-	-30
Ter dekking van kosten	-828	-551
Premie voor dekking premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid	-811	-1.033
Premie voor nabestaanden, wezen- en ANW-hiaat pensioen	-1.549	-
Benodigd voor opbouw ouderdomspensioen en risicodekking nabestaandenpensioen en ANWhiaat	-31.633	-41.317
Resultaat	**4.966**	**16.635**

Resultaat op waardeoverdrachten

Het resultaat op waardeoverdracht ontstaat door het verschil in het wettelijk tarief op basis waarvan aanspraken worden overgedragen en de reserveringsgrondslagen van ons fonds. Zowel het resultaat op inkomende waardeoverdrachten (€ 180) als de uitgaande overdrachten (€ 330) was negatief.

Resultaat op sterfte

Resultaat op sterfte ontstaat doordat de verwachte sterfte van deelnemers en hun nabestaanden afwijkt van de werkelijke sterfte. Het resultaat op sterfte bestaat uit resultaat op lang leven en resultaat op kort leven.
Bij resultaat op lang leven gaat het met name om de lopende en toekomstig verwachte uitkeringen. Als deelnemers langer leven dan verwacht moet het fonds meer uitkeren en moet de voorziening worden verhoogd. Als deelnemers minder lang leven dan verwacht hoeft het fonds minder uit te keren en valt er meer voorziening vrij, dan verwacht.
Bij resultaat op kort leven gaat het met name om de uitkeringen aan nabestaanden als gevolg van het overlijden van de deelnemer in het jaar zelf. Indien er meer mensen overlijden dan verwacht moet er meer nabestaandenvoorziening worden getroffen en is de ontvangen risicopremie te laag. Overlijden er minder mensen dan verwacht, dan hoeven er minder uitkeringen te worden gedaan aan nabestaanden en is er een overschot aan risicopremie.

De uitsplitsing van het resultaat op sterfte is als volgt:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Resultaat op kort leven	-943	-3.078
Resultaat op lang leven	4.908	3.223
Resultaat	**3.965**	**145**

Resultaat op arbeidsongeschiktheid

Het resultaat op arbeidsongeschiktheid is negatief als gevolg van grotere schades dan verwacht.

Resultaat op toeslagen

Het negatieve resultaat op toeslagen is ontstaan door de toeslagverlening die volledig uit het vermogen is gefinancierd.

Resultaat op wijzigen actuariële grondslagen

Het pensioenfonds volgt de ontwikkeling van de AG prognosetafels en is per 31 december 2018 overgegaan op de AG 2018 prognosetafel. De toename van de levensverwachting is ten opzichte van de prognose uit 2016 achtergebleven. Dit heeft geleid tot hogere sterftekansen in de prognosetafel van het AG en tot een verlaging van de benodigde voorziening van € 25.241.

Resultaat uit de conversie

Tot 1 januari 2017 waren de pensioenverplichtingen volledig herverzekerd. De technische voorziening werd toen vastgesteld op basis van jaarkasstromen. Bij het vertalen van de aanspraken naar jaarkasstromen is gerekend met de rekenrente van het verzekeringscontract. De waarde van de jaarkasstromen werd vervolgens vastgesteld met de rentetermijnstructuur die DNB hanteert.

Vanaf 1 januari 2017 wordt de voorziening berekend op basis van maandkasstromen, waarbij de rentetermijnstructuur die DNB hanteert wordt gebruikt. Door deze wijziging is de voorziening in 2017 met circa € 17 miljoen gestegen.

Resultaat op overige mutaties
Het betreft hier resultaten als gevolg van onder andere het maken van individuele keuzes bij pensionering, werkelijk leeftijdsverschil bij pensioneren of overlijden ten opzichte van de verwachte verschillen en echtscheiding.

Resultaat afkoop garantiecontract
Op 1 januari 2017 heeft het pensioenfonds de opgebouwde pensioenaanspraken bij de herverzekeraar afgekocht en is het pensioenfonds overgegaan naar eigen beheer door middel van overdracht van de beschikbare middelen in het gesepareerde depot bij de herverzekeraar aan het pensioenfonds. Het resultaat uit deze transitie bedroeg in 2017 € 151,8 miljoen, bestaande uit
- vrijval vereiste 5,1% vermogensbuffer die was afgesproken met de herverzekeraar (€ 127.0 miljoen);
- resultaat uit verschillen waardering grondslagen herverzekeraar en Delta Lloyd Pensioenfonds (€ 23,6 miljoen).
- overige resultaat in ver band met de afkoop van het garantiecontract (€ 1,2 miljoen).

Eenmalige storting werkgever
Op 1 januari 2017 heeft de werkgever een eenmalige storting gedaan als compensatie voor het verschuiven van risico's naar (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden in verband met de overgang naar eigen beheer.

Kostendekkende premie
De (gedempte) kostendekkende premie bestaat uit de actuariële koopsom voor de aangroei en dekking van het pensioen (actuariële koopsom), een opslag voor uitvoeringskosten en een opslag voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen.

(Bedragen x € 1.000)	Gedempte premie	Kostendekkende premie
	€	€
Actuariële koopsom	33.254	33.235
Opslag in stand houden VEV	4.885	4.746
Opslag uitvoeringskosten	1.493	1.493
Totaal	**39.632**	**39.474**

De feitelijk betaalde premie in 2018 bedroeg € 39.787.

Vereist eigen vermogen (VEV)
Het VEV is de omvang van het vermogen waarover een pensioenfonds ten minste moet beschikken en is afhankelijk van het risicoprofiel van het pensioenfonds volgend uit de strategische beleggingsbeleid. Indien een pensioenfonds niet over dit vermogen beschikt, is er sprake van een tekortsituatie en moet het pensioenfonds een herstelplan indienen bij DNB. De hoogte van het VEV is gericht op de wettelijke zekerheidsmaatstaf van 97,5%. Dit wil zeggen dat in de evenwichtssituatie de kans dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de technische voorzieningen, kleiner is dan 2,5%.
Voor de bepaling van het VEV maakt het pensioenfonds gebruik van het standaardmodel van DNB. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het ons pensioenfonds. Het VEV is per 31 december 2018 berekend op € 355,6 miljoen (31 december 2017: € 348,8 miljoen), zijnde 13,9 % (31 december 2017: 14,0%).

De VEV is als volgt samengesteld:

Bedragen x € 1.000	2018		2017	
	€		€	
S1 Renterisico	7.369	0,3%	7.435	0,3%
S2 Risico zakelijke waarden	234.372	9,1%	236.623	9,5%
S3 Valutarisico	89.103	3,5%	85.758	3,4%
S4 Grondstoffenrisico	-	-	-	-
S5 Kredietrisico	143.492	5,6%	131.202	5,3%
S6 Verzekeringstechnisch risico	79.461	3,1%	79.049	3,2%
S7 Liquiditeitsrisico	-	-	-	-
S8 Concentratierisico	-	-	-	-
S9 Operationeel risico	-	-	-	-
S10 Actief beheersrisico	27.487	1,1%	39.565	1,6%
Diversicatie effect	-225.698	-8,8%	-230.832	-9,3%
Totaal	**355.586**	**13.9%**	**348.800**	**14,0%**
Aanwezig vermogen	**601.006**		**709.390**	
Surplus	**245.420**		**360.590**	

De risicofactoren zijn in de jaarrekening toegelicht.

Minimaal vereist eigen vermogen (MVEV)
Het MVEV is de ondergrens van het VEV. Als de beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds gedurende vijf jaar lager is van de minimaal vereiste dekkingsgraad, moet het pensioenfonds binnen zes maanden maatregelen nemen waardoor het in één keer aan het MVEV voldoet.
Het MVEV is per 31 december 2018 berekend op € 112,3 miljoen, zijnde 4,4%
(31 december 2017 € 109,9 miljoen, zijnde 4,4%).

Aanwezig eigen Vermogen
Het eigen vermogen bedraagt per 31 december 2018 € 601,0 miljoen (per 31 december 2017: € 709,4 miljoen). Hiermee voldoet het pensioenfonds ruim aan de hoogte van het Vereist Eigen Vermogen.

Het verloop van het eigen vermogen wordt als volgt worden gespecificeerd:

Verloop van het eigen vermogen		
Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Stand per 31 december voorgaand jaar	709.390	510.406
Totaal saldo van baten en lasten	-107.585	198.984
Stand per 31 december	**601.805**	**709.390**

4.4 (Aanvangs)haalbaarheidstoets/risicohouding

De met de sociale partners afgestemde risicohouding wordt jaarlijks getoetst door het uitvoeren van een haalbaarheidstoets en te beoordelen of het VEV binnen de afgesproken grenzen ligt.

Het VEV bedraagt eind 2018 13,9% en ligt daarmee tussen de afgesproken grenzen (11-19%).

De (aanvangs)haalbaarheidstoets wordt uitgevoerd op basis van een methodiek en parameters die DNB heeft voorgeschreven en wordt bepaald over een periode van 60 jaar.

De uitkomsten van de (aanvangs)haalbaarheidstoets (september 2016, mei 2017 en mei 2018) waren als volgt:

Uitkomsten haalbaarheidstoets				
	Ondergrenzen risicohouding	**Uitkomsten aanvangshaal-baarheidstoets (sept. 2016)**	**Uitkomsten haalbaarheids-toets (mei 2017)**	**Uitkomsten haalbaarheids-toets (mei 2018)**
Het verwachte pensioenresultaat vanuit de feitelijke dekkingsgraad	Minimaal 92%	99%	99%	99%
De spreiding van het slecht weer scenario en het pensioenresultaat	maximaal 30%	19%	17%	15%

De uitkomsten van de (aanvangs)haalbaarheidstoets laten zien dat het gemiddelde verwachte pensioenresultaat zich ruim boven de afgesproken ondergrens beweegt en dat de spreiding voldoet aan de maximale afwijking die is vastgesteld.

5. Beleggingsbeleid

5.1 Overgang naar een andere fiduciaire vermogensbeheerder

Als gevolg van de overname van Delta Lloyd Groep door Nationale Nederlanden Groep, is per 1 januari 2018 onze fiduciaire vermogensbeheerder, Delta Lloyd Asset Management NV (DLAM), opgegaan in NN Investment Partners (NNIP).

In 2018 is het pensioenfonds, in samenwerking met de fiduciaire vermogensbeheerder, bezig geweest met de herijking van het beleggingsbeleid. Het pensioenfonds heeft eerst een studie gedaan naar de strategisch asset allocatie (SAA) en volgens een studie gedaan naar liability driven investments (LDI). Vervolgens worden de beleggingsinstrumenten en producten ingevuld. Dit traject loopt door in 2019. Uitgangspunt bij deze herijking was dat de risicoafdekking en het risicoprofiel niet zou wijzigen. Doel van deze herijking is het rendement/risicoprofiel te verbeteren.

5.2 Beleggingsonderzoek DNB

In 2018 heeft DNB een beleggingsonderzoek uitgevoerd. De belangrijkste bevinding was dat een onafhankelijke risicomanagement functie ontbreekt. Inmiddels is in januari 2019 een onafhankelijke en externe risicomanager aangesteld.
De overige bevindingen waren:

- Het rente-afdekkingsbeleid is nog onvoldoende concreet genoeg uitgewerkt.
- De strategische ruimte voor actief beheer is niet in overeenstemming met praktijk en intentie van het bestuur.
- De monitoring en evaluatie van de effectiviteit van de renteafdekking is onvoldoende scherp.
- De monitoring van het actieve beheer van de fondsbeheerders is onvoldoende.
- De evaluatie van de beleggingscategorieën is onvoldoende uitgewerkt.

De bevindingen van DNB lagen in lijn met het self-assessment die het bestuur al had gemaakt.

Het pensioenfonds heeft een planning opgesteld om de bevindingen naar aanleiding van de beleggingsonderzoek op te volgen. Met DNB is afgesproken dat de verbeteracties vóór 30 september 2019 zullen zijn afgerond.

5.3 Het beleggingsbeleid en beleggingsplan

Het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is erop gericht om de toevertrouwde middelen zo goed mogelijk te beleggen, de financiële risico's te beheersen en extra rendement te creëren voor het behoud van koopkracht van de opgebouwde en ingegane pensioenen.

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid is de beleggingsportefeuille gesplitst in een matching- en een rendementsportefeuille. De matchingportefeuille heeft als doel het renterisico te beperken. Door de verplichtingen te matchen met de matchingportefeuille, die ongeveer dezelfde duration heeft als de verplichtingen, is het renterisico van de verplichtingen grotendeels afgedekt. In het beleggingsmandaat is een bandbreedte van 85 - 95% voor matching van de marktrente voorziening pensioenverplichtingen (MVPV) bepaald, met een minimale omvang van de rendementsportefeuille van 20% van het belegd vermogen.
De afdekking van de verplichtingen is gebaseerd op de swap rentecurve en niet op de rentetermijnstructuur van DNB die rekening houdt met de UFR. Voor het afdekken van het renterisico wordt gebruik gemaakt van interest rate swaps en obligaties. In 2018 is een deel van de portefeuille belegd in particuliere Nederlandse hypotheken fonds.

De rendementsportefeuille van het pensioenfonds bestaat uit aandelen- en vastgoedfondsen en is bedoeld om extra rendement te creëren om het behoud van koopkracht in de toekomst te kunnen realiseren.

In 2018 is besloten de matchingportefeuille vanaf 2019 te splitsen in een LDI-portefeuille (40%) en een spreadportefeuille (60%). Beide portefeuilles zijn onderdeel van de renteafdekking. De LDI-portefeuille dient primair om de rente-afdekking te sturen richting de beoogde 90% en kent geen overrendementsdoelstelling. De spreadportefeuille heeft wel een overrendementsdoelstelling.
De LDI-portefeuille is inmiddels ingericht. De transitie heeft in het eerste kwartaal van 2019 plaatsgevonden.
De spreadportefeuille wordt in 2019 verder ingericht. Hetzelfde geldt voor de rendementsportefeuille. In 2019 worden de investmentcases verder aangevuld, worden de assetmanagers geselecteerd en geëvalueerd en worden de bevindingen naar aanleiding van het beleggingsonderzoek van DNB geïmplementeerd.

Het beleggingsbeleid en beleggingsplan wordt uitgevoerd door een (fiduciair) vermogensbeheerder(s) op basis van een beleggingsmandaat en beleggingsrichtlijnen. De beleggingsadviescommissie bewaakt de uitvoering van dit mandaat.

5.4 Het beleggingsmandaat

Matchingportefeuille

In 2018 was het beleggingsmandaat van de matchingportefeuille als volgt:

Beleggingsmandaat 2018				
Beleggingscategorie	**Strategische allocatie**	**Allocatie**	**Bandbreedte**	**Benchmarks**
Matchingportefeuille	**85% - 95% van de MVPV**	Allocatie binnen de matchingportefeuille		
Sovereigns & subsovereigns		50%	30% - 70%	2% Fondsrendement DL Sovereign XXLT Fund[1] 20% Iboxx € Sovereigns & Subsovereigns AAA-AA 15+ Index 18% Iboxx € Sovereigns & Subsovereigns ex-BBB 5+ Index 10% Iboxx € Subsovereigns Index
Collateralized		25%	15% - 35%	Iboxx € Collateralized Index
Corporates		25%	15% - 35%	Iboxx € Corporates Index
Liquiditeiten		0%	-5% - 5%	ECB Deposit Facility rente
Swap overlay	Duration verplichtingen			

1 Het DL Sovereign XXLT funds heeft een beleggingsdoelstelling gebaseerd op een vaste duratie en daarom geen (markt)benchmark.

In januari 2019 is het mandaat van de matchingportefeuille als volgt, waarbij de definitieve invulling van de spreadportefeuille in Q1 2019 opnieuw zal worden bepaald:

Beleggingsmandaat 2019				
Beleggingscategorie	**Strategische allocatie**	**Allocatie**	**Bandbreedte**	**Benchmarks**
Matchingportefeuille	85% - 95% van de MVPV	Allocatie binnen de matchingportefeuille		
LDI-portefeuille		**40%**	**35% - 45%**	
10+ Euro staatsobligaties		17%	11% - 23%	Bloomberg Barclays EUR Aggregate: treasury 10+
Staatsgerelateerd		6%	4% - 8%	Bloomberg Barclays EUR Aggregate : government-related
Liquiditeiten + netto cash + rentederivaten		17%	9% - 25%	
Spreadportefeuille		**60%**	**55% - 65%**	
Collateralized bonds + Nederlandse hypotheken		25%	15% - 35%	Iboxx Eur Collateralized Index JP Morgan Government Bond Index Traded Netherlands
Bedrijfsobligaties		25%	15% - 35%	Bloomberg Barclays Euro Aggregate Corporate
Green bonds		10%	5% -15%	Bloomberg Barclays MSCI Eur Green Bond Index

De instrumentkeuzes voor de matchingportefeuille zijn:
- alleen euro investment grade obligaties, leningen, cash en swaps;
- de LDI-portefeuille bevat cash, swap's en nominale staatsgerelateerde obligaties met minimaal een AA- -rating;
- de exposure naar obligaties met een A+-rating af lager mag maximaal 10% bedragen, gemeten als percentage van de totale exposure naar obligaties binnen de LDI-portefeuille;
- de spreadportefeuille bevat de overige instrumenten die voldoen aan de uitgangspunten van de matchingportefeuille.

De afdekking wordt ingevuld door langlopende obligaties, derivaten en fixed income beleggingsfondsen. Het afdekken van het curverisico wordt als volgt vorm gegeven:
- Het pensioenfonds hanteert de volgende buckets: 2 jaar, 5 jaar, 10 jaar, 20 jaar, 30 jaar, 40 jaar en 50 jaar.
- De bandbreedte per bucket is gelijk aan 5% van de totale rentegevoeligheid tot en met het 20-jaars punt en gelijk aan 15% van de totale rentegevoeligheid voorbij het 20-jaars punt.

Rendementsportefeuille
In 2018 was het beleggingsmandaat van de rendementsportefeuille als volgt:

Beleggingsmandaat				
Beleggingscategorie	**Strategische allocatie**	**Allocatie**	**Bandbreedte**	**Benchmarks**
Rendementsportefeuille	**Minimaal 20% van het belegd vermogen**	Allocatie binnen de rendementsporte-feuille		
Aandelen		85%	70% - 100%	
- Europese aandelen		37,5%	30% - 50%	MSCI Europe net total return
- Wereldwijde aandelen		37,5%	30% - 50%	MSCI World net total return
- Opkomende landen aandelen		10%	0% - 20%	MSCI Emerging Index net total return
Vastgoed		15%	7,5% -20%	Direct Vastgoed: ROZ IPD Index[2] Beursgenoteerd vastgoed: FTSE EPRA/NAREIT Developed Index Net TR EUR
Liquiditeiten		0%	0% - 5%	ECB Deposit Facility Rente

2 De beschikbaarheid van de Benchmark en de waardering van de portefeuille lopen niet altijd gelijk. Derhalve dat de benchmark wordt gesynchroniseerd met de waarderingsmomenten van de portefeuille.

De rendementsportefeuille is opgebouwd uit Europese aandelen, wereldwijde aandelen, opkomende landen en vastgoed.

5.5 Verantwoord beleggen

Het bestuur vindt maatschappelijk verantwoord beleggen belangrijk. Hiervoor is een separaat beleid geformuleerd dat onderdeel uitmaakt van het beleggingsbeleid.

Een duurzaam beleggingsbeleid richt zich op het betrekken van afwegingen op het vlak van milieu, sociale omstandigheden en (ondernemings)bestuur in de beleggingsbeslissingen, aanvullend op de gebruikelijke financiële aspecten. Door deze elementen ook te betrekken in de keuzes voor beleggingen worden in de visie van het bestuur neerwaartse risico's gereduceerd. Negatief gedrag van ondernemingen en overheden op een van deze immateriële factoren leidt immers tot materiële risico's in de portefeuille en daarmee voor het fonds. Het overtreden van veiligheidsvoorschriften voor medewerkers, het hanteren van een onzuivere governance structuur en het niet naleven van milieuregelgeving zijn activiteiten die wellicht op korte termijn financieel gewin opleveren, maar op langere termijn aanzienlijke schade kunnen veroorzaken.
Dit leidt daarmee tot een financieel risico, maar tevens tot een reputatierisico voor het fonds. Het fonds wenst niet geassocieerd te worden met bedrijven die zich niet aan elementaire uitgangspunten rondom milieu, sociale omstandigheden en ondernemingsbestuur houden.
Het bestuur wil een verantwoord beleid voeren, waarin ook de deelnemers zich kunnen herkennen. Het fonds wil transparant zijn over het gevoerde beleid, en over de effecten van dit beleid (voor zover direct zichtbaar).
Bij het selecteren van beleggingen worden de ESG (Environmental, Social and corporate Governance) criteria meegewogen. Onder meer wordt ondertekening van de United Nations Principles for Responsible Investment (UNPRI) verlangd alsmede worden bedrijven die clustermunitie produceren of verhandelen uitgesloten.
Het pensioenfonds heeft het IMVB-convenant niet ondertekend, omdat de reikwijdte en de gevolgen van dit convenant nog niet helemaal duidelijk is. Het pensioenfonds staat wel positief tegen over dit convenant.

5.6 Terugblik economie en financiële markten in 2018 en vooruitzichten 2019

Terugblik 2018

De stabiliserende economische groei, politieke onzekerheid, handelsspanningen en de geleidelijke normalisatie van het monetaire beleid zorgden vorig jaar in bijna alle beleggingscategorieën voor dalende rendementen.

In 2018 namen de rendementen in bijna alle beleggingscategorieën af. Dit kwam door verschillende factoren: de Federal Reserve (Fed) begon de rente effectief te verhogen, het handelsconflict tussen de Verenigde Staten en China dreigde economisch gezien roet in het eten te gooien en aan het begin van het jaar waren de waarderingen in veel beleggingscategorieën aan de hoge kant.

De wereldwijde groei is vorig jaar gestabiliseerd. De onderliggende regionale verschillen zorgden voor minder stabiele kapitaalstromen en daarmee voor fluctuerende wisselkoersen, vooral in de vorm van een hogere Amerikaanse dollar als gevolg van een versoepeling van het begrotingsbeleid. Deze trend werd versterkt door een zwakker groeimomentum in Europa en Japan, waar de groei eind 2017 zeer solide was. Vanwege de regionale groeiverschillen werd verwacht dat ook het monetaire beleid uiteen zou lopen. Dit stuwde de koers van de dollar nog verder op. De markten hadden het onder deze omstandigheden moeilijk. Sommige segmenten waarin veel werd belegd, reageerden sterk op de stijging van de financieringskosten in dollars.

De Amerikaanse economie groeide in bijna heel 2018 sterk, dankzij eenmalige gunstige effecten van belastingverlagingen in de Verenigde Staten. Fundamenteel gezien werd de groei positief beïnvloed door een sterke wisselwerking tussen de inkomsten en de bestedingen van zowel consumenten als bedrijven. Met dit belastingbeleid wist de Verenigde Staten de negatieve gevolgen van het protectionisme voor de Amerikaanse groei en de aandelenmarkt te verhullen. Hierdoor kon hij zich in handelsconflicten agressiever opstellen. Dit beleid zorgde er ook voor dat de Fed zich gesterkt voelde in een verdere verhoging van de rente, waardoor de dollar steeg.

De Fed verhoogde de rente vorig jaar vier keer (in maart, juni, september en december), telkens met 25 basispunten. In de loop van het jaar kreeg de Fed het steeds moeilijker door de combinatie van een soepeler begrotingsbeleid en protectionisme in de VS. In zekere zin gaf dit de centrale bank vertrouwen in haar geleidelijke renteverhogingen. Het beleid van de Verenigde Staten zorgde er echter ook voor dat Fed-voorzitter constant zorgvuldig moest laveren tussen oververhitting van de binnenlandse markt en externe risico's die van invloed kunnen zijn op de Amerikaanse economie.

De Europese Centrale Bank (ECB) kondigde aan het begin van het jaar al aan dat zij haar kwantitatieve versoepeling in het vierde kwartaal zou beëindigen. De ECB hield woord. De ECB zal de rente naar verwachting op zijn vroegst in september 2019 voor het eerst verhogen.

De Bank of Japan hield in 2018 vast aan haar rentecurvebeleid en haar opkoopprogramma voor obligaties. Na vijf jaar en opkopen ter waarde van USD 3,5 biljoen ligt de inflatie nog altijd onder de beoogde 2%. Dit komt doordat er al meer dan tien jaar sprake is van deflatieverwachtingen. Om die te koppelen aan de 2%-doelstelling, is een langere periode van oververhitting nodig die ervoor zorgt dat de inflatie versnelt.

Op politiek vlak waren er gedurende heel 2018 handelsspanningen. Aan het begin van het jaar introduceerde de Verenigde Staten importheffingen op USD 60 miljard aan Chinese goederen en op aluminium en staal uit een aantal landen. Deze spanningen liepen in het tweede en derde kwartaal verder op, waardoor er veel onzekerheid ontstond over hoe protectionistisch het beleid zou worden. Vooral opkomende economieën hadden last van de zorgen over de gevolgen voor de groeivooruitzichten van China en andere handelspartners van de VS op de lange termijn. Begin december spraken president Trump en zijn Chinese ambtgenoot Xi af om drie maanden lang geen nieuwe importheffingen in te voeren. Hierdoor namen de handelsrisico's voor de korte termijn af.

In Europa voerde de Brexit de boventoon. Aan het eind van het jaar bereikte de Britse premier Theresa May wel een uittredingsakkoord met de leiders van de Europese Unie, maar deze werd begin 2019

verworpen door het Britse parlement. Een 'No Deal' behoort daardoor nog steeds tot de mogelijkheden. De onzekerheid van de afgelopen twee jaar houdt dus nog even aan.
In Europa namen de politieke spanningen ook toe door de toename van het populisme in Italië en Frankrijk. In Italië resulteerden de verkiezingen van maart in een parlement zonder meerderheid en een coalitie tussen Lega en de anti-establishmentpartij Vijfsterren. De nieuwe populistische regering voerde een maandenlange begrotingsdiscussie met de Eu. Hoewel ze eind december eindelijk een compromis bereikten, was de binnenlandse vraag in Italië toen al fors verslechterd. Dit zorgde voor een afnemend vertrouwen onder ondernemers. In Frankrijk leidden protesten van de 'gele hesjes' in de laatste weken van het jaar tot rellen. President Macron moest gas terugnemen en concessies doen aan de demonstranten.
Wereldwijd herstelden aandelen van een zwak eerste kwartaal en behaalden in euro's gemeten een halfjaarresultaat van +3,6%. Dit bleek echter niet duurzaam. Sterker nog, aandelen verloren flink in de tweede jaarhelft en de laatste drie maanden vormden zelfs een van de slechtste kwartalen van de afgelopen 45 jaar. Wat betreft sectoren deden nutsbedrijven en gezondheidszorg het goed met jaarwinsten van respectievelijk 8,1% en 8,2%. De meeste sectoren eindigden echter in de min, waarbij de financiële sector, energie en basismaterialen dubbelcijferige verliezen leden. De waarderingen van Europese aandelen eindigden veel lager dan die van aandelen uit de VS; in de afgelopen 20 jaar kwamen vergelijkbare verschillen in de koers-winstverhoudingen slechts twee keer voor.
Hoewel 2018 goed begon voor obligatiespreads, ging het vanaf februari bergafwaarts. Dit had meerdere oorzaken. Aan het begin van het jaar waren de waarderingen over het algemeen krap, na jaren met een lage volatiliteit en instroom in de categorie als gevolg van de zoektocht naar rendement. De combinatie van krappe waarderingen en de richting van het monetaire beleid was nadelig voor obligatiespreads. De toegenomen politieke risico's en de economische onzekerheid zorgden er uiteindelijk voor dat beleggers hun positionering aanpasten. Door zorgen om opkomende markten stegen de spreads op obligaties uit deze landen. Dit effect werd nog versterkt door valutatrends en de dalende grondstoffenprijzen.
In Europa leidden zorgen over Italië tot hogere spreads op zowel investment grade- als high yield-obligaties. Hierdoor zijn de spreads weer beland op de niveaus van begin 2017 of 2016.
Alleen veilige staatsobligaties boden in 2018 enig soelaas, want de onzekerheid op de wereldwijde markten dreef beleggers richting veilige categorieën. Dit leidde aan het eind van het jaar tot lagere rentes op veilige staatsobligaties. De Amerikaanse 10-jaarsrente daalde in december met 30 basispunten, terwijl de 10-jaarsrente op Duitse staatsobligaties (Bunds) 7 basispunten inleverde. Ondanks de sterke dalingen in november en december steeg de Amerikaanse 10-jaarsrente in 2018 per saldo toch met 28 basispunten. De 10-jaarsrente op Duitse Bunds daalde in 2018 al met al met 19 basispunten.
In de tweede helft van 2018 raakte de olieprijs in een vrije val. De gezamenlijke olieproductie van Saudi-Arabië, Koeweit, de Verenigde Arabische Emiraten, Irak en Rusland nam tussen mei en december met ongeveer 1,4 miljoen vaten per dag toe. Hierdoor was het aanbod veel groter dan de vraag. De olieprijs daalde in drie maanden tijd van 75 dollar (West Texas Intermediate) naar 45 dollar per vat. Begin december sprak de OPEC+ af om de productie met 1,2 miljoen vaten per dag te beperken om de markt weer in evenwicht te brengen.
Opkomende markten kregen in 2018 te maken met een correctie. Vanaf het eind van de eerste jaarhelft verslechterde de financiële omstandigheden. Opkomende markten bleven per saldo duidelijk achter bij ontwikkelde markten, zowel voor aandelen als obligaties. Dit kwam vooral door het protectionisme in de Verenigde Staten en de enigszins afgenomen zoektocht naar rendement als gevolg van de sterkere dollar en de hogere Amerikaanse rentes

Aandelenindices(%)[1]	
	2018
MSCI World	-3,6
MSCI US	0,3
MSCI Europe	-10,0
MSCI Japan	-8,2
MSCI Emerging Markets	-9,9
MSCI Developed Asia ex Japan	-5,7

1 total return indices (in euro)
Bron: Thomson Reuters Datastream, NN IP (1/1/2019)

Obligatie & Credir Yields %		
	31-dec-2018	31-dec-2017
10-jaars Bund (Duitsland)	0,25	0,42
10-jaars Treasury (VS)	2,69	2,41
US Investment Grade Credits	4,20	3,25
Euro Investment Grade Credits	1,10	0,66
Global High Yield	7,66	5,24
EMD Hard Currency	6,86	5,27
Asian Debt Composte	5,56	4,59

Bron: Thomson Reuters Datastream, NN IP (1/1/2019)

10-jaars obligatierentes

Bron: Thomson Reuters Datastream, NN Investment Partners

Euro, yen en pond versus de Amerikaanse dollar

Bron: Thomson Reuters Datastream, NN Investment Partners

Olie en grondstoffen

Bron: Thomson Reuters Datastream, NN Investment Partners

Vooruitzichten 2019

Economie

Het economische klimaat zal in 2019 waarschijnlijk worden gedreven door een tweestrijd tussen enerzijds relatief goede economische fundamenten en anderzijds toenemende politieke risico's. Overheidsuitgaven en productiviteitsgroei kunnen een positief effect hebben; politieke risico's (Brexit, 'gele hesjes' in Frankrijk) kunnen voor veel onrust zorgen.
Verwacht wordt dat er sprake zal zijn van verdere convergentie in de ontwikkelde markten. De eenmalig gunstige belastingeffecten in de VS zullen verdwijnen en de Europese en Japanse economieën zullen, gesteund door een solide binnenlandse groei en een gunstig monetair klimaat, verder kunnen herstellen. De verschillen tussen opkomende landen kunnen juist toenemen.
De Fed sloot 2018 af met een renteverhoging van 25 basispunten en verwacht wordt dat in 2019 nog twee verhogingen zullen volgen. De ECB beëindigde eind 2018 officieel haar opkoopprogramma voor obligaties; beperkte renteverhogingen zijn in 2019 niet uitgesloten.

Aandelen

Na het voor aandelen desastreuze laatste kwartaal van 2018 wordt, gedreven door de wereldwijde winstgroei, voor 2019 uitgegaan van een gematigd positief aandelenrendement. Hogere lonen kunnen de winstmarges onder druk zetten en de productiviteitsgroei blijft dus belangrijk. Het aantal faillissementen zal beperkt blijven.

Obligaties

Verwacht wordt dat in 2019 het monetaire beleid wereldwijd verder zal worden genormaliseerd. Hierdoor kunnen de rentes op veilige staatsobligaties eveneens verder normaliseren en dat kan zorgen voor opwaartse druk op de obligatierentes.
De kans op politieke onzekerheid blijft aanwezig, er zullen periodes zijn waarin de rentes zullen dalen.

Vastgoed

Verwacht wordt dat vastgoed zal profiteren van een stijgende belangstelling bij beleggers, vooral in de VS. De opkomst van e-commerce en een verdere verschuiving naar flexwerken kan de vraag naar kantoorruimte drukken.

5.7 Ontwikkelingen in de beleggingsportefeuille

De beleggingen zijn als volgt verdeeld (in procenten):

	Feitelijke allocatie		
Ultimo	**2018**	**2017**	**2016**
	%	**%**	**%**
Matchingportefeuille			
Staatsobligaties	8	8	11
Obligatiefondsen	58	57	59
- staats- en semi-overheids obligaties	23	33	41
- obligaties met onderpand en hypotheken	13	9	9
- bedrijfsobligaties	15	15	9
- green bonds	7	-	-
Swap overlay	4	3	6
Liquide middelen	4	4	0
Rendementsportefeuille			
Aandelenfondsen	24	26	22
- wereldwijde aandelen	13	14	11
- europese value	8	9	9
- emerging markets	3	3	2
Vastgoed	2	2	2

De rendementsportefeuille en de matchingportefeuille zijn op 31 december 2018 als volgt verdeeld:

Rendementsportefeuille 31 december 2018

Matchingportefeuille 31 december 2018

5.8 Stress scenario's

Onderstaande tabel geeft inzicht in de verandering van de dekkingsgraad op basis van de UFR indien een rente schok en/of aandelenschok plaatsvinden.

	Rendement zakelijke waarden					
		-25%	-12,5%	0,0%	12,5%	25%
Parallelle verschuiving UFR-curve	-0,50%	114,2%	118,1%	122,0%	126,0%	129,9%
	-0,25%	114,5%	118,6%	122,7%	126,8%	130,9%
	-0,00%	115,0%	119,2%	123,5%	127,7%	132,0%
	0,25%	115,4%	119,8%	124,3%	128,7%	133,2%
	0,50%	115,9%	120,5%	125,2%	129,8%	134,5%

Onderstaande tabel geeft inzicht in de verandering van de dekkingsgraad op basis van de swap indien een rente schok en/of aandelenschok plaatsvinden.

	Rendement zakelijke waarden					
		-25%	-12,5%	0,0%	12,5%	25%
Parallelle verschuiving Swap-curve	-0,50%	110.3%	114,0%	117,8%	121,6%	125,4%
	-0,25%	111,3%	115,2%	119,2%	123,2%	127,1%
	-0,00%	112,4%	116,5%	120,7%	124,9%	129,0%
	0,25%	113,6%	118.0%	122,4%	126,7%	131,1%
	0,50%	115,0%	119,6%	124,2%	128,8%	133,4%

In paragraaf 7.2. wordt nader ingegaan op deze stress scenario's.

5.9 Performance van de beleggingsportefeuille

Het totale rendement van de beleggingsportefeuille was in 2018 0,0% (2017: 1,8%). Deze daling is voornamelijk toe te schrijven aan een daling van de waarde van de aandelen in het laatste kwartaal in 2018.
De resultaten van de beleggingsportefeuille liet in 2018 een underperformance zien van 0,8% ten opzichte van de benchmark (benchmark: 0,6%). In 2017 is een outperformance van 1,3% behaald.

Matchingportefeuille
Het rendement op de matchingportefeuille, inclusief swap overlay, bedroeg in 2018 3,1% (2017: -2,0%). De verplichtingen op basis van de swap-rentecurve zijn in 2018 stegen met 3,6% als gevolg van de gedaalde rente. In 2017 daalden de verplichtingen nog met 3,3%. De waardering van de verplichtingen op basis van de swap-rentecurve ligt volgens het pensioenfonds meer in lijn met de waardering van de beleggingen, dan de waardering van de verplichtingen op basis van de rentetermijnstructuur van DNB (met UFR) op basis waarvan aan DNB wordt gerapporteerd.

Met een rendement van 0,8% (2017: 0,1%) op de onderliggende matchingportefeuille ligt die iets onder de benchmark van 0,9% (2017: 0,2%).

	2018		2017	
Categorie	**performance**	**benchmark**	**performance**	**benchmark**
Sovereign & subsovereigns	2,2%	2,2%	-0,7%	-0,3%
Collateralized Bond Funds	0,7%	0,7%	1,1%	0,6%
Corporate Bond Fund	-1,5%	-1,3%	2,5%	2,4%
Green Bonds	0,1%	-0,1%	-	-
Matchingportefeuille onderliggend	**0,8%**	**0,9%**	**0,1%**	**0,2%**
Matchingportefeuille inclusief Swap overlay	**3,1%**	**3,6%**	**-2,0%**	**-3,3%**

Rendementsportefeuille

Op de rendementsportefeuille werd een negatief rendement gerealiseerd van - 7,8% (2017: 13,2% positief). De benchmark kwam uit op een negatief rendement van 5,3% (2017: 9,4% positief).
Dit rendement kan als volgt worden gespecificeerd:

	2018		2017	
Categorie	**performance**	**benchmark**	**performance**	**benchmark**
Aandelen	-9,7%	-7,7%	14,1%	9,9%
Vastgoed	15,5%	8,8%	5,5%	6,9%
Rendementsportefeuille	**-7,8%**	**-5,3%**	**13,2%**	**9,4%**

6. Communicatiebeleid

Wij willen de (gewezen) deelnemers inzicht geven in hun opgebouwde pensioen en hen in staat stellen weloverwogen keuzes te maken met betrekking tot hun pensioen. Daarnaast willen we pensioengerechtigden inzicht geven in hun ingegane pensioen. Om de informatieverstrekking te optimaliseren stellen we elk jaar een communicatieplan op. Het communicatieplan bevat onder meer de visie over communicatie, doelgroepen en communicatie-uitingen en communicatieactiviteiten.

6.1 Visie over communicatie

Het pensioenfonds verzorgt de pensioenen voor alle medewerkers van de Delta Lloyd Services, de ex-medewerkers en de pensioengerechtigden. Het pensioenfonds vindt het belangrijk betrouwbaar en transparant te zijn en duidelijk te communiceren over de pensioenregeling.

- Het Pensioenfonds voldoet minimaal aan de eisen die de wetgever aan de pensioencommunicatie stelt, maar zoekt naar mogelijkheden om in het kader van communicatie meer te bieden dan de wetgever voorschrijft.
- Het pensioenfonds vindt het daarom belangrijk om toegankelijk te zijn voor de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden en vindt de persoonlijke situatie van de deelnemer belangrijk. Dit wordt bewerkstelligd door:
  - informatie is altijd bereikbaar via de website van het pensioenfonds;
  - informatie wordt passend aangeboden (per post, e-mail, internet, mondeling, per event en per doelgroep);
  - vragen stellen kan via de administratie van het pensioenfonds (per post, e-mail, website en mondeling (zowel telefonisch als face-to-face);
  - specifieke doelgroepen worden benaderd om na te denken over hun pensioen en de acties die zij kunnen ondernemen;
  - Het pensioenfonds organiseert bijeenkomsten of persoonlijke gesprekken over de pensioenregeling die toegankelijk zijn voor alle medewerkers;
  - Het pensioenfonds verstuurt regelmatig alerts en doet interventies bij bijzondere evenementen;
  - Het pensioenfonds heeft een portaal waar de (gewezen) deelnemers informatie en belangrijke documenten van hun pensioen(regeling) kunnen terugvinden;
  - De planner biedt (gewezen) deelnemers de mogelijkheden om berekeningen te maken van de flexibele mogelijkheden van de pensioenregeling.
- Het pensioenfonds wil ook betrouwbaar en realistisch zijn wil signaleren en activeren. Het pensioenfonds doet dat op de volgende manier:
  - Het pensioenfonds communiceert open, duidelijk en helder;
  - Het pensioenfonds wijst (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden op de risico's van hun pensioenregeling;
  - Het pensioenfonds gaat zorgvuldig met de pensioengelden om;
  - Het pensioenfonds stimuleert deelnemers na te denken over de hoogte van hun pensioen en om op tijd gerichte actie te ondernemen mocht het verwachte pensioen onvoldoende blijken te zijn.

6.2 Communicatiedoelstellingen

In het communicatieplan 2018 hebben wij de volgende kwalitatieve doelstellingen geformuleerd:

1. Deelnemers begrijpen hoe hun pensioenregeling in elkaar zit, welke gebeurtenissen gevolgen hebben voor hun pensioen en weten welke acties (handelingsperspectief) ze moeten of kunnen ondernemen als deze gebeurtenissen zich voordoen.
2. Deelnemers weten hoeveel pensioen ze volgens de huidige pensioenregeling kunnen verwachten. Ze weten ook wat de gevolgen van de verschillende flexibele mogelijkheden van de pensioenregeling zijn voor hun pensioen en kunnen zelf berekeningen hiervoor maken.
3. Deelnemers weten dat er een nieuw portaal en planner is en hoe ze dit portaal kunnen vinden en de planner kunnen gebruiken.
4. Deelnemers weten hoe het pensioenfonds om gaat met "pensioenleeftijd 68".
5. Pensioengerechtigden en deelnemers weten hoe het er met het Pensioenfonds voor staat en welke risico's er aan hun pensioenregeling zitten.
6. De pensioencommunicatie van het Pensioenfonds voldoet aan de wettelijke eisen.
7. In 2018 wordt er door werkgever en de sociale partners onderhandeld over een nieuwe CAO inclusief een nieuwe pensioenregeling. In 2018 zal gecommuniceerd moeten worden wat er gaat gebeuren vanaf 2019 en welke gevolgen en risico's dit met zich meebrengt voor de deelnemers.
8. Eind 2018/begin 2019 zal er weer een deelnemersenquête plaatsvinden over de communicatie van Delta Lloyd Pensioenfonds

Daarnaast heeft het pensioenfonds een aantal kwantitatieve doelstellingen voor 2018 geformuleerd.

1. In 2018 wordt het portaal en de planner gelanceerd. Het doel is dat 50% van de actieve deelnemers eind 2018 het portaal heeft bezocht. Deze doelstelling hebben wij in 2018 niet kunnen meten. Technisch gezien kunnen we geen onderscheidt zien tussen actieve - en niet actieve deelnemers.

2. Het doel is dat 25% van de pensioengerechtigden en 20% van de medewerkers zich heeft aangemeld voor de nieuwsbrieven of nieuws alerts. Om dit te realiseren zal de website nog meer onder de aandacht gebracht gaan worden.
   Deze doelstelling is nagenoeg bereikt. Per 31 december 2018 heeft 36% van de pensioengerechtigden en 19% van de medewerkers zich aangemeld.

3. In het najaar van 2018 worden bijeenkomsten georganiseerd voor actieve deelnemers die bijna met pensioen gaan. Tijdens deze bijeenkomsten worden ook het nieuwe portaal en de nieuwe planner behandeld zodat mensen ook zelf kunnen berekenen wat de gevolgen zijn van de verschillende keuzemogelijkheden. Het doel is dat 70% van de genodigden naar de bijeenkomst komt of op een andere manier met het Pensioenfonds contact opneemt.
   Deze doelstelling is niet gehaald. 50% van de actieve deelnemers die bijna met pensioengaan is naar een van de bijeenkomsten geweest en 17% heeft op een andere manier contact opgenomen met het pensioenfonds voor nadere informatie.

4. Het Pensioenfonds is toegankelijk en bereikbaar. Algemene of individuele vragen over het pensioen beantwoorden door telefoon, mail of persoonlijk gesprek. Telefoontjes worden direct beantwoord. Mailtjes worden binnen 5 werkdagen beantwoord, lukt dit niet dan wordt de (ex) deelnemer hier tijdig over geïnformeerd. Indien gewenst wordt een persoonlijk gesprek voor de deelnemer ingepland. Het doel is dat 80% van de mailtjes binnen 5 werkdagen wordt beantwoord. De overige 20% zullen in ieder geval binnen 5 werkdagen moeten worden bevestigd.
   Deze doelstelling is gehaald. 2% van de mails zijn niet binnen gestelde termijn beantwoord.

5. In 2017 waren er per kwartaal ongeveer 4.500 bezoekers op de website, waarvan er 3.500 uniek waren. In 2018 was de doelstelling om het aantal bezoekers op de website met 10% te verhogen. Dit hebben wij gedaan door meer alerts en nieuwsbrieven te versturen.
   In 2018 hebben ongeveer 7.500 bezoekers per kwartaal de website bezocht. Hiermee is de doelstelling ruim gehaald.

6.3 Doelgroepen en communicatiemiddelen

Eén van de doelstellingen van het pensioenfonds is het pensioenbewust maken van (ex)deelnemers. Het pensioenfonds kiest voor segmentatie naar gebeurtenissen die van invloed zijn op het pensioen van de (ex)deelnemers (events). Belangrijke gebeurtenissen hierin zijn:
- In dienst treden bij de werkgever
- Trouwen/samenwonen of scheiden/uit elkaar gaan
- Overlijden
- Meer of minder werken
- Uit dienst treden bij de werkgever
- Een bepaalde leeftijd bereiken
- Arbeidsongeschikt worden
- Met pensioen gaan

Het pensioenfonds onderkend de volgende doelgroepen:
- Deelnemers tot 35 jaar
- Deelnemers van 35 tot 55 jaar
- Deelnemers ouder dan 55 jaar
- Pensioengerechtigden
- Gewezen deelnemers

Deze doelgroepen hebben verschillende kenmerken en een andere benadering in de communicatiemiddelen.

Bij de inzet van de communicatiemiddelen is niet het primaire doel om meer informatie te verstrekken, maar de informatie meer toe te spitsen op de informatiebehoefte van de verschillende doelgroepen. Hiermee wil het pensioenfonds het inzicht in het eigen pensioen en het pensioenbewustzijn van (gewezen) deelnemers verhogen. De informatie wordt specifiek gemaakt voor (gewezen) deelnemers die in een bepaalde levensfase zitten of te maken krijgen met een bepaalde gebeurtenis die van invloed is op hun pensioen (event). Naast het verstrekken van informatie wil het pensioenfonds terugkoppeling krijgen over de communicatie en de begrijpelijkheid van pensioen en de regeling. Hiervoor is in 2015 een deelnemersonderzoek uitgevoerd. Ook worden regelmatig bijeenkomsten, zowel collectief als individueel georganiseerd, waarbij het pensioenfonds om reacties vraagt. In 2019 zal er opnieuw een deelnemersonderzoek plaats gaan vinden. In 2018 worden hier voorbereidingen voor getroffen.
Om de communicatie te checken op begrijpelijkheid en duidelijkheid heeft het Pensioenfonds in 2012 een panel opgericht. Alle belangrijke informatie wordt voordat deze wordt verstuurd aan het panel voorgelegd.

In onderstaand overzicht staan de verschillende communicatiemiddelen opgenomen die het pensioenfonds in 2018 heeft ingezet. Met deze communicatiemiddelen wil het pensioenfonds 'overzicht' en 'inzicht' geven en aanzetten tot 'actie'.

OVERZICHT	INZICHT	ACTIE
website/nieuwsalerts	UPO	pensioengesprek
laag 1 Pensioen 123	portaal	pensioeningangsbrief
informatiebijeenkomsten	event brieven	serviceberekeningen
	laag 2 en 3 Pensioen123	planner
	informatiebijeenkomst voor deelnemers die bijna met pensioen gaan	
	pensioenregister	

In het kader van het communicatieplan hebben wij in 2018 onder meer de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Aanpassen website op ontwikkelingen en de aanpassing pensioenregeling per 1 januari 2018.
- In samenwerking met de pensioenuitvoerder implementeren van het portaal en de planner.
- Versturen van UPO's:
  - de meeste UPO's van de deelnemers zijn vóór 1 juli 2018 verstrekt. De UPO's voor de arbeidsongeschikte deelnemers en gedeeltelijk arbeidsongeschikten zijn vóór 1 oktober 2018 verstrekt. De uiterlijke wettelijke termijn voor het verstrekken van UPO's was 1 oktober 2018.
  - De UPO's van de pensioengerechtigden zijn in maart 2018 verzonden (binnen de wettelijke termijn).
- Versturen van de overige brieven aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden die wettelijk zijn voorgeschreven.
- Het pensioenfonds heeft een aantal communicatiecampagnes gelanceerd om diverse onderwerpen bij de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden onder de aandacht te brengen.
- In het najaar is er een bijeenkomst georganiseerd voor deelnemers van wie het pensioen bijna ingaat, om ze te informeren over de mogelijkheden die het pensioenfonds biedt.
- Tijdens de landelijke pensioen3daagse zijn pensioenkomsten georganiseerd over het nieuwe portaal en planner.
- Communicatie toeslagverlening.
- Het pensioenfonds heeft gedurende het jaar nieuwsbrieven verstuurd om de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden te informeren over ontwikkelingen bij het pensioenfonds.

Nagenoeg alle geplande activiteiten uit het communicatieplan 2018 zijn gerealiseerd. In 2019 zal er een deelnemersenquête worden uitgevoerd, die in 2018 is voorbereid.

7. Risicobeheersing

7.1 Risicobeleid

Het risicomanagement van het pensioenfonds richt zich met name op het risico dat de doelstellingen en ambities van het pensioenfonds niet worden gehaald (strategisch risico). Daarnaast worden ook de operationele-, integriteits- en reputatierisico's beoordeeld.

Binnen de financieringsmogelijkheden streeft het pensioenfonds naar het goed verzorgen van het pensioen door de koopkracht van de rechten van de (gewezen) deelnemers en de pensioenen van de pensioengerechtigden, zowel nu als in de toekomst, zo goed mogelijk in stand te houden, waarbij de kans op korten van aanspraken zo klein mogelijk is.

De mate waarin het pensioenfonds risico's neemt is vastgelegd in de policy beliefs (kwalitatieve risicohouding) en de kwantitatieve risicohouding. De risico's van het pensioenfonds worden jaarlijks opnieuw beoordeeld, vastgelegd in een risicomanagementraamwerk en besproken binnen het bestuur.

Met de sociale partners (werkgever en werknemers) is afgesproken welke risico's het pensioenfonds mag nemen. Dit geven we weer in de risicohouding van het fonds. De mate van risico dat een pensioenfonds neemt wordt vertaald in het Vereist Eigen Vermogen (VEV). Hoe meer risico een pensioenfonds neemt, hoe hoger het VEV moet zijn. Er is afgesproken dat het VEV van het pensioenfonds tussen 11% en 19% moet liggen. De VEV bedraagt eind 2018 13,9% en bevindt zich dus binnen de afgesproken bandbreedte.

1. Verder is afgesproken dat op basis van berekeningen het pensioenresultaat moet voldoen aan een minimale ondergrens. Het pensioenresultaat is een maatstaf om te beoordelen in welke mate de pensioenen over de hele looptijd van het pensioenfonds meegroeien met de inflatie. Als het pensioenresultaat 100% bedraagt betekent dit dat de totale som van uitkeringen door het fonds gelijk is aan een volledig geïndexeerd pensioen. Er zijn drie afspraken gemaakt. De financiële positie waarbij exact voldaan wordt aan het VEV
2. De feitelijke financiële positie, en
3. De maximale acceptabele afwijking van een slechtweerscenario (scenario's in het 5% percentiel), waarbij de maximale afwijking ten opzichte het pensioenresultaat (mediaan) vanuit de feitelijke financiële positie is vastgesteld.

Het Pensioenfonds heeft de ondergrenzen als volgt vastgesteld:

1. Als het pensioenfonds over een vermogen beschikt dat gelijk is aan het vermogen dat nodig is om te voldoen aan het VEV moet het pensioenresultaat groter of gelijk moet zijn dan 76%.
2. Het pensioenfonds heeft meer vermogen dan nodig is om te voldoen aan het VEV. Op basis van ons vermogen is afgesproken dat het pensioenresultaat groter of gelijk moet zijn aan 92%.
3. Als het economisch slecht gaat, vallen de beleggingsresultaten tegen. Daarom worden ook een zogenaamde slechtweerscenario doorgerekend. Er is afgesproken dat op basis van ons werkelijke vermogen het pensioenresultaat niet meer dan 30% lager mag zijn dan de afgesproken 92%.

Bij de haalbaarheidsstudie uitgevoerd in 2018 werd aan alle eisen voldaan.

De risico's van het pensioenfonds worden gecategoriseerd op basis van de risicocategorieën van FOCUS, een methodiek die is ontwikkeld door DNB en die in de handreiking 'integraal risicomanagement voor pensioenfondsen' van de Pensioenfederatie is opgenomen. De risicocategorieën zijn:

Financiële risico's	Niet-financiële risico's
Matching- en renterisico's (hieronder vallen ook het valutarisico, inflatierisico en het liquiditeitsrisico)	Omgevingsrisico
Marktrisico	Operationele risico's
Kredietrisico	Uitbestedingsrisico
Verzekeringstechnisch risico	IT-risico
	Integriteitsrisico
	Juridische risico's (waaronder het verslagleggingsrisico)

De pensioenadministratie is uitbesteed aan Delta Lloyd Pensioenfonds Services (onderdeel van AZL) en het vermogensbeheer aan NN Investment Partners (NNIP). De afspraken over de uitbesteding zijn gedaan in overeenstemming met het uitbestedingsbeleid.
Het pensioenfonds blijft verantwoordelijk voor de processen die het pensioenfonds heeft uitbesteed en bewaakt daarom deze processen. Monitoring hiervan vindt plaats via (SLA) rapportages, ISAE verklaringen en interne controles door het bestuursbureau.

In de volgende paragraaf worden de verschillende risicocategorieën toegelicht.

7.2 Risico's

In deze paragraaf zijn de risico's benoemd waaraan het pensioenfonds is blootgesteld. In 2018 waren de belangrijkste risico's voor het fonds naast de financiële risico's, het uitbestedingsrisico en operationele risico. Hier heeft het pensioenfonds extra aandacht aan besteed.

Matching- en renterisico's

Het matching- en renterisico is het gevolg van het niet goed op elkaar afgestemd zijn van bezittingen en verplichtingen als gevolg van wijziging rente, ongelijke looptijden, valutabewegingen, liquiditeit en inflatie.

Dit risico is beperkt doordat het pensioenfonds 85% - 95% van de verplichtingen heeft afgedekt met beleggingen in vastrentende waarden en swaps, waarvan de duration ongeveer gelijk is aan de duration van de verplichtingen. Renteontwikkelingen kunnen een grote invloed hebben op de dekkingsgraad. Door deze afdekking is de invloed bij ons pensioenfonds beperkt. In 2018 heeft het pensioenfonds besloten om het rente afdekkingsbeleid aan te scherpen, door ook beleid te maken voor de wijze waarop de afdekking over de diverse looptijden van de curve moet plaatsvinden. Deze wijziging wordt begin 2019 geïmplementeerd. Hierdoor is het matchingrisico en renterisico verder verlaagd.
Om het matching- en renterisico beter te kunnen sturen heeft het pensioenfonds in 2018 besloten de matchingportefeuille vanaf 2019 te verdelen in een LDI portefeuille (met het doel om het renterisico te beheersen) en een spreadportefeuille (met het doel om extra rendement te genereren). Beide portefeuilles blijven onderdeel uitmaken van de rentematching.
De stresstests die het pensioenfonds ieder kwartaal uitvoert laat per Q4 2018 zien dat een daling van de rente met 0,5% een impact op de dekkingsgraad heeft van circa 1,5% (op basis van ons huidige beleggingsbeleid). Het bestuur vindt deze impact op de dekkingsgraad aanvaardbaar.

De belangrijkste beheersmaatregelen voor de beperking van het matching- en renterisico zijn:
- Via de matchingportefeuille is 85% - 95% van de van de verplichtingen afgedekt voor het renterisico. Dit gebeurt door de duration van de beleggingen af te stemmen op de duration van de verplichtingen. Hiervoor worden langlopende staats(gerelateerde) obligaties en swaps gebruikt. De duration wordt à-tempo door de vermogensbeheerder gemonitord.

- Om het curverisico te beheersen zijn hier bovenop de bandbreedtes beperkt tot -5% tot 5% per liquide renteschokpunt met duur 2, 5, 10 en 20 jaar en -15% tot 15% voor de renteschokpunten boven 30 jaar.
- Het collateral management wordt dagelijks uitgevoerd door de vermogensbeheerder. De vermogensbeheerder doen dat op basis van hun tegenpartijbeleid dat door het pensioenfonds is beoordeeld.
- Er is voldoende expertise binnen het bestuur. Een externe beleggingsadviseur is toegevoegd aan de beleggingsadviescommissie.
- De beleggingsadviescommissie volgt de ontwikkeling van de dekkingsgraad, beleggingsperformance, duration, matchingspercentage door middel van een maandelijkse beleggingsrapportage en risk monitor die ieder kwartaal in de beleggingsadviescommissie worden besproken en toetst dit aan het beleggingsbeleid.
- Op kwartaalbasis worden stresstests uitgevoerd onder meer op de renteontwikkelingen (in de riskmonitor).
- Minimaal eens in de drie jaar wordt een ALM-studie uitgevoerd waarin ondermeer het beleggingsbeleid wordt getoetst. Jaarlijks wordt de haalbaarheidstoets uitgevoerd.
- Monitoring van de beheersmaatregelen door de beleggingsadviescommissie.

Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de beleggingsopbrengsten door dalende of stijgende valuta in de portefeuille negatief wordt beïnvloed. Binnen de matchingsportefeuille is geen valutarisico aanwezig, omdat uitsluitend in euro gedenomineerde fondsen en instrumenten belegd mag worden.
De valutarisico's in de rendementsportefeuille worden niet afgedekt. De rendementsportefeuille is bedoeld voor het genereren van extra rendement. De rendementsportefeuille is gediversifieerd (ook in de valuta-exposure) waardoor de valuta-verliezen/winsten in het verleden beperkt zijn gebleven. Doordat de verplichtingen bijna volledig zijn afgedekt (rente en valuta) kan in de rendementsportefeuille meer risico worden genomen.

De belangrijkste beheersmaatregelen voor de beperking van het valutarisico zijn:
- Binnen de matchingsportefeuille alleen euro gedenomineerde fondsen en instrumenten te beleggen.
- Het valutarisico wordt gemonitord door de combinatie van de eigen kwartaalrapportage en de Risk Monitor die wordt opgesteld door KasBank.

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat het pensioenfonds de beleggingen niet tijdig en/of tegen een aanvaardbare prijs kan omzetten in liquide middelen en daardoor op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen.
De beleggingsportefeuille van het pensioenfonds is erg liquide omdat er met name belegd wordt in beleggingsfondsen waarvan de onderliggende stukken op de markt worden verhandeld. Daardoor kan er dagelijks in de beleggingsfondsen worden gehandeld. Alleen een gedeelte van de vastgoedportefeuille en een belegging in hypotheken is minder liquide (nog geen 10% van de portefeuille).
Doordat het pensioenfonds nagenoeg alleen maar liquide beleggingen heeft is het liquiditeitrisico voor het voldoen van de uitkeringen nagenoeg niet aanwezig. Bovendien dekt de inkomende premie grotendeels de uit te keren bedragen.
Wel zou een liquiditeitsrisico kunnen ontstaan door een sterke stijging van de rente, waarbij collateral (ingeval van swaps transacties) moet worden gestort aan de tegenpartij. Daarnaast heeft het pensioenfonds de intentie om meer te gaan beleggen in illiquide middelen om daardoor meer rendement te creëren. Het pensioenfonds heeft daarom in 2018 een studie uitgevoerd om te bepalen tot welke hoogte in illiquide beleggingen kan worden belegd. Op basis van prudente uitgangspunten was het resultaat dat het pensioenfonds tot 35% van haar beleggingen in illiquide stukken kan beleggen.

Omdat het pensioenfonds niet op de grens wil zitten, heeft het bestuur besloten om maximaal 25% van de beleggingen aan te houden in illiquide beleggingen.

In het kader van EMIR komt er een clearingverplichting voor derivaten. Deze verplichting is voor het pensioenfonds uitgesteld tot 21 september 2019. Met deze verplichting hebben pensioenfondsen meer liquiditeit nodig en is het in de toekomst moeilijker om swapcontracten af te sluiten. In samenwerking met de vermogensbeheerder zijn de vereisten in verband met EMIR geïnventariseerd. Het pensioenfonds voldoet aan de EMIR regelgeving. De vermogensbeheerder bewaakt dat en dit onderwerp komt regelmatig aan de orde tijdens de beleggingsadviescommissie.

De belangrijkste beheersmaatregelen voor de beperking van het liquiditeitsrisico's zijn:
- Liquide houden van het grootste deel van de beleggingsportefeuille; periodieke monitoring in de beleggingsadviescommissie.
- Collateral management maakt onderdeel uit van de uitbestedingsovereenkomst en wordt dagelijks door de vermogensbeheerder uitgevoerd (op basis van het tegenpartijbeleid die door de vermogensbeheerder is vastgesteld en door het pensioenfonds is beoordeeld).
- Het aandeel illiquide beleggingen is strategisch beperkt tot maximaal 25% van de beleggingsportefeuille.

Inflatierisico

Inflatierisico is het risico dat als gevolg van prijsstijgingen bezittingen minder waard worden en verplichtingen in waarde toenemen. De (gewezen) deelnemers en gepensioneerden lopen met name het risico dat de te verlenen toeslagen de inflatie niet bijhouden. Door meer rendement te halen dan de 'risicovrije rente' die is besloten in de rentetermijnstructuur van DNB probeert het pensioenfonds de indexatieambitie te realiseren. Hiervoor wordt de rendementsportefeuille gebruikt. Hiervan mag worden verwacht dat het rendement op lange termijn de inflatie 'verslaat'.
Stijgende inflatie gaat in de regel gepaard met een stijgende rente. Het renterisico is echter grotendeels afgedekt. Van een stijgende rente profiteert het pensioenfonds dus weinig. Het pensioenfonds hecht aan bescherming van de nominale rechten. De renteontwikkeling wordt binnen de beleggingsadviescommissie gemonitord. Bij een stijgende rente en inflatie kan het pensioenfonds besluiten om de renteafdekking te verminderen.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:
- De indexatieambitie wordt getoetst door middel van een periodieke ALM-studie en een jaarlijkse haalbaarheidstoets waarin het pensioenresultaat wordt getoetst.
- Bewaking van het beleggingsrendement op basis van maandrapportages.
- Het via een periodieke SAA studie toetsen op verwacht en benodigd rendement voor toeslagverlening.
- Het jaarlijks bepalen van de reële dekkingsgraad.
- In het pensioenreglement is geen onvoorwaardelijke indexatietoezegging opgenomen.

De haalbaarheidstoets laat zien dat het pensioenresultaat nagenoeg 100% is, waardoor de koopkracht van de deelnemers nagenoeg wordt behouden. Per 1 januari 2019 kon de toeslag volledig worden toegekend.

Het pensioenfonds kiest niet voor andere aanvullende maatregelen zoals bijvoorbeeld 'inflation linked bonds'. Deze zijn zeer duur en het effect is beperkt. Daarbij zijn er geen instrumenten op de markt met Nederlandse inflatie. Wel worden de inflatieontwikkelingen gemonitord en wordt periodiek in de

beleggingsadviescommissie besproken of een beschermingsconstructie in de vorm van inflation linked bonds opportuun is. Tenslotte is het beleid van het pensioenfonds op dit moment gericht op het reduceren van het renterisico voor de nominale verplichtingen. Binnen dat beleid passen inflation linked bonds niet.

Marktrisico

Het marktrisico is het risico van veranderingen in de waarde van de zakelijke waarden als gevolg van wijzingen in de marktprijzen. De omvang van dit risico neemt toe naarmate de beweeglijkheid van de koersen groter is en het aandeel in zakelijke waarden door de dynamische beleggingsmix toeneemt. Het pensioenfonds belegt met name in beleggingsfondsen waarvan de onderliggende stukken beursgenoteerd zijn. Door middel van een zorgvuldige selectie en spreiding van de beleggingen in de beleggingsfondsen over verschillende regio's en economische sectoren tracht het pensioenfonds het marktrisico te beperken.
In de vastrentende waarden kan er sprake zijn van een volatiele creditspread die door het pensioenfonds wordt bewaakt. Daarbij hanteert het pensioenfonds richtlijnen met een minimale investment grade voor de vastrentende portefeuille.
In de portefeuille zitten geen risicovolle beleggingsproducten of producten die het pensioenfonds niet kent of waarvan het pensioenfonds geen expertise heeft.
Verder wordt er alleen actief belegd (in tegenstelling tot index tracking) indien het pensioenfonds overtuigd is van de potentiële meerwaarde. Ingeval van actief beleggen wordt de tracking error beoordeeld op aanvaardbaarheid en afgezet tegen de meerkosten. Er moet naar verwachting een additioneel rendement worden verkregen.

De stresstests die het pensioenfonds ieder kwartaal uitvoert, laat per Q4 2018 zien dat een daling van de waarde van de zakelijke waarden met 25% afneemt de dekkingsgraad ca 8,5% afneemt. Daarmee blijft de dekkingsgraad nog net boven het VEV van 113,9% (op basis van ons huidige beleggingsbeleid). Ook een combinatie van 0,5% rentedaling en 25% daling van de zakelijke waarden leidt nog niet tot een reservetekort. Wel zullen deze omstandigheden leiden tot een verlaagde toeslagmogelijkheid. Ten opzichte van vorig jaar is de situatie behoorlijk gewijzigd. Dit wordt veroorzaakt doordat in het laatste kwartaal van 2018 de aandelen fors zijn gedaald.

Rente	**Rendement op aandelen en vastgoed**				
	-25%	-12,5%	0%	+12,5%	+25%
-0,5%	114%	118%	122%	126%	130%
-0,25%	115%	119%	123%	127%	131%
0%	115%	119%	124%	128%	132%
+0,25%	115%	120%	124%	129%	133%
+0,5%	116%	121%	125%	130%	135%

Volledige toeslag | Gedeeltelijke toeslag | Geen toeslag mogelijk korting

Daarnaast voert het pensioenfonds ieder kwartaal een aantal historische economische stressgebeurtenissen uit om het effect van die gebeurtenissen op de dekkingsgraad te zien. Per Q4 2018 leveren deze gebeurtenissen de volgende verandering van de dekkingsgraad op:

Stresstest	Dekkingsgraad vóór schok	Dekkingsgraad na schok
Financiële crisis 2008	123,5%	108,3%
Tech bubble 2001	123,5%	113,4%
Aanval WTC 2001	123,5%	120,3%
Brexit	123,5%	124,1%

Geen reservetekort Reservetekort Dekkingstekort

De forse marktdalingen als gevolg van een financiële crisis zoals in 2008 of de tech bubble uit 2001 zullen wel tot een reservetekort leiden, maar nog niet tot een situatie waarbij er sprake is van een dekkingstekort.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:
- Zorgvuldige selectie en spreiding in beursgenoteerde beleggingen.
- Uitvoeren van een ALM-studie die minimaal eens in de drie jaar wordt uitgevoerd om het beleggingsbeleid vast te stellen en/of te herijken.
- Monitoring beleggingsperformance en mandaat door middel van maandrapportages bijeenkomsten in de beleggingsadviescommissie.
- Op kwartaalbasis worden stresstests uitgevoerd.
- Ieder jaar wordt een lange termijn analyse uitgevoerd op basis waarvan het strategische en het tactische beleggingsbeleid aangepast kan worden.
- Het pensioenfonds heeft een beleggingsadviseur aangesteld die het pensioenfonds helpt bij het beoordelen van de portefeuille.
- Het fonds belegt niet in instrumenten die zij niet kent of niet begrijpt.
- Bij passief beleggen of bij actief beleggen de tracking error beoordelen en afzetten tegen de meerkosten.
- Het pensioenfonds heeft een financieel risicomanager aangesteld die de risico's van de portefeuille monitort en het bestuur helpt bij het maken van keuzes.

Concentratie- en correlatierisico

Onderdeel van het marktrisico is het concentratie- en correlatierisico. Dit is het risico dat, als gevolg van een ontoereikende diversificatie binnen de portefeuille, een bepaalde ontwikkeling of gebeurtenis een bovengemiddeld effect heeft op de waarde van de portefeuille.
Dit risico wordt beperkt door een zorgvuldige selectie en spreiding van de beleggingen over verschillende categorieën en regio's. Het pensioenfonds belegt alleen in beleggingsfondsen (behalve in de LDI portefeuille) en heeft de risico's gespreid door het beleggen in wereldwijde en Europese beleggingsfondsen.
De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:
- Zorgvuldige selectie en spreiding van de beleggingen.
- Uitvoeren van ALM-studie's om het beleggingsmandaat vast te stellen en/of te herijken.
- Monitoring van de beleggingsperformance en het beleggingsmandaat door middel van maandrapportages, risk monitor en bijeenkomsten in de beleggingsadviescommissie.

Kredietrisico's/faillissementsrisico

Het kredietrisico houdt in dat een tegenpartij de contractuele of andere verplichtingen niet nakomt. Dit vertaalt zich in de spreads die op de risicovrije rente wordt toegepast en daarmee in de waarde van de diverse beleggingen.
Het pensioenfonds loopt krediet- en faillissementsrisico in de beleggingsportefeuille. De belangrijkste beheersmaatregelen in die portefeuilles zijn:

- Beleggingsmandaat geeft dat het pensioenfonds voor een groot deel belegt in (semi) overheidswaardepapieren of collateralized obligaties. Het belang in bedrijfsobligaties bedraagt 25% van de totale obligatieportefeuille.
- De credit exposure wordt gemonitord door de beleggingsadviescommissie via de risk monitor.
- De credit spread wordt meegenomen in de stresstest dat onderdeel is van de risk monitor.
- Collateral management maakt onderdeel uit van de overeenkomst met de vermogensbeheerder en wordt dagelijks door de vermogensbeheerder uitgevoerd. De werking hiervan wordt via de ISAE 3402 II rapportage door het pensioenfonds beoordeeld.

In 2018 heeft het bestuur besloten om vanaf 2019 de matchingportefeuille te splitsen in een LDI en spreadportefeuille. Hierbij heeft het bestuur besloten om in de LDI -portefeuille alleen cash, swaps en nominale staatsgerelateerde obligaties met minimaal een AA--rating bij de aankoop op te nemen. Het aandeel obligaties met een lagere rating veroorzaakt door downgrading is daarbij begrensd.

Het pensioenfonds voert ieder kwartaal een stresstest uit op de gevolgen van het in/uitlopen van creditspreads op de beleggingsportefeuille. Per Q4 2018 geeft dat het volgende beeld.

Verschuiving	**Impact per rating klasse**				
	AAA	AA	A	BBB	Totaal
-0,25%	122%	121%	123%	123%	118%
-0,25%	123%	122%	123%	123%	121%
0%	124%	124%	124%	124%	124%
+0,25%	124%	125%	124%	124%	126%
+0,5%	125%	126%	124%	124%	129%

Geen reservetekort Reservetekort Dekkingstekort

Verzekeringstechnische risico's

De belangrijkste verzekeringstechnische risico's zijn het lang- en kortlevenrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico. Daarnaast hebben deelnemers individuele keuzes ten tijde van pensioneren (flexibilisering).
Sterfte: het risico dat verliezen optreden als gevolg van verschillen tussen de werkelijke en veronderstelde sterfte en ontwikkelingen in de sterfteverwachting.
Arbeidsongeschiktheid: het risico dat verliezen optreden als gevolg van verschillen tussen de werkelijke en veronderstelde arbeidsongeschiktheid en ontwikkelingen in de verwachting inzake arbeidsongeschiktheid.
Flexibilisering: het risico dat verliezen optreden als gevolg van selectieve keuzes door de deelnemers.

Afwijkingen in de werkelijke sterfte en arbeidsongeschiktheid ten opzichte van de veronderstelde sterfte en arbeidsongeschiktheid komen via het technische resultaat tot uitdrukking.

Het langlevenrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Het langlevenrisico wordt tot uitdrukking gebracht in de overlevingstafels van het AG. Het pensioenfonds hanteert de meest recente tafel zodat die altijd in de financiële positie van het pensioenfonds tot uitdrukking komt. Bij beleidbeslissingen worden de ontwikkelingen in de levensverwachting meegenomen. Periodiek wordt de ervaringssterfte van het pensioenfonds beoordeeld. Het pensioenfonds herverzeker het lang leven risico niet. De kosten hiervoor zijn hoog en er zijn geen effectieve producten in de markt om dit risico te mitigeren. Het langlevenrisico wordt gemonitord door de tweejaarlijkse update van de AG-

prognosetafels. Ook heeft het pensioenfonds de middelen om het langlevenrisico te absorberen.
Het AG heeft in 2018 een nieuwe prognosetafel uitgebracht. De afname van de sterfte blijft achter op de verwachting uit 2016. Dit heeft geleid tot een kleine verlaging van de verwachte verplichtingen. Het bestuur heeft besloten om de nieuwe AG tafel te hanteren bij het vaststellen van de verplichtingen.

Het pensioenfonds beoordeelt jaarlijks of er behoefte is aan herverzekering van het overlijdensrisico. en het arbeidsongeschiktheidsrisico. Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft de premievrije opbouw van pensioen als gevolg van arbeidsongeschiktheid. Aan de hand van een stress scenario wordt beoordeeld of het effect op de dekkingsgraad acceptabel is. Doordat het pensioengevend salaris is beperkt tot maximaal pensioengevend salaris (in 2018 € 105.075) is het kort leven- en arbeidsongeschiktheidsrisico voor het pensioenfonds beperkt.

Voor de gevolgen van mogelijke selectie bij de individuele keuzes rondom pensioneren wordt bij de onderlinge uitruil van partner- en ouderdomspensioen een antiselectie afslag toegepast. Daarnaast worden de gemaakte keuzes door het pensioenfonds bijgehouden en worden de flexibiliseringsfactoren jaarlijks beoordeeld en eventueel aangepast bij gewijzigde omstandigheden. Doordat het hier gaat om individuele keuzes op de pensioendatum en het pensioenfonds factoren kan aanpassen is het risico beperkt.

Omdat de verzekeringstechnische risico's van invloed zijn op de toekomstige toeslagverlening en de dekkingsgraad, zijn een aantal beheersmaatregelen genomen.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:
- Beoordeling jaarlijkse premie op kostendekkendheid.
- Analyse technisch resultaat (op jaarbasis).
- Implementatie van de nieuwe AG-prognosetafels en controle op toepassing hiervan in premie en voorzieningen.
- Het periodiek beoordelen van de ervaringssterfte en overige actuariële uitgangspunten.
- Het periodiek beoordelen van de flexibiliseringsfactoren op basis van de meest recente inzichten.
- Periodieke beoordeling herverzekering (kort leven en arbeidsongeschiktheid).

Het overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico is niet herverzekerd.

Omgevingsrisico's

Het omgevingsrisico is het risico van veranderingen die van buiten het pensioenfonds komen en van invloed (kunnen) zijn op het pensioenfonds. De belangrijkste omgevingsrisico's voor het pensioenfonds zijn de reputatie, politiek risico en de afhankelijkheden van de sponsor, pensioenuitvoerder en vermogensbeheerder.

Het pensioenfonds volgt alle ontwikkelingen in (voorgenomen) wet- en regelgeving op de voet zodat het pensioenfonds tijdig kan anticiperen op deze ontwikkelingen. Een van de belangrijkste omgevingsrisico's op dit moment is het samengaan van Delta Lloyd met Nationale Nederlanden. Dat kan gevolgen hebben voor het pensioenfonds omdat de pensioenuitvoerder en de vermogensbeheerder onderdeel uitmaakt van deze integratie. Daarnaast maakt het pensioenfonds voor de bemensing van het fonds en de benodigde middelen in grote mate gebruikt van het bedrijf. De integratie van de bedrijven brengt veel onzekerheid, wijziging in structuren en een verloop van medewerkers met zich mee. Dat kan voor het pensioenfonds grote gevolgen hebben.
Het pensioenfonds houdt daarom de integratie van DL en NN nauwlettend in de gaten en heeft ook maatregelen genomen om de continuïteit van het pensioenfonds te waarborgen.
1. De administratievoorziening zorgt er onder meer voor dat, als de sponsor de

uitvoeringsovereenkomst niet voortzet, het pensioenfonds de uitvoering van de opgebouwde rechten kan blijven bekostigen.
2. Het pensioenfonds heeft overeenkomsten met de vermogensbeheerder en de pensioenuitvoerder gesloten.
3. In de statuten is geregeld dat bestuursleden na uitdiensttreding bij de werkgever kunnen aanblijven als dat noodzakelijk is. Daarnaast heeft het pensioenfonds de mogelijkheid van aspirant bestuursleden geïntroduceerd.
4. Omdat het bemensen van het fonds uit de eigen organisatie steeds lastiger wordt heeft het pensioenfonds de compliancefunctie en risicobeheerfunctie (grotendeels) uitbesteed.
5. Het pensioenfonds kijkt naar toekomst scenario's. In 2019 zullen de toekomstscenario's verder worden uitgewerkt, omdat de werkgever de intentie heeft uitgesproken om de pensioenregeling vanaf 2020 onder te brengen bij het NN CDC fonds.

Ook heeft het pensioenfonds maatregelen getroffen om reputatieschade te voorkomen of te beperken, onder andere door een integriteitsbeleid, gedragscode, klachtenprocedure, incidentenregeling, crisisplan en een noodprocedure.

Operationele risico's

Dit is het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting dan wel procesuitvoering. De operationele processen zijn grotendeels uitbesteed aan de pensioenuitvoerder. De risico's die met de operationele processen samenhangen zijn daarom beschreven onder het uitbestedingsrisico. De communicatie naar de deelnemers, slapers en gepensioneerden wordt voor een deel door het pensioenfonds zelf uitgevoerd (helpdesk, klachten en website).

Een van de belangrijkste operationele risico is de informatieverstrekking en de volledigheid en juistheid van het deelnemersbestand. Daarnaast is een belangrijk operationeel risico de kwetsbaarheid van het pensioenbureau. Het bestuur heeft daarom in 2018 besloten het pensioenbureau te versterken, door uitbreiding van het bureau met een niet-financieel en actuarieel risicomanager.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:
- Uitbestedingsovereenkomst met SLA-afspraken en de periodiek rapportage hierover.
- Beoordelen van de ISAE 3402, type II rapportages.
- Jaarkalender, waarin alle activiteiten die het pensioenfonds moet uitvoeren, zijn opgenomen.
- Taken, procedures en controles binnen de administratie zijn vastgelegd.
- Een interne communicatieadviseur bewaakt de informatieverstrekking en communicatie.
- Periodieke check of aan wettelijke informatievoorziening wordt voldaan.
- Op kwartaalbasis wordt aan het bestuur gerapporteerd over de kritische performance indicatoren (kpi's).
- Het bestuursbureau voert streekproeven uit.
- Aanstelling van een risicomanager.

Uitbestedingrisico's

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit van de bedrijfsvoering, de integriteit en kwaliteit van de dienstverlening van het pensioenfonds, door uitbesteding aan een derde, wordt geschaad.
De uitbesteding van de pensioenadministratie is uitbesteed aan DLPFS en de uitbesteding van het vermogensbeheer is uitbesteed aan NNIP. Beide maken onderdeel uit van de organisatie van de werkgever/sponsor. De integratie van DL met NN kan ook gevolgen hebben voor de kwaliteit van de dienstverlening door de uitbestedingspartners. Het pensioenfonds volgt daarom de integratie op de voet.

In 2018 heeft het bestuur veel aandacht besteed aan de uitbesteding van de pensioenadministratie om de kwaliteit te verbeteren. Er is een tweewekelijks overleg ingevoerd tussen DLPFS en het managementteam waar de tijdigheid en kwaliteit van de uitbestede taken worden besproken. Daarnaast wordt in de bestuursvergadering de manager van DLPFS uitgenodigd om een toelichting op de stand van zaken rond de pensioenuitvoering te geven.
Met de uitbestedingspartijen die persoonlijke data opslaan of verwerken zijn in 2018 verwerkersovereenkomsten gesloten, waarin geregeld wordt dat de uitbestedingspartijen op een zorgvuldige manier met de data van onze deelnemers omgaan.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:
- Navolging van het uitbestedingsbeleid;
- Navolging van de procedure voor belangenverstrengeling;
- SLA-afspraken met uitbestedingspartijen en het bewaken van deze afspraken door het bestuursbureau;
- Het bewaken van de afspraken in het beleggingsmandaat;
- Beoordelen van de kwartaalrapportages met betrekking tot de operationele uitvoering en (beleggings)performance.
- Beoordelen en binnen het bestuur bespreken van ISAE 3402 type II rapportages van de uitvoerder en de vermogensbeheerder.
- Controle op de verwerking van mutaties door middel van verbandcontroles, steekproeven en opstellen en beoordelen van de klachtenrapportage.
- Sluiten van verwerkersovereenkomsten met onze verwerkers.

IT-risico's
Het IT-risico is onder meer het risico dat het IT-beleid, beveiliging, beheersbaarheid van de bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu, of onvoldoende beveiligd zijn. Het pensioenfonds heeft geen eigen IT-systemen, maar maakt gebruik van de systemen van de sponsor, pensioenuitvoerder, custodian en vermogensbeheerder. De pensioenuitvoerder, custodian en de vermogensbeheerder hebben een eigen informatiebeleid waarvan de beheersmaatregelen zijn beschreven in de ISAE 3402 rapport (type II). Bij deze beheersmaatregelen wordt ingegaan op Change management, Service Level management, Security management en Operations. Deze maatregelen worden getoetst door een onafhankelijke externe accountant. Vanuit NNIP ontvangt het pensioenfonds ieder kwartaal een tussentijdse rapportage. Met DLPFS is het pensioenfonds in gesprek om ook via de kwartaalrapportages inzicht te krijgen in de beheersing van de IT-risico's.

Integriteitsrisico's
Het integriteitrisico is het risico dat de integriteit van het pensioenfonds wordt beïnvloed als gevolg van niet integere en onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers, het bestuur en medewerkers van leveranciers die werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds bij de toepassing van wet- en regelgeving en maatschappelijke normen. Het pensioenfonds is zich bewust van eventuele schijn van belangenverstrengeling. Betrokkenen bij de pensioenuitvoerder en de vermogensbeheerder kunnen geen lid zijn van het bestuur.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:
- Integriteitsbeleid dat periodiek wordt beoordeeld.
- Gedragscode voor het pensioenfonds; de naleving daarvan wordt beoordeeld door de compliance officer. De verbonden personen moeten jaarlijks tekenen voor naleving.
- In het besturingsreglement is een procedure voor belangenverstrengeling opgenomen.
- Het pensioenfonds heeft een procedure voor privacy en hoe om te gaan met vertrouwelijke gegevens.
- Het pensioenfonds heeft een incidentenregeling ingevoerd.
- In het uitbestedingsbeleid is ook het integriteitrisico bij uitbesteding opgenomen.
- Verantwoord beleggen is ingebed in ons beleggingsbeleid. De vermogensbeheerder heeft de UNPRI ondertekend en heeft geen bedrijven in de beleggingsportefeuille waar controversiële wapens worden geproduceerd en verhandeld.
- Het pensioenfonds voert jaarlijks een SIRA uit.
- Het pensioenfonds heeft een klokkenluidersregeling.

Juridische risico's

Het juridisch risico is het risico dat wet- en regelgeving niet of onvoldoende wordt nageleefd, de bedreiging van de rechtspositie van het pensioenfonds, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn en aansprakelijkheid van het pensioenfonds. Daarnaast dient het pensioenfonds te voldoen aan regelgeving en aanwijzingen van DNB met betrekking tot het financiële verslag.

De belangrijkste maatregelen met betrekking tot de algemene juridische- en compliance risico's zijn:
- Het pensioenfonds heeft veel kennis op het gebied van wet- en regelgeving met betrekking tot pensioenfondsen omdat het pensioenfonds de wet- en regelgeving op de voet volgt.
- Daar waar nodig wordt extern juridisch advies ingewonnen.
- Voor beleidsbepalers van het pensioenfonds is een aansprakelijkheidsverzekering afgesloten.
- Het pensioenfonds heeft een compliance charter en de compliance officer ziet toe dat het pensioenfonds de wet- en regelgeving naleeft.
- Het pensioenfonds heeft een privacy officer aangesteld die onder verantwoordelijkheid van de compliance officer werkt.

De belangrijkste maatregelen met betrekking tot de financiële verslaglegging zijn:
- Het pensioenfonds volgt de wet- en regelgeving met betrekking tot de verslaglegging.
- Het jaarverslag wordt beoordeeld door de verslagleggingscommissie en gecontroleerd door de controlerend accountant en certificerend actuaris.
- Het pensioenfonds vult ieder jaar een checklist jaarrekening pensioenfondsen in om te beoordelen of alle punten in de wet- en regelgeving zijn verwerkt.
- De uitvoering van de rapportages is geregeld in de SLA-overeenkomst.

7.3 Voorgenomen verbeteringen in het risicobeheerproces

Het pensioenfonds heeft met ingang van 2019, rekening houdend met de IORP II eisen, een risicocommissie ingesteld, waar het risicomanagementproces wordt bewaakt en de risicobeheersing wordt beoordeeld. Door de risicocommissie wordt een risicobeheerplan opgesteld en bewaakt. In 2019 zal voor het risicobeheersysteem een risicomanagement handboek worden opgesteld.

8. Verwachtingen voor 2019

Voor 2019 zijn de volgende speerpunten voor het pensioenfonds vastgesteld:

- Verder invullen van het risicomanagement dat onder meer is ingegeven door de IORP II wetgeving.
- Het monitoren van de afspraken en de performance van onze uitbestedingspartners.
- Het verder invullen van het beleggingsbeleid door het uitvoeren van een ALM-studie en de bevindingen van het beleggingsonderzoek van DNB implementeren.
- De visie, missie en strategie van het pensioenfonds invullen op basis van het uitwerken van toekomstscenario's omdat de verwachting is dat de pensioenregeling van de werkgever per 1 januari 2020 niet meer door het pensioenfonds zal worden uitgevoerd en daardoor een slapend fonds wordt.

Amsterdam, 29 mei 2019

w.g. E.W. Galesloot,	*w.g. T.J.M. Roos*
voorzitter	*secretaris*

Verslag Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht (hierna ook raad) is in functie getreden per 1 oktober 2018. Tot en met 31 december 2017 is intern toezicht vorm gegeven door een visitatiecommissie. De raad heeft op de eerste drie kwartalen van het verslagjaar aanvullende werkzaamheden om verantwoordelijkheid te nemen voor het gehele jaar.

De raad werkt vanuit de visie dat goed besturen het centrale thema is van het toezicht. De nadruk ligt op een goed werkende structuur en de gehanteerde principes, die aan het beleid ten grondslag liggen. De Pensioenwet en de Code Pensioenfondsen bieden nadere invulling van wat goed pensioenfondsbestuur is.

In 2018 heeft een veelheid aan onderwerpen op de bestuur agenda gestaan. De overname van de sponsor door Nationale Nederlanden is het belangrijkste onderwerp. Gezien het belang van deze transactie op het fonds en de deelnemers, neemt het bestuur een actieve positie in bij de discussies over de rol van het fonds nu en in de toekomst.

Als fonds van een financiële instelling is het niveau van deskundigheid en betrokkenheid bij de kerntaken van het fonds van bestuurders van nature hoog. Het bestuur wordt ondersteund door een relatief klein bestuursbureau hetgeen een stevige zelfwerkzaamheid van bestuurders vraagt. De vergaderfrequentie van het bestuur is naar het oordeel van de raad goed en de agendavoering is adequaat. Feit blijft dat het fonds kwetsbaar is gelet op het aantal kernspelers waar het fonds van afhankelijk is.

De financiële positie van het pensioenfonds is goed met dekkingsgraden boven het vereist niveau van eigen vermogen. Hierdoor kan het bestuur één van haar belangrijke doelstellingen inhoud geven: het periodiek toekennen van toeslagen.

Vanaf 1 januari 2020 vindt er geen pensioenopbouw meer plaats en is er sprake van een slapend pensioenfonds. De sponsor en het bestuur zijn in gesprek over een nieuwe uitvoeringsovereenkomst.

Het pensioenfonds heeft een voorziening voor dekking van kosten voor, onder andere, de pensioenuitvoering, het pensioenbureau, het verantwoordingsorgaan en het bestuur. De bestaande voorziening geeft enig comfort indien er geen toekomstige opbouw meer zou plaatsvinden in het fonds. De raad acht het van belang dat het bestuur ook andere scenario's bekijkt en beleid zal ontwikkelen van ten aanzien van dit onderwerp.

Het bestuur legt verantwoording af over het gevoerde beleid, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn evenwichtig af. De raad beveelt aan dat het bestuur alert blijft op evenwichtige belangenafweging en ervoor zorgt dat de notities en/of notulen gemotiveerd ingaan op deze belangenafweging.

Het bestuur ziet toe op de uitvoering en de werkzaamheden van uitbestedingspartijen doormiddel van rapportages en periodieke evaluaties. Het bestuursbureau speelt een belangrijke rol in de aansturing van de uitbestedingspartijen. De raad ziet een risico in de kwetsbaarheid van het bestuursbureau. Gegeven de onzekerheid van de ontwikkelingen in de nabije toekomst acht de raad het raadzaam om tijdig maatregelen te nemen om de continuïteit van deze belangrijke schakel te waarborgen.

Het beleggingsbeleid is in overeenstemming met de verplichtingen van het fonds en de vastgestelde risicohouding. In dit beleid is aandacht voor maatschappelijk verantwoord beleggen. De vermogensbeheeropdracht sluit aan bij het beleid.

De strategische asset allocatie is gebaseerd op de beleggingsovertuigingen, doelstellingen en risicohouding van het pensioenfonds. Er wordt gebruik gemaakt van een dynamische allocatie strategie voor de verdeling tussen de matching- en rendementsportefeuille. De raad merkt op dat alle stappen die leiden tot het jaarlijkse beleggingsplan op een gedegen manier zijn doorlopen.
In september 2018 is het beleggingsonderzoek van DNB bij het pensioenfonds afgerond. Hierbij zijn een aantal bevindingen gedaan. De raad stelt vast dat het bestuur de bevindingen van DNB ter harte heeft genomen en ook voortvarend heeft opgepakt.

Het bestuur voldoet aan nagenoeg alle normen zoals opgenomen in de Code Pensioenfondsen. Het bestuur heeft echter per 31 december 2018 geen bestuurders meer die jonger zijn dan 40 jaar.

De raad ziet dat het bestuur tijd en aandacht besteedt aan belangrijke onderwerpen zoals risicomanagement, invoering IORP II, communicatie en pensioenuitvoering.

Algemeen oordeel van het intern toezicht:
De Raad van Toezicht heeft vastgesteld dat het bestuur zorgvuldig omgaat met de belangen van de belanghebbenden en de evenwichtige afweging van belangen voorop stelt. Op grond van zijn werkzaamheden, komt de raad tot de conclusie dat het fonds goed wordt bestuurd en dat het bestuur ook in control is.

De raad heeft kennisgenomen van het jaarverslag over 2018 en heeft op 29 mei 2019 zijn goedkeuring verleend aan het bestuur die de jaarrekening en het jaarverslag heeft vastgesteld.
De Raad van Toezicht bedankt het bestuur voor de samenwerking in het kader van de uitvoering van de toezichtthema's en voor hun inspanningen om uitvoering te geven aan het beleid van het pensioenfonds. De raad heeft in een afzonderlijke rapportage haar bevindingen en aanbevelingen verwoord. Deze rapportage is besproken met het bestuur. Wij hebben vertrouwen dat het bestuur adequaat opvolging geeft aan onze bevindingen en aanbevelingen en nieuwe uitdagingen weloverwogen zal oppakken.

De Raad van Toezicht:
Evalinde Eelens
Jeroen Hilbrands
Peter de Groot (voorzitter)

Amsterdam, 29 mei 2019

Reactie bestuur

Het bestuur dankt de Raad van Toezicht voor het uitgebrachte verslag. Het bestuur kijkt terug op een jaar waarin een verder professionaliseringsslag is gerealiseerd, nadat we in 2017 zijn overgaan op eigen beheer.

Het bestuur is van mening dat het intern toezicht, met de komst van een Raad van Toezicht, verder is verbeterd en dankt de Raad van Toezicht voor de wijze waarop invulling is gegeven aan het intern toezicht bij het pensioenfonds.

De aanbevelingen van de Raad van Toezicht zullen door het bestuur worden opgevolgd.

Verslag van het Verantwoordingsorgaan

Inleiding

Het verantwoordingsorgaan maakt middels dit verslag gebruik van haar bevoegdheid een oordeel uit te spreken over het gevoerde beleid van het bestuur. De volgende onderwerpen komen hierbij aan de orde:

- Verantwoordelijkheid verantwoordingsorgaan en werkwijze
- Aan het bestuur uitgebrachte adviezen
- Opdracht en uitvoering
- Governance
- Financiële en Actuariële Zaken
- Beleggingsbeleid
- Risicobeheersing en Compliance
- Communicatie
- Toekomst
- Oordeel

Verantwoordelijkheid verantwoordingsorgaan en werkwijze

Het verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks een oordeel over:

- het handelen van het bestuur zoals verantwoord in de kwartaalrapportages en het jaarverslag;
- het door het bestuur in de praktijk gevoerde beleid;
- de beleidskeuzes die met betrekking tot de toekomst van de pensioenregeling worden gemaakt.

Het verantwoordingsorgaan beoordeelt of het bestuur in zijn taakstelling rekening houdt met het beleid van het fonds, met de principes van goed pensioenfondsbestuur (de Code Pensioenfondsen) en of het bestuur de Pensioenwet naleeft. Onderdeel daarvan is de beoordeling of het bestuur op een evenwichtige wijze met de belangen van (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever rekening houdt.
Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan een aantal adviestaken, onder andere daar waar het gaat om gehele of gedeeltelijke overdracht van verplichtingen van het fonds, het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst en de samenstelling en hoogte van de premiecomponenten.

Werkwijze

Het verantwoordingsorgaan komt ten minste eens per kwartaal bijeen.
Aan de hand van de kwartaalrapportages komen financiële, operationele en bestuurlijke zaken aan de orde. De manager en de administrateur zijn desgewenst aanwezig voor het geven van een toelichting. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan ieder kwartaal een overleg met het bestuur. Actuele ontwikkelingen en de op de toekomst gerichte beleidsvorming zijn hierin de belangrijkste punten van aandacht. Voorts heeft de voorzitter en/of de secretaris van het verantwoordingsorgaan naar behoefte rechtstreeks contact met het bestuur, de raad van toezicht en het management van het fonds.

Een speciale bijeenkomst met het bestuur wordt gewijd aan het afronden van het voorgaande boekjaar middels het bespreken van concepten van het jaarverslag en het oordeel van het verantwoordingsorgaan. Jaarlijks bespreekt het verantwoordingsorgaan separaat met de accountant, de certificerend actuaris en de raad van toezicht hun bevindingen over het afgelopen boekjaar.

In het verslagjaar is besloten voor het interne toezicht van een visitatiecommissie over te gaan op een raad van toezicht. De leden van de raad van toezicht worden benoemd door het bestuur op bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan. Met de raad van toezicht heeft het verantwoordingsorgaan minimaal twee maal per jaar overleg over de lopende zaken. Ook wordt met hen in het kader van de jaarverslaglegging het rapport inzake het interne toezicht besproken.
Voor de personele invulling van de raad van toezicht werd een sollicitatiecommissie ingesteld bestaande uit twee leden van het bestuur en twee leden van het verantwoordingsorgaan. Met de hulp van een externe adviseur werden een longlist en vervolgens een shortlist van mogelijke kandidaten samengesteld. Met uit de shortlist geselecteerde kandidaten zijn gesprekken gevoerd, wat uiteindelijk heeft geleid tot een bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan aan het bestuur.

Aan het bestuur uitgebrachte adviezen
Het verantwoordingsorgaan heeft in 2018 positief advies uitgebracht over:
- Het communicatieplan 2018
- De inrichting van het interne toezicht
- Het reglement van de raad van toezicht

Daarnaast hebben wij een ongevraagd advies uitgebracht inzake een adviesrecht van het verantwoordingsorgaan in geval het bestuur besluit de statuten te wijzigen. Het bestuur heeft gemeend dit advies niet te moeten volgen. Als compromis is afgesproken dat het verantwoordingsorgaan een voorgenomen statutenwijziging ter informatie zal ontvangen binnen een redelijke termijn vóór dat deze aan een notaris ter bekrachtiging wordt voorgelegd.

Opdracht en uitvoering
Het fonds voert de pensioenregeling uit op basis van de uitvoeringsovereenkomst die is ingegaan op 1 januari 2017 en expireert op 31 december 2019.

Aan de hand van rapportages van de raad van toezicht, de accountant en de certificerend actuaris, heeft het verantwoordingsorgaan geconstateerd dat de uitvoering grotendeels correct is geschied. Het in 2017 in gebruik genomen nieuwe administratiesysteem blijkt niet geheel probleemloos te werken. Het bestuur heeft deze problematiek tijdig onderkend, volgt nauwgezet de resultaten van de genomen verbetermaatregelen.

Governance
De structuur van het pensioenfonds bestaat uit het bestuur, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht.
Het verantwoordingsorgaan bestaat uit 7 leden: drie leden worden voorgedragen door de werknemers, twee worden voorgedragen door gepensioneerden en twee leden worden voortgedragen door de werknemers. Het verantwoordingsorgaan is ultimo het verslagjaar op volledige sterkte. De samenstelling van het verantwoordingsorgaan is vermeld onder de personalia. Qua diversiteit voldoet het verantwoordingsorgaan aan de normen zoals deze gesteld zijn in de Code Pensioenfondsen.
In goed overleg met het bestuur is de frequentie van gezamenlijke vergaderingen in 2018 verhoogd naar vijf keer per jaar. Hierdoor is de samenwerking tussen verantwoordingsorgaan en het bestuur intensiever en ook beter geworden. Het vervullen van de taken van het verantwoordingsorgaan verloopt hierdoor soepeler.
Met de raad van toezicht heeft één keer overleg plaats gehad om met elkaar kennis te maken en de onderlinge taakafbakening te bespreken. Het rapport van bevindingen 2018 van de raad van toezicht geeft ons geen aanleiding tot nadere opmerkingen. Wij herkennen de conclusie dat het fonds goed wordt bestuurd, verwoord in de inleiding van het rapport.

Er wordt door het bestuur veel georganiseerd op gebied van permante educatie. Een goed voorbeeld is de kennissessie met de vermogensbeheerder NNIP, waarin ook een aantal leden van het verantwoordingsorgaan participeren. Daarnaast was de wijziging van het interne toezicht van visitatiecommissie naar raad van toezicht, voor het verantwoordingsorgaan aanleiding om de kennis te verdiepen over wat het betekent om met een raad van toezicht samen te werken. Met behulp van een externe specialist zal hier in het nieuwe jaar een workshop aan worden geweid. Door middel van continue kennisverrijking zorgt het verantwoordingsorgaan zo goed mogelijk de benodigde countervailing power te kunnen geven aan het bestuur.

.

Financiële en Actuariële zaken

Het verslagjaar 2018 is het tweede jaar waarin het fonds de pensioenen in eigen beheer heeft uitgevoerd. Daarvoor was er sprake van een verzekerde regeling.

Resultaat in 2018:

De feitelijke pensioenpremie bedroeg 39,8 miljoen. Dit is een daling van 11 miljoen ten opzichte van 2017. Dit wordt veroorzaakt door de daling van het aantal actieve werknemers.
Deze premie wordt getoetst aan de gedempte kostendekkende premie (driejaars gemiddelde) en is voldoende om de pensioenopbouw in 2018 te dekken. Het (kleine) positieve resultaat wordt toegevoegd aan de egalisatiereserve. Het geambieerde opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen van 1,875% is gerealiseerd.
Ook de geambieerde toeslag op de pensioenen conform de prijsindex, is volledig toegepast: 1,68%.
In het laatste kwartaal van 2018 werd het pensioenfonds geconfronteerd met aanzienlijk lagere dekkingsgraden. De actuele DNB-dekkingsgraad daalde van 128,5% per 1 januari 2018 naar 123,5% per ultimo 2018. Hierdoor heeft het bestuur besloten het restant van de inhaalindexatie/toeslag niet toe te passen. Het verantwoordingsorgaan heeft hierover toelichting gevraagd aan het bestuur. De vragen zijn naar tevredenheid beantwoord.
Er is een benchmarkonderzoek gedaan naar de hoogte van de uitvoeringskosten alsmede de vermogensbeheerkosten. Dit onderzoek heeft uitgewezen dat de genoemde kosten lager zijn dan de benchmark.

Conclusie:

Het verantwoordingsorgaan is van mening dat het bestuur op prudente en correcte wijze is omgegaan met het financiële beleid van het pensioenfonds en de uitvoering ervan.

Beleggingsbeleid

Per 1 januari 2018 heeft een overgang van fiduciaire vermogensbeheerder plaats gevonden, van het voormalige Delta Lloyd Asset Management naar NN Investment Partners. Deze overgang lag voor de hand als gevolg van de overname van Delta Lloyd Groep door NN Group.
De aanzienlijk grotere schaal waarop de nieuwe vermogensbeheerder opereert geeft naar onze mening nieuwe kansen voor een succesvol beleggingsbeleid binnen de grenzen die het fonds daar zelf voor aangeeft.
In het verslagjaar heeft DNB een beleggingsonderzoek uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan is van dit onderzoek en van de positieve grondhouding die het bestuur hierbij in acht nam, vooraf op de hoogte gebracht. Wij wachten de implementatie van de door DNB aanbevolen verbeteracties in vertrouwen af.
Het bestuur heeft in 2018 de herijking van het beleggingsbeleid ter hand genomen. Doel van deze herijking is het rendement/risicoprofiel te verbeteren zonder wijziging van de risicoafdekking en het risicoprofiel.

Een dit jaar doorgevoerde wijziging betreft het splitsen van de matchingsportefeuille in een LDI- en in een spreadportefeuille. Het verantwoordingsorgaan beschouwt dit als een belangrijke beleidswijziging en wacht met belangstelling af of de daarmee beoogde resultaatverbetering wordt gerealiseerd.
Het verantwoordingsorgaan ondersteunt het bestuur in haar streven naar maatschappelijk verantwoord beleggen.

Resultaat in 2018
De beleggingsresultaten van de matchingsportefeuille (exclusief swap overlay) zijn iets lager dan die van de bijbehorende benchmark, zowel over 2017 als over 2018. Wij zijn ons ervan bewust dat de performance niet altijd de benchmark kan overtreffen. Twee jaar op rij daaronder presteren, geeft ons echter wel aanleiding voor extra aandacht voor het beleggingsbeleid, des te meer nu ook de resultaten van de rendementsportefeuille dit jaar achter bleven bij de benchmark.

Conclusie
Het verantwoordingsorgaan is van mening dat ondanks de ten opzichte van de benchmark tegenvallende resultaten, het bestuur op prudente en correcte wijze is omgegaan met het beleggingsbeleid en voldoende maatregelen heeft genomen ter verbetering.

Risicobeheersing en Compliance
Het bestuur onderkent dat de organisatie op dit terrein versterking behoeft waaraan in 2018 vorm is gegeven door o.a. het instellen van de nieuwe functie van risicomanager en door aan de functie van compliance officer een zwaardere invulling te geven. Het verantwoordingsorgaan juicht deze ontwikkeling toe.

Het rapport van de compliance officer over 2018 bevat geen bijzonderheden.

Communicatie
De voornaamste activiteiten en doelstellingen voor 2018 betroffen:
1. Lanceren van het portaal en de planner;
2. Dat 25% van de pensioengerechtigden en 20% van de medewerker zich aanmeldt voor de nieuwsbrieven of nieuwsalerts;
3. Bijeenkomsten voor actieve deelnemers die bijna met pensioen gaan;
4. Toegankelijk en bereikbaar zijn;
5. Verhogen van het aantal bezoekers op de website met 10%;
6. Het algemene doel om met de beschikbare communicatiemiddelen 'overzicht' en 'inzicht' te geven en aan te zetten tot 'actie' voor alle doelgroepen.

Het verantwoordingsorgaan heeft geconstateerd dat het pensioenfonds over 2018 aan de (wettelijke) communicatieverplichtingen heeft voldaan. Tevens hebben wij gezien dat het portaal en de planner zijn gelanceerd en de medewerkers hierover zijn geïnformeerd alsmede dat alle deelnemers zijn uitgenodigd om tijdens de Pensioen3daagse deel te nemen aan demosessies. Hierover zijn wij positief gestemd. Daarnaast is de website meer up-to-date, hetgeen een verbetering is ten opzichte van 2017.

Het verantwoordingsorgaan betreurt het wel dat het bestuur niet heeft kunnen meten of inderdaad 50% van de actieve deelnemers het portaal heeft bezocht, terwijl het juist zeer waardevol is om te weten of dit zo is. Tevens vinden wij het jammer dat de tweede doelstelling voor de actieve deelnemers net niet is gehaald en de derde doelstelling ook helaas net niet. Gelukkig zijn de vierde en vijfde doelstelling wel behaald.

Ten aanzien van het algemene doel, is het verantwoordingsorgaan van mening dat wel voldoende is getracht om 'overzicht' en 'inzicht' te geven, maar het aanzetten tot 'actie' minimaal is geweest met name ten aanzien van de (jongere) actieve deelnemers. Wij begrijpen uiteraard dat de ontwikkelingen in de omgeving van het fonds veel aandacht van het bestuur hebben gevraagd.
Het verantwoordingsorgaan spreekt voor 2019 echter wel de hoop uit dat de genoemde communicatiedoelstellingen worden omgezet in concretere (communicatie)acties en dat alle deelnemers in 2019 volop zullen worden geïnformeerd en daadwerkelijk zullen worden aangezet tot actie.

Toekomst
De vele ontwikkelingen in de omgeving van het fonds, vragen veel aandacht van de organen van het fonds. Het bestuur speelt hier op in door een aantal scenario's te ontwikkelen en deze bij te werken aan de hand van gebeurtenissen die zich actueel voordoen. Wij hebben gezien dat het bestuur in 2018 veel aandacht heeft besteed aan de toekomstmogelijkheden van het pensioenfonds en in 2019 de verschillende scenario's nader verwacht te onderzoeken met ondersteuning van externe deskundigen daarbij.
Het verantwoordingsorgaan heeft vertrouwen in deze aanpak. Door het intensieve overleg met het bestuur, met name over de op de toekomstgerichte onderwerpen, zal het verantwoordingsorgaan de besluitvorming ter zake nauwgezet blijven volgen.

Oordeel
Het verantwoordingsorgaan is, het bovenstaande afwegende, van mening dat het bestuur in 2018 als goed bestuur heeft gehandeld. Het bestuur heeft daarbij op evenwichtige wijze de belangen van de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever gediend.

Tot slot
In dit verslagjaar kwamen vele onderwerpen met name gericht op de toekomst van het fonds aan de orde. Het verantwoordingsorgaan heeft daar frequent besprekingen over gevoerd intern en met bestuur, raad van toezicht, management en adviseurs. Het verantwoordingsorgaan dankt alle betrokkenen voor de prettige en constructieve samenwerking.

Reactie bestuur

Met genoegen neemt het bestuur kennis van het positieve oordeel van het Verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid en de weerslag daarvan in de jaarrekening 2018.

Het bestuur is blij met de adviezen van het Verantwoordingorgaan. Het bestuur heeft met het verantwoordingsorgaan wel een discussie gevoerd over het ongevraagd advies met betrekking tot het besluit tot wijziging van de statuten. Het bestuur wil vasthouden aan de wettelijke adviesrechten zoals die in de wet zijn vastgelegd. Met het Verantwoordingsorgaan zijn procedurele afspraken gemaakt wanneer het Verantwoordingsorgaan informatie krijgt over statutenwijzigingen.

Het bestuur zal ook in 2019 het Verantwoordingsorgaan tijdig betrekken bij de uitwerking van de scenario's die zijn onderkend voor de toekomstige ontwikkeling van het pensioenfonds.

Het bestuur dankt het Verantwoordingsorgaan voor de wijze waarop invulling is gegeven aan de toezichthoudende en adviserende rol en de tijd die daaraan is besteed.

Personalia

Bestuur

Op 20 februari 2018 is Sebastiaan van der Laan benoemd als lid van het bestuur. Rob van Mazijk is per 1 juli 2018 herbenoemd als lid van het bestuur. Arjen Schouten is in 2018 voorgedragen als aspirant bestuurslid en neemt vanaf 26 september de bestuursvergadering bij.
Verder is Rob van Mazijk, tot 1 juli 2018 voorzitter bestuur, per 1 juli 2018 benoemd tot voorzitter van de beleggingsadviescommissie. Per die datum is vervolgens Liesbeth Galesloot benoemt tot voorzitter van het bestuur, Najet Yacoubi tot plaatsvervangend voorzitter en Tom Roos tot secretaris.

(Aspirant)bestuursleden voorgedragen door de werkgever:						
Naam	**Functie in bestuur**	**Bestuurs-lid vanaf**	**(Her)be-noemd tot**	**Leeftijd op 31 dec. 2018**	**M/V**	**relevante nevenfuncties per 31 december 2018*)**
Liesbeth Galesloot	Voorzitter (vanaf 1 juli)	5-11-2010	1-7-2021	56 jaar	vrouw	Diverse bestuursfuncties bij pensioenfondsen
Rob van Mazijk	Lid (tot 1 juli voorzitter)	2-4-2013	1-7-2020	54 jaar	man	Interim Director Operations Scildon
Arjen Schouten	aspirant lid (per 26 september 2018)		n.v.t.	51 jaar	man	CFRO ABNAMRO verzekeringen

Bestuursleden voorgedragen namens de deelnemers:						
Naam	**Functie in bestuur**	**Bestuurs-lid vanaf**	**(Her)be-noemd tot**	**Leeftijd op 31 dec. 2018**	**M/V**	**relevante nevenfuncties per 31 december 2018*)**
Najet Yacoubi	Plv. voorzitter (per 1 juli 2018)	18-1-2016	1-1-2020	40 jaar	vrouw	Manager Kennis- & Schade expertise schade bij NN
Sebastiaan van der Laan	Lid (per 20 februari)	20-2-2018	1-1-2022	42 jaar	man	Programma Manager IFRS NN Groep Finance

Bestuurslid voorgedragen namens de pensioengerechtigden:						
Naam	**Functie in bestuur**	**Bestuurslid vanaf**	**(Her)be-noemd tot**	**Leeftijd op 31 dec. 2018**	**M/V**	**Belangrijkste functie naast lid pensioenfonds *)**
Tom Roos	Secretaris (per 1 juli)	1-1-2013	1-1-2021	71 jaar	man	Diverse commissariaten

*) Niet alle (neven)functies zijn in het verslag opgenomen, maar zijn wel bekend bij de Compliance Officer.

In 2018 is de structuur van de bestuurscommissies gewijzigd. Per 31 december 2018 is de samenstelling als volgt:

beleggingsadviescommissie	
Naam	**Functie**
Rob van Mazijk	Voorzitter
Sebastiaan van der Laan	Lid

Verder zijn bij vergaderingen aanwezig: Martijn Euverman (S&V, beleggingsadviseur), Johan van Egmond (NNIP), Tamis Stuker (NNIP), Muhittin Elvan (Probability, financieel risicomanager, vanaf 1 februari 2019), Wim Overboom en Theo Krekel.

De pensioen- en communicatiecommissie	
Naam	**Functie**
Najet Yacoubi	Voorzitter
Tom Roos	Lid

Verder zijn bij vergadering aanwezig: Monique Ummelen, Wim Overboom en Theo Krekel

De risico-commissie	
Naam	**Functie**
Arjen Schouten	Voorzitter
Tom Roos	Lid

Verder zijn bij vergadering aanwezig: Muhittin Elvan (probability, financieel en overall risicomanager, vanaf 1 februari 2019), Wim Overboom en Theo Krekel

De commissie audit en verslaglegging	
Naam	**Functie**
Liesbeth Galesloot-Vaal	Voorzitter

Verder zijn bij vergadering aanwezig: Christel Cortooms, Wim Overboom, Theo Krekel en Mustafa Mzallassi (PWC).

De geschillencommissie	
Naam	**Functie**
Liesbeth Galesloot-Vaal	Voorzitter
Najet Yacoubi	Lid

Christel Cortooms is secretaris van de commissie.

Managementteam

Het management team was in 2018 als volgt samengesteld:	
Naam	**Functie**
Theo Krekel	Voorzitter MT en manager van het pensioenfonds
Christel Cortooms	Administrateur
Wim Overboom	Risk en actuarieel manager

Verantwoordingsorgaan

In het verslagjaar zijn de volgende leden afgetreden: Sjoerd Witjes, Paulien Daniels en Wouter de Boer. De volgende leden zijn in het verslagjaar benoemd: Cynthia Gofferjé, Dikra Uariachi en Sibout Gooszen.

Het verantwoordingsorgaan was in 2018 als volgt samengesteld:				
Naam	**Functie**	**Aftredend**	**leeftijd op 31 dec. 2018**	**M/V**
Ton Termeulen	Voorzitter, pensioengerechtigden lid	1-1-2022	66 jaar	man
Wouter de Boer	Pensioengerechtigden lid	31-12-2018	71 jaar	man
Cynthia Gofferjé	Secretaris, werkgeverslid	1-1-2022	34 jaar	vrouw
Sjoerd Witjes (tot 1 april 2018)	Secretaris, deelnemerslid	1-1-2018	37 jaar	man
Pierre Hangx	Deelnemerslid	1-7-2022	59 jaar	man
Dave Bril	Deelnemerslid	1-1-2021	52 jaar	man
Dikra Uariachi	Deelnemerslid	1-10-2022	45 jaar	vrouw
Sibout Gooszen	Werkgeverslid	1-10-2020	58 jaar	man
Paulien Daniels (tot 1 april 2018)	Werkgeverslid	1-4-2018	37 jaar	vrouw

Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht is per 1 oktober 2018 geïnstalleerd. De samenstelling van de raad van Toezicht is als volgt:			
Naam	**Functie**	**Aftredend**	**M/V**
Peter de Groot	Voorzitter	1-10-2022	man
Evalinde Eelens	Lid	1-10-2021	vrouw
Jeroen Hilbrands	Lid	1-10-2020	man

Administratie Pensioenfonds

Medewerkers van de administratie van het pensioenfonds zijn:

Christel Cortooms	Administrateur
Mark Sparidans	Administratief medewerker
Elise van der Waarden	Administratief medewerker
Monique Ummelen	Communicatieadviseur

Certificerend Actuaris
Ernst & Young Actuarissen B.V.

Accountant
Ernst & Young Accountants LLP

Compliance officer
Danny Smit (Partner in Compliance)

Balans per 31 december 2018

Na bestemming van het saldo van baten en lasten			
		31 december 2018	31 december 2017
Bedragen x € 1.000		€	€
Activa			
Beleggingen voor risico pensioenfonds			
Vastgoedbeleggingen	5	83.379	71.033
Aandelen	5	784.878	856.002
Vastrentende waarden	5	2.302.563	2.146.410
Derivaten	5	114.411	232.663
Overige beleggingen	5	890	1.327
		3.286.121	**3.307.435**
Vorderingen en overlopende activa			
Overige vorderingen	6	1.238	100
		1.238	**100**
Overige Activa			
Liquide middelen	7	10.357	6.285
Totaal activa		**3.297.716**	**3.313.820**

		31 december 2018	31 december 2017
Bedragen x € 1.000		€	€
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves			
Stichtingskapitaal	8	–	–
Premie-egalisatiereserve	8	17.832	17.677
Overige reserves	8	601.805	709.390
		619.637	**727.067**
Technische voorzieningen			
Voorziening pensioenverplichtingen	9	2.562.606	2.485.809
		2.562.606	**2.485.809**
Overige schulden en overlopende passiva			
Schuld aan werkgever	10	2.467	8.531
Nog te betalen uitgaande waardeoverdrachten	11	–	14
Overige kortlopende schulden	12	113.006	92.399
		115.473	100.944
Totaal passiva		**3.297.716**	**3.313.820**

Staat van baten en lasten over 2018			
Bedragen x € 1.000		2018	2017
		€	€
Baten			
Premiebijdragen werkgever	14	30.754	38.661
Premiebijdragen werknemers	14	8.277	10.354
Eenmalige extra bijdrage t.b.v. premie-egalisatiereserve	14	–	10.000
Aanvullende bijdrage werkgever in pensioenuitvoeringskosten	14	2.111	1.796
Vrijval excassovoorziening	14	-1.283	-1.245
Koopsom correcties en interest	14	-72	-30
		39.787	**59.536**
Beleggingsopbrengsten eigen middelen	15	256	58.843
Beleggingskosten eigen middelen	15	-81	-110
Beleggingsbaten eigen middelen	15	1.635	1.207
Binnenkomende overdracht van rechten	16	704	2.494
Overige baten	17	–	166.826
		42.301	**288.796**
Lasten			
Pensioenuitkeringen	18	64.454	62.542
Pensioenuitvoeringskosten	19	2.111	1.796
Totaal mutatie technische voorzieningen (passiva)	20	76.797	6.437
Bankkosten eigen middelen		-	36
Uitgaande overdracht van rechten	21	6.369	1.324
		149.731	**72.135**
Saldo van baten en lasten		**-107.430**	**216.661**
Bestemming van het saldo van baten en lasten			
Overige reserves		-107.585	198.984
Premie-egalisatiereserve		155	17.677
Saldo van baten en lasten		**-107.430**	**216.661**

Kasstroomoverzicht

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	39.787	59.536
Ontvangen waardeoverdrachten	704	2.494
Betaalde pensioenuitkeringen	-64.454	-62.542
Betaalde waardeoverdrachten	-6.369	-1.324
Betaalde pensioenuitvoeringskosten en bankkosten	-2.111	-1.832
Overige baten	–	166.826
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	**-32.443**	**163.158**
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	1.371.230	987.884
Aankopen van beleggingen	-1.513.803	-1.018.333
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	1.810	59.940
Overdracht gesepareerde depot	–	-2.695.533
Saldo overige kasstromen uit hoofde van beleggingsactiviteiten	164.618	-47.948
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	**23.855**	**-2.713.990**
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Overige vorderingen	-1.138	2.591.265
Overige schulden	14.529	-34.148
Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten	**13.391**	**2.557.117**
Mutatie liquide middelen	**4.803**	**6.285**
Liquide middelen aan het begin van het boekjaar	6.285	–
Netto kasstroom	4.803	6.285
Liquide middelen aan het eind van het boekjaar	11.088	6.285

Toelichting op de balans en staat van baten en lasten

1. Algemene toelichting

1.1 Activiteiten

Het doel van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd is het verlenen van pensioenaanspraken, alsmede het uitkeren of doen uitkeren van pensioen aan deelnemers, oud-deelnemers en hun bij overlijden na te laten betrekkingen, een en ander volgens de regels, zoals nader in het pensioenreglement omschreven.

2. Grondslagen voor waardering van activa en passiva

2.1 Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ610), uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving.
De jaarrekening is opgesteld in euro's.
De presentatie van alle bedragen vindt plaats in duizenden euro's.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De overige activa en passiva worden gewaardeerd op de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen, waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

2.2 Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het pensioenfonds een oordeel en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

Schattingswijziging 2018

In 2018 heeft een schattingswijziging voor de berekening van de technische voorziening plaatsgevonden. Het bestuur heeft in de vergadering van 21 november 2018 besloten per 31 december 2018 over te gaan naar de sterftetafel AG 2018. De overige grondslagen zoals de fondseigen ervaringssterfte, de opslag kostenvoorziening en de opslag voor wezenverzorging blijven ongewijzigd. Het effect van deze wijziging bedraagt 25.240 ten gunste van het resultaat.

2.3 Opname van actief, verplichting, bate of last

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

2.4 Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten opgenomen onder indirecte beleggingsopbrengsten.

2.5 Saldering en veronderstellingen

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

2.6 Beleggingen voor risico pensioenfonds

Algemeen

De beleggingen voor risico pensioenfonds bestaan uit de financiële instrumenten van het pensioenfonds.

Een financieel instrument wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden verantwoord in de staat van baten en lasten, onder indirecte beleggingsopbrengsten.

Waardering bij eerste opname

Financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde plus eventuele direct toerekenbare transactiekosten. De reële waarde is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen die tot een transactie bereid en die onafhankelijk van elkaar zijn. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat de transacties niet in het kader van executie of liquidatie worden uitgevoerd.
Na eerste opname worden vastgoedbeleggingen, aandelen, vastrentende waarden en derivaten als volgt gewaardeerd:

Vastgoedbeleggingen
Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de reële waarde per balansdatum, gebaseerd op door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties. De gehele directe vastgoedportefeuille wordt periodiek door deze deskundigen getaxeerd. Indien daartoe aanleiding is, wordt bij de waardering rekening gehouden met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten. Resultaten door wijziging in reële waarde worden in de staat van baten en lasten verantwoord.

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Aandelen
Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Participaties in beleggingsfondsen in aandelen met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers. Participaties in beleggingsfondsen in aandelen die geen beursnotering kennen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgave van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Dividenden worden in de staat van baten en lasten verantwoord onder directe beleggingsopbrengsten op het moment dat het recht van de entiteit wordt gevestigd. In het geval van beursgenoteerde effecten is dit de datum waarop het aandeel ex-dividend gaat. Alle gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen worden verantwoord in de staat van baten en lasten onder indirecte beleggingsopbrengsten.

Vastrentende waarden
Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers. Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden die geen beursnotering kennen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Couponrente wordt in de staat van baten en lasten verantwoord onder directe beleggingsopbrengsten. Alle gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen worden verantwoord in de staat van baten en lasten onder indirecte beleggingsopbrengsten.

Derivaten
Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van waarderingsmodellen.

Alle gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen worden verantwoord in de staat van baten en lasten onder indirecte beleggingsopbrengsten.

Overige beleggingen
Beursgenoteerde beleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Niet-beursgenoteerde (indirecte) beleggingen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

Securities lending
Beleggingen die in het kader van een securities -lendingcontract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor deze beleggingen. Indien uit hoofde van een securities -lendingprogramma als zekerheid beleggingen zijn ontvangen worden deze beleggingen en de daarmee samenhangende verplichtingen niet in de balans opgenomen. Alle uit het securities -lendingprogramma voortvloeiende baten en lasten worden volgens het toerekenbeginsel over de looptijd van de betreffende transacties verantwoord onder de (in)directe beleggingsopbrengsten.

2.7 Vorderingen en overlopende activa
Overige activa en vorderingen en overlopende activa worden bij eerste opname gewaardeerd op reële waarde. Na eerste opname worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

2.8 Reserves
Premie-egalisatiereserve
Voor het verschil tussen de collectief beschikbaar gestelde premie en de gedempte kostendekkende premie is een premie-egalisatiereserve gevormd.

Indien de in rekening gebrachte collectief beschikbaar gestelde premie voor een boekjaar meer bedraagt dan de benodigde premie voor het betreffende jaar, voegt het pensioenfonds dit verschil toe aan het premie-egalisatiereserve.

Indien de in rekening gebrachte collectief beschikbaar gestelde premie voor een boekjaar, minder bedraagt dan de benodigde premie voor het betreffende boekjaar, onttrekt het pensioenfonds bedragen aan het premie-egalisatiereserve, totdat het depot nihil is. De premie-egalisatiereserve kan daarbij nooit negatief worden.

Indien op de einddatum van deze uitvoeringsovereenkomst met de werkgever de premie-egalisatiereserve een overschot bevat, voegt het pensioenfonds deze toe aan haar vrije reserve.

Bij een ontoereikende vermogenspositie zal het Premie-egalisatiereserve (dat in de dekkingsgraadbepaling buiten beschouwing blijft), als en voor zover nodig, worden aangewend om een kortingsmaatregel te voorkomen dan wel in omvang te beperken.

Overige reserves
De overige reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

2.9 Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen (VPV) wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum gefinancierde pensioenverplichtingen. Gefinancierde pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt. De gehanteerde ultimate forward rate (UFR) ultimo 2018 is 2,3% (2017: 2,6%). De gemiddeld gewogen rente ultimo 2018 is 1,39% (2017: 1,52%).

Bij de berekening van de VPV is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Alle per balansdatum bestaande toeslagbesluiten (ook voor toeslagbesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante-condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

De VPV is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

Rekenrente

De verdiscontering van de uitkeringenstroom vindt plaats op basis van de 'swap'-rentecurve van De Nederlandsche Bank N.V. ('Rente Termijn Structuur Financieel Toetsingskader'), die per balansdatum wordt gehanteerd.

Sterfte

Voor het ouderdoms- en nabestaanden pensioen: prognosetafel AG2018, rekening houdend met eigen ervaringssterfte.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen wordt afgeleid van het bereikbare partnerpensioen op basis van dienstjaren vanaf 1 januari 2017 of de latere datum van aanvang deelnemerschap. Een ingegaan wezenpensioen wordt gereserveerd op het leven van de wees, waarbij bij een leeftijd tot 18 jaar de resterende duur tot 18 jaar in aanmerking wordt genomen en bij een leeftijd boven 18 jaar de resterende duur tot 27.

De voorziening voor de tot op 1 januari 2017 opgebouwde aanspraken op wezenpensioen wordt vastgesteld als 2% van de voorziening van de aanspraken op partnerpensioen van deelnemers en gewezen deelnemers.

Nabestaandenpensioen

De aanspraken op nabestaandenpensioen worden afgeleid van het bereikbare ouderdomspensioen op basis van dienstjaren vanaf 1 januari 2017 of de latere datum van aanvang deelnemerschap en zijn gebaseerd op het onbepaalde partner systeem, waarbij wordt verondersteld dat de vrouw 3 jaar jonger is dan de man.

De tot 1 januari 2017 opgebouwde aanspraken op nabestaandenpensioen zijn gebaseerd op het onbepaalde partner systeem, waarbij wordt verondersteld dat de vrouw 3 jaar jonger is dan de man. Na pensioeningang wordt uitgegaan van de reële situatie waarbij het leeftijdsverschil wordt bepaald uitgaande van de werkelijke geboortedata en daarna normaal afgerond in maanden. Voor de waardering worden de partnerfrequenties gebruikt. Een ingegaan (bijzonder) nabestaandepensioen wordt gereserveerd op het leven van de nabestaande (ex-)partner.

Anwhiaatpensioen
Voor het Anwhiaatpensioen dat voor 1 januari 2014 is ingegaan wordt gereserveerd tot de datum waarop de partner van de deelnemer 65 wordt.
Voor een Anwhiaatpensioen dat op of na 1 januari 2014 is ingegaan, wordt gereserveerd tot de datum waarop de partner de AOW-gerechtigde leeftijd bereikt, doch uiterlijk de datum waarop de partner 67 jaar wordt.

Arbeidsongeschiktheidspensioen
Een ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen wordt gereserveerd tot de pensioendatum van de arbeidsongeschikte zonder rekening te houden met een eventuele revalidatie.

Vrijstelling van premiebetaling
Bij de berekening van de VPV voor de overige pensioenaanspraken wordt er rekening mee gehouden dat geen bijdragen meer ontvangen worden.

Wachttijdreserve
Onder de naam 'wachttijdreserve' houdt het Pensioenfonds als onderdeel van de VPV een voorziening aan voor de dekking van het arbeidsongeschiktheidsrisico met betrekking tot de twee jaren volgend op het jaar waarover de premie wordt ontvangen.
De wachttijdreserve is gedefinieerd als een percentage van 2,5% van de kostendekkende premies over het jaar 2017 en 2,5% van de gedempte kostendekkende premie over 2018. De wachttijdreserve valt vrij in het tweede kalenderjaar na het jaar waarin deze reserve is gevormd.

Administratievoorziening
Voor toekomstige uitvoeringskosten, waaronder de uitbetaling van pensioenen, is een administratievoorziening begrepen in de VPV. De administratievoorziening is vastgesteld op 2% van de VPV. Periodiek wordt beoordeeld of deze voorziening toereikend is.
Deze voorziening wordt getoetst op basis van het kostenniveau en verwachte inflatie ten tijde van de toetsing.
De hoogte van de benodigde administratievoorziening wordt bepaald op basis van de kasstroom van de geschatte jaarlijkse kosten, contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en rekening houdend met het geschatte verloop van het deelnemersbestand.

2.10 Overige schulden en overlopende passiva
Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste opname gewaardeerd op reële waarde. Na eerste opname worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

3. Grondslagen voor bepaling van het resultaat

3.1 Premiebijdragen (van werkgever en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgever en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

3.2 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

De beleggingsopbrengsten bestaan uit de directe beleggingsopbrengsten (dividend en intrest) en de indirecte beleggingsopbrengsten (waardestijgingen en waardedalingen van de beleggingen) onder aftrek van de kosten vermogensbeheer.

3.3 Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

3.4 Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

4. Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd

Toelichting op de balans

5. Beleggingen voor risico pensioenfonds

De beleggingen voor risico pensioenfonds zijn als volgt samengesteld:

Stand						
	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende Waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Bedragen x € 1.000	€	€	€	€	€	€
Stand per 31 december 2016	40.697	399.080	–	–	1.346	441.123
Overdracht *)	10.975	296.536	2.199.173	182.938	5.911	2.695.533
Her classificatie	27.787	-27.957	1.577	779	-7.257	-5.071
Overige mutaties / opgelopen rente	–	–	2.083	4.383	–	6.466
Aankopen / verstrekkingen	2.337	603.736	317.067	186.248	1.327	1.110.715
Verkopen / aflossingen	-12.908	-516.486	-358.552	-99.938	–	-987.884
Herwaardering	2.145	101.093	-14.938	-41.747	–	46.553
Stand per 31 december 2017	**71.033**	**856.002**	**2.146.410**	**232.663**	**1.327**	**3.307.435**
Her classificatie	–	–	–	–	–	–
Overige mutaties / opgelopen rente	-1	-1.410	–	-148.625	-437	-150.473
Aankopen / verstrekkingen	39.097	413.523	1.061.183	–	–	1.513.803
Verkopen / aflossingen	-36.624	-396.121	-939.139	654	–	-1.371.230
Herwaardering	9.874	-87.116	34.109	29.719	–	-13.414
Stand per 31 december 2018	**83.379**	**784.878**	**2.302.563**	**114.411**	**890**	**3.286.121**

*) Op 1 januari 2017 heeft het pensioenfonds de opgebouwde pensioenaanspraken bij de herverzekeraar afgekocht en is het pensioenfonds overgegaan naar eigen beheer door middel van overdracht van de beschikbare middelen in het gesepareerde depot bij de herverzekeraar aan het pensioenfonds.

Per 31 december 2018 zijn er geen directe beleggingen in de premiesponsor Nationale Nederlanden. Via de belegging in het fonds NN Enhanced Index Sustainable Equity Fund DPF - I is er een positie in aandelen NN Group NV per 31 december 2018. Het betreft 4.564 aandelen ter waarde van € 159.

Collateral

Het pensioenfonds heeft eind 2018 € 107.191 (2017:€ 72.600) aan onderpand ontvangen in de vorm van cash als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Deze is verwerkt onder overige kortlopende schulden.

Securities lending

Het pensioenfonds stelt geen deel van de aandelen- en obligatiebeleggingen beschikbaar voor het in bruikleen geven van effecten.

Level-classificatie van de beleggingen (exclusief geldmiddelen)						
	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende Waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Bedragen x € 1.000	€	€	€	€	€	€
niveau 1: genoteerde marktprijs	32.945	–	–	–	–	32.945
niveau 2: onafhankelijke taxatie	–	–	–	–	–	–
niveau 3: netto contante waarde	–	–	–	113.951	–	113.951
niveau 4: andere methode	50.266	784.657	2.302.563	–	890	3.138.376
Stand per 31 december 2018	**83.211**	**784.657**	**2.302.563**	**113.951**	**890**	**3.285.272**

De beleggingen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde.

Voor de beleggingen opgenomen in niveau één is de reële waarde afgeleid van ter beurze genoteerde marktprijzen waarbij geldt dat sprake is van voldoende liquiditeit op de markt waar het financiële instrument verhandeld wordt. De boekwaarden van derivaten (niveau 3) zijn in het geheel afgeleid van netto-contante-waarde berekeningen op basis van waarneembare marktdata ten aanzien van rentecurves. De actuele waarde van participaties in beleggingsfondsen (zowel aandelen als vastrentende waarden) is bepaald op basis van de nettovermogenswaarde zoals gepubliceerd door de fondsbeheerder (niveau 4: andere methode). Bij de vastgoedbeleggingen in niveau 4 wordt bij de vaststelling van de waarde toch gebruik gemaakt van taxatierapporten.

Vastgoedbeleggingen		
Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Vastgoedbeleggingsfondsen	83.211	70.864
Geldmiddelen *	168	169
Stand per 31 december	**83.379**	**71.033**

Aandelen		
Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Aandelenbeleggingsfondsen	784.657	854.372
Geldmiddelen *	221	1.630
Stand per 31 december	**784.878**	**856.002**

Vastrentende waarden		
Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Obligaties	271.143	251.744
Obligatiebeleggingsfondsen	1.909.464	1.894.666
Money Market Fund	121.956	–
Stand per 31 december	**2.302.563**	**2.146.410**

Derivaten		
Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Interest Rate Swaps	113.951	94.854
Geldmiddelen *	460	137.809
Stand per 31 december	**114.411**	**232.663**

Overige beleggingen		
Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Rekening-courant banken *)	–	841
Te vorderen dividendbelasting	890	486
Stand per 31 december	**890**	**1.327**

* De geldmiddelen worden aangehouden op basis van afgegeven mandaten. Niet direct aan een beleggingscategorie toe te wijzen gelden worden onder overige beleggingen opgenomen.

6. Overige vorderingen

Overige vorderingen		
	2018	2017
Bedragen x € 1.000	€	€
NNIP (kickback fee)	1.259	–
Pensioenuitkeringen	-21	100
Overige vorderingen per 31 december	**1.238**	**100**

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar

7. Liquide middelen

Liquide middelen		
	2018	2017
Bedragen x € 1.000	€	€
Bankrekening Stichting DL Pensioenfonds	11.088	6.212
Kruisposten banken	-731	
Bankrekening (2017: economisch asset management)	–	73
Liquide middelen per 31 december	**10.357**	**6.285**

Onder liquide middelen worden opgenomen kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk opeisbaar zijn. De liquide middelen staan geheel ter vrije beschikking.

8. Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves				
	Stichtingskapitaal	Overige reserves	Premie-egalisatiereserve	Totaal
Bedragen x € 1.000	€	€	€	€
Stand per 31 december 2017	–	709.390	17.677	727.067
Bestemming resultaat	–	-107.585	155	-107.430
Stand per 31 december 2018	**–**	**601.805**	**17.832**	**619.637**

Premie-egalisatiereserve
Voor het verschil tussen de collectieve beschikbaar gestelde premie en de gedempte kostendekkende premie is een premie-egalisatiereserve gevormd. Deze reserve wordt niet meegenomen bij het vaststellen van de dekkingsgraad. Het betreft namelijk een bestemde reserve die bedoeld is om de beschikbaar gestelde premie aan te vullen als de benodigde gedempte kostendekkende premie voor de financiering van de pensioenaanspraken onvoldoende blijkt te zijn.
Omdat de CDC-premie € 155 hoger was dan de gedempte kostendekkende premie is de premie-egalisatiereserve per 31 december 2018 toegenomen.
Per 1 januari 2017 heeft de werkgever éénmalige storting aan het pensioenfonds gedaan ten behoeve van het premie-egalisatiereserve.
In de uitvoeringsovereenkomst met de werkgever is afgesproken dat indien per 1 januari 2020 een saldo in de premie-egalisatiereserve resteert, dit saldo toekomt aan het pensioenfonds.

Solvabiliteit en dekkingsgraad
De vermogenspositie van het pensioenfonds is toereikend.

Het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) bedraagt per 31 december 2018 € 112.319 (4,4%). Het vereist eigen vermogen (VEV) bedraagt per 31 december 2018 € 355.586 (13,9%).

De VEV is als volgt samengesteld:

	31 december 2018		31 december 2017	
Buffers	Bedragen (x € 1.000)	%	Bedragen (x € 1.000)	%
S1 Renterisico	7.369	0,3	7.435	0,3
S2 Risico zakelijke waarden	234.372	9,1	236.623	9,4
S3 Valutarisico	89.103	3,5	85.758	3,5
S4 Grondstoffenrisico	-	-	-	-
S5 Kredietrisico	143.492	5,6	131.202	5,3
S6 Verzekeringstechnisch risico	79.461	3,1	79.049	3,2
S7 Liquiditeitsrisico	-	-	-	-
S8 Concentratierisico	-	-	-	-
S9 Operationeel risico	-	-	-	-
S10 Actief beheerrisico	27.487	1,1	39.565	1,6
Diversificatie effect	-225.698	-8,8	-230.832	-9,3
Totaal	**355.586**	**13,9**	**348.800**	**14,0**
Aanwezig vermogen	**601.805**		**709.390**	
Surplus	**246.219**		**360.590**	

Onderstaande is een toelichting van de risicofactoren in de VEV opgenomen:

Renterisico (S1): Het effect van de meest ongunstige wijzigingen van de rentetermijnstructuur volgens door DNB voorgeschreven stijgings- en dalingsfactoren.

Risico zakelijke waarden (S2): Het effect van een daling van de waarde van de beleggingen in beursgenoteerde aandelen ontwikkelde markten en indirect vastgoed met 30%, in aandelen opkomende markten met 40%, in private equity met 40% en indirect vastgoed met 15%.

Valutarisico (S3): Het effect van een daling van valutakoersen ontwikkelde markten ten opzichte van de euro met 20% met een onderlinge correlatie van 0,50 en een daling van valutakoersen opkomende markten ten opzichte van de euro met 35% met een onderlinge correlatie van 0,75%.

Grondstoffenrisico (S4): Het effect van een daling van de beleggingen in grondstoffen (commodities) met 35%. Het pensioenfonds heeft geen grondstoffen.

Kredietrisico (S5): Het effect van een daling van de rentemarge (creditspread) op basis van door DNB voorgeschreven (absolute) schokken (afhankelijk van rating). De mate van stijging van de kredietopslag is per ratingklasse verschillend en bedraagt:

Ratingklasse	Stijging Kredietopslag
AAA of equivalent	+60 basispunten
AA of equivalent	+80 basispunten
A of equivalent	+130 basispunten
BBB of equivalent	+180 basispunten
BB, lager of geen rating	+530 basispunten

Verzekeringstechnisch risico (S6):	Het vereiste vermogen voor verzekeringstechnische risico's wordt bepaald door het procesrisico, de onzekerheid in de sterftetrend (TSO) en de negatieve stochastische afwijkingen (NSA). Hierbij hanteert het pensioenfonds de methode uit de handreiking van de DNB.
Liquiditeitsrisico (S7):	Wordt verondersteld gelijk te zijn aan 0% en in de berekening buiten beschouwing gelaten.
Concentratierisico (S8):	Wordt verondersteld gelijk te zijn aan 0% en in de berekening buiten beschouwing gelaten.
Operationeel risico (S9):	Wordt verondersteld gelijk te zijn aan 0% en in de berekening buiten beschouwing gelaten.
Actief beheer risico (S10):	Het VEV voor actief beheer wordt bepaald als het maximum verlies door actief beheer dat met een waarschijnlijkheid van 2,5% zal optreden. Het risicoscenario voor actief beheer is vooralsnog alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing, waarbij de tracking error tevens groter is dan 1%. Daarnaast dienen de kosten meegenomen te worden in de berekening door middel van de TER (total expense ratio). Het risico wordt berekend door het 97,5% betrouwbaarheidsinterval van de ex-ante tracking error te bepalen, over de periode van één jaar.

De actuele DNB-dekkingsgraad voor verslaggeggingsdoeleinden van het pensioenfonds bedraagt per 31 december 2018 123,5% (2017 128,5%). Deze dekkingsgraad wordt berekend door het totaal van de activa minus de kortlopende schulden te delen door de technische voorzieningen.

De beleidsdekkingsgraad bedroeg per 31 december 2018 129,2% (31 december 2017 131,0%).
De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde van de actuele DNB-dekkingsgraden over de afgelopen 12 maanden.

Saldo van baten en lasten
Het saldo van baten en lasten (resultaat) zijn toegevoegd aan de bestemmingsreserve en de overige reserves.

9. Technische voorzieningen

Beschrijving van de aard van de pensioenregelingen
Het pensioenfonds voert één pensioenovereenkomst uit. Iedereen die bij Delta Lloyd Services in dienst komt, en die 18 jaar of ouder is, bouwt elk jaar nieuwe pensioenaanspraken op.
De pensioenovereenkomst is een uitkeringsovereenkomst. Het pensioenfonds voert één pensioenregeling uit.

De kenmerken van de pensioenovereenkomst tot en met 31 december 2018 zijn:

• Pensioensysteem	CDC-premieregeling met een middelloonopbouw
• Richtpensioenleeftijd	67
• Pensioengevend inkomen	(13 x maandsalaris) + vakantietoeslag en voor buitendienstmedewerkers de variabele beloning die in het voorgaande jaar is uitbetaald; het pensioengevend inkomen is gemaximeerd tot € 105.075 (2018) met een jaarlijkse indexatie die de wetgeving bepaalt
• Toeslagverlening	Voorwaardelijk op basis van prijsindexatie en afhankelijk van de middelen van het pensioenfonds
• Franchise	de wettelijk minimaal toegestane franchise voor een pensioenregeling met middelloonopbouw en de hiervoor vermelde pensioenrichtleeftijd
• Opbouwpercentage	gestreefd wordt naar 1,875% per jaar
• Partnerpensioen	70% van het te bereiken ouderdomspensioen, over diensttijd na 31 december 2016 op risicobasis
• Wezenpensioen	14% van het te bereiken ouderdomspensioen over diensttijd na 31 december 2016 op risicobasis
• ANW-Hiaatpensioen	vrijwillige deelname - het verzekerd bedrag volgt de wettelijke nabestaandenuitkering ANW met vakantiegeld per 1 januari het komend jaar
• Diensttijd	dienstjaren vanaf 1 januari 2017

Toeslagverlening
De toeslagenregeling is gebaseerd op de regels die het FTK voorschrijft.

Het bestuur beslist jaarlijks of het op de opgebouwde pensioenaanspraken van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari een toeslag verleent op basis van de prijsontwikkeling. Voor de prijsontwikkeling hanteert het Pensioenfonds de CBS Consumentenprijsindex alle huishoudens, afgeleid (2015 =100). Hierbij wordt uitgegaan van de eerst gepubliceerde cijfers per ultimo oktober van het voorgaande jaar.

Het toeslagbeleid kent de volgende uitgangspunten:
- Er wordt toeslag verleend (ondergrens) als de beleidsdekkingsgraad minimaal gelijk is aan 110%. Onder deze grens verleent het pensioenfonds geen toeslag.
- Jaarlijks wordt, op basis van de Pensioenwet (artikel 137) en het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen (artikel 15 en 23a), de bovengrens berekend waar vanaf het Pensioenfonds een volledige toeslag kan verlenen, de zogenaamde dekkingsgraad bij toekomstbestendige toeslagverlening.
- Bij een beleidsdekkingsgraad tussen de ondergrens en de bovengrens, wordt de toeslagverlening rechtevenredig vastgesteld.
- Als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de berekende bovengrens kan het Pensioenfonds besluiten om achterstanden in de toeslagverlening in te halen.
- Het Pensioenfonds kan dan maximaal 20% van het vermogensoverschot (het vermogen groter dan de eerder berekende bovengrens) gebruiken voor inhaaltoeslag.
- Toeslagverlening wordt getoetst op toekomstbestendigheid.
- Peildatum is 31 oktober van het jaar waarop de toeslag wordt verleend.

Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd.

Het bestuur heeft in de vergadering 19 december 2019 besloten om per 1 januari 2019 de volledige geambieerde toeslag toe te kennen. De toeslag per 1 januari 2019 van de (gewezen) deelnemers en voor de gepensioneerden bedraagt 1,68%. Tevens is In deze vergadering besloten om de resterende achterstand in toeslagverlening niet per 1 januari 2019 in te halen. De resterende achterstand van de toeslagverlening bedraagt per 1 januari 2019 voor deelnemers 0,32% en voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden 0,99%.

De technische voorzieningen zijn naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld:

	2018		2017	
Bedragen x € 1.000	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieve deelnemers	713.429	2.766	841.273	3.479
Pensioentrekkenden	905.418	3.614	884.301	3.546
Gewezen deelnemers ('slapers')	943.759	6.806	760.235	6.205
Stand per 31 december	**2.562.606**	**13.186**	**2.485.809**	**13.230**

Per 31 december 2018 bedraagt de modified duration van de totale verplichting 18,94.

10. Schuld aan werkgever

	2018	2017
Bedragen x € 1.000	€	€
Beginsaldo	8.531	2.208
Afrekening 2016 betaald	-2.208	–
Afrekening 2017 betaald	-6.323	–
Uitvoeringskosten betaald door fonds	-532	–
Voorlopige afrekening CDC premie	1.644	4.956
Voorlopige afrekening ANW Hiaat	–	92
Koopsom correctie deelnemers vóór 2017	-47	-112
Koopsom correctie deelnemers 2017	119	–
Interestvergoeding	–	142
Vrijval excasso inzake pensioenuitkeringen	1.283	1.245
Schuld aan werkgever per 31 december	**2.467**	**8.531**

11. Nog te betalen uitgaande waardeoverdrachten

	2018	2017
Bedragen x € 1.000	€	€
Te betalen waardeoverdracht aan UWV t.b.v. gerechtigde	–	14
Nog te betalen uitgaande waardeoverdrachten per 31 december	**–**	**14**

12. Overige kortlopende schulden

	2018	2017
Bedragen x € 1.000	€	€
Negatieve waarde derivaten	5.666	19.821
Collateral account	107.191	72.561
Crediteuren	33	–
Diversen	116	17
Overige kortlopende schulden per 31 december	**113.006**	**92.399**

Alle kortlopende schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar

Collateral
Het pensioenfonds heeft eind 2018 € 107.191 (2017: € 72.600) aan onderpand ontvangen in de vorm van cash als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten.

13. Verbonden partijen

Transacties met bestuurders
De bezoldiging van de bestuurders bedroegen in 2018 € 79, inclusief btw (2017: € 38).
Deze toename is veroorzaakt doordat bestuursleden gedurende 2017 en 2018 uitdienst zijn gegaan bij de werkgever. Vanaf het moment dat zij geen dienstbetrekking meer hadden met de werkgever hebben deze bestuurders, conform het beloningsbeleid, van het pensioenfonds een bezoldiging ontvangen.

De stichting heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders. Ook heeft de stichting geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen
Er zijn geen transacties met verbonden partijen geweest gedurende het verslagjaar.

Toelichting op de staat van baten en lasten

14. Premiebijdragen van werkgever en werknemers

	2018	2017
Bedragen x € 1.000	€	€
Premiebijdragen werkgever jaarinkoop	30.754	38.661
Premiebijdragen werknemers jaarinkoop	8.277	10.354
Koopsom correctie deelnemers vóór 2017	47	112
Koopsom correctie deelnemers 2017	-119	–
Eenmalige extra bijdrage t.b.v. egalisatiereserve	–	10.000
Interestvergoeding	–	-142
Totale premiebijdragen werkgevers en werknemers (a)	38.959	58.985
Vergoeding pensioenuitvoeringskosten *)	2.111	1.796
Vrijval excassovoorziening	-1.283	-1.245
Bijdrage werkgever in pensioenuitvoeringskosten (b)	828	551
Totaal bijdragen (a + b)	**39.787**	**59.536**

*) Deze kosten zijn gedeeltelijk rechtstreeks door de werkgever aan de leveranciers betaald.

Het premiebeleid is gebaseerd op een collectieve beschikbare premieregeling met middelloonopbouw met voorwaardelijke toeslagen.

- Met de werkgever is een CDC-premie van 30% van de pensioengrondslag overeengekomen die bestemd is voor de jaarlijkse aangroei van de aanspraken op ouderdomspensioen en de dekking van partner- en wezenpensioen, inclusief de dekking van vrijstelling van premiebetaling voor deze pensioenen. Daarnaast worden de risicopremie voor de dekking van het ANW-hiaatpensioen en de risicopremie voor de dekking van het niet ingegane deel van de arbeidsongeschiktheidspensioenen van gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers en de uitvoeringskosten bij de werkgever in rekening gebracht.
- De aangroei van ouderdomspensioen en de risicodekking van nabestaandenpensioen, wezenpensioen en vrijstelling van premiebetaling financiert het pensioenfonds op basis van de actuarieel benodigde premie.
- De werknemers betalen een eigen bijdrage van 6% van de pensioengrondslag, die door de werkgever op hun loon ingehouden wordt. Deelnemers die gekozen hebben voor ANW-hiaatpensioen betalen een eigen bijdrage van 80% van de premie voor ANW-hiaatpensioen, die door de werkgever op hun loon ingehouden wordt.

De feitelijke premie die het fonds in rekening heeft gebracht bedraagt € 39.787 en bestaat uit de volgende onderdelen: De CDC-premie en ANW-premie bedraagt € 39.031 , de van werkgever ontvangen vergoeding voor uitvoeringskosten van € 2.111, minus een verstrekte korting ter grootte van de vrijval van de excassovoorziening van € 1.283 en een eenmalige koopsom van per saldo een restitutie van € 72.

De kostendekkende premie bedraagt € 39.474 en bestaat uit de volgende onderdelen: actuariële premie € 33.235, opslag vereist eigen vermogen € 4.746 en kosten € 1.493.
De gedempte kostendekkende premie bedraagt € 39.632 en bestaat uit de volgende onderdelen: actuariële premie € 33.254 , opslag vereist eigen vermogen € 4.884 en kosten € 1.493.

15. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Beleggingsopbrengsten eigen middelen	256	58.843
Beleggingskosten eigen middelen	-81	-110
Beleggingsbaten eigen middelen (kick back fee)	1.635	1.207
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	**1.810**	**59.940**

De beleggingsopbrengsten eigen middelen zijn als volgt samengesteld:

2017	directe beleggingsopbrengsten		indirecte beleggingsopbrengsten		
	dividend	intrest	gerealiseerd	ongerealiseerd	Totaal
Bedragen x € 1.000	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	2.232	–	1.869	276	4.377
Aandelen	2.545	–	16.624	84.469	103.638
Vastrentende waarden	–	3.951	-12.741	-2.197	-10.987
Derivaten	–	3.802	88.491	-130.239	-37.946
Overige beleggingen	–	-239	–	–	-239
Totaal	**4.777**	**7.514**	**94.243**	**-47.691**	**58.843**

2018	directe beleggingsopbrengsten		indirecte beleggingsopbrengsten		
	dividend	intrest	gerealiseerd	ongerealiseerd	Totaal
Bedragen x € 1.000	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	1.313	–	–	9.874	11.187
Aandelen	2.694	–	19.921	-107.037	-84.422
Vastrentende waarden	–	2.172	2.097	32.012	36.281
Derivaten	–	5.689	–	31.957	37.646
Overige beleggingen	–	-436	–	–	-436
Totaal	**4.007**	**7.425**	**22.018**	**-33.194**	**256**

De kosten van vermogensbeheer omvatten de kosten die door de custodian en vermogensbeheerders direct bij het fonds in rekening zijn gebracht. Het aandeel van het pensioenfonds in de kosten die door vermogensbeheerders ten laste van beleggingsfondsen zijn gebracht is onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten.
Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten.

2017			
Kosten per beleggingscategorie	Beheer-kosten	Transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten	Totaal
Bedragen x € 1.000	€	€	€
Vastgoed	499	0	499
Aandelen	1.640	145	1.785
Vastrentende waarden	3.771	655	4.426
Kosten overlay beleggingen	654	782	1.436
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën	6.565	1.582	8.146

2018			
Kosten per beleggingscategorie	Beheer-kosten	Transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten	Totaal
Bedragen x € 1.000	€	€	€
Vastgoed	533	2	535
Aandelen	1.729	526	2.255
Vastrentende waarden	4.432	405	4.837
Kosten overlay beleggingen	193	129	322
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën	6.887	1.062	7.949

De beleggingskosten eigen middelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Beheerkosten	6.887	6.565
Transactiekosten	1.062	1.581
Bewaarloon	25	43
Overige kosten	56	67
Beleggingskosten eigen middelen	**8.030**	**8.256**
Gemiddeld belegd vermogen voor risico pensioenfonds	3.297.563	3.060.100
Kosten vermogensbeheer als % gemiddeld belegd vermogen	0,21%	0,21%
Transactiekosten als % gemiddeld beleg vermogen	0,03%	0,06%
Totale beleggingskosten als % gemiddeld belegd vermogen	0,24%	0,27%

16. Binnenkomende overdracht van rechten

	2018	2017
Bedragen x € 1.000	€	€
Ontvangen overdrachtswaarde binnenkomende waardeoverdrachten	704	2.494
Binnenkomende overdracht van rechten	704	2.494

17. Overige baten

	2018	2017
Bedragen x € 1.000	€	€
Diverse baten in relatie tot verval garantiecontract *)	–	1.234
Resultaat uit transitie garantiecontract per 1 januari 2017 *)	–	150.592
Eenmalige storting werkgever **)	–	15.000
Diverse baten	–	0
Totaal	**–**	**166.826**

*) Betreft afkoop garantiecontract Delta Lloyd Levensverzekeringen N.V.
**) Betreft eenmalige storting als compensatie voor het verschuiven van risico's naar (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden in verband met de overgang naar eigen beheer vorig jaar.

18. Pensioenuitkeringen

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Ouderdomspensioen	53.212	51.760
Nabestaandenpensioen	10.180	9.857
Wezenpensioen	173	177
Arbeidsongeschiktheidspensioen	508	439
Afkopen	79	23
ANW-hiaat pensioen	302	286
Totaal	**64.454**	**62.542**

19. Pensioenuitvoeringskosten

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Personeelskosten	565	462
Bestuursbezoldiging	79	41
Accountantskosten	72	33
Certificering actuaris	32	19
Heffingen DNB en AFM	137	133
Administratiekosten	860	798
Bankkosten eigen middelen (in 2017 inbegrepen in de beleggingskosten)	54	–
Overige bedrijfskosten	312	310
Totaal pensioenuitvoeringskosten	**2.111**	**1.796**
Pensioenuitvoeringskosten per actieve deelnemer/pensioengerechtigde	0,331	0,256
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	0,160	0,136

De pensioenuitvoeringskosten worden voor een deel door de werkgever aan de leveranciers betaald.

De accountantskosten zijn onderdeel van de pensioenuitvoeringskosten. Alle accountantskosten kunnen worden toegewezen aan de controle van de jaarrekening en de jaarstaten.

Mutatie technische voorzieningen wordt berekend door de beginstand van de voorziening van de eindstand af te trekken.

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen	76.797	6.437
Mutatie technische voorzieningen	**76.797**	**6.437**

De wijziging in de technische voorzieningen kan als volgt worden uitgesplitst:

	2018	2017
Bedragen x € 1.000	€	€
Stand per 1 januari	**2.485.809**	**2.479.372**
Correctie beginstand (aanpassing a.g.v. conversie)*)	–	17.376
Bij:		
Pensioenopbouw	32.421	41.317
Indexering	41.058	50.063
Koopsommen uit binnenkomende waardeoverdrachten	883	1.783
Rentetoevoeging **)	-6.423	-5.404
Wijziging marktrente	106.740	-32.412
Overige mutaties (Technisch Resultaat)	-2.447	-2.390
Af:		
Onttrekking (pensioenuitkeringen en excassokosten)	-64.156	-62.260
Afkopen uit uitgaande waardeoverdrachten	-6.038	-1.636
Overgang naar AG2018 per 31.12.2018	-25.240	–
Stand per 31 december	**2.562.606**	**2.485.809**

*) Bij de overgang van het oude naar het nieuwe administratiesysteem is er een conversieresultaat ontstaan ter grootte van 17.376.
**) De rentetoevoeging wordt bepaald door per de wijzigingsdatum de wijziging in de voorziening op te renten naar het einde van het jaar . Het op-renten geschiedt op basis van de 1-jaars swaprente ('swap'-rentecurve van De Nederlandsche Bank N.V. ('Rente Termijn Structuur Financieel Toetsingskader')), die per de balansdatum wordt gehanteerd.

20. Uitgaande overdracht van rechten

	2018	2017
Bedragen x € 1.000	€	€
Betaalde overdrachtswaarde uitgaande waardeoverdrachten	6.369	1.324
Uitgaande overdracht van rechten	**6.369**	**1.324**

21. Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per eind 2018 dan op grond van deze jaarrekening kan worden verkregen.

Overige gegevens

Saldo van baten en lasten

In de statuten is niets opgenomen over de bestemming van het saldo van baten en lasten.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:
- de balans per 31 december 2018;
- de staat van baten en lasten over 2018;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd (hierna: de stichting) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 31,6 miljoen (2017: € 32 miljoen)
Toegepaste benchmark	1% van het pensioenvermogen per 31 december 2018, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en de overige reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Gelet op het reserveoverschot hebben wij de materialiteit gesteld op 1% van het pensioenvermogen. De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht en het bestuur overeengekomen dat wij aan de raad van toezicht en het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 1,58 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de raad van toezicht en het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.
Voorgaand jaar is de 'Overgang herverzekering naar eigen beheer per 1 januari 2017' als kernpunt aangemerkt in samenhang met deze (eenmalige) transactie. Wij hebben in vergelijking met voorgaand jaar geen andere wijzigingen in de kernpunten van onze controle aangebracht.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
Risico	De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft. De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht onder 8. 'Stichtingskapitaal en reserves van de toelichting op de balans. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.
Onze controleaanpak	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2018 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuarieel rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven. Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maandsdekkingsgraden: • Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandtoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar betrof het key item de overgang naar de prognosetafel AG2018. • Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2018.

Waardering en toelichting beleggingen voor risico pensioenfonds zonder genoteerde marktprijs	
Risico	De beleggingen voor risico pensioenfonds zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet(beurs)genoteerde fondsen. De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij netto contante waardeberekeningen en andere geschikte methodes en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreffen dit met name de posities in derivaten en in vastgoedbeleggingsfondsen. In onze risico-inschatting houden wij rekening met het feit dat de onderliggende beleggingen in de aandelen- en obligatiebeleggingsfondsen deels genoteerde marktprijzen als basis van de waardering kennen, hetgeen de schattingsonzekerheid verlaagt. De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in paragraaf '2.6 Beleggingen voor risico pensioenfonds' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '5. Beleggingen voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2018 voor € 50 miljoen is belegd in niet-(beurs)genoteerde vastgoedbeleggingsfondsen en € 114 miljoen in derivaten. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat niet-(beurs)genoteerde beleggingen niet juist gewaardeerd en toegelicht zijn.
Onze controleaanpak	Bij de controle van de beleggingen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van een andere accountant. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel, hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de beleggingen voor risico pensioenfonds, rekening houdend met omvang en risicoprofiel van de beleggingen, en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan. Door deze werkzaamheden, gecombineerd met de hierna beschreven werkzaamheden, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen voor risico pensioenfonds verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2018. • Voor de posities in derivaten zijn de interne beheersmaatregelen van het waarderingsproces onderzocht en voor een selectie van derivaten de waardering en de daarbij gehanteerde veronderstellingen zoals rentecurves getoetst met gebruikmaking van onze waarderingsexperts. • De waardering van niet-(beurs)genoteerde aandelen- en obligatiebeleggingsfondsen waarvoor wij hebben vastgesteld dat er een actieve markt bestaat, hebben wij zelfstandig afgestemd met de prijsbron. Voor beleggingsfondsen is er sprake van een actieve markt als de intrinsieke waarde dagelijks wordt gepubliceerd en deze intrinsieke waarde de basis is voor dagelijkse toe- en uittreding door beleggers. • Voor de posities in vastgoedbeleggingsfondsen en beleggingsfondsen waarvoor wij niet zelfstandig kunnen vaststellen dat er sprake is van een actieve markt, is vastgesteld dat door de uitvoeringsorganisatie aansluiting is gemaakt met de meest recente rapportages van de fondsmanagers, indien nodig gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum, alsmede de backtesting met gecontroleerde jaarrekeningen 2017 en een aansluiting gemaakt met de waardering per 31 december 2018 zoals verantwoord in de jaarrekening van 2018. Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen voor risico pensioenfonds onderzocht.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van beleggingen voor risico pensioenfonds zonder genoteerde marktprijs per 31 december 2018 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen	
Risico	De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in paragraaf 2.2 'Schattingen en veronderstellingen' en '2.9 Technische Voorzieningen' en een nadere toelichting opgenomen in de paragraaf '9. Technische Voorzieningen'. Uit deze toelichtingen blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door de overgang naar de prognosetafel AG 2018. Volgens deze toelichting is de voorziening pensioenverplichtingen hierdoor € 25,2 miljoen lager uitgekomen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.
Onze controleaanpak	Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruik gemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van de stichting. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruik gemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2018. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2018. • Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaris. • Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaris gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen onderzocht.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2018 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie
Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:
- het bestuursverslag, bestaande uit het voorwoord, de doelstellingen en organisatie pensioenfonds en het verslag van het bestuur;
- de overige gegevens
- de kerncijfers, het verslag van de raad van toezicht, het verslag van het verantwoordingsorgaan en de personalia.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:
- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening
Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening
Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de raad van toezicht.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening
Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.
Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard,

timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht en het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht en het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 29 mei 2019

Ernst & Young Accountants LLP
w.g. S.B. Spiessens RA

Actuariële verklaring zoals opgenomen in DNB staat J606

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Opdracht
Door Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd te Amsterdam is aan Ernst & Young Actuarissen B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid
Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens
De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant
Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 31 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven€ 1,5 miljoen te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruikgemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden
Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:
- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel bezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 29 mei 2019

drs. C.D. Snoeks AAG
verbonden aan Ernst & Young Actuarissen B.V.

Meer informatie?

Neem dan contact met ons op.

Delta Lloyd Pensioenfonds
telefoon: 070 513 63 90
e-mail: pensioenfonds@deltalloyd.nl

Bezoekadres:
Spaklerweg 4
1096 BA Amsterdam

Postadres:
Postbus 20
5700 AA Helmond

www.deltalloydpensioenfonds.nl

XY 15447-0719

Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd

Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN)

Goedgekeurd op 19 december 2018

Inhoud

1. INLEIDING 4
1.1 Algemeen 4
1.2 Statutaire omschrijving 4
1.3 Pensioenregelingen 4
1.4. Missie, visie en strategie 4

2. DE ORGANISATIE 7
2.1. Organisatieschema 7
2.2. Organen 7
2.3. Extern Toezicht 11
2.4. Uitbestede werkzaamheden 12
2.5. Stuurinformatie en verantwoording 12
2.6. Uitbestedingsbeleid 12
2.7. Integriteitsbeleid 13
2.7.1. Compliance charter 14
2.7.2. Gedragscode 14
2.7.3. Incidentenregeling 14
2.7.4. Klokkenluiderregeling 15
2.8. Risicomanagement 15
2.9. Financieel crisisplan 15
2.10. Zelfevaluatie 15
2.11. Diversiteitsbeleid 16
2.12. Communicatie met deelnemers en pensioengerechtigden 16

3. PENSIOENREGELING 18
3.1. Deelnemer 18
3.2. Beschrijving van de aard van de pensioenregeling die per 1 januari 2018 geldt 18
3.3. Pensioenverplichtingen en financieringsafspraken 18
3.3.1. Pensioenverplichtingen 18
3.3.2. Afspraken met de werkgever 19
3.3.3. Beleid niet vindbare pensioengerechtigden 19

4. HERVERZEKERINGBELEID 21

5. VOORZIENINGEN EN VERMOGEN 22
5.1. Dekkingsgraden 22
5.2. Voorziening Pensioenverplichtingen 22
5.3. Beleggingen 24
5.4. Eigen vermogen 24

6. RISICOHOUDING EN HAALBAARHEIDSTOETS 27
6.1. Risicohouding 27
6.2. (Aanvangs)haalbaarheidstoets 28

7. BELEGGINGSBELEID 29
7.1 Doelstellingen en strategische invulling 29
7.2. Beleggingsproces 29
7.3. Beleggingsbeliefs 30
7.4. Strategische asset Mix 32
7.5. Matchingportefeuille 33
7.6. Rendementsportefeuille 35
7.7. Maatschappelijk verantwoord beleggen 35

8. FINANCIELE STURINGSMIDDELEN 36
8.1. Premiebeleid. 36
8.2. Beleggingsbeleid 37
8.3. Toeslagenbeleid 38
8.4. Korten pensioenaanspraken en – rechten 38

BIJLAGE 1 VERKLARING INZAKE DE BELEGGINGSBEGINSELEN
(vastgesteld op 28 maart 2018) 40

BIJLAGE 2 RISICOBEHEERSING 51

BIJLAGE 3 FINANCIEEL CRISISPLAN 60

BIJLAGE 4 ERVARINGSTERFTEFACTOREN 68

BIJLAGE 5 PARTNERFREQUENTIE 70

BIJLAGE 6: FLEXIBILISERINGSFACTOREN 71

1. INLEIDING

1.1 Algemeen

Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd (hierna genoemd: het Pensioenfonds of DLPF) is een ondernemingspensioenfonds en voert de pensioenregeling uit voor Delta Lloyd Services B.V.(hierna genoemd: de Werkgever).

Het doel van deze ABTN is om integraal inzicht te geven in het functioneren van het Pensioenfonds, inclusief de risicobeheersing binnen het Pensioenfonds en om een beschrijving te geven van het beleid van het Pensioenfonds, waarbij de financiële opzet en de grondslagen waarop het rust gemotiveerd zijn omschreven.

De ABTN beschrijft de actuariële en bedrijfstechnische werkwijze van het Pensioenfonds.

De ABTN wordt één keer per jaar geactualiseerd. In de huidige ABTN zijn alle besluiten meegenomen die tot en met 21 november 2018 zijn genomen.

1.2 Statutaire omschrijving

De statutaire omschrijving van het doel van het Pensioenfonds luidt als volgt: "Het Pensioenfonds heeft ten doel het verlenen van pensioenaanspraken alsmede het uitkeren van pensioen, aan deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en hun nabestaanden, een en ander volgens de regels zoals nader in het pensioenreglement omschreven."

Deze doelstelling is verder uitgebreid met het zo veel mogelijk realiseren van een waardevast pensioen voor onze (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Dit betekent dat het pensioenfonds streeft naar een jaarlijkse toeslagverlening voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden op basis van prijsinflatie.

1.3 Pensioenregelingen

Het Pensioenfonds voert de pensioenregeling uit voor Delta Lloyd Services B.V. hierna genoemd de werkgever). In Delta Lloyd Services B.V. zijn de werknemers van Delta Lloyd opgenomen waarvan de arbeidsvoorwaarden nog niet zijn geharmoniseerd met die van NN Groep.

De uit de pensioenregeling voortvloeiende financiële en overige verplichtingen worden in overeenstemming met de statuten in een afzonderlijke overeenkomst tussen de werkgever en het pensioenfonds geregeld. De methoden, actuariële grondslagen en veronderstellingen als omschreven in deze ABTN vormen het uitgangspunt van deze overeenkomst.

De afspraken met de werkgever zijn vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst die loopt tot 1 januari 2020. Vanaf 1 januari 2017 voert het pensioenfonds een Collectieve Beschikbare Premieregeling (CDC)-regeling uit met middelloonopbouw.

1.4. Missie, visie en strategie

Missie

Het Pensioenfonds is een betrouwbare en professionele pensioenuitvoerder die invulling geeft aan de pensioenovereenkomsten die de werkgever heeft afgesloten met de werknemersorganisaties.

Hierbij verleent het Pensioenfonds pensioenaanspraken en pensioenuitkeringen aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden en hun nabestaanden, een en ander volgens

de regels zoals nader in het pensioenreglement is omschreven en die in overeenstemming is met de bestaande wet- en regelgeving.

Binnen de financieringsmogelijkheden streeft het Pensioenfonds naar een goede pensioenvoorziening door de koopkracht van de rechten van deelnemers en de pensioenen van de pensioengerechtigden, zowel nu als in de toekomst, zo goed mogelijk in stand te houden.

Visie en doelstellingen

Pensioen is en blijft een belangrijke arbeidsvoorwaarde. Economische –en maatschappelijke ontwikkelingen en overheidsmaatregelen hebben echter onzekerheid tot gevolg. Het is aan het Pensioenfonds om op deze ontwikkelingen en maatregelen waar mogelijk in te spelen en tenminste de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever te wijzen op deze ontwikkelingen en acties die naar aanleiding daarvan nodig kunnen zijn.

Het Pensioenfonds streeft naar een effectieve en efficiënte uitvoering, om de kosten van de uitvoering te beperken, met in achtneming van:
- een voor de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden beheerst risico
- de realisatie van de ambitie van het Pensioenfonds binnen de grenzen van de financiering die met de werkgever is afgesproken.

Het Pensioenfonds stelt een evenwichtige belangenafweging tussen de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en werkgever centraal. Het Pensioenfonds besteedt veel aandacht aan communicatie met belanghebbenden. Het Pensioenfonds is transparant, toegankelijk en wil betrouwbaar en deskundig zijn. Ook wil het Pensioenfonds reële verwachtingen bij (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden wekken. Daarbij wil het Pensioenfonds aan deelnemers inzicht en keuzemogelijkheden geven met betrekking tot het opgebouwde en nog op te bouwen pensioen. Om dit te bereiken maakt het Pensioenfonds onder meer gebruik van een website en pensioenportaal waarin een pensioenplanner is opgenomen .

Het Pensioenfonds belegt het pensioenvermogen op een maatschappelijk verantwoorde manier in (voor een groot deel) beleggingsfondsen die beleggen in aandelen, vastrentende waarden en vastgoed waarbij aspecten van klimaat, gezondheid, veiligheid en ondernemingsstructuur (ESG) worden meegenomen.

De overname van Delta Lloyd door NN Groep en de daarmee samenhangende harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden, waaronder pensioen, zal voor het pensioenfonds gevolgen hebben. Ook het aangekondigde pensioenakkoord en de steeds verder gaande regelgeving zal invloed hebben op het pensioenfonds. Deze ontwikkelingen worden nauwlettend door het pensioenfonds gevolgd. Het pensioenfonds bespreekt daarom regelmatig diverse scenario’s die het pensioenfonds kan opvolgen.

Strategie

Het Pensioenfonds kiest voor een bestuurlijke inrichting die de missie en visie ondersteunt. Het Pensioenfonds richt zich financieel op het beheersen van risico’s en het creëren van extra rendement waarmee het behoud van koopkracht van de opgebouwde en ingegane pensioenen nastreeft.

Het Pensioenfonds wil zijn missie en visie realiseren met een eigen beperkte organisatie waarbij:
- de (pensioen)administratie, wettelijke rapportages, wettelijke communicatie en vermogensbeheer, inclusief de beleggingsadministratie worden uitbesteed;
- de overige, fonds eigen, communicatie door de eigen organisatie wordt verzorgd.

De uitbestede werkzaamheden worden door het pensioenfonds nauwlettend gemonitord.

Daarnaast zorgt een prudent beleggingsbeleid, waarbij het renterisico grotendeels is afgedekt, voor een goede financiële positie.

Door communicatie met de stakehouders en informatie uit onze omgeving worden ontwikkelingen nauwgezet gevolgd. Door het hebben van een professionele organisatie kan het pensioenfonds relatief snel actie ondernemen als ontwikkelingen zich voordoen.

2. DE ORGANISATIE

2.1. Organisatieschema

Het organisatieschema van het Pensioenfonds ziet er als volgt uit:

2.2. Organen

Bestuur

Het bestuur van het Pensioenfonds is paritair samengesteld en bestaat uit 5 leden, te weten twee werkgeversleden, twee werknemersleden en één pensioengerechtigd lid. De zittende bestuursleden benoemen nieuwe bestuursleden.
De werkgeversleden worden voorgedragen door de directie van de werkgever. De ondernemingsraad (OR) draagt de deelnemersleden voor. De vereniging van pensioengerechtigden (vereniging), zoals gedefinieerd in de statuten, draagt het pensioengerechtigde lid voor.

De door de OR en de vereniging voorgedragen kandidaat bestuursleden kunnen worden benoemd als zij geschikt zijn. Pensioengerechtigden kunnen zich na publicatie van de voordracht door de vereniging binnen twee weken na publicatie schriftelijk aanmelden als kandidaat bestuurslid via een door ten minste 30 gepensioneerden ondertekend verzoek en als hij/zij naar redelijke verwachting voldoet aan de geschiktheidseisen. Als er andere geschikte kandidaten zich hebben gemeld vinden er verkiezingen plaats.

Bestuursleden worden voor een periode van 4 jaar gekozen en treden af volgens een door het bestuur opgesteld rooster. Een bestuurslid kan maximaal twee keer worden herbenoemd. Uit het bestuur worden door het bestuur de voorzitter, de plaatsvervangend voorzitter en de secretaris benoemd.

De bestuursleden worden benoemd, indien ze voldoen aan de geschiktheidseisen zoals die zijn vastgelegd in het geschiktheidsplan. In dit geschiktheidsplan is ook het opleidingsplan opgenomen. Hiermee wordt gezorgd dat het bestuur geschikt blijft. Geschiktheid heeft betrekking op kennis (opleiding en ervaring), vaardigheden en professioneel gedrag. De geschiktheid van de individuele bestuursleden en het bestuur als geheel zijn vastgelegd in de geschiktheidsmatrix.
Voor bestuurders zijn functieprofielen opgesteld, die specifiek zijn gemaakt voor het aandachtsgebied (commissie) die de treffende bestuurder gaat vervullen.

Het Pensioenfonds kan aspirant bestuursleden aanwijzen die opgeleid worden als bestuurder.

De taken en bevoegdheden van het bestuur zijn vastgelegd in de statuten en in het besturingsreglement. Het bestuur heeft onder meer de volgende taken:

- vaststellen en/of wijzigingen van de statuten, besturingsreglement, pensioenreglement en de ABTN;
- vaststellen en/of wijzigingen van de uitvoeringsovereenkomst, na overeenstemming met de werkgever en de uitvoering daarvan;
- vaststellen van het premiebeleid;
- vaststellen van de benodigde premie;
- toetsen of de afgesproken CDC-premie voldoende is voor de jaarlijkse pensioenopbouw en dekking van de pensioenaanspraken op risicobasis en indien nodig op grond daarvan de pensioenopbouw en dekking van pensioenaanspraken op risicobasis te verlagen;
- zorgdragen voor een beheerste en integere bedrijfsvoering;
- vaststellen en uitvoeren van uitbestedingsbeleid;
- vaststellen en uitvoeren van het beleggingsbeleid;
- communiceren aan gewezen deelnemers en pensioengerechtigden conform de Wet Pensioencommunicatie;
- verantwoording afleggen aan het Verantwoordingsorgaan en onder meer via het jaarverslag en staten ten behoeve van DNB;
- het vastleggen en uitvoeren van het risicobeleid, risico-inventarisatie en –beheersingsmaatregelen;
- uitvoeren van het balansmanagement.

Het bestuur komt zo veel als noodzakelijk in vergadering bij elkaar. Daarnaast komt het bestuur elk kwartaal bij elkaar met het verantwoordingsorgaan en twee keer per jaar met de Raad van Toezicht .
Het bestuur kan zich onder meer laten adviseren door:

- ✓ de Raad van Toezicht (RvT)
- ✓ het verantwoordingsorgaan
- ✓ het management team
- ✓ de compliance officer
- ✓ de privacy officer
- ✓ een beleggingsadviseur
- ✓ actuarieel adviseur
- ✓ een financiële risk manager en een non financial- en actuarieel riskmanager
- ✓ andere adviseurs

Het bestuur heeft een aantal <u>bestuurscommissies</u> ingesteld:

- ✓ beleggingsadviescommissie
- ✓ pensioen- en communicatiecommissie
- ✓ risico-commissie
- ✓ commissie audit en verslaglegging
- ✓ geschillencommissie

Aan de besluitvorming dient minimaal 80% van de bestuursleden deel te nemen.

Sleutelfuncties
In de IORP-II wetgeving, die op 13 januari 2019 van kracht wordt, is opgenomen dat het pensioenfonds sleutelfunctiehouders dient te benoemen. De sleutelfunctiehouders zijn belegd bij het bestuur. Analoog aan de IORP-II wetgeving heeft het pensioenfonds drie sleutelfunctiehouders benoemd voor de risicobeheerfunctie, actuariële functie en de interne auditfunctie. De sleutelfunctiehouder van de risicobeheerfunctie en de actuariële functie zijn belegd bij de voorzitter van de risico-commissie. Bij de vervulling wordt de sleutelfunctiehouder ondersteund door een non-financial en actuarieel risicomanager en een financieel risicomanager. Deze zijn tevens lid van de risicocommissie. De sleutelfunctiehouder van de interne auditfunctie is belegd bij de voorzitter van de commissie audit en verslaglegging. Bij de vervulling wordt de sleutelfunctiehouder ondersteunt door een internal auditor.

Intern Toezicht

Per 1 oktober 2018 heeft het Pensioenfonds een RvT geïnstalleerd. De RvT bestaat uit drie onafhankelijke en deskundige personen, die steeds worden benoemd voor een periode van vier jaar. De leden van de RvT worden benoemd en ontslagen door het bestuur, na een bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan.
De RvT heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Pensioenfonds. De RvT is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever, alsook in het jaarverslag.
De RvT heeft ook de periode van januari tot en met september 2018 beoordeeld.

De RvT staat het bestuur met raad ter zijde. De RvT richt zich, net als het bestuur, bij zijn taakvervulling naar de belangen van de bij het Pensioenfonds betrokken (gewezen)deelnemers, pensioengerechtigden, aanspraakgerechtigden en werkgever. Hij zorgt ervoor dat deze zich door hen op een evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen.
Daarnaast heeft de RvT een goedkeuringsrecht voor de besluiten van het bestuur tot vaststelling van:

- het jaarverslag en de jaarrekening;
- de profielschets voor bestuurders;
- het beloningsbeleid, met uitzondering van de beloning van de Raad van Toezicht;
- collectieve waardeoverdrachten;
- omzetten van het pensioenfonds in een andere rechtsvorm;
- liquidatie, fusie, samenvoeging of splitsing van het Pensioenfonds.

De RvT heeft ook de mogelijkheid om bestuursleden te schorsen of te ontslaan bij disfunctioneren en een benoeming van een bestuurder te beletten indien deze niet voldoet aan de profielschets. De RvT meldt disfunctioneren van het Bestuur aan het Verantwoordingsorgaan en aan het Bestuur.
Benoemingen van de leden van het VO moeten worden goedgekeurd door de RvT.

De RvT legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever; hiervan wordt verslag gedaan in het jaarverslag.

Tot en met het kalenderjaar 2017 werd het intern toezicht gevormd door een visitatiecommissie.

Verantwoordingsorgaan

Het Pensioenfonds heeft een verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan beschikt over de wettelijk voorgeschreven bevoegdheden, waaronder de bevoegdheid jaarlijks een oordeel op hoofdlijnen te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag en andere informatie, over het gevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. Daarnaast kan het verantwoordingsorgaan aan het bestuur (ongevraagde) adviezen gegeven. De taken en verantwoordelijkheden van het verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in een reglement verantwoordingsorgaan.
Het Verantwoordingsorgaan heeft de volgende rechten:

- recht op overleg met het bestuur;
- recht op overleg met het intern toezicht;
- recht op overleg met de externe accountant en certificerend actuaris;
- recht op informatie;
- recht op een schriftelijke en beargumenteerde reactie op het oordeel dat het Verantwoordingsorgaan heeft gegeven over het door het bestuur uitgevoerde beleid.

Het verantwoordingsorgaan heeft daarnaast het recht advies uit te brengen over een aantal specifieke onderwerpen:

- het beloningsbeleid;
- de vorm en inrichting RvT;
- de profielschets voor leden RvT;
- het vaststellen en wijzigen van de interne klachten- en geschillenprocedure;
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het Pensioenfonds of de overname van verplichtingen door het pensioenfonds;
- liquidatie, fusie of splitsing van het pensioenfonds;
- de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten;
- disfunctioneren van het bestuur (na melding RvT);
- het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst;
- het omzetten van het pensioenfonds naar een andere rechtsvorm.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit zeven leden. De directie van de werkgever draagt twee leden voor, de OR draagt drie leden voor en de vereniging zoals gedefinieerd in de statuten draagt twee leden voor. Het Bestuur benoemt de leden van het Verantwoordingsorgaan. De mogelijkheid van herbenoeming en de zittingsperiode zijn gelijk aan die van de leden van het bestuur.

Compliance officer/Privacy officer

De compliance officer houdt toezicht op de deugdelijkheid en effectiviteit van interne regels en procedures. De voornaamste taak van de compliance officer is het houden van onafhankelijk toezicht op de naleving van de gedragscode.
De compliance officer toetst de naleving van wet- en regelgeving met betrekking tot onder andere koersgevoelige informatie en privé-effectentransacties door het bestuur en de medewerkers van het pensioenfonds. Daarnaast adviseert de compliance officer het bestuur indien er mogelijk sprake is van een persoonlijk tegenstrijdig belang.
Hij rapporteert ten minste jaarlijks over zijn werkzaamheden en doet aanbevelingen op basis van de resultaten van zijn werkzaamheden.

Daarnaast heeft het bestuur een privacy officer aangewezen, die onder de verantwoordelijkheid van de compliance officer opereert.

Management team en bestuursbureau

De operationele uitvoering van het beleid van het Pensioenfonds is belegd bij het management team (MT). De taken en verantwoordelijkheden van het MT zijn vastgelegd in het besturingsreglement. Het MT handelt onder verantwoordelijkheid van het bestuur.

Het bestuur heeft taken gedelegeerd aan de manager en de administrateur van het Pensioenfonds, die beiden onderdeel uitmaken van het MT. De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de manager en de administrateur zijn vastgelegd in een Instructie aan de manager en in een Instructie aan de administrateur.
De manager is onder meer verantwoordelijk voor de communicatie met de werkgever, uitbestedingspartijen, controlerend accountant, certificerend actuaris, het verantwoordingsorgaan en de RvT. Daarnaast is de manager verantwoordelijk voor de managementrapportages en het uitvoeren van het door het bestuur vastgestelde beleid. De manager is voorzitter van het MT. Het MT geeft gevraagd en ongevraagd advies aan het bestuur en informeert het bestuur over ontwikkelingen op diverse gebieden.

De manager geeft tevens leiding aan het bestuursbureau. Het bestuursbureau is onder meer belast met de helpdesk functie, uitvoeren van het communicatiebeleid, controle op de uitvoering van de pensioenadministratie en het vermogensbeheer en andere checks en balances van de processen en de organisatie.

De non-financial en actuarieel riskmanager maakt onderdeel uit van het MT en is bij de bestuursvergaderingen aanwezig. De non-financial en actuarieel riskmanager heeft zelfstandig toegang tot het bestuur en adviseert het bestuur over de niet-financiële risico's en actuariële aangelegenheden.
De beoordeling van de financiële risico's zijn belegd bij een externe riskmanager. De externe financiële riskmanager heeft zelfstandig toegang tot het bestuur.

De medewerkers van het MT en het bestuursbureau zijn in dienst van Delta Lloyd Services. B.V. (DLS). Via detacheringsovereenkomsten tussen DLS, het pensioenfonds en de betrokken medewerkers, is de beschikbaarheid van de medewerkers en de onafhankelijkheid ten opzichte van de werkgever gewaarborgd.

2.3. Extern Toezicht

Het bestuur heeft EY als extern accountant benoemd. Deze is belast met de wettelijke controle van de jaarrekening van het Pensioenfonds. De externe accountant beoordeelt de opzet en de werking van de door het Pensioenfonds getroffen beheersmaatregelen voor zover deze relevant zijn voor de controle van de jaarrekening. De externe accountant legt verantwoording af aan het Bestuur door middel van een accountantsrapport en geeft een verklaring af bij de jaarrekening.
De accountant wordt jaarlijks uitgenodigd om zijn bevindingen toe te lichten in een vergadering van het Bestuur van het Pensioenfonds. De bevindingen van de accountantscontrole worden ook besproken met het Verantwoordingsorgaan waarbij de externe accountant een toelichting verstrekt.

Het Bestuur heeft daarnaast EY benoemd als certificerend actuaris. Deze is verantwoordelijk voor de jaarlijkse beoordeling van de pensioenvoorzieningen van het Pensioenfonds, de gehanteerde actuariële grondslagen, de kostendekkende premie, de toepassing van de prudent person bepalingen en overige wettelijke voorgeschreven onderdelen van de Pensioenwet en het toetsingskader. Op basis van deze beoordeling geeft de certificerend actuaris jaarlijks een actuariële verklaring af, inclusief een actuariële rapportage.
De certificerend actuaris wordt eveneens jaarlijks uitgenodigd om zijn bevinden toe te lichten in een vergadering van het bestuur van het Pensioenfonds.
De bevindingen van de certificerend actuaris worden ook besproken met het Verantwoordingsorgaan waarbij de waarmerkend actuaris een toelichting verstrekt.
Als waarborg voor de onafhankelijkheid verricht de certificerend actuaris geen advieswerkzaamheden ten behoeve van het Pensioenfonds.

Het Bestuur evalueert eens in vier jaar het functioneren van de certificerend actuaris en accountant.

2.4. Uitbestede werkzaamheden

De (pensioen)administratie en het vermogensbeheer heeft het Pensioenfonds uitbesteed.

De (pensioen)administratie wordt uitgevoerd door Delta Lloyd Pensioenfonds Services, een onderdeel van AZL
De belangrijkste uitbestede activiteiten zijn:
- pensioenadministratie en wettelijke deelnemerscommunicaties;
- financiële administratie en externe rapportages

Het vermogensbeheer wordt vanaf 1 januari 2018 uitgevoerd door NN Investment Partners B.V.
Kas Bank N.V. is de bewaarnemer van de beleggingen en administrateur voor het vermogensbeheer.

De verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de bij de (pensioen)administratie en het beleggingsproces betrokken partijen zijn helder gescheiden en vastgelegd in afzonderlijke overeenkomsten, SLA's en (beleggings)mandaten.

Het Pensioenfonds verlangt van deze uitbestedingspartijen en eventuele andere derden waaraan activiteiten zijn uitbesteedt een ISAE 3402 type 2 rapportage met een oordeel van een accountant.
Bij de controle op de uitvoering door de uitvoerder vertrouwt het Pensioenfonds in principe op het beheersingssysteem van de uitbestedingspartij. Wel neemt het Pensioenfonds zelf controlemaatregelen ter beoordeling en controle op de uitvoering van de uitbestedingspartijen.

2.5. Stuurinformatie en verantwoording

Voor de uitoefening van zijn taak beschikt het bestuur ten minste over de volgende (management) informatie:
- maandelijkse rapportages inzake de beleggingen;
- maandelijkse vaststelling van de dekkingsgraad die aan DNB wordt gerapporteerd;
- risk monitor (financieel) die op kwartaalbasis wordt opgesteld;
- kwartaalrapportage inzake de uitvoering van de pensioenadministratie door middel van een SLA-rapportage;
- kwartaalrapportage door de manager van het Pensioenfonds over de ontwikkelingen met betrekking tot met onder andere de kerncijfers, uitvoering en besluitvorming;
- kwartaalrapportages aan DNB;
- relevante ontwikkelingen op pensioengebied en mogelijke consequenties voor het Pensioenfonds worden door het MT gevolgd en verspreid binnen het bestuur;
- een jaarlijkse klachtenrapportage (in de kwartaalrapportage van de manager worden de klachten op kwartaalbasis aan het bestuur gerapporteerd);
- jaarlijkse ISAE 3402, type 2 rapportages van de vermogensbeheerder en degene aan wie het pensioenfonds de (pensioen)administratie heeft uitbesteed.
- accountantsverslag van de controlerend accountant;
- actuarieel verslag van de certificerend actuaris.

Het bestuur verantwoord zich onder meer door het opstellen van een jaarrekening, jaarverslag en staten ten behoeve van DNB. Deze worden vóór 1 juli vastgesteld. De jaarrekening, het jaarverslag en de staten worden opgesteld in overeenstemming met BW2 titel 9, richtlijnen voor de jaarverslaglegging, de Pensioenwet en de Code pensioenfondsen.

2.6. Uitbestedingsbeleid

Het Pensioenfonds heeft delen van de bedrijfsprocessen uitbesteed aan externe partijen. Aan uitbesteding is voor het Pensioenfonds een aantal risico's verbonden. Het bestuur heeft

daarom beleid vastgesteld met betrekking tot de selectie van uitbestedingspartners en de beheersing van de risico's die samenhangen met uitbesteding. Uitgangspunt bij uitbesteding is dat het bestuur te allen tijde verantwoordelijk blijft voor de beheersing van het door het Pensioenfonds uit te voeren beleid, ook voor het gedeelte van de werkzaamheden dat is uitbesteed.
Voordat het bestuur besluit tot uitbesteding van werkzaamheden, voert het MT een risicoanalyse uit om te beoordelen of en onder welke omstandigheden de beleidsmatige doelstellingen en randvoorwaarden voor uitbesteding kunnen worden gerealiseerd. Indien tot uitbesteding wordt besloten wordt het uitbestedingsproces, zoals dat is vastgelegd in het uitbestedingsbeleid, doorlopen. Aan de hand van de uitkomsten van het selectieproces, bepaalt het bestuur welke partij de werkzaamheden voor het Pensioenfonds gaat uitvoeren en volgen de contractonderhandelingen.

In het uitbestedingsbeleid is onder meer het volgende opgenomen:
- Doel van het uitbestedingsbeleid
- Scope van uitbestede werkzaamheden
- Uitgangspunten uitbestedingsbeleid
- Eisen die worden gesteld aan leveranciers
- Uitbestedingsovereenkomst
- Risicomanagement
- Belangenverstrengeling
- Uitbestedingsproces
- Periodieke beoordeling en monitoring

Het uitbestedingsbeleid is in lijn met DNB guidance 'uitbesteding door pensioenfondsen' en voldoet aan wet- en regelgeving.

Om ervoor te zorgen dat de kwaliteit en continuïteit van de uitbestede werkzaamheden blijvend zijn gewaarborgd, toetst het bestuursbureau in opdracht van het bestuur of de wijze waarop de uitbestede werkzaamheden worden uitgevoerd conform de gemaakte afspraken en kwaliteit is. Het bestuursbureau heeft hiertoe regulier overleg met de uitbestedingspartijen en ontvangt (verantwoordings)rapportages over de uitvoering van de uitbestede werkzaamheden. Daarnaast kunnen ook controles bij de uitbestedingspartijen zelf plaatsvinden en worden eisen gesteld aan onafhankelijke certificering door de uitbestedings-partners van hun processen.

2.7. Integriteitsbeleid

Het Pensioenfonds kent een integriteitsbeleid. Het doel van het integriteitsbeleid is het stimuleren dat de aan het Pensioenfonds verbonden personen op alle niveaus handelen in overeenstemming met de maatschappelijk geaccepteerde waarden en normen in het algemeen en de specifieke waarden en normen die gelden voor het pensioenfonds in het bijzonder en met de toepasselijke interne regelingen en codes en de wet- en regelgeving.

Tevens is het doel van dit integriteitsbeleid om zowel interne als externe partijen inzicht te geven in de onderkende integriteitsrisico's en de genomen beheersmaatregelen.

Het beleid van het pensioenfonds is erop gericht om integriteitsrisico's zoveel mogelijk te beperken en zo snel mogelijk adequate maatregelen te nemen mocht zich (een kans op het ontstaan van) een integriteitsrisico voordoen. Dit geldt zowel voor de eigen organisatie als voor uitbestedingsrelaties en overige derde partijen. Integriteitsbeleid is daarmee de pijler onder een van de doelstellingen van het pensioenfonds: het hebben van een integere bedrijfsvoering.

Het integriteitsbeleid is vertaald in de gedragscode die jaarlijks door verbonden personen wordt onderschreven.

De integriteit valt uiteen in vier vormen:

- Persoonlijke integriteit
- Organisatorische integriteit
- Relationele integriteit
- Integriteit met betrekking tot het marktgedrag.

De beheersmaatregelen en de integriteitswaarborgen zijn naast het integriteitsbeleid vastgelegd in onder meer de volgende fondsdocumenten:
- Compliance charter
- Gedragscode
- Incidentenregeling
- Uitbestedingsbeleid (zie onder 2.6)
- Klokkenluidersregeling

Voor de toetsing of het Pensioenfonds zich houdt aan het integriteitsbeleid heeft het Pensioenfonds een onafhankelijke compliance officer aangesteld.

Periodiek vindt een integriteitsrisicoanalyse (SIRA) plaats om te beoordelen of de getroffen maatregelen nog afdoende zijn om de risico's te beheersen. In het compliance verslag rapporteert de compliance officer over de naleving van het integriteitsbeleid.

2.7.1. Compliance charter

In het compliance charter is vastgelegd hoe het Pensioenfonds omgaat met compliance en welke positie de compliance officer daarin vervult.

2.7.2. Gedragscode

Voor bestuursleden, verantwoordingorgaan, RvT en andere verbonden personen (zoals de medewerkers van het pensioenfonds en andere personen die werkzaamheden verrichten voor het Pensioenfonds) geldt de gedragscode_van het Pensioenfonds.
Deze gedragscode geeft voorschriften ter voorkoming van misbruik van voorwetenschap en van belangenverstrengeling. Daarnaast zijn in de gedragscode bepalingen opgenomen die toezien op de naleving van bedrijfsethische normen. De gedragscode beschrijft onder meer:
- Welke normen gelden voor verbonden personen.
- Toezicht op persoonlijke transacties (insidersregeling).
- Hoe verbonden personen om dienen te gaan met vertrouwelijke informatie.
- Hoe te handelen om belangenconflicten te voorkomen.
- De rol van de compliance officer.
- Sancties.

2.7.3. Incidentenregeling

Doel van de incidentenregeling is waarborgen van de beheerste en integere bedrijfsvoering en de goede naam van het Pensioenfonds, alsmede het beperken van mogelijke gevolgschade.
Deze regeling geeft aan welke stappen gevolgd moeten worden als het vermoeden bestaat dat er sprake is van een incident binnen het Pensioenfonds.
Een incident is gedefinieerd als

> 'een gebeurtenis die een ernstig gevaar vormt of kan vormen voor de beheerste en integere bedrijfsuitoefening van het Pensioenfonds, en/of een gebeurtenis waarbij directe of indirecte financiële schade ontstaat door ontoereikende of falende interne processen, verbonden personen of systemen of door externe gebeurtenissen, en/of fraude, misleiding, bedrog, verduistering of diefstal door één of meer personen in hun hoedanigheid van verbonden persoon. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen operationele incidenten en overige incidenten'

De incidentenregeling beschrijft onder meer:

- Hoe een incident gemeld kan worden en welke informatie het Pensioenfonds hierover eventueel aan de toezichthouder verstrekt.
- Hoe incidenten worden geregistreerd en onderzocht.
- Hoe er wordt omgegaan met zware incidenten en persoonsgerichte onderzoeken.
- Hoe anonimiteit en geheimhouding wordt gewaarborgd en op welke wijze men bezwaar kan maken tegen uitspraken die volgen uit een onderzoek.

2.7.4. Klokkenluiderregeling

Het Pensioenfonds heeft een klokkenluiderregeling met als doelstelling om enerzijds inzicht te krijgen in mogelijke misstanden en anderzijds om duidelijkheid te verschaffen over de (rechts)bescherming van de verbonden persoon die een misstand meldt en hoe missstanden gemeld en behandeld worden.

2.8. Risicomanagement

In het kader van risicomanagement voert het Pensioenfonds een integrale risicoanalyse uit. Het Bestuur heeft hiertoe allereerst risicocategorieën geïdentificeerd. Voor alle risicocategorieën is geanalyseerd welke specifieke risico's het Pensioenfonds loopt. Het Bestuur voorziet deze risico's van een score. De risico's worden vervolgens gerelateerd aan de risicobereidheid van het Pensioenfonds. Aan de hand van de risicoanalyse worden waar nodig beheersmaatregelen getroffen.

De risico's die het Pensioenfonds loopt worden voortdurend gemonitord en in de bestuursvergaderingen besproken. Een keer per jaar wordt een integrale risicoanalyse uitgevoerd en door het bestuur besproken.

Het beleid voor risicobeheersing is in bijlage 2 bij de ABTN toegevoegd.

Het risicomanagementproces wordt bewaakt door de risico-commissie en besproken met het bestuur.

2.9. Financieel crisisplan

Het pensioenfonds beschikt over een financieel crisisplan. Hierin wordt beschreven wat het bestuur op korte termijn kan doen als de beleidsdekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad ligt of zeer snel daalt naar dat niveau, waardoor de doelstellingen van het pensioenfonds in gevaar kunnen komen.

Het financieel crisisplan van het Pensioenfonds treedt in werking indien uit de vastgestelde beleidsdekkingsgraad per het eind van een kalenderkwartaal blijkt dat
- het vereist eigen vermogen (VEV) van het Pensioenfonds onvoldoende is; dan moet het Pensioenfonds binnen 3 maanden een herstelplan bij DNB indienen.
- het MVEV gedurende vijf opeenvolgende jaren onvoldoende is; dan moet het Pensioenfonds de pensioenrechten korten.

Het crisisplan is als bijlage 3 bij de ABTN bijgevoegd.

2.10. Zelfevaluatie

Een keer per jaar evalueren de bestuursleden het eigen functioneren. Hierbij wordt tevens het functioneren van het bestuur als geheel beoordeeld. Eén keer per 2 jaar wordt de zelfevaluatie begeleid door een externe adviseur.

2.11. Diversiteitsbeleid

Het Pensioenfonds streeft naar diversiteit in de samenstelling van het bestuur en het verantwoordingsorgaan, en waar mogelijk ook in de samenstelling van de commissies die haar met raad en daad terzijde staan. Diversiteit zal de vaardigheden en competenties van het bestuur ten goed komen. Ook zal diversiteit het draagvlak onder de achterban versterken.
Onder diversiteit verstaat het pensioenfonds het volgende:

- de samenstelling van bestuur en verantwoordingsorgaan is complementair en vormt een redelijke afspiegeling van de belanghebbenden (deelnemers/pensioengerechtigden);
- in het bestuur en in het verantwoordingsorgaan hebben ten minste één man en één vrouw zitting;
- in het bestuur en in het verantwoordingsorgaan hebben ten minste één lid boven de veertig en één onder de veertig zitting.

Het pensioenfonds heeft een stappenplan opgesteld om te zorgen dat het pensioenfonds ook in de toekomst kan voldoen aan de diversiteitsvereisten.

2.12. Communicatie met deelnemers en pensioengerechtigden

Het Pensioenfonds besteedt veel aandacht aan communicatie met deelnemers en pensioengerechtigden. Om deze communicatie te stroomlijnen maakt het bestuur ieder jaar een communicatieplan met daarin communicatieactiviteiten.
Het Pensioenfonds volgt de wetgeving hieromtrent nauwgezet, maar gaat in de communicatie verder dan het wettelijk minimum.

Het pensioenfonds heeft de volgende visie over communicatie:

- Het Pensioenfonds voldoet aan de wettelijke eisen aan de pensioencommunicatie, maar zoekt naar mogelijkheden om in het kader van communicatie meer te bieden dan de wetgever voorschrijft.

- Het Pensioenfonds vindt het belangrijk om toegankelijk te zijn voor de (ex)deelnemers en pensioengerechtigden en vindt de persoonlijke situatie van de deelnemer belangrijk. Dit wordt bewerkstelligd door:

  - informatie is altijd bereikbaar via de website van het Pensioenfonds;

  - informatie wordt passend aangeboden (per post, e-mail, internet, mondeling, per event en per doelgroep);

  - vragen stellen kan via de administratie van het pensioenfonds (per post, e-mail, website en mondeling (zowel telefonisch als face-to-face);

  - specifieke doelgroepen worden benaderd om na te denken over hun pensioen en de acties die zij kunnen ondernemen;

  - Het Pensioenfonds organiseert bijeenkomsten over de pensioenregeling die toegankelijk zijn voor alle medewerkers;

  - Het Pensioenfonds verstuurt regelmatig alerts en doet interventies bij bijzondere evenementen;

  - Het Pensioenfonds heeft een portaal waar (ex-deelnemers informatie en belangrijke documenten van hun pensioen(regeling) kunnen terugvinden;

- De planner biedt de (ex-) deelnemers de mogelijkheid om berekeningen te maken van de flexibele mogelijkheden van de pensioenregeling.

- Het Pensioenfonds wil betrouwbaar en realistisch zijn en wil signaleren en activeren. Het Pensioenfonds doet dat op de volgende manier:
  - Het Pensioenfonds communiceert open, duidelijk en helder;
  - Het Pensioenfonds wijst (ex) deelnemers en pensioengerechtigden op de risico's van hun pensioenregeling;
  - Het Pensioenfonds gaat zorgvuldig met de pensioengelden om;
  - Het Pensioenfonds stimuleert deelnemers na te denken over de hoogte van hun pensioen en om op tijd gerichte actie te ondernemen mocht het verwachte pensioen onvoldoende blijken te zijn.

Om deze visie uit te dragen zijn de volgende communicatiedoelstellingen gedefinieerd:

- Deelnemers begrijpen hoe hun pensioenregeling in elkaar zit, welke gebeurtenissen gevolgen hebben voor hun pensioen en weten welke acties (handelingsperspectief) ze moeten of kunnen ondernemen als deze gebeurtenissen zich voordoen.
- Deelnemers weten hoeveel pensioen ze volgens de huidige pensioenregeling kunnen verwachten. Ze weten ook wat de gevolgen van de verschillende flexibele mogelijkheden van de pensioenregeling zijn voor hun pensioen en kunnen zelf berekeningen hiervoor maken.
- Deelnemers weten dat er een nieuw portaal en planner is en hoe ze dit portaal kunnen vinden en planner kunnen gebruiken.
- Pensioengerechtigden en deelnemers weten hoe het er met het Pensioenfonds voor staat en welke risico's er aan hun pensioenregeling zitten.
- De pensioencommunicatie van het Pensioenfonds voldoet aan de wettelijke eisen.
- Communicatie van de gevolgen van een mogelijke nieuwe CAO.
- Uitvoeren van een deelnemersenquête begin 2019

De communicatie is gestoeld op het principe 'overzicht, inzicht en actie'. Het Pensioenfonds wil voorkomen dat deelnemers en pensioengerechtigden een overdaad aan informatie krijgen en heeft daarom de informatie toegespitst op de informatiebehoefte van de verschillende doelgroepen via passende communicatiemiddelen. Om dit te realiseren is de website, het portaal en de pensioenplanner ingericht.
Naast de website en de pensioenplanner heeft het Pensioenfonds onder meer de volgende communicatiemiddelen:

- Uniform Pensioenoverzicht (UPO)
- Nieuwsbrieven en email-alerts
- Informatiebijeenkomsten
- Pensioenspreekuren
- Serviceberekeningen
- Jaarbericht
- Intranet van de werkgever
- Diverse brieven (Pensioen1-2-3, jaaropgave pensioengerechtigden, pensioeningang)

3. PENSIOENREGELING

3.1. Deelnemer

Het deelnemerschap wordt verleend aan de werknemers van Delta Lloyd Services B.V., die ten minste 18 jaar oud zijn.

3.2. Beschrijving van de aard van de pensioenregeling die per 1 januari 2018 geldt

Het pensioenfonds voert één pensioenregeling uit.
De kenmerken van de laatste pensioenovereenkomst zijn:

• pensioensysteem	CDC-premieregeling met een middelloonopbouw
• Toeslagverlening	Voorwaardelijk op basis van prijsindexatie en afhankelijk van de middelen van het pensioenfonds
• Richtpensioenleeftijd	67
• Pensioengevend inkomen	13 maal het maandsalaris + vakantiegeld en voor buitendienst medewerkers de variabele beloning die in het voorafgaande jaar is uitbetaald. Het pensioengevend inkomen is gemaximeerd tot € 103.317 (2017) met een jaarlijkse indexatie die de wetgeving bepaalt.
• Opbouwpercentage	gestreefd wordt naar 1,875% per jaar
• Franchise	de wettelijk minimaal toegestane franchise voor een pensioenregeling met middelloonopbouw en de hiervoor vermelde pensioenrichtleeftijd
• Partnerpensioen	70% van het te bereiken ouderdomspensioen over diensttijd na 31 december 2016 op risicobasis
• Wezenpensioen	14% van het te bereiken ouderdomspensioen over diensttijd na 31 december 2016 op risicobasis
• Anwhiaatpensioen	vrijwillige deelname; het verzekerd bedrag volgt de wettelijke nabestaandenuitkering ANW met vakantiegeld per 1 januari het komend jaar
• Diensttijd	dienstjaren vanaf 1 januari 2017

3.3. Pensioenverplichtingen en financieringsafspraken

De volgende weergave van de pensioenverplichtingen en de financieringsafspraken beperkt zich tot datgene wat relevant is voor de beoordeling van de risico's waaraan het Pensioenfonds is blootgesteld.

3.3.1. Pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen van het Pensioenfonds vloeien voort uit het pensioenreglement.

Het gaat om rechten van (tijdelijk) ouderdomspensioen, met diverse pensioenleeftijden. Het pensioenreglement kende tot 1 januari 2017 een levenslange dekking van nabestaandenpensioen en wezenpensioen. Vanaf 1 januari 2017 is het nabestaandenpensioen en wezenpensioen op risicobasis afgesproken en is het - arbeidsongeschiktheidspensioen niet meer ondergebracht bij het Pensioenfonds.

Ook kent het pensioenreglement een Anwhiaatpensioen op risicobasis, waarvan de deelnemer bij aanvang of op een later moment afstand kan doen. Nadat een deelnemer afstand heeft gedaan, komt hij (ook op een later moment) niet meer in aanmerking voor verzekering van het Anwhiaatpensioen.

De regeling kent flexibele elementen, zoals uitruil van partnerpensioen in ouderdomspensioen en vice versa, uitstel en vervroeging van de pensioendatum, deeltijdpensionering en in hoogte wisselende uitkering van ouderdomspensioen.
Het Pensioenfonds stelt de factoren eens in de drie jaar vast. Jaarlijks worden de factoren getoetst aan de nieuwe inzichten. Indien de nieuwe inzichten dat noodzaken, past het Pensioenfonds de factoren eerder aan. Bij de vaststelling van de factoren wordt rekening gehouden met de bestandssamenstelling, ruilkansen, sterftegrondslagen, marktrente en de mogelijkheid van anti-selectief gedrag. De factoren zijn met ingang van 1 januari 2018 voor het laatst aangepast.

3.3.2. Afspraken met de werkgever

De financieringsafspraken met de werkgever zijn opgenomen in de uitvoeringsovereenkomst en loopt tot 1 januari 2020.

In de uitvoeringsovereenkomst is het volgende afgesproken:

Jaarlijkse premie

- De werkgever is jaarlijks een collectief beschikbare premie verschuldigd ter grootte van 30% van de som van de (deeltijd) pensioengrondslagen van de deelnemers. Deze collectief beschikbare premie is bestemd voor de jaarlijkse aangroei van de aanspraken op ouderdomspensioen en de dekking van partner- en wezenpensioen, inclusief de dekking van vrijstelling van premiebetaling voor deze pensioenen.

- Hier bovenop is de werkgever het Pensioenfonds verschuldigd:
    - de risicopremie voor de dekking van Anwhiaatpensioen.
      Deze risicopremie omvat de eigen bijdrage van de deelnemers, die de werkgever op hun salaris inhoudt;
    - de risicopremie voor de dekking van het niet ingegane deel van de arbeidsongeschiktheidspensioenen voor degenen die na 2014 arbeidsongeschikt zijn geworden, in dienst zijn van de werkkever en aan wie het pensioenfonds op 1 januari 2017 uitkeringen van arbeidsongeschiktheidspensioen doet;
    - alle kosten die het Pensioenfonds moet maken. Het bedrag van de kosten wordt verminderd met de in het betreffende boekjaar vrijvallende deel van de administratievoorziening.

Eenmalige stortingen

- In verband met de overgang naar de collectief beschikbare premieregeling, heeft de werkgever per 1 januari 2017 een eenmalig bedrag van € 10.000.000,00 in het Pensioenfonds gestort.
  Het Pensioenfonds heeft dat bedrag per die datum toegevoegd aan het premie-egalisatiedepot. Indien per 1 januari 2020 er middelen resteren in het premiedepot, dan vervalt dit aan het Pensioenfonds.

- In verband met de overgang naar eigen beheer, heeft de werkgever per 1 januari 2017 een eenmalige storting van € 15.000.000,00 overgemaakt aan het Pensioenfonds, als compensatie voor het verschuiven van risico's naar de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

In- en uittreding van groepen deelnemers

Het uitgangspunt bij in- en uittreding van groepen deelnemers is dat de toeslagverwachting voor de (achterblijvende) deelnemers en pensioengerechtigden niet nadelig wordt beïnvloed.

3.3.3. Beleid niet vindbare pensioengerechtigden

Indien een pensioengerechtigde ten tijde van het bereiken van de eerste pensioendatum of overlijden van de deelnemer niet kan worden gevonden door het Pensioenfonds, worden alle aanspraken omgerekend naar aanspraken op levenslang pensioen op de 67 jarige leeftijd.

Indien een deelnemer zich na zijn 67 jarige leeftijd alsnog bij het pensioenfonds meldt, worden alle termijnen inclusief eventuele toeslagen na 67 jarige leeftijd aan de deelnemer uitgekeerd.

Indien na het overlijden van een niet vindbare pensioengerechtigde de nabestaanden zich melden bij het Pensioenfonds, dan worden de niet uitgekeerde pensioentermijnen na 67 jarige leeftijd alsnog uitbetaald onder de voorwaarde dat:

1. Er sprake is van een partner en/of kinderen van de niet vindbare gepensioneerde
2. De nabestaanden zich melden binnen vijf jaar na overlijden van de niet vindbare pensioengerechtigde.

4. HERVERZEKERINGBELEID

Het Pensioenfonds had tot 1 januari 2017 de pensioenen door middel van een garantiecontract in zijn geheel herverzekerd bij Delta Lloyd Levensverzekering N.V.
Het Pensioenfonds heeft besloten om geen gebruik te maken van de optie om de verzekerde pensioenen achter te laten bij de herverzekeraar, maar heeft de verzekeringen afgekocht en heeft de waarde aan zich laten overdragen.

Het Pensioenfonds beoordeelt jaarlijks of zij behoefte heeft aan herverzekering van het overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico. Het langleven risico wordt niet herverzekerd. Op dit moment heeft het Pensioenfonds deze risico's niet herverzekerd.

5. VOORZIENINGEN EN VERMOGEN

5.1. Dekkingsgraden

De ontwikkeling van de financiële positie van het Pensioenfonds wordt weergegeven in de dekkingsgraad. Deze maatstaf geeft de mate weer waarin de verplichtingen zijn gedekt door de aanwezige middelen. Het Pensioenfonds berekent voor verschillende doeleinden verschillende dekkingsgraden.

Beleidsdekkingsgraad
Op grond van het Besluit financieel toetsingskader dienen pensioenfondsen een beleidsdekkingsgraad te berekenen. Deze beleidsdekkingsgraad wordt gebruikt voor financiële rapportages aan DNB en toetsing van het financiële beleid (toeslagverlening, kortingen en herstelplannen).
De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde van de actuele DNB-dekkingsgraden over de afgelopen twaalf kalandermaanden. Het Pensioenfonds stelt de beleidsdekkingsgraad maandelijks vast.

Actuele DNB-dekkingsgraad
Dit is de dekkingsgraad die wordt berekend op basis van de rentetermijnstructuur die DNB maandelijks publiceert. Deze dekkingsgraad is de basis voor de beleidsdekkingsgraad.

Marktrentedekkingsgraad
De marktrentedekkingsgraad wordt berekend door zowel de verplichtingen als de beleggingen te waarderen op basis van de actuele rente. Voor de waardering van de verplichtingen wordt hiervoor de SWAP-rentecurve gebruikt. Met de marktrentedekkingsgraad wordt de financiële positie van het pensioenfonds het beste weer gegeven.

DNB Reële dekkingsgraad
De reële dekkingsgraad is gebaseerd op de regels die door DNB zijn gepubliceerd en wordt een keer per jaar op basis van de curve van 31 december aan DNB gerapporteerd.
Bij deze dekkingsgraad wordt rekening gehouden met de verwachte toekomstige stijgingen van de prijzen. De reële dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen beleidsdekkingsgraad en de dekkingsgraad waarbij volledige prijsindexatie kan worden verleend. Een reële dekkingsgraad van 100% betekent dat het pensioenfonds naar verwachting de pensioenverplichtingen kan voldoen en ook de pensioenen kan verhogen met de verwachte stijging van de prijzen.

Vereiste dekkingsgraad
De vereiste dekkingsgraad is de benodigde dekkingsgraad die het pensioenfonds moet hebben gezien de risico's die het pensioenfonds loopt. Deze dekkingsgraad is berekend op basis van rekenregels die DNB voorschrijft.

Minimale vereiste dekkingsgraad
De minimaal vereiste dekkingsgraad is de dekkingsgraad die de minimaal benodigde buffer van het pensioenfonds weergeeft.

5.2. Voorziening Pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen (VPV) wordt gewaardeerd op actuele waarde. De VPV wordt post voor post vastgesteld met inachtneming van de actuariële grondslagen en onderstellingen zoals hierna omschreven. De VPV wordt gebaseerd op de tot en met de balansdatum verkregen aanspraken met inbegrip van eventuele toeslagen zoals die zijn toegekend per 1 januari volgend op de balansdatum.

De VPV is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

De disconteringsfactoren
De verdiscontering van de uitkeringenstroom vindt plaats op basis van de rentecurve die de De Nederlandsche Bank N.V. hanteert (rentetermijnstructuur), per de afrekendatum.

Sterfte
Voor de vaststelling van de uitgaande kasstromen van het ouderdomspensioen en het nabestaandenpensioen hanteert het Pensioenfonds de meest recente prognosetafel die door het Actuarieel Genootschap is gepubliceerd, indien het Bestuur tot hantering daarvan besloten heeft. Vanaf 31-12-2018 hanteert het pensioenfonds de AG2018 prognosetafel.
Op de prognosetafel is voor zowel mannen als vrouwen een leeftijdsafhankelijke correctiefactor toegepast, door middel van fonds specifieke ervaringssterfte, welke is vastgesteld op basis van het ervaringssterftemodel van Willis Towers Watson.
In bijlage 4 van deze ABTN is een tabel met de betreffende correctiefactoren opgenomen.
De ervaringssterftefactoren worden minimaal om de drie jaar getoetst.

Wezenpensioen
Het wezenpensioen wordt afgeleid van het bereikbare partnerpensioen op basis van dienstjaren vanaf 1 januari 2017 of de latere datum van aanvang deelnemerschap. Een ingegaan wezenpensioen wordt gereserveerd op het leven van de wees, waarbij bij een leeftijd tot 18 jaar de resterende duur tot 18 jaar in aanmerking wordt genomen en bij een leeftijd boven 18 jaar de resterende duur tot 27.

De voorziening voor de tot of 1 januari 2017 opgebouwde aanspraken op wezenpensioen wordt vastgesteld als 2% van de voorziening van de aanspraken op partnerpensioen van deelnemers en gewezen deelnemers. Het pensioenfonds beoordeelt minimaal eens in de vijf jaar of deze opslag toereikend is.

Nabestaandenpensioen
De aanspraken op nabestaandenpensioen worden afgeleid van het bereikbare ouderdomspensioen op basis van dienstjaren vanaf 1 januari 2017 of de latere datum van aanvang deelnemerschap en zijn gebaseerd op het onbepaalde partner systeem, waarbij wordt verondersteld dat de vrouw 3 jaar jonger is dan de man.

De tot of voor 1 januari 2017 opgebouwde aanspraken op nabestaandenpensioen zijn gebaseerd op het onbepaalde partner systeem, waarbij wordt verondersteld dat de vrouw 3 jaar jonger is dan de man. Na pensioeningang wordt uitgegaan van de reële situatie waarbij het leeftijdsverschil wordt bepaald uitgaande van de werkelijke geboortedata en daarna normaal afgerond in jaren. Voor de waardering worden de partnerfrequenties (zie bijlage 5) gebruikt.

Een ingegaan (bijzonder) nabestaandepensioen wordt gereserveerd op het leven van de nabestaande (ex-)partner,

Anwhiaatpensioen
Voor het Anwhiaatpensioen dat voor 1 januari 2014 is ingegaan wordt gereserveerd tot de datum waarop de partner van de deelnemer 65 wordt.
Voor een Anwhiaatpensioen dat op of na 1 januari 2014 is ingegaan, wordt gereserveerd tot de datum waarop de partner de AOW-gerechtigde leeftijd bereikt, doch uiterlijk de datum waarop de partner 67 jaar wordt.

Arbeidsongeschiktheidspensioen
Een ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen wordt gereserveerd tot de pensioendatum van de arbeidsongeschikte zonder rekening te houden met een eventuele revalidatie.

Vrijstelling van premiebetaling
Bij de berekening van de VPV voor de overige pensioenaanspraken wordt er rekening mee gehouden dat geen bijdragen meer ontvangen worden.

Wachttijdreserve
Onder de naam 'wachttijdreserve' houdt het Pensioenfonds als onderdeel van de VPV een voorziening aan voor de dekking van het arbeidsongeschiktheidsrisico met betrekking tot de twee jaren volgend op het jaar waarover de premie wordt ontvangen.
De wachttijdreserve is gedefinieerd als het saldo van de wachttijdreserve per overdrachtsdatum (1 januari 2017) vermeerderd met een percentage (2017: 2,5%) van de gedempte kostendekkende premies over de jaren vanaf 2017. De wachttijdreserve valt vrij in het tweede kalenderjaar na het jaar waarin deze reserve is gevormd.

Administratievoorziening
Voor toekomstige uitvoeringskosten, waaronder de uitbetaling van pensioenen, is een administratievoorziening begrepen in de VPV. De administratievoorziening is vastgesteld op 2% van de VPV. Periodiek wordt beoordeeld of deze voorziening toereikend is.
Deze voorziening wordt getoetst op basis van het kostenniveau en verwachte inflatie ten tijde van de toetsing.
De hoogte van de benodigde administratievoorziening wordt bepaald op basis van de kasstroom van de geschatte jaarlijkse kosten, contant gemaakt met de rentetermijnstructuur en rekening houdend met het geschatte verloop van het deelnemersbestand en rekening houdend met de bijdrage van de werkgever in de uitvoeringskosten zoals die zijn vastgelegd in de uitvoeringskosten die tot 1 januari 2020 loopt. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat het pensioenfonds na verloop van tijd gaat liquideren of fuseren als er geen opbouw binnen het pensioenfonds meer gaat plaatsvinden, uiteraard rekening houdend met een evenwichtige belangenbehartiging.

Voorziening niet vindbare pensioengerechtigden
De voorziening van een niet vindbare gepensioneerde deelnemer wordt gebaseerd op de voorziening die hoort bij een deelnemer met leeftijd 67 jaar. De eerste zes jaar wordt hiervan 100% in aanmerking genomen. De jaren daarop daalt dat percentage met 10%-punt per jaar. Na 15 jaar (leeftijd deelnemer is dan 82 jaar) bedraagt de aan te houden voorziening € 0.

5.3. Beleggingen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde. De waardering van ter beurze genoteerde effecten en participaties in beleggingsinstellingen die in effecten beleggen vindt plaats tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Participaties in niet-genoteerde beleggingsinstellingen worden gewaardeerd tegen de door de beheerder van deze beleggingsinstelling gerapporteerde intrinsieke waarde (zijnde de marktwaarde van de participaties op basis van de onderliggende intrinsieke waarden) dan wel een taxatie.

5.4. Eigen vermogen

De Pensioenwet stelt eisen ten aanzien van de omvang van het eigen vermogen van pensioenfondsen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) en het vereist eigen vermogen (VEV).

Vaststellen MVEV

Het Pensioenfonds stelt vooraf het MVEV vast dat nodig wordt geacht om de solvabiliteit van het Pensioenfonds op langere termijn te waarborgen. Het MVEV wordt vastgesteld op basis van voorschriften van het Besluit Financieel toetsingskader Pensioenfondsen en de Regeling uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling. Het MVEV komt doorgaans uit tussen de 4 en 5%.

Vaststellen VEV

Het Pensioenfonds stelt het VEV zodanig vast dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het Pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de hoogte van de MVPV.
Het VEV worden vastgesteld volgens het standaardmodel van DNB.

Het VEV van het pensioenfonds wordt gebaseerd op de meest actuele parameters zoals wordt gepubliceerd door DNB.

Het VEV wordt zo vastgesteld dat de effecten kunnen worden opgevangen in de volgende onmiddellijke veranderingen in de risicofactoren:

Renterisico (S1): Het effect van de meest ongunstige wijzigingen van de rentetermijnstructuur volgens door DNB voorgeschreven stijgings- en dalingsfactoren.

Aandelen- en vastgoedrisico (S2): Het effect van een daling van de waarde van de beleggingen in beursgenoteerde aandelen ontwikkelde markten en indirect vastgoed met 30%, in aandelen opkomende markten met 40%, in private equity met 40% en indirect vastgoed met 15%.

Valutarisico (S3): Het effect van een daling van valutakoersen ontwikkelde markten ten opzichte van de euro met 20% met een onderlinge correlatie van 0,50 en een daling van valutakoersen opkomende markten ten opzichte van de euro met 35% met een onderlinge correlatie van 0,75%.

Grondstoffenrisico (S4): Het effect van een daling van de beleggingen in grondstoffen (commodities) met 35%. Het pensioenfonds heeft geen beleggingen in grondstoffen.

Kredietrisico (S5): Het effect van een daling van de rentemarge (creditspread) op basis van door DNB voorgeschreven (absolute) schokken (afhankelijk van rating). De mate van stijging van de kredietopslag is per ratingklasse verschillend en bedraagt:

Ratingklasse	**Stijging Kredietopslag**
AAA of equivalent	+60 basispunten
AA of equivalent	+80 basispunten
A of equivalent	+130 basispunten
BBB of equivalent	+180 basispunten
BB, lager of geen rating	+530 basispunten

Verzekeringstechnisch risico (S6): Het vereiste vermogen voor verzekeringstechnische risico’s wordt bepaald door het procesrisico, de onzekerheid in de sterftetrend (TSO) en de negatieve stochastische afwijkingen (NSA). Hierbij hanteert het pensioenfonds de methode uit de handreiking van de DNB (Optie A).

Liquiditeitsrisico (S7): Wordt verondersteld gelijk te zijn aan 0% en in de berekening buiten beschouwing gelaten.

Concentratierisico (S8):	Wordt verondersteld gelijk te zijn aan 0% en in de berekening buiten beschouwing gelaten.
Operationeel risico (S9):	Wordt verondersteld gelijk te zijn aan 0% en in de berekening buiten beschouwing gelaten.
Actief beheer risico (S10):	Het VEV voor actief beheer wordt bepaald als het maximum verlies door actief beheer dat met een waarschijnlijkheid van 2,5% zal optreden. Het risicoscenario voor actief beheer is vooralsnog alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing, waarbij de tracking error tevens groter is dan 1%. Daarnaast dienen de kosten meegenomen te worden in de berekening door middel van de TER (total expense ratio). Het risico wordt berekend door het 97,5% betrouwbaarheidsinterval van de ex-ante tracking error te bepalen, over de periode van één jaar.

De effecten S1 tot en met S6 en S10 worden vervolgens gecombineerd.

Hierbij worden de volgende correlaties verondersteld:
- 0,4 tussen het renterisico (S1) en het aandelen- en vastgoedrisico (S2);
- 0,4 tussen het renterisico (S1) en het kredietrisico (S5);
- 0,5 tussen het aandelenrisico- en vastgoedrisico (S2) en het kredietrisico (S5).

6. RISICOHOUDING EN HAALBAARHEIDSTOETS

6.1. Risicohouding

Met het Besluit financieel toetsingskader van december 2014 is vastgelegd dat Pensioenfondsen een risicohouding moeten vaststellen en deze jaarlijks moeten toetsen door het uitvoeren van een haalbaarheidstoets.

Risicohouding
De risicohouding van het Pensioenfonds is de mate waarin het Pensioenfonds bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het Pensioenfonds te realiseren, en de mate waarin het beleggingsrisico's kan lopen, gegeven de kenmerken van het Pensioenfonds. De risicohouding is de basis voor invulling van het strategisch beleggingsbeleid en toeslagbeleid. De risicohouding wordt jaarlijks getoetst door het uitvoeren van een haalbaarheidstoets.
De risicohouding van het Pensioenfonds bestaat uit drie onderdelen:
1. kwalitatieve omschrijving van de risicohouding;
2. kwantitatieve omschrijving van de korte termijn risicohouding;
3. kwantitatieve omschrijving van de lange termijn risicohouding.

<u>Ad. 1. kwalitatieve omschrijving van de risicohouding</u>
De kwalitatieve omschrijving van de risicohouding is vastgelegd in de zogenaamde 'policy beliefs'. In de policy beliefs is de gewenste ambitie, mate van zekerheid en gewenste solidariteit vastgelegd. De policy beliefs van het Pensioenfonds zijn:

- Binnen de financieringsmogelijkheden streeft het Pensioenfonds naar een goede pensioenvoorziening door de koopkracht van de pensioenaanspraken van (gewezen) deelnemers en de pensioenen van de pensioengerechtigden, zowel nu als in de toekomst, zo goed mogelijk in stand te houden.

- Het Pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenen van zijn (voormalig) werknemers en pensioengerechtigden jaarlijks te verhogen. Voor de (voormalig) medewerkers van Delta Lloyd en voor de pensioengerechtigden probeert het Pensioenfonds het ingegane of het opgebouwde pensioen mee te laten groeien met het percentage van de ontwikkeling van de cijfers van het CBS Consumentenprijsindex alle huishoudens, afgeleid.

- Er wordt gestreefd naar een stabiele premie.

- De risico/rendementshouding van het Pensioenfonds en het daarin gekoppelde beleggingsbeleid dient in lijn te zijn met de doelstelling van het Pensioenfonds.

- Het Pensioenfonds voert een op de lange termijn gericht beleggingsbeleid met als doel de verwachte indexatieambitie te kunnen realiseren. Risico's worden opgevangen door het aanwezige eigen vermogen.
  De fluctuaties die dit beleid ten gevolge heeft voor pensioenresultaten, worden duidelijk en transparant met de (gewezen) deelnemers/pensioengerechtigden gecommuniceerd.

- Het Pensioenfonds neemt primair beleggingsrisico's om de indexatieambitie te kunnen bereiken. De beleggingsrisico's worden binnen marges geaccepteerd en worden geborgd doordat stuur- en monitorvariabelen zijn benoemd en bewaakt.

- Het risico van korten is minimaal door een behoudend beleggingsbeleid, waarbij het grootste deel van de verplichtingen is afgedekt tegen fluctuaties in de renteontwikkeling.

<u>Ad. 2. kwantitatieve omschrijving van de korte termijn risicohouding</u>
De kwantitatieve omschrijving van de korte termijn risicohouding komt tot uitdrukking in de bandbreedte van het vereiste eigen vermogen (VEV) die het Pensioenfonds nastreeft.

De VEV kan in de tijd variëren. De VEV is afhankelijk van het beleggingsbeleid. Het Pensioenfonds heeft de bandbreedte waarmee deze VEV mag bewegen vastgesteld op 11% – 19%.

Ad. 3. kwantitatieve omschrijving van de lange termijn risicohouding
De kwantitatieve risicohouding op langere termijn komt tot uitdrukking in het minimaal (ondergrens) acceptabel pensioenresultaat (mediaan) vanuit:
1. De financiële positie waarbij exact voldaan wordt aan het VEV
2. De feitelijke financiële positie, en
3. De maximale acceptabele afwijking van een slechtweerscenario (scenario's in het 5% percentiel), waarbij de maximale afwijking ten opzichte het pensioenresultaat (mediaan) vanuit de feitelijke financiële positie is vastgesteld.

Het Pensioenfonds heeft de ondergrenzen als volgt vastgesteld:
1. De ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat vanuit de VEV is 76%.
2. De ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat vanuit de feitelijke financiële positie is 92%.
3. De maximale spreiding van het slechtweerscenario en het pensioenresultaat vanuit de feitelijke financiële positie is vastgesteld op 30%.

6.2. (Aanvangs)haalbaarheidstoets

Met de (aanvangs)haalbaarheidstoets monitort het Pensioenfonds of het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in het slechtweerscenario in lijn zijn met de door het Pensioenfonds gekozen grenzen. Deze grenzen zijn vastgesteld op basis van de risicohouding die het Pensioenfonds heeft bepaald.
Het pensioenresultaat geeft aan de mate waarin koopkracht op basis van prijsindex in de toekomst kan worden gerealiseerd op basis van het Pensioenfondsbeleid. De haalbaarheidstoets wordt uitgevoerd op basis van een door DNB voorgeschreven methodiek en parameters en wordt bepaald over een periode van 60 jaar.

In september 2016 is de aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd in verband met de overgang naar eigen beheer.

7. BELEGGINGSBELEID

7.1 Doelstellingen en strategische invulling

De doelstelling van het beleggingsbeleid is de toevertrouwde middelen zo goed mogelijk te beleggen. Dat doet het pensioenfonds door een langetermijnvisie te ontwikkelen. Hierin spelen de doelstelling van het pensioenfonds, de risicohouding, beleggingsbeliefs, deskundigheid, diversificatie en maatschappelijk verantwoord beleggen een belangrijke rol.

De doelstelling van het pensioenfonds is een waardevast pensioen te realiseren voor onze (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Dit betekent dat het pensioenfonds streeft naar een jaarlijkse toeslagverlening voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden op basis van prijsinflatie.

Het pensioenfonds hanteert een prudent beleggingsbeleid om haar doelstellingen te realiseren, binnen de financieringsmogelijkheden. Hierbij ligt er een nadruk op het beheersen van financiële risico's, met name het renterisico. Het beleggingsbeleid ligt in lijn met de beleggingsbeliefs en risicohouding en voldoet aan de prudent person regel.

De strategische invulling van het beleggingsbeleid is tweeledig:
Enerzijds om met de vastrentende waarden het renterisico ten opzichte van de verplichtingen te minimaliseren in de zogenoemde matchingportefeuille en anderzijds om met een actief beleggingsbeleid een optimaal beleggingsresultaat te behalen binnen aanvaardbare risicogrenzen in de rendementsportefeuille. De verdere invulling is vastgelegd in het beleggingsplan.

Indien als gevolg van extreme marktbewegingen op enig moment de richtlijnen overschreden worden, zal de vermogensbeheerder de beleggingscommissie hierover inlichten. Normaliter zullen overschrijdingen binnen 1 kwartaal na ontstaan worden gecorrigeerd, tenzij hierover schriftelijk andere afspraken gemaakt zijn.

Het bestuur heeft een verklaring inzake de beleggingsbeginselen opgesteld waarin onder meer de beleggingsbeliefs zijn opgenomen. Deze verklaring is als bijlage 1 opgenomen in de ABTN.

7.2. Beleggingsproces

Het beleggingsproces van het pensioenfonds is gebaseerd op de doelstellingen, beleggingsbeliefs en risicohouding die door het bestuur zijn vastgesteld.

Het beleggingsproces van het pensioenfonds bestaat uit de volgende stappen:

1. Risicohouding en ambitie	De risicohouding in relatie tot de ambities van het fonds geven het bestuur guidance in het te voeren risicobeleid van de beleggingen.
2. Organisatie, risicobereidheid en beleggingsbeliefs	Het fonds stelt de organisatie, het beleggingsproces en de beleggingsbeliefs vast. Deze beliefs zijn in combinatie met de risicohouding leidend in de dialoog over beleggingen en gelden als toetssteen voor

	het beleggingsbeleid.
3. Strategisch kader en risicotolerantiegrenzen	Het pensioenfonds stelt (mede aan de hand van een ALM-studie en SAA studie) de allocatie naar matching en return vast en stelt vast welke tolerantiegrenzen het toestaat. Daarnaast bepaalt het pensioenfonds welke beleggingscategorieën potentieel investeerbaar zijn (en welke niet). Aan de hand van investmentcases wordt vastgesteld in welke instrumenten het pensioenfonds wenst te beleggen. Een ALM-studie wordt minimaal één keer per drie jaar uitgevoerd. De laatste ALM-studie is uitgevoerd in 2016
4. Beleggingsplan	Het fonds stelt de normportefeuille en de beleggingsrestricties met daarbij de gekozen benchmark vast als invulling van het strategisch kader.
5. Manager selectie	Het fonds stelt vast welke criteria het wil hanteren bij de manager selectie en evaluatie.
6. Uitvoering	De beheerder(s) voeren het vermogensbeheer uit. De beleggingscommissie voert de regie op de uitvoering van het beleggingsplan.
7. Verantwoording	Het pensioenfonds monitort de resultaten op basis van een onafhankelijke rapportage.
8. Evaluatie en reflectie	Het pensioenfonds evalueert het hele proces en stelt vast of men zich heeft gehouden aan haar eigen beleid en procedures (in de hele uitbestedingsketen).

7.3. Beleggingsbeliefs

Het Pensioenfonds heeft voor de beleggingen de volgende uitgangspunten (beleggingsbeliefs):

- Het pensioenfonds belegt volgens een Liability Driven Approach. Dit betekent dat de verplichtingen op marktwaarde leidend zijn voor de wijze waarop wordt belegd. Om deze reden is de beleggingsportefeuille gesplitst in een matchingportefeuille en een rendementsportefeuille.

- De inrichting van de matchingsportefeuille is primair gebaseerd op het verkleinen van de kans op verlagen van pensioenaanspraken. Het pensioenfonds dekt renterisico's grotendeels af, omdat renteontwikkeling over het algemeen moeilijk te voorspellen is en rentewijzigingen een grote impact kunnen hebben op de financiële positie van het

pensioenfonds. Hiervoor worden in beginsel vastrentende waarden gebruikt. Daarnaast kan het fonds derivaten gebruiken om efficiënter en/of effectiever het risico af te dekken.

- Het pensioenfonds moet om haar doelstellingen te realiseren een beleggingsresultaat behalen dat boven de risicovrije rente ligt en dat kan alleen door het nemen van risico's. Een hoger rendement is enerzijds nodig omdat bij het vaststellen van de verplichtingen voor de dekkingsgraad wordt gewerkt met de UFR en anderzijds om de toeslagambitie van het fonds te kunnen realiseren. Voor deze risico's hanteert het pensioenfonds een risicobudget.

- Het pensioenfonds heeft de overtuiging dat de meer risicovolle beleggingen in de rendementsportefeuille (aandelen, vastgoed, etc.) in beginsel een hoger rendement opleveren dan de vastrentende waarden in de matchingportefeuille. De rendementsportefeuille heeft een minimale en maximale omvang om voldoende herstel vermogen te hebben respectievelijk de risico's te beperken als er ruim voldoende middelen aanwezig zijn om de toekomstige indexatie ambitie in te vullen.

- Met het nemen van risico in de beleggingsportefeuilles moet een risicopremie verdiend kunnen worden. In elke beleggingscategorie in de beleggingsportefeuille wordt de afweging gemaakt of tegenover het risico volgens verwachting een adequate vergoeding staat.

- Het risico van de beleggingsportefeuilles kan gereduceerd worden door te diversifiëren over verschillende beleggingscategorieën en over verschillende landen/regio's.

- Het pensioenfonds vindt dat passief beleggen beter past als er sprake is van efficiënte markten en actief beleggen als er sprake is van minder efficiënte markten. De kosten en het extra risico moeten opwegen tegen het verwachte extra rendement. Voor elke beleggingscategorie wordt de afweging gemaakt of actief beheer naar verwachting additioneel rendement oplevert, rekening houdend met risico en kosten.

- Het valutarisico wordt in de matchingsportefeuille in principe afgedekt, omdat de exposure naar valuta niet past bij het matchen van verplichtingen in euro's. Hoewel er in beginsel geen risicopremie op valuta wordt verdient, wordt in de rendementsportefeuille het valutarisico niet afgedekt. De valuta exposure heeft een diversifiërende werking met aandelen exposure en andere risico's in deze portefeuille. Daarnaast zijn aan het afdekken van het valutarisico kosten verbonden.

- Er wordt alleen belegd in beleggingscategorieën en –instrumenten die transparant en begrijpelijk zijn, en waarvoor rapportage en risicomanagement adequaat zijn ingeregeld.

- De keuze van het strategisch beleggingsbeleid is een belangrijke beslissing in het beleggingsproces. Er zal dus in principe niet afgeweken worden van het strategische beleggingsbeleid, tenzij er zich omstandigheden voordoen die het noodzaken af te wijken van dit beleid. Hiertoe kan alleen onderbouwd besloten worden door het bestuur.

- Gezien de lange termijn verplichtingen is het niet noodzakelijk om de beleggingsportefeuilles volledig liquide te hebben, maar zal het pensioenfonds om meer rendement te generen ook illiquide beleggingen in de beleggingsportefeuille opnemen.

- Verantwoord beleggen is structureel ingebed in het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. Het pensioenfonds en de vermogensbeheerder houden zich aan de "Principles for Responsible Investments" (PRI) en de 'Priciples for sustainable Insurance" (PSI). Bij aankoop van beleggingen worden de ESG (Environmental, Social and corporate Governance) criteria meegewogen. Er is in de samenleving een toenemende tendens naar verantwoord beleggen. Het pensioenfonds ziet daarbij ook risico's voor het rendement van niet-duurzame bedrijven op langere termijn. Bij duurzame investeringen is een randvoorwaarde dat deze ook in lijn moeten zijn met de primaire doelstelling van het fonds.

- Het pensioenfonds kan gezien haar omvang het vermogensbeheer niet efficiënt zelfstandig uitvoeren. Daarom wordt vermogensbeheer uitbesteed, waarbij het bestuur verantwoordelijk blijft.

- Het pensioenfonds vindt verantwoording over het gevoerde beleggingsbeleid belangrijk. Uit de notulen en rapportages moet blijken welke keuzes zijn gemaakt, waarom deze zijn gemaakt en wat hiervan het resultaat is. In het jaarverslag geeft het pensioenfonds verantwoording af over het gevoerde beleggingsbeleid.

Deze uitgangspunten maken onderdeel uit van de verklaring inzake de beleggingsbeginselen.

7.4. Strategische asset Mix

Het pensioenfonds belegt grotendeels in beleggingsinstellingen (beleggingsfondsen). Voor een deel van de portefeuille, de LDI-portefeuille, wordt een discretionair mandaat gehanteerd (vanaf medio januari 2019).
Daarnaast kan het pensioenfonds liquide middelen aanhouden als dat nodig is. Uitzonderingen hierop zijn uitsluitend toegestaan na goedkeuring door het bestuur.

In de portefeuille kan gebruik gemaakt worden van derivaten en losse obligaties ten behoeve van risicobeheersing en voor kostenefficiënt beheer van de portefeuille.

Het pensioenfonds hanteert een dynamische strategie voor de verdeling tussen de matching- en rendementsportefeuille. De strategische allocatie naar de matchingportefeuille bedraagt 90% van de marktwaarde van de verplichtingen (op basis van swap), met een bandbreedte van 85% - 95%. De overige middelen worden gealloceerd naar de rendementsportefeuille. In alle gevallen bedraagt de minimale allocatie naar de rendementsportefeuille 20% van de totale beleggingen.

Schematisch ziet de verhouding er als volgt uit.

In onderstaande tabel staan de strategische wegingen en bandbreedtes die gelden voor de beleggingsportefeuille (vanaf medio 2019).

Beleggingscategorie	Strategische allocatie	Allocatie	Bandbreedte
Matchingportefeuille	**85% - 95% van de MVV**	Allocatie binnen de matchingportefeuille	
LDI-portefeuille		40%	35% - 45%
Spreadportefeuille		60%	55% - 65%
Rendementsportefeuille	**Restant van het vermogen [1]**	Allocatie binnen de rendementsportefeuille	
Diverse Aandelen stijlen		85%	70% - 100%
Vastgoed		15%	7,5% - 20%
Alternatieve beleggingen		0%	0% - 10%
Liquiditeiten		0%	-5% - 5%

[1] *Het minimale aandeel bedraagt 20% van het te beleggen vermogen.*

Het aandeel zakelijke waarden is indirect gemaximeerd door de risicohouding waarin is vastgelegd dat de VEV mag bewegen tussen de vastgesteld bandbreedte van 11% – 19%. De verhouding zakelijke waarden en vastrentende waarden worden voortdurend gemonitord. Mocht het aandeel zakelijke waarden te hoog worden, kan het bestuur besluiten om het aandeel zakelijke waarden te verlagen.

7.5. Matchingportefeuille

Het uitgangspunt voor de matchingportefeuille is dat hiermee het renterisico ten opzichte van de verplichtingen zoveel mogelijk wordt opgeheven. Met een bandbreedte van 85% - 95% worden de nominale verplichtingen (VPV) gematcht met de matchingportefeuille. Hierbij wordt de VPV gebaseerd op de marktrente (Swap-rentecurve).

De matchingportefeuille is gesplitst in een LDI-portefeuille en een spreadportefeuille. Beide portefeuilles 'tellen mee' mee in de renteafdekking. De LDI-portefeuille dient om de rente-afdekking te sturen richting de beoogde 90% en kent geen overrendementsdoelstelling. De spreadportefeuille heeft wel een overrendementsdoelstelling.

De instrumentkeuzes voor de matchingportefeuille zijn:
- alleen euro investment grade obligaties, leningen, cash en swaps;
- de LDI-portefeuille bevat cash, swap's en nominale staatsgerelateerde obligaties met minimaal een AA^- -rating;
- de exposure naar obligaties met een A^+-rating af lager mag maximaal 10% bedragen, gemeten als percentage van de totale exposure naar obligaties binnen de LDI-portefeuille.
- De spreadportefeuille bevat de overige instrumenten die voldoen aan de uitgangspunten van de matchingportefeuille.

De verdeling van de matchingportefeuille met de daarbij horende benchmark is als volgt:

Beleggingscategorie	Strategische allocatie	Bandbreedte	Benchmarks
LDI-portefeuille	***40%***	***35%-45%***	
10+ Euro staatsobligaties	17%	11% - 23%	Bloomberg Barclays EUR Aggregate: treasury 10+
Staatsgerelateerd	6%	4% - 8%	Bloomberg Barclays EUR Aggregate : government-related
Liquiditeiten + netto cash + rentederivaten	17%	9% - 25%	Eonia (euro overnight index average)
Spreadportefeuille	***60%***	***55%-65%***	
Collateralized bonds + Nederlandse hypotheken	25%	15% - 35%	Iboxx Eur Collateralized Index Bloomberg Barclays Global Treasury Netherlands Index
Bedrijfsobligaties	25%	15% - 35%	Eonia (euro overnight index average)
Green bonds	10%	5% - 15%	Bloomberg Barclays Eur Aggregate Corporate

Afdekking renterisico
Het rente risico is als volgt afgedekt:

Renterisico	Strategische allocatie	Bandbreedte
Rente hedge ratio	90%	85% - 95%
Curve-risico	Min%	Max%
- per renteschokpunten 2, 5, 10 en 20 jaar	-5	5
- per renteschokpunten 30, 40 en 50 jaar	-15	15

Landenverdeling staats(gerelateerde) obligatieportefeuille als percentage van de matchingsportefeuille

Land van uitgave	Strategische allocatie	Bandbreedte
Duitsland	8,0%	5,8% - 16,1%
Frankrijk	6,8%	5,8%-10,4%
Nederland	2,3%	1,2% - 6,9%
Supranationaal	2,3%	0%-2,3%
Oostenrijk	1,2%	0%-2,3%
België	1,2%	0%-2,3%
Finland	1,2%	0%-2,3%

Valutarisico's
Het pensioenfonds dekt geen valutarisico's af voor de matchingportefeuille. Binnen de matchingportefeuille mag enkel in euro gedenomineerde fondsen en instrumenten worden belegd.

7.6. Rendementsportefeuille

Het vermogen dat niet in de matchingportefeuille wordt belegd vormt de rendementsportefeuille, waarin diversificatie in aandelenstijlen wordt aangebracht en een beperkte allocatie naar alternatieve beleggingen.
De portefeuille uitgedrukt in % van de rendementsportefeuille en de voorgestelde bandbreedtes is als volgt samengesteld:

Beleggingscategorie	Strategische allocatie	Neutrale allocatie	Bandbreedte
Diverse Aandelen stijlen	85%		70% - 100%
Europese aandelen		*37,5%*	*30% - 50%*
Wereldwijde aandelen		*37,5%*	*30% - 50%*
Opkomende landen aandelen		*10%*	*0% - 20%*
Vastgoed	15%		7,5% - 20%
Liquiditeiten	0%		0% - 5%

De benchmarks die voor de verschillende beleggingen worden gehanteerd worden hieronder weergegeven:

Beleggingscategorie	Benchmark
Diverse Aandelen stijlen	Combinatie van onderstaande aandelen indices, gewogen met neutrale allocatie
Europese aandelen	MSCI Europe net total return
Wereldwijde aandelen	MSCI World net total return in euro
Emerging markets	MSCI Emerging markets net total return
Vastgoed	Direct: ROZ IPD Index Beursgenoteerd vastgoed: FTSE EPRA/NAREIT developed index net TR
Liquiditeiten	ECB Deposit Facility Rente

Valutarisico's
Het pensioenfonds dekt geen valutarisico's af voor de rendementsportefeuille.

7.7. Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het pensioenfonds vindt maatschappelijk verantwoord beleggen belangrijk. Hiertoe is separaat beleid geformuleerd.

Een duurzaam beleggingsbeleid richt zich op het betrekken van afwegingen op het vlak van milieu, sociale omstandigheden en (ondernemings)bestuur in de beleggingsbeslissingen, aanvullend op de gebruikelijke financiële aspecten. Door deze elementen ook te betrekken in de keuzes voor beleggingen worden in de visie van het bestuur van Delta Lloyd Pensioenfonds neerwaartse risico's gereduceerd. Negatief gedrag van ondernemingen en overheden op een van deze immateriële factoren leidt immers tot materiële risico's in de portefeuille en daarmee voor het fonds. Het overtreden van veiligheidsvoorschriften voor medewerkers, het hanteren van een onzuivere governance structuur en het niet naleven van milieuregelgeving zijn activiteiten die wellicht op korte termijn financieel gewin opleveren, maar op langere termijn aanzienlijke schade kunnen veroorzaken.

Dit leidt daarmee tot een financieel risico, maar tevens tot een reputatierisico voor het fonds. Het fonds wenst niet geassocieerd te worden met bedrijven die zich niet aan elementaire uitgangspunten rondom milieu, sociale omstandigheden en ondernemingsbestuur houden.

Het bestuur van Delta Lloyd Pensioenfonds wil een verantwoord beleid voeren, waarin ook de deelnemers zich kunnen herkennen. Het fonds wil transparant zijn over het gevoerde beleid, en over de effecten van dit beleid (voor zover direct zichtbaar).

Bij het selecteren van beleggingsfondsen worden de ESG (Environmental, Social and corporate Governance) criteria meegewogen. Onder meer wordt ondertekening van UNPRI verlangd alsmede worden bedrijven die clustermunitie produceren of verhandelen uitgesloten.

8. FINANCIELE STURINGSMIDDELEN

8.1. Premiebeleid.

Het premiebeleid is gebaseerd op een collectieve beschikbare premieregeling met middelloonopbouw met voorwaardelijke toeslagen.

- Met de werkgever is een CDC-premie van 30% van de pensioengrondslag overeengekomen die bestemd is voor de jaarlijkse aangroei van de aanspraken op ouderdomspensioen en de dekking van partner- en wezenpensioen, inclusief de dekking van vrijstelling van premiebetaling voor deze pensioenen. Daarnaast worden de risicopremie voor de dekking van het ANWhiaatpensioen en de risicopremie voor de dekking van het niet ingegane deel van de arbeidsongeschiktheidspensioenen van gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers en de uitvoeringskosten bij de werkgever in rekening gebracht (zie verder paragraaf 3.3.2).

- De aangroei van ouderdomspensioen en de risicodekking van nabestaandenpensioen, wezenpensioen en vrijstelling van premiebetaling financiert het pensioenfonds op basis van de actuarieel benodigde premie.

- De werknemers betalen een eigen bijdrage van 6% van de pensioengrondslag, die door de werkgever op hun loon ingehouden wordt. Deelnemers die gekozen hebben voor ANW-hiaatpensioen betalen een eigen bijdrage van 80% van de premie voor ANW-hiaatpensioen, die door de werkgever op hun loon ingehouden wordt.

- Het pensioenfonds stelt de actuarieel benodigde premie vast op basis van een gedempte kostendekkende premie. De gedempte kostendekkende premie is gebaseerd op de volgende uitgangspunten:
    - Hantering van de meest recente AG-prognosetafels (vanaf 2017 is dat AG2016), rekening houdend met de ervaringssterfte die voor het pensioenfonds geldt
    - Met een opslag voor:
        - het vereist eigen vermogen (VEV),
        - 2% administratiekostenvoorziening,
        - 2,5% PVI.
    - Berekend over een 36-maand voortschrijdend gemiddelde van de Rentetermijnstructuur, zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank, berekend op basis van de laatstelijk tot 1 oktober voorafgaand aan het boekjaar gepubliceerde rentetermijnstructuren.

- Per 1 oktober voorafgaand aan het boekjaar bepaalt het pensioenfonds:
    1. de naar verwachting collectief beschikbaar te stellen premie voor het betreffende boekjaar
    2. de naar verwachting benodigde premie voor het betreffende boekjaar zoals hier boven genoemd

3. het verschil tussen 1, vermeerderd met het premie-egalisatiedepot, en 2

Indien het verschil onder 3 negatief is verlaagt het pensioenfonds het percentage van de jaarlijkse aangroei van het ouderdomspensioen tot een zodanig niveau, dat de collectief beschikbaar gestelde premie voor het boekjaar vermeerderd met het premie-egalisatiedepot 100% van de benodigde premie voor het betreffende boekjaar bedraagt.

- De premie van ANW-hiaatpensioen en de uitvoeringskosten vallen niet onder de CDC-premie, maar worden separaat aan de werkgever in rekening gebracht.

- Voor de verzekering van het ANW-hiaatpensioen bedraagt de premie per 1 januari 2017 € 364,12 voor een verzekerd bedrag van € 15.007 per jaar. De premie wordt jaarlijks aangepast tot en met 2019met hetzelfde percentage als waarmee het verzekerd bedrag wijzigt.

Premie-egalisatiedepot
Voor het verschil tussen de collectief beschikbaar gestelde premie en de gedempte kostendekkende premie is een premie-egalisatiedepot gevormd.
Bij aanvang (per 1 januari 2017) wordt het premie-egalisatiedepot gevoed met een eenmalige storting van € 10 mln.

Indien de in rekening gebrachte collectief beschikbaar gestelde premie voor een boekjaar meer bedraagt dan de benodigde premie voor het betreffende jaar, voegt het pensioenfonds dit verschil toe aan het premie-egalisatiedepot.

Indien de in rekening gebrachte collectief beschikbaar gestelde premie voor een boekjaar, minder bedraagt dan de benodigde premie voor het betreffende boekjaar, onttrekt het pensioenfonds bedragen aan het premie-egalisatiedepot, totdat het depot nihil is.

Het premie-egalisatiedepot zal nooit negatief worden. Op het moment dat de premie-egalisatiedepot leeg is wordt de opbouw van de aanspraken verlaagd.

Indien op de einddatum van deze uitvoeringsovereenkomst met de werkgever het premie-egalisatiedepot een overschot bevat, voegt het pensioenfonds deze toe aan haar vrije reserve.

Bij een ontoereikende vermogenspositie zal het Premie-egalisatiedepot (dat in de dekkingsgraadbepaling buiten beschouwing blijft), als en voor zover nodig, worden aangewend om een kortingsmaatregel te voorkomen dan wel in omvang te beperken.

Rendementstoevoeging over de premie-egalisatiereserve vindt niet plaats.

8.2. Beleggingsbeleid

Het strategisch beleggingsbeleid wordt door middel van ALM studies afgestemd op de verplichtingen, risicohouding en doelstelling van het Pensioenfonds. De ALM-studie wordt minimaal een keer in de drie jaar uitgevoerd om vast te stellen:
- de omvang van het balansrisico (VEV/risicobudget);
- de allocatie naar matching en de rendementsportefeuille;
- de mate van de rente- (en inflatie) afdekking;
- de mate van valuta-afdeking.

De uitkomsten van de ALM-studie zijn het uitgangspunt voor de SAA-studie waarin de hoofdblokken matching- en rendementsportefeuille verdere worden gealloceerd binnen de matching- en rendementsportefeuille op basis van investmentcases.

8.3. Toeslagenbeleid

De toeslagenregeling is gebaseerd op de regels die het FTK voorschrijft.

Het bestuur beslist jaarlijks of het op de opgebouwde pensioenaanspraken van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari een toeslag verleent op basis van de prijsontwikkeling. Voor de prijsontwikkeling hanteert het Pensioenfonds de CBS Consumentenprijsindex alle huishoudens, afgeleid (2006=100). Hierbij wordt uitgegaan van de eerst gepubliceerde cijfers per ultimo oktober van het voorgaande jaar.

Het toeslagbeleid kent de volgende uitgangspunten:
- Er wordt toeslag verleend (ondergrens) als de beleidsdekkingsgraad minimaal gelijk is aan 110%. Onder deze grens verleent het pensioenfonds geen toeslag.
- Jaarlijks wordt, op basis van de Pensioenwet (artikel 137) en het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen (artikel 15 en 23a), de bovengrens berekend waar vanaf het Pensioenfonds een volledige toeslag kan verlenen, de zogenaamde dekkingsgraad bij toekomstbestendige toeslagverlening. Vaststelling van de bovengrens vindt plaats op basis van de curve van ultimo oktober.
- Bij een beleidsdekkingsgraad tussen de ondergrens en de bovengrens, wordt de toeslagverlening rechtevenredig vastgesteld.
- Als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de berekende bovengrens kan het Pensioenfonds besluiten om achterstanden in de toeslagverlening in te halen. Het Pensioenfonds kan dan maximaal 20% van het vermogensoverschot (het vermogen groter dan de eerder berekende bovengrens) gebruiken voor inhaaltoeslag.
- Toeslagverlening wordt getoetst op toekomstbestendigheid.
- Peildatum is 31 oktober van het jaar waarop de toeslag wordt verleend

Naast de voorgaande uitgangspunten, wordt een definitief besluit genomen waarbij rekening wordt gehouden met een aantal van belang zijnde criteria. De criteria op basis waarvan het bestuur besluit over de toeslagtoekenning zijn in ieder geval en niet uitsluitend:
- stand DNB-dekkingsgraad
- stand marktrentedekkingsgraad
- stand reële marktrentedekkingsgraad
- de dekkingsgraad na toeslagverlening
- prijsinflatie
- rentestand
- marktontwikkelingen
- gegeven toeslagen voorgaande jaren
- de trendmatige ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad in de 12 maanden voorafgaand aan de maand waarin het bestuur het besluit neemt.

Indien het bestuur besluit om een gedeeltelijke toeslag toe te kennen, wordt in principe een evenredige korting toegepast. Hierbij zal een evenwichtige belangenafweging plaatsvinden, zodat naar mening van het bestuur de diverse groepen geen onevenredige voor- of nadeel ondervinden.

8.4. Korten pensioenaanspraken en – rechten

Ingeval van een financieel tekort kan het bestuur van het Pensioenfonds besluiten om de opgebouwde aanspraken en – rechten te korten als:
- de vereiste dekkingsgraad niet naar verwachting binnen 10 jaar op basis van de andere beschikbare sturingsmiddelen boven de vereiste dekkingsgraad zal komen.

- De beleidsdekkingsgraad voor het vijfde achtereenvolgende jaar onder de minimaal vereiste dekkingsgraad ligt én de actuele DNB-dekkingsgraad ook onder de minimaal vereiste dekkingsgraad ligt. Dan moet het Pensioenfonds korten, zodanig dat DNB-dekkingsgraad gelijk wordt aan de minimaal vereiste dekkingsgraad.

Ter voorkoming van deze kortingen wordt eerst het saldo van de premie egalisatiereserve aangewend. Eventueel daarna benodigde kortingen worden dan tijdsevenredig gespreid over maximaal 10 jaar.

Mocht er sprake zijn van een korting, dan informeert het pensioenfonds de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden schriftelijk over het besluit tot vermindering van de pensioenaanspraken –rechten.

BIJLAGE 1 VERKLARING INZAKE DE BELEGGINGSBEGINSELEN (vastgesteld op 28 maart 2018)

1. Inleiding

In de Pensioenwet (artikel 145) is opgenomen dat een pensioenfonds een verklaring inzake beleggingsbeginselen opstelt. Deze verklaring is tevens als bijlage opgenomen in de ABTN.

De verklaring inzake de beleggingsbeginselen geeft beknopt de uitgangspunten weer van het beleggingsbeleid van de Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd (hierna: 'het pensioenfonds'). Deze uitgangspunten zijn door het bestuur vastgesteld.
Deze verklaring maakt onderdeel uit van de Prudent Person regel, waaraan ieder pensioenfonds moet voldoen.

De verklaring inzake beleggingsbeginselen wordt om de drie jaren en voorts onverwijld na iedere belangrijke wijziging van het beleggingsbeleid herzien.

2. Doelstelling

De doelstelling van het beleggingsbeleid is de toevertrouwde middelen zo goed mogelijk te beleggen. Dat doet het pensioenfonds door een lange termijnvisie te ontwikkelen. Hierin spelen de doelstelling van het pensioenfonds, het risicomanagement, deskundigheid, diversificatie en maatschappelijk verantwoord beleggen een belangrijke rol.

Het Pensioenfonds heeft ten doel het verlenen van pensioenaanspraken alsmede het uitkeren van pensioen, aan deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en hun nabestaanden, een en ander volgens de regels zoals nader in het pensioenreglement omschreven (statutaire omschrijving).
Daarnaast wil het pensioenfonds een waardevast pensioen realiseren voor onze (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Dit betekent dat het pensioenfonds streeft naar een jaarlijkse toeslagverlening voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden op basis van prijsinflatie. Het beleggingsbeleid ondersteunt deze doelstelling.

Het pensioenfonds hanteert een prudent beleggingsbeleid om haar doelstellingen te realiseren, binnen de financieringsmogelijkheden. Hierbij ligt er een nadruk op het beheersen van financiële risico's, met name het renterisico. Het beleggingsbeleid ligt in lijn met de beleggingsbeliefs en risicohouding van het pensioenfonds en voldoet aan de prudent person regel.

3. Organisatie

3.1 Het pensioenfonds

Het pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds voor (ex-)personeel en pensioengerechtigden van Delta Lloyd Services BV.
Het pensioenfonds belegt en beheert het pensioenvermogen in het belang van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden van het pensioenfonds. Bij de uitvoering van deze taken houdt het pensioenfonds rekening met de belangen van alle belanghebbenden bij het pensioenfonds.

3.2 Rollen en verantwoordelijkheden

Bestuur

Het bestuur van het pensioenfonds is paritair samengesteld en bestaat uit vijf bestuursleden, te weten twee werkgeversleden, twee werknemersleden en één pensioengerechtigd lid.

Het bestuur is eindverantwoordelijk voor alle activiteiten, inclusief het beleggingsbeleid. Het bestuur stelt het strategisch beleid en het beleggingsmandaat vast en houdt toezicht op de uitvoering daarvan. De verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de betrokkenen in het beleggingsproces zijn helder gescheiden. Dit is vastgelegd in een RACI-overzicht (zie bijlage). Het pensioenfonds heeft een beleggingscommissie ingesteld.

Beleggingsadviescommissie

Het beleggingsbeleid wordt voorbereid door de beleggingscommissie. Deze heeft een adviserende rol ten behoeve van het bestuur. De beleggingscommissie bestaat uit drie bestuursleden. De beleggingscommissie wordt ondersteund door de manager van het pensioenfonds en vertegenwoordigers van de fiduciair vermogensbeheerder. Daarnaast wordt de beleggingscommissie bijgestaan door een externe beleggingsadviseur.

De verantwoordelijkheid van de beleggingscommissie is het bestuur te adviseren over beleggingsaangelegenheden in brede zin. Dit betreft zowel advies over het algemene beleggingsbeleid als over meer specifieke zaken, waaronder het gebruik van derivaten en de afweging tussen actief en passief beleggen.
De beleggingscommissie heeft de volgende taken:

- het bestuur adviseren over het bereiken dan wel behouden van een optimale balans tussen risico en rendement om de kans op afstempelen te minimaliseren en de toeslagambitie te kunnen realiseren; de balans is gebaseerd op de risicohouding van het pensioenfonds, vastgesteld door het bestuur;
- het voorbereiden van het beleggingsplan;
- het monitoren van de activiteiten van de vermogensbeheerder op de uitvoering van het beleggingsmandaat en performance van de beleggingen. De prestaties van de vermogensbeheerder worden beoordeeld op de vooraf uitgesproken verwachtingen en de verschillen met de afgesproken benchmarks en aan de hand van de geleverde rapportages;
- het bestuur adviseren over wijzigingen in het mandaat;
- eerste lijnsrisicomanagement;
- voorbereiden van ALM-studies;
- het analyseren en bewaken van de financiële risico’s van het pensioenfonds;
- in de reguliere vergaderingen van het bestuur brengt de commissie verslag uit over de ontwikkelingen van het uitgevoerde beleid en de actuele stand van zaken. Zij legt hierover verantwoording af aan het voltallige bestuur.

De beleggingscommissie komt om de zes weken/twee maanden bij elkaar waarbij de fiduciair vermogensbeheerder aanwezig is en zij verantwoording aflegt over de uitvoering van het beleggingsmandaat. Van de bijeenkomsten van de beleggingscommissies worden verslagen gemaakt door het bestuursbureau. Het bestuursbureau coördineert tevens, in overleg met de voorzitter van de beleggingscommissie, de agenda en de beleidsvoorbereiding.

Bestuursbureau

Het bestuursbureau zorgt voor de beleidsvoorbereiding, coördinatie, het maken van analyses en faciliteert het gehele beleggingsproces. Ook draagt het bestuursbureau zorg voorde monitoring en evaluatie van de beleggingsmandaten. .

Uitvoeringsorganisatie
De uitvoering van het fiduciair vermogensbeheer is uitbesteed aan een fiduciair vermogensbeheerder (NN IP) op basis van een beheerovereenkomst, een SLA en een beleggingsmandaat. De fiduciair vermogensbeheerder is vrij om binnen de in het mandaat geformuleerde randvoorwaarden te beleggen.

De Kasbank is de custodian van het pensioenfonds. Daarnaast verzorgt de kasbank de geconsolideerde administratie, de performance meting en rapportage over de beleggingsportefeuille en risico's (riskmonitor). Zowel de fiduciair vermogensbeheerder als het pensioenfonds hebben hiervoor een beheerovereenkomst en SLA met Kasbank afgesloten.

3.3 Deskundigheid medewerkers en bestuur
Het pensioenfonds zorgt ervoor dat zij in alle fasen van het beleggingsproces beschikt over de deskundigheid om:
- een adequaat beleggingsbeleid vast te stellen om een optimaal beleggingsresultaat te bereiken;
- om de uitvoering van het vermogensbeheer te beoordelen;
- de beleggingsrisico's te kunnen beheersen.

Naast de deskundigheid die het bestuur heeft is aan de beleggingscommissie een onafhankelijke externe beleggingsadviseur toegevoegd. Hiermee wordt beoogd dat het pensioenfonds over voldoende countervailing power beschikt ten opzichte van de fiduciair vermogensbeheerder. Voor de bestuursleden en deelnemers aan commissies zijn functieprofielen vastgelegd die in lijn zijn met de guidance van DNB met betrekking tot de verwachte beleggingskennis voor bestuurders.

3.4 Scheiding van belangen
Het pensioenfonds treft maatregelen om te voorkomen dat bij zijn medewerkers of bij het bestuur sprake is van belangenverstrengeling of tegenstrijdige belangen. De medewerkers en bestuurders van het pensioenfonds zijn gebonden aan de door het pensioenfonds opgestelde gedragscode. Jaarlijks wordt aan medewerkers en bestuurders een gevraagd dat zij de Gedragscode hebben nageleefd.

4. Beleggingsbeleid en algemene uitgangspunten beleggingsbeginselen (beleggingsbeliefs)

4.1 Algemeen
Het Pensioenfonds voert een beleggingsbeleid dat past bij de pensioenambitie, waarin duurzaamheid verankerd is. Het beleggingsbeleid is daarbij begrijpelijk en beheersbaar. Het pensioenfonds belegt de toevertrouwde middelen om in de toekomst aan haar (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden pensioenuitkeringen te kunnen verstrekken. Het pensioenfonds beoordeelt elke belegging op grond van risico- en rendementsoverweging in relatie tot de verplichtingenstructuur en in lijn met haar doelstellingen en risicohouding. Het pensioenfonds belegt vanuit de 'prudent person' gedachte die ook in de wet is vastgelegd. De 'prudent person' gedachte betekent:
- dat het vermogen wordt belegd in het belang van alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- dat het vermogen zo wordt belegd dat de kwaliteit, de liquiditeit en het rendement van de totale portefeuille voldoende wordt gewaarborgd;
- het vermogensbeheer wordt op deskundige en zorgvuldige wijze uitgevoerd;

- de belegde middelen worden op voldoende wijze gediversificeerd (gespreid).

Daarbij moeten de beleggingen voldoen aan kwalitatieve beginselen die in de beleggingsbeliefs zijn opgesomd.

4.2 Risicohouding

De risicohouding van het Pensioenfonds is de mate waarin het pensioenfonds bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het pensioenfonds te realiseren, en de mate waarin het beleggingsrisico's kan lopen, gegeven de kenmerken van het pensioenfonds. De risicohouding is de basis voor onder meer invulling van het strategisch beleggingsbeleid. De risicohouding wordt jaarlijks getoetst door het uitvoeren van een haalbaarheidstoets. De risicohouding van het pensioenfonds bestaat uit drie onderdelen:

1. kwalitatieve omschrijving van de risicohouding;
2. kwantitatieve omschrijving van de korte termijn risicohouding;
3. kwantitatieve omschrijving van de lange termijn risicohouding.

Ad. 1. kwalitatieve omschrijving van de risicohouding

De kwalitatieve omschrijving van de risicohouding is vastgelegd in de zogenaamde 'policy beliefs'. In de policy beliefs is de gewenste ambitie, mate van zekerheid en gewenste solidariteit vastgelegd. De beleggingsbeliefs (4.3.) zijn een verdere uitvoering van de'policy beliefs' met betrekking tot het vermogensbeheer.

Ad. 2. kwantitatieve omschrijving van de korte termijn risicohouding

De kwantitatieve omschrijving van de korte termijn risicohouding komt tot uitdrukking in de bandbreedte van het vereiste eigen vermogen (VEV) die het Pensioenfonds nastreeft.

Het VEV kan in de tijd variëren. De VEV is afhankelijk van het beleggingsbeleid. Het Pensioenfonds heeft de bandbreedte waarmee deze VEV mag bewegen vastgesteld op 11% – 19%.

Ad. 3. kwantitatieve omschrijving van de lange termijn risicohouding

De kwantitatieve risicohouding op langere termijn komt tot uitdrukking in het minimaal (ondergrens) acceptabel pensioenresultaat (mediaan) vanuit:

4. De financiële positie waarbij exact voldaan wordt aan het VEV
5. De feitelijke financiële positie, en
6. De maximale acceptabele afwijking van een slechtweerscenario (scenario's in het 5% percentiel), waarbij de maximale afwijking ten opzichte het pensioenresultaat (mediaan) vanuit de feitelijke financiële positie is vastgesteld.

Het pensioenfonds heeft de ondergrenzen als volgt vastgesteld:

Ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat vanuit de VEV	76%
De ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat vanuit de feitelijke financiële positie	92%
De maximale spreiding van het slechtweerscenario en het pensioenresultaat vanuit de financiële positie	30%

Er is een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd en jaarlijks wordt een haalbaarheidstoets uitgevoerd om te toetsen of het beleid voldoet aan de vastgestelde ondergrenzen. De uitkomsten voldoen ruimschoots aan de door het bestuur en sociale partners vastgestelde ondergrenzen.

4.3 Beleggingsbeliefs

Het pensioenfonds hanteert voor de beleggingen de volgende uitgangspunten:

- Het pensioenfonds belegt volgens een Liability Driven Approach. Dit betekent dat de verplichtingen op marktwaarde leidend zijn voor de wijze waarop wordt belegd. Om deze reden is de beleggingsportefeuille gesplitst in een matchingportefeuille en een rendementsportefeuille.

- De inrichting van de matchingsportefeuille is primair gebaseerd op het verkleinen van de kans op verlagen van pensioenaanspraken. Het pensioenfonds dekt renterisico's grotendeels af, omdat renteontwikkeling over het algemeen moeilijk te voorspellen is en rentewijzigingen een grote impact kunnen hebben op de financiële positie van het pensioenfonds. Hiervoor worden in beginsel vastrentende waarden gebruikt. Daarnaast kan het fonds derivaten gebruiken om efficiënter en/of effectiever het risico af te dekken.

- Het pensioenfonds moet om haar doelstellingen te realiseren een beleggingsresultaat behalen dat boven de risicovrije rente ligt en dat kan alleen door het nemen van risico's. Een hoger rendement is enerzijds nodig omdat bij het vaststellen van de verplichtingen voor de dekkingsgraad wordt gewerkt met de UFR en anderzijds om de toeslagambitie van het fonds te kunnen realiseren. Voor deze risico's hanteert het pensioenfonds een risicobudget.

- Het pensioenfonds heeft de overtuiging dat de meer risicovolle beleggingen in de rendementsportefeuille (aandelen, vastgoed, etc.) in beginsel een hoger rendement opleveren dan de vastrentende waarden in de matchingportefeuille. De rendementsportefeuille heeft een minimale en maximale omvang om voldoende herstel vermogen te hebben respectievelijk de risico's te beperken als er ruim voldoende middelen aanwezig zijn om de toekomstige indexatie ambitie in te vullen.

- Met het nemen van risico in de beleggingsportefeuilles moet een risicopremie verdiend kunnen worden. In elke beleggingscategorie in de beleggingsportefeuille wordt de afweging gemaakt of tegenover het risico volgens verwachting een adequate vergoeding staat.

- Het risico van de beleggingsportefeuilles kan gereduceerd worden door te diversifiëren over verschillende beleggingscategorieën en over verschillende landen/regio's.

- Het pensioenfonds vindt dat passief beleggen beter past als er sprake is van efficiënte markten en actief beleggen als er sprake is van minder efficiënte markten. De kosten en het extra risico moeten opwegen tegen het verwachte extra rendement. Voor elke beleggingscategorie wordt de afweging gemaakt of actief beheer naar verwachting additioneel rendement oplevert, rekening houdend met risico en kosten.

- Het valutarisico wordt in de matchingsportefeuille in principe afgedekt, omdat de exposure naar valuta niet past bij het matchen van verplichtingen in euro's. Hoewel er in beginsel geen risicopremie op valuta wordt verdiend, wordt in de rendementsportefeuille het valutarisico niet afgedekt. De valuta exposure heeft een diversifiërende werking met aandelen exposure en andere risico's in deze portefeuille. Daarnaast zijn aan het afdekken van het valutarisico kosten verbonden.

- Er wordt alleen belegd in beleggingscategorieën en –instrumenten die transparant en begrijpelijk zijn, en waarvoor rapportage en risicomanagement adequaat zijn ingeregeld.

- De keuze van het strategisch beleggingsbeleid is een belangrijke beslissing in het beleggingsproces. Er zal dus in principe niet afgeweken worden van het strategische beleggingsbeleid, tenzij er zich omstandigheden voordoen die het noodzaken af te wijken van dit beleid. Hiertoe kan alleen onderbouwd besloten worden door het bestuur.

- Gezien de lange termijn verplichtingen is het niet noodzakelijk om de beleggingsportefeuilles volledig liquide te hebben, maar zal het pensioenfonds om meer rendement te generen deels illiquide beleggingen in de beleggingsportefeuille opnemen.

- Verantwoord beleggen is structureel ingebed in het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. Het pensioenfonds en de vermogensbeheerder houden zich aan de "Principles for Responsible Investments" (PRI) en de 'Priciples for sustainable Insurance" (PSI). Bij aankoop van beleggingen worden de ESG (Environmental, Social and corporate Governance) criteria meegewogen. Er is in de samenleving een toenemende tendens naar verantwoord beleggen. Het pensioenfonds ziet daarbij ook risico's voor het rendement van niet-duurzame bedrijven op langere termijn. Bij duurzame investeringen is een randvoorwaarde dat deze ook in lijn moeten zijn met de primaire doelstelling van het fonds (zie ook het document 'beleid duurzaam beleggen').

- Het pensioenfonds kan gezien haar omvang het vermogensbeheer niet efficiënt zelfstandig uitvoeren. Daarom wordt vermogensbeheer uitbesteed, waarbij het bestuur verantwoordelijk blijft.

- Het pensioenfonds vindt verantwoording over het gevoerde beleggingsbeleid belangrijk. Uit de notulen en rapportages moet blijken welke keuzes zijn gemaakt, waarom deze zijn gemaakt en wat hiervan het resultaat is. In het jaarverslag geeft het pensioenfonds verantwoording af over het gevoerde beleggingsbeleid.

5. Uitvoering

5.1 Uitbesteding

Het pensioenfonds heeft het fiduciair vermogensbeheer uitbesteed aan NN IP. Een deel van de portefeuille is ondergebracht bij NN IP. Een ander deel is buiten NN IP ondergebracht. De performance van de portefeuille wordt beoordeeld door middel van een maandelijkse beleggingsrapportage en een riskmonitor die op kwartaalbasis wordt opgesteld. De beleggingsrapportages en riskmonitor worden opgesteld door de Kas Bank. Deze rapportages worden besproken binnen de beleggingscommissie en binnen het bestuur tijdens de reguliere bestuursvergaderingen. De performance en kwaliteit van de dienstverlening van de fiduriair vermogensbeheerder en de afzonderlijke vermogensbeheerders worden periodiek getoetst.

De overeenkomst en de SLA met de fiduciair vermogensbeheerder is opgesteld conform het uitbestedingsbeleid.

5.2 Beleggingscyclus

Het beleggingsproces van het pensioenfonds bestaat uit de volgende stappen:

1. Risicohouding en ambitie	De risicohouding in relatie tot de ambities

	van het fonds geven het bestuur guidance in het te voeren risicobeleid van de beleggingen.
2. Organisatie, risicobereidheid en beleggingsbeliefs	Het fonds stelt de organisatie, het beleggingsproces en de beleggingsbeliefs vast. Deze beliefs zijn in combinatie met de risicohouding leidend in de dialoog over beleggingen en gelden als toetssteen voor het beleggingsbeleid.
3. Strategisch kader en risicotolerantiegrenzen	Het pensioenfonds stelt (mede aan de hand van een ALM-studie) de allocatie naar matching en return vast en stelt vast welke tolerantiegrenzen het toestaat. Daarnaast bepaalt het pensioenfonds welke beleggingscategorieën potentieel investeerbaar zijn (en welke niet). Een ALM-studie wordt minimaal één keer per drie jaar uitgevoerd. De laatste ALM-studie is uitgevoerd in 2016
4. Beleggingsplan	Het fonds stelt de normportefeuille en de beleggingsrestricties met daarbij de gekozen benchmark vast als invulling van het strategisch kader.
5. Manager selectie	Het fonds stelt vast welke criteria het wil hanteren bij de manager selectie en evaluatie.
6. Uitvoering	De beheerder(s) voeren het vermogensbeheer uit. De beleggingscommissie voert de regie op de uitvoering van het beleggingsplan.
7. Verantwoording	Het pensioenfonds monitort de resultaten op basis van een onafhankelijke rapportage.
8. Evaluatie en reflectie	Het pensioenfonds evalueert het hele proces en stelt vast of men zich heeft gehouden aan haar eigen beleid en procedures (in de hele uitbestedingsketen).

5.3 Strategisch beleggingskader

Het strategisch beleggingskader is vastgelegd in het beleggingsmandaat en beleggingsplan. In het beleggingsbeleid zijn onder meer de belangrijkste beleggingskeuzes vastgelegd:

- de gewenste vermogenssamenstelling naar beleggingscategorieën.
- De bandbreedtes waarin de vermogensbeheerder mag opereren.
- De benchmarks die gelden voor de beoordeling van de beleggingsrendementen.
- Hoe het pensioenfonds omgaat met het afdekken van het aandelen- en renterisico.

Het beleggingsbeleid wordt regelmatig (minimaal één keer in de drie jaar) door middel van een ALM-studie beoordeeld. Belangrijke input voor de ALM-studie zijn de huidige en streefdekkingsgraad, die het risicobudget bepalen.

De beleggingsportefeuille is gesplitst in een matching- en een rendementsportefeuille. De matchingportefeuille, waarin vastrentende beleggingen zitten, heeft als doel het renterisico te beperken. Door tussen 85% - 95% van de verplichtingen te matchen met de matchingportefeuille, die ongeveer dezelfde duratie heeft als de verplichtingen, is het renterisico van de verplichtingen grotendeels afgedekt. Voor het afdekken van het renterisico kan het pensioenfonds gebruik maken van intrest rate swaps.

De rendementsportefeuille is bedoeld om extra rendement te creëren om zo veel mogelijk het behoud van koopkracht in de toekomst te kunnen realiseren. Ook in de matchingportefeuille kan het pensioenfonds extra rendement creëren door te beleggen in credits en bijvoorbeeld hypotheken, omdat op deze categorieën een risicopremie boven de risicovrije rente wordt verdiend.

5.4 Beleggingsplan

Door de beleggingscommissie wordt jaarlijks een beleggingsplan opgesteld. De verantwoordelijkheid voor het vaststellen en goedkeuren van het beleggingsplan ligt bij het bestuur. In het beleggingsplan worden in ieder geval de volgende zaken vastgelegd:

- Doelstellingen;
- Organisatie en beleggingsproces;
- Beleggingsbeliefs en risicohouding;
- Strategisch beleid met de asset mix, beleggingsinstrumenten en het beleid met betrekking tot maatschappelijk verantwoord beleggen;
- Het beleggingsjaarplan;
- Uitwerking van de Prudent Person regel;
- Monitoring en evaluatie.

5.5 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het pensioenfonds wenst bij de uitvoering van het vermogensbeheer rekening te houden met ethische, sociale en milieuoverwegingen binnen een kader van een gelijkblijvend of verbeterd rendements-risicoprofiel van de totale beleggingsportefeuille. Verantwoord beleggen is dan ook structureel ingebed in het beleggingsbeleid van het pensioenfonds.

Bij aankoop van beleggingen worden zoveel mogelijk de ESG (Environmental, Social and corporate Governance) criteria meegewogen.

Verantwoord beleggen wordt regelmatig besproken in de beleggingscommissie van het pensioenfonds.

Maatschappelijk verantwoord beleggen is nog in ontwikkeling. Het pensioenfonds zal in 2018 nog nader moeten vaststellen of alle beleggingen aan de hiervoor genoemde criteria voldoen. Maatschappelijk verantwoord beleggen is onderdeel van het beleggingsbereid.

5.6 Risicobeheersing en -beleid

De mate waarin het pensioenfonds risico’s neemt is in de risicohouding en de policy beliefs vastgelegd in de ABTN. Het beleggingsbeleid wordt periodiek opnieuw vastgesteld aan de hand van een ALM-studie. De risico’s worden vastgelegd in een integrale risicoanalyse die jaarlijks binnen het bestuur wordt besproken. In de riskmonitor worden

gevoeligheidsanalyses opgenomen van de belangrijkste beleggingsrisico's (rente, credit spreads, aandelen en vastgoed). De renteafdekking zal zo veel mogelijk gedaan worden door het aankopen van langlopende obligaties en zo min mogelijk door middel van Swaps om het tegenpartijrisico zoveel mogelijk te beperken. De beleggingsrisico's worden gemonitord door de beleggingscommissie met ondersteuning van het bestuursbureau.

Het pensioenfonds onderkent de volgende beleggingsrisico's

Matching- en renterisico

- *Renterisico*: het matching- en renterisico is het risico dat de looptijd van rentegevoeligheid tussen de waarde van de beleggingen en de waarde van de pensioenverplichtingen niet op elkaar zijn afgestemd. Dit risico is beperkt doordat 85% - 95% van de verplichtingen is afgedekt met het beleggingen in vastrentende waarden en swaps waarvan de duration ongeveer gelijk is aan de duration van de verplichtingen. Renteontwikkelingen kunnen een grote invloed hebben op de dekkingsgraad. Door deze afdekking is de invloed bij ons pensioenfonds beperkt.

- *Tegenpartij- en faillissement risico*: Dit risico is met name aan de orde bij posities in derivaten. Het afdekken van de rente door middel van swaps wordt door de vermogensbeheerder uitgevoerd. Bij een vordering op de tegenpartij wordt door de vermogensbeheerder onderpand (collateral) gevraagd, zodat de vordering is gedekt. Het onderpand wordt geleverd in kredietwaardige obligaties of cash. Indien een obligatie in onderpand is geleverd behoudt de eigenaar het recht op de couponopbrengst. Bij het uitleveren van cash als onderpand wordt een rentevergoeding ontvangen. Collateral management wordt door de integraal vermogensbeheerder op dagbasis uitgevoerd. Tevens wordt het tegenpartijrisico gespreid door met meerdere partijen een swaptransactie aan te gaan. Het pensioenfonds bespreekt dit regelmatig met de integraal vermogensbeheerder.
  In de beleggingsportefeuilles wordt geen gebruik gemaakt van repo's en securities lending met het doel om extra rendement te genereren.

- *Kredietrisico*: Dit risico is treedt op als bedrijven insolvabel zijn dat de afgegeven obligaties niet afgelost kunnen worden. Bij het beleid van derivaten wordt alleen gebruikt gemaakt van tegenpartijen met een kredietwaardige rating (rating ≥ BBB-).

- *Inflatierisico*: inflatierisico is het risico dat door inflatie de koopkracht van het opgebouwde pensioen wordt verlaagd. Deelnemers en gepensioneerden lopen met name het risico dat de te verlenen toeslagen de inflatie niet bijhouden. Door meer rendement te halen dan de 'risicovrije rente' die is besloten in de rentetermijnstructuur van DNB probeert het pensioenfonds de indexatieambitie te realiseren. De bron hiervan is de rendementsportefeuille. Hiervan mag worden verwacht dat het rendement op lange termijn de inflatie 'verslaat'.

Marktrisico's

- *Prijsvolatiliteit*: Het risico van veranderingen in de waarde van de zakelijke waarden als gevolg van wijzingen in de marktprijzen. De omvang van dit risico neemt toe naarmate de bewegelijkheid van de koersen groter is. Door middel van een zorgvuldige selectie en spreiding van de beleggingen in de beleggingsfondsen over verschillende geografische

regio's en economische sectoren tracht het pensioenfonds het marktrisico te mitigeren.

- *Marktliquiditeit*: Het risico dat aanwezige activa onvoldoende snel dan wel tegen onacceptabele prijzen kunnen worden omgezet in liquide middelen. De beleggingsfondsen zijn zeer liquide. Alleen een deel van de vastgoedportefeuille is wat minder liquide omdat de onderliggende vastgoedbeleggingen minder snel verkoopbaar zijn. Het belang hiervan in de portefeuille is beperkt. Het pensioenfonds heeft ingeschreven in een hypothekenfonds. Dit belang is niet meer dan circa 5% van de portefeuille.

- *Valutarisico*: het risico dat de beleggingsopbrengsten door dalende of stijgende valuta in de portefeuille negatief wordt beïnvloed. Het valutarisico wordt binnen de matchingsportefeuile zo veel mogelijk afgedekt. Binnen de rendementsportefeuille wordt het risico vanwege de doelstelling van deze portefeuille (het behalen van extra rendement) in principe niet afgedekt.

- *Concentratie- en correlatierisico*: het risico is dat als gevolg van een ontoereikende diversificatie binnen de portefeuille een bepaalde ontwikkeling of gebeurtenis een bovengemiddeld effect heeft op de waarde van de portefeuille. Dit risico wordt beperkt door een zorgvuldige selectie en spreiding van de beleggingen.

<u>Overige risico's</u>

- *Operationele risico's*: Het pensioenfonds beheerst de operationele risico's zoveel mogelijk door eisen te stellen aan haar dienstverleners, deze vast te leggen in SLA-overeenkomsten en die te monitoren. Van de vermogensbeheerder ontvangt het pensioenfonds ieder jaar een ISAE type II rapportage.

5.7 Monitoring

De monitoring van de beleggingsmandaten en performance van de vermogensbeheerder(s) vindt plaats op basis van een maandelijkse beleggingsrapportage en een riskmonitor (elk kwartaal) die worden opgesteld door Kasbank. Deze worden besproken in de beleggingscommissie en het bestuur. Bij de vergaderingen van de beleggingscommissie is ook een afvaardiging van de fiduciair vermogensbeheerder aanwezig, waar zij toelichting kunnen geven.

5.8 Verantwoording en evaluatie

Het beleggingsbeleid wordt periodiek geanalyseerd door een jaarlijkse lange termijn evaluatie. Hierin wordt onderscheid gemaakt naar keuzes die het bestuur heeft genomen en keuzes die de vermogensbeheerder heeft genomen.
Ieder jaar voert het pensioenfonds een lange termijn evaluatie uit van de beleggingsportefeuille. Hierbij wordt het volgende beoordeeld:

- het resultaat van strategische keuzes van het bestuur (niveau 1, Strategische asset allocatie & 2, Invulling portefeuille) en naar het resultaat van de vermogensbeheerder (niveau 3, Prestatiemeting vermogensbeheerder).
- Niveau 1 & 2 hebben betrekking op een 5-jaars periode en niveau 3 op een 3-jaars periode.
- In het rendement van de vermogensbeheerder(s) (niveau 3) zijn de kosten voor vermogensbeheer(s) inbegrepen.

5.9 Kosten en kostenbeheersing

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt er op toegezien dat de kosten zich op een verantwoord niveau verhouden tot de samenstelling van de beleggingsportefeuille en periodiek beoordeeld op basis van de afspraken met de vermogensbeheerder. De afgesproken beleggingskosten zijn opgenomen in het beleggingsmandaat.

De beleggingskosten worden verantwoord conform de wet- en regelgeving en de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

De beleggingskosten worden periodiek gebenchmarkt met andere pensioenfondsen.

De beleggingskosten bestaan uit:

- Kosten van de vermogensbeheerder
- Kosten van transacties
- Bewaarloon

BIJLAGE 2 RISICOBEHEERSING

1. Risicobeleid

Het risicomanagement van het pensioenfonds richt zich met name op het risico dat de doelstellingen en ambities van het pensioenfonds niet worden gehaald (strategisch risico). Daarnaast worden ook de operationele risico's beoordeeld.

Binnen de financieringsmogelijkheden streeft het pensioenfonds naar het goed verzorgen van het pensioen door de koopkracht van de rechten van de deelnemers en de pensioenen van de pensioengerechtigden, zowel nu als in de toekomst, zo goed mogelijk in stand te houden.

De mate waarin het pensioenfonds risico's neemt is vastgelegd in de policy beliefs (kwalitatieve risicohouding) en de kwantitatieve risicohouding. De risico's van het pensioenfonds worden jaarlijks opnieuw beoordeeld, vastgelegd in een risicomanagementraamwerk en besproken binnen het bestuur.

De risico's van het pensioenfonds worden gecategoriseerd op basis van de risicocategorieën van FIRM, een methodiek die is ontwikkeld door DNB en die in de handreiking 'integraal risicomanagement voor pensioenfondsen' van de Pensioenfederatie is opgenomen. De risicocategorieën zijn:

Financiële risico's	**Niet-financiële risico's**
Matching- en renterisico's	Omgevingsrisico
Valutarisico	Operationele risico's
Liquiditeitsrisico	Uitbestedingsrisico
Inflatierisico	IT-risico
Marktrisico	Integriteitsrisico
Concentratie- en correlatierisico	Juridische risico's (waaronder het verslagleggingsrisico)
Krediet- en faillissementsrisico	
Verzekeringstechnisch risico	

Het pensioenfonds is per 1 januari 2017 overgegaan van een herverzekering van alle pensioenverplichtingen naar eigen beheer.

De pensioenadministratie en de beleggingen zijn uitbesteed aan respectievelijk AZL en NNIP. De niet wettelijke communicatie naar (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden wordt grotendeels door het pensioenfonds zelf uitgevoerd. De afspraken over de uitbesteding zijn gedaan in overeenstemming met het uitbestedingsbeleid.
Het pensioenfonds is overigens verantwoordelijk voor de processen die het pensioenfonds heeft uitbesteed en bewaakt daarom deze processen.

In de volgende paragraaf worden de verschillende risicocategorieën toegelicht.

2. Risico's

Matching- en renterisico's

Het matching- en renterisico is het gevolg van het niet goed op elkaar afgestemd zijn van bezittingen en verplichtingen als gevolg van wijziging rente, ongelijke looptijden, valutabewegingen, liquiditeit en inflatie.

Dit risico is beperkt doordat het pensioenfonds 85% - 95% van de verplichtingen is afgedekt met beleggingen in vastrentende waarden en swaps waarvan de duration ongeveer gelijk is

aan de duration van de verplichtingen. Renteontwikkelingen kunnen een grote invloed hebben op de dekkingsgraad. Door deze afdekking is de invloed bij ons pensioenfonds beperkt.

De belangrijkste beheersmaatregelen voor de beperking van het matching- en renterisico zijn:

- 85% - 95% van de verplichtingen op basis van de swapcurve is opgenomen in de matchingsportefeuille.
- Binnen de matchingsportefeuille wordt de duratie van de beleggingen afgestemd op de duratie van de verplichtingen. Hiervoor worden langlopende staats(gerelateerde) obligaties en swaps gebruikt. De duration wordt à-tempo door de vermogensbeheerder gemonitord.
- Om het curverisico te beheersen zijn hier bovenop de bandbreedtes beperkt tot -5% tot 5% per liquide renteschokpunt met duur 2, 5, 10 en 20 jaar en -15% tot 15% voor de renteschokpunten boven 30 jaar.
- Het collateral management wordt dagelijks uitgevoerd door de vermogensbeheerder.. De vermogensbeheerder doen dat op basis van hun tegenpartijbeleid dat door het pensioenfonds is beoordeeld. Voldoende expertise in het bestuur. Een externe beleggingsadviseur is toegevoegd aan de beleggingscommissie.
- De beleggingscommissie volgt de ontwikkeling van de dekkingsgraad, beleggingsperformance, duration, matchingspercentage door middel van een maandelijkse beleggingsrapportage en risk monitor die ieder kwartaal in de beleggingscommissie worden besproken.
- Op kwartaalbasis wordt een stresstests uitgevoerd onder meer op de renteontwikkelingen (in de riskmonitor).
- Minimaal eens in de drie jaar wordt een ALM-studie uitgevoerd waarin ondermeer het beleggingsbeleid wordt getoetst.
- Monitoring van de beheersmaatregelen door de beleggingscommissie.

Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de beleggingsopbrengsten door dalende of stijgende valuta in de portefeuille negatief wordt beïnvloed. Binnen de matchingsportefeuille is geen valutarisico aanwezig, omdat uitsluitend in euro gedenomineerde fondsen en instrumenten belegd mag worden.
De valutarisico's in de rendementsportefeuille worden niet afgedekt. De rendementsportefeuille is bedoeld voor het genereren van extra rendement. De rendementsportefeuille is gediversifieerd (ook in de valuta-exposure) waardoor de valuta-verliezen/winsten in het verleden beperkt zijn gebleven. Doordat de verplichtingen bijna volledig zijn afgedekt (rente en valuta) kan in de rendementsportefeuille meer risico worden genomen.

De belangrijkste beheersmaatregelen voor de beperking van het valutarisico zijn:

- Binnen de matchingsportefeuille alleen euro gedenomineerde fondsen en instrumenten te beleggen.
- Het valutarisico wordt gemonitord door de combinatie van de eigen kwartaalrapportage en de Risk Monitor die wordt opgesteld door Kasbank.

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat het pensioenfonds de beleggingen niet tijdig en/of tegen een aanvaardbare prijs kan omzetten in liquide middelen en daardoor op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen.
De beleggingsportefeuille van het pensioenfonds is erg liquide omdat er met name belegd wordt in beleggingsfondsen waarvan de onderliggende stukken op de markt worden

verhandeld. Daardoor kan er dagelijks in de beleggingsfondsen worden gehandeld. Alleen een gedeelte van de vastgoedportefeuille (Vesteda en Q-park) en een belegging in hypotheken is minder liquide (minder dan 10% van de portefeuille).
Doordat het pensioenfonds grotendeels belegt in liquide beleggingen is het liquiditeitrisico voor het voldoen van de uitkeringen nagenoeg niet aanwezig. Bovendien dekt de inkomende premie grotendeels de uit te keren bedragen.
Wel zou een liquiditeitsrisico kunnen ontstaan door een sterke stijging van de rente, waarbij collateral (ingeval van swaps transacties) moet worden gestort aan de tegenpartij.

In het kader van EMIR komt er een clearingverplichting voor derivaten. Deze verplichting is voor het pensioenfonds uitgesteld tot 21 september 2019. Met deze verplichting hebben pensioenfondsen meer liquiditeit nodig en is het in de toekomst moeilijker om swapcontracten af te sluiten. In samenwerking met de vermogensbeheerder zijn de vereisten in verband met EMIR geïnventariseerd. Het pensioenfonds voldoet aan de EMIR regelgeving. De vermogensbeheerder bewaakt dat en dit onderwerp komt regelmatig aan de orde tijdens de beleggingscommissie.

De belangrijkste beheersmaatregelen voor de beperking van het liquiditeitsrisico's zijn:
- Liquide houden van het grootste deel van de beleggingsportefeuille; periodieke monitoring in de beleggingscommissie.
- Collateral management maakt onderdeel uit van de uitbestedingsovereenkomst en wordt dagelijks door de vermogensbeheerder uitgevoerd (op basis van het tegenpartijbeleid die door de vermogensbeheerder is vastgesteld en door het pensioenfonds is beoordeeld).

Inflatierisico

Inflatierisico is het risico dat als gevolg van prijsstijgingen bezittingen minder waard worden en verplichtingen in waarde toenemen. De (gewezen) deelnemers en gepensioneerden lopen met name het risico dat de te verlenen toeslagen de inflatie niet bijhouden. Door meer rendement te halen dan de 'risicovrije rente' die is besloten in de rentetermijnstructuur van DNB probeert het pensioenfonds de indexatieambitie te realiseren. De bron hiervan is de rendementsportefeuille. Hiervan mag worden verwacht dat het rendement op lange termijn de inflatie 'verslaat'.
Stijgende inflatie gaat in de regel gepaard met een stijgende rente. Het renterisico is echter grotendeels afgedekt. Van een stijgende rente profiteert het pensioenfonds dus weinig. Het pensioenfonds hecht aan bescherming van de nominale rechten. De renteontwikkeling wordt binnen de beleggingscommissie gemonitord. Bij een stijgende rente en inflatie kan het pensioenfonds besluiten om de renteafdekking te verminderen.
In het pensioenreglement is geen onvoorwaardelijke indexatietoezegging opgenomen.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:
- De indexatieambitie wordt getoetst door middel van een periodieke ALM-studie en een jaarlijkse haalbaarheidstoets waarin het pensioenresultaat wordt getoetst.
- Bewaking van het beleggingsrendement op basis van maandrapportages.
- Het via een periodieke SAA studie toetsen op verwacht en benodigd rendement voor toeslagverlening..
- Het jaarlijks bepalen van de reële dekkingsgraad.
- In het pensioenreglement is geen onvoorwaardelijke indexatietoezegging opgenomen.

Er worden op dit moment geen inflation linked bonds aangekocht omdat deze zeer duur zijn en het effect beperkt is. Daarbij zijn geen instrumenten op de markt met Nederlandse inflatie. Wel worden de inflatieontwikkelingen gemonitord en periodiek in de

beleggingscommissie besproken of een beschermingsconstructie in de vorm van inflation linked bonds opportuun is. Tenslotte is het beleid van het pensioenfonds op dit moment gericht op het reduceren van het renterisico voor de nominale verplichtingen. Binnen dat beleid passen inflation linked bonds niet.

Marktrisico

Het marktrisico is het risico van veranderingen in de waarde van de zakelijke waarden als gevolg van wijzingen in de marktprijzen. De omvang van dit risico neemt toe naarmate de beweeglijkheid van de koersen groter is en het aandeel in zakelijke waarden door de dynamische beleggingsmix toeneemt. Het pensioenfonds belegt met name in beleggingsfondsen waarvan de onderliggende stukken beursgenoteerd zijn. Door middel van een zorgvuldige selectie en spreiding van de beleggingen in de beleggingsfondsen over verschillende regio's en economische sectoren tracht het pensioenfonds het marktrisico te beperken.
In de vastrentende waarden kan er sprake zijn van een volatiele creditspread die door het pensioenfonds wordt bewaakt. Daarbij hanteert het pensioenfonds richtlijnen met een minimale investment grade voor de vastrentende portefeuille.
In de portefeuille zitten geen risicovolle beleggingsproducten of producten die het pensioenfonds niet kent of waarvan het pensioenfonds geen expertise heeft.
Verder wordt er alleen actief belegd (in tegenstelling tot index tracking) indien het pensioenfonds overtuigd is van de potentiële meerwaarde. Ingeval actief beleggen wordt de tracking error beoordeeld op aanvaardbaarheid en afgezet tegen de meerkosten. Er moet naar verwachting een additioneel rendement worden verkregen.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:

- Zorgvuldige selectie en spreiding in beursgenoteerde beleggingen.
- Uitvoeren van een ALM-studie die minimaal eens in de drie jaar wordt uitgevoerd om het beleggingsbeleid vast te stellen en/of te herijken.
- Monitoring beleggingsperformance en mandaat door middel van maandrapportages bijeenkomsten in de beleggingscommissie.
- Op kwartaalbasis worden stresstests uitgevoerd (Risk Monitor).
- Ieder jaar wordt een lange termijn analyse uitgevoerd op basis waarvan het strategische en het tactische beleggingsbeleid aangepast kan worden.
- Het pensioenfonds heeft een beleggingsadviseur aangesteld die het pensioenfonds helpt het beoordelen van de portefeuille.
- Het fonds belegt niet in instrumenten die zij niet kent.
- Passief beleggen of bij actief beleggen de tracking error beoordelen en afzetten tegen de meerkosten.

Concentratie- en correlatierisico

Onderdeel van het marktrisico is het concentratie- en correlatierisico. Dit is het risico dat als gevolg van een ontoereikende diversificatie binnen de portefeuille een bepaalde ontwikkeling of gebeurtenis een bovengemiddeld effect heeft op de waarde van de portefeuille.
Dit risico wordt beperkt door een zorgvuldige selectie en spreiding van de beleggingen. Het pensioenfonds belegt vooral in beleggingsfondsen (behalve binnen de LDI portefeuille) en is gespreid door het beleggen in wereldwijde en Europese beleggingsfondsen.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:

- Zorgvuldige selectie en spreiding van de beleggingen.
- Uitvoeren van ALM-studie's om het beleggingsmandaat vast te stellen en/of te herijken.
- Monitoring van de beleggingsperformance en het beleggingsmandaat door middel van maandrapportages, risk monitor en bijeenkomsten in de beleggingscommissie.

Kredietrisico's/faillissementsrisico

Het kredietrisico houdt in dat een tegenpartij de contractuele of andere verplichtingen niet nakomt (tegenpartijrisico) of dat de waarde van de beleggingen als gevolg van verslechterde kredietwaardigheid dalen.
Het pensioenfonds loopt krediet- en faillissementsrisico in de beleggingsportefeuille. De belangrijkste beheersmaatregelen in die portefeuilles zijn:

- Beleggingsmandaat geeft dat het pensioenfonds grotendeels belegt in (semi) overheidswaardepapieren of collateralized obligaties. Het belang in bedrijfsobligaties bedraagt 25% van de totale obligatieportefeuille.
- de LDI-portefeuille bevat alleen cash, swap's en nominale staatsgerelateerde obligaties met minimaal een AA^- -rating;
- De credit exposure wordt gemonitord door de beleggingscommissie via de risk monitor.
- De credit spread wordt meegenomen in de stresstest die onderdeel zijn van de risk monitor.
- Collateral management maakt onderdeel uit van de overeenkomst met de vermogensbeheerder en wordt dagelijks door de vermogensbeheerder uitgevoerd. De werking hiervan wordt via de ISAE 3402 II rapportage door het pensioenfonds beoordeeld.

Verzekeringstechnische risico's

De belangrijkste verzekeringstechnische risico's zijn het lang en kort levenrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico. Daarnaast hebben deelnemers individuele keuzes ten tijde van pensioneren (flexibilisering).
Sterfte: het risico dat verliezen optreden als gevolg van verschillen tussen de werkelijke en veronderstelde sterfte en ontwikkelingen in de sterfteverwachting.
Arbeidsongeschiktheid: het risico dat verliezen optreden als gevolg van verschillen tussen de werkelijke en veronderstelde arbeidsongeschiktheid en ontwikkelingen in de verwachting inzake arbeidsongeschiktheid.
Flexibilisering: het risico dat verliezen optreden als gevolg van selectieve keuzes door de deelnemers.
Afwijkingen in de werkelijke sterfte en arbeidsongeschiktheid ten opzichte van de veronderstelde sterfte en arbeidsongeschiktheid komen via het technische resultaat tot uitdrukking.
Het langlevenrisico is het belangrijkste risico. Het langlevenrisico wordt tot uitdrukking gebracht in de overlevingstafels van het AG. Het pensioenfonds hanteert de meest recente tafel zodat die altijd in de financiële positie van het pensioenfonds tot uitdrukking komt. Bij beleidbeslissingen worden de ontwikkelingen in de levensverwachting meegenomen. Periodiek wordt de ervaringssterfte van het pensioenfonds beoordeeld. Het pensioenfonds verzekert het lang leven risico niet. De kosten hiervoor zijn hoog en er zijn geen effectieve producten in de markt om dit risico te mitigeren. Het langleven risico wordt gemonitord door de tweejaarlijkse update van de AG-prognosetafels. Ook heeft het pensioenfonds de middelen om het langleven risico te absorberen.
Het pensioenfonds beoordeelt jaarlijks of er behoefte is aan herverzekering van het overlijdensrisico. Het arbeidsongeschiktheidsrisico bestaat sinds 1 januari 2017 nog uitsluitend uit de dekking van premievrije pensioenopbouw als gevolg van arbeidsongeschiktheid. Het arbeidsongeschiktheidspensioen is vanaf 1 januari 2017 door de werkgever rechtstreeks verzekerd bij een verzekeraar en niet meer ondergebracht bij het pensioenfonds. Aan de hand van een stress scenario wordt beoordeeld of het effect op de dekkingsgraad acceptabel is. Doordat het pensioengevend salaris is beperkt tot het maximaal fiscaal toegestaan salaris (in 2017 € 105.075) is het kort leven risico en het arbeidsongeschiktheidsrisico voor het pensioenfonds beperkt.
Voor de gevolgen van mogelijke selectie bij de individuele keuzes rondom pensioneren wordt bij de onderlinge uitruil van partner- en ouderdomspensioen een antiselectie afslag

toegepast. Daarnaast worden de gemaakte keuzes door het pensioenfonds bijgehouden en worden de flexibiliseringsfactoren jaarlijks beoordeeld en eventueel aangepast bij gewijzigde omstandigheden. Doordat het hier gaat om individuele keuzes op de pensioendatum is het risico beperkt.
Omdat het sterfte- en arbeidsongeschiktheidsrisico van invloed is op de toekomstige toeslagverlening zijn een aantal beheersmaatregelen genomen.

Huidige maatregelen:

- Beoordeling jaarlijkse premie op kostendekkendheid.
- Analyse technisch resultaat (op jaarbasis).
- Implementatie van de nieuwe AG-prognosetafels en controle op toepassing hiervan in premie en voorzieningen.
- Het periodiek beoordelen van de ervaringssterfte.
- Het periodiek beoordelen van de flexibiliseringsfactoren op basis van de meest recente inzichten.
- Periodieke beoordeling m.b.t. herverzekering (kort leven en arbeidsongeschiktheid).

Omgevingsrisico's

Het omgevingsrisico is het risico van veranderingen die van buiten het pensioenfonds komen en van invloed (kunnen) zijn op het pensioenfonds. De belangrijkste omgevingsrisico's voor het pensioenfonds zijn de reputatie, politiek risico en de afhankelijkheden van de sponsor, pensioenadministrateur, en vermogensbeheerder.
Het pensioenfonds volgt alle ontwikkelingen in (voorgenomen) wet- en regelgeving op de voet zodat het pensioenfonds tijdig kan anticiperen op deze ontwikkelingen. Een van de belangrijkste omgevingsrisico op dit moment is het samengaan van Delta Lloyd met Nationale Nederlanden. Dat kan gevolgen hebben voor het pensioenfonds omdat de pensioenuitvoerder en de vermogensbeheerder onderdeel uitmaakt van deze integratie. Daarnaast maakt het pensioenfonds voor de bemensing van het fonds en de benodigde middelen in grote mate gebruikt van het bedrijf. De integratie van de bedrijven brengt veel onzekerheid, wijziging in structuren en een verloop van medewerkers met zich mee. Dat kan voor het pensioenfonds grote gevolgen hebben.
Het pensioenfonds houdt daarom de integratie van DL en NN nauwlettend in de gaten houden en heeft ook maatregelen genomen om de continuïteit van het pensioenfonds te waarborgen.
De administratievoorziening zorgt er onder meer voor dat, als de sponsor de uitvoeringsovereenkomst niet voortzet, het pensioenfonds de uitvoering van de opgebouwde rechten kan blijven bekostigen. Het pensioenfonds heeft overeenkomsten met de vermogensbeheerder en de pensioenadministrateur gesloten. Daarnaast is in de statuten geregeld dat bestuursleden na uitdiensttreding bij de werkgever kunnen aanblijven als dat noodzakelijk is.
Ook heeft het pensioenfonds maatregelen getroffen om reputatieschade te voorkomen of te beperken, onder andere door een integriteitsbeleid, gedragscode, klachtenprocedure, incidentenregeling, crisisplan en een noodprocedure.

Operationele risico's

Dit is het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting dan wel procesuitvoering. De operationele processen zijn grotendeels uitbesteed aan de pensioenadministrateur. De risico's die met de operationele processen samenhangen zijn daarom beschreven onder het uitbestedingsrisico. De niet wettelijke communicatie naar de deelnemers, slapers en gepensioneerden wordt door het pensioenfonds zelf uitgevoerd (helpdesk, klachten, website).

Een van de belangrijkste operationele risico is de informatieverstrekking en de volledigheid en juistheid van het deelnemersbestand.

De belangrijkste beheersmaatregelen die hiervoor zijn getroffen zijn:

- Uitbestedingsovereenkomst met SLA-afspraken en de periodiek rapportage hierover.
- Beoordelen van de ISAE 3402, type 2 rapportages.
- Jaarkalender, waarin alle activiteiten die het pensioenfonds moet uitvoeren, zijn opgenomen.
- Taken, procedures en controles binnen de administratie zijn vastgelegd.
- Een interne communicatieadviseur bewaakt de informatieverstrekking en communicatie.
- Periodieke check of aan wettelijke informatievoorziening wordt voldaan.
- Op kwartaalbasis wordt aan het bestuur gerapporteerd over de kritische performance indicatoren (kpi's).
- De opmerkingen van de Raad van Toezicht, controlerend accountant en certificerend actuaris worden geborgd door de follow-up hierop in bestuursvergaderingen te agenderen.
- Het bestuursbureau voert streekproeven uit.

Uitbestedingsrisico's

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit van de bedrijfsvoering, de integriteit en kwaliteit van de dienstverlening van het pensioenfonds, door uitbesteding aan een derde, wordt geschaad. De uitbesteding van de pensioenadministratie is uitbesteed aan AZL en de uitbesteding van het vermogensbeheer is uitbesteed aan NN IP. Beide maken onderdeel uit van de organisatie van de werkgever/sponsor.
De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:

- Navolging van het uitbestedingsbeleid;
- Navolging van de procedure voor belangenverstrengeling;
- SLA-afspraken met uitbestedingspartijen en het bewaken van deze afspraken door het bestuursbureau;
- Tweewekelijks overleg met DLPFS (AZL) over de voortgang en kwaliteit van dienstverlening en komende ontwikkelingen;
- Aanwezigheid van de directeur van DLPFS (AZL) in bestuursvergaderingen om de voortgang toe te lichten;
- Het bewaken van de afspraken in het beleggingsmandaat;
- Beoordelen van de kwartaalrapportages met betrekking tot de operationele uitvoering en (beleggings)performance.
- Beoordelen en binnen het bestuur bespreken van ISAE 3402 type II rapportages van de uitvoerder en de vermogensbeheerder.
- Controle op de verwerking van mutaties door middel van verbandcontroles, steekproeven en opstellen en beoordelen van de een klachtenrapportage.

IT-risico's

Het IT-risico is onder meer het risico dat het IT-beleid, beveiliging, beheersbaarheid van de bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu, of onvoldoende beveiligd zijn. Het pensioenfonds heeft geen eigen IT-systemen, maar maakt gebruik van de systemen van de sponsor, pensioenuitvoerder en vermogensbeheerder. De pensioenuitvoerder en de vermogensbeheerder hebben een eigen informatiebeleid waarvan de beheersmaatregelen zijn beschreven in de ISAE 3402 rapport (type II). Bij deze beheersmaatregelen wordt ingegaan op Change management, Service Level management, Security management, Continuity management en Operations. Deze maatregelen worden geaudit door een onafhankelijke externe accountant.

Integriteitrisico's

Het integriteitrisico is het risico dat de integriteit van het pensioenfonds wordt beïnvloed als gevolg van niet integere en onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers, het bestuur en medewerkers van leveranciers die werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds bij de toepassing van wet- en regelgeving en maatschappelijke normen. Het pensioenfonds is zich bewust van eventuele schijn van belangenverstrengeling. Betrokkenen bij de pensioenadministrateur en de vermogensbeheerder kunnen geen lid zijn van het bestuur.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn:

- Integriteitsbeleid die periodiek wordt beoordeeld.
- Gedragscode voor het pensioenfonds; de naleving daarvan wordt beoordeeld door de compliance officer. De verbonden personen moeten jaarlijks tekenen voor naleving.
- In het besturingsreglement is een procedure voor belangenverstrengeling opgenomen.
- Het pensioenfonds heeft een procedure voor privacy en hoe om te gaan met vertrouwelijke gegevens. Met de verwerkers zijn verwerkersovereenkomsten gesloten.
- Het pensioenfonds heeft een incidentenregeling.
- In het uitbestedingsbeleid is ook het integriteitrisico bij uitbesteding opgenomen.
- Verantwoord beleggen is ingebed in ons beleggingsbeleid. De asset manager heeft de UNPRI ondertekend en heeft geen bedrijven in de beleggingsportefeuille waar controversiële wapens worden geproduceerd en verhandeld.
- Het pensioenfonds voert jaarlijks een SIRA uit.
- Het pensioenfonds heeft een klokkenluidersregeling.

Juridische risico's

Het juridisch risico is het risico dat wet- en regelgeving niet of onvoldoende worden nageleefd, bedreiging van de rechtspositie van het fonds, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn en aansprakelijkheid. Daarnaast dient het pensioenfonds te voldoen aan regelgeving en aanwijzingen van DNB met betrekking tot het financiële verslag.

De belangrijkste maatregelen met betrekking tot de algemene juridische en compliance risico's zijn:

- De juridische documenten worden integraal binnen het bestuur besproken en goedgekeurd.
- Het pensioenfonds is lid van de Pensioenfederatie. Deze bedrijfstakkoepel houdt de relevante juridische ontwikkelingen in de gaten, ageert daarop en geeft die actief door aan de leden. Het bestuursbureau bewaakt dat deze zaken ook geagendeerd zijn.
- Er is een bezwaar- en klachtenprocedure opgesteld. Hiermee voorkomt het pensioenfonds dat klachten en bezwaren snel een juridisch risico vormen.
- Voor complexe zaken en gevoelige trajecten wordt advies ingewonnen bij gespecialiseerde externe juristen.
- Voor de beleidsbepalers van het pensioenfonds is een aansprakelijkheidsverzekering afgesloten.
- De compliance officer ziet er op toe dat de compliance issues worden opgevolgd.

De belangrijkste maatregelen met betrekking tot de financiële verslaglegging zijn:

- Het pensioenfonds volgt de wet- en regelgeving met betrekking tot de verslaglegging.
- Het jaarverslag wordt beoordeling door de verslagleggingscommissie en gecontroleerd door controlerend accountant en certificerend actuaris.
- Het pensioenfonds vult ieder jaar een checklist jaarrekening pensioenfondsen in om te beoordelen of alle punten in de wet- en regelgeving zijn verwerkt.
- De uitvoering van de rapportages is geregeld in de SLA-overeenkomst.

BIJLAGE 3 FINANCIEEL CRISISPLAN

Inleiding

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd (hierna: het fonds) hanteert het volgende financieel crisisplan. Een financieel crisisplan is een beschrijving van maatregelen die het bestuur op korte termijn effectief zou kunnen inzetten, indien de dekkingsgraad zich zeer snel beweegt richting kritieke waarden, waardoor de rechten en aanspraken binnen het fonds in gevaar komen. Het financieel crisisplan dient te worden opgenomen in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN).

Het crisisplan is een leidraad en geeft een kader aan van oplossingsrichtingen in geval van een financiële crisis. Met dit document beoogt het bestuur bewustwording te creëren bij alle betrokken partijen. Daarnaast hecht het bestuur er waarde aan om reeds vooraf afspraken te maken met CAO-partijen. Het bestuur is van mening dat het noodzakelijk is dat deze afspraken van tevoren worden gemaakt, om te voorkomen dat in de drukte van een crisis mogelijkheden over het hoofd worden gezien.

Tot 2017 was het fonds volledig verzekerd. Op grond daarvan hoefde het fonds tot aan die datum geen crisisplan op te stellen. In 2016 heeft het bestuur voorrang gegeven aan onderwerpen die het meer urgent achtte en die in meerderheid verband houden met de transitie naar een fonds in eigen beheer. Het crisisplan dat in 2016 is opgesteld schetst de belangrijkste kaders en voldoet aan de wettelijk gestelde vereisten. Het bestuur is voornemens in de nabije toekomst te komen tot een verdere verfijning van het plan. Daarbij is in aanmerking genomen dat de financiële opzet (en in het bijzonder de rentehedge, die uitgaat van een afdekking van het renterisico van tussen 85% en 95%) onveranderd primair gericht blijft op het voorkomen van crisissituaties.

De beleggingscommissie van het fonds (die ook ziet op het financieel risicomanagement) zal minimaal jaarlijks boordelen of een update van het crisisplan benodigd is op basis van de dan geldende situatie en/of cijfers. Indien een update aan de orde is, zal een herzien crisisplan aan het bestuur en aan het Verantwoordingsorgaan worden voorgelegd. Het huidige crisisplan is gebaseerd op de economische parameters per augustus 2016.

Elementen van een crisisplan

In het financieel crisisplan moet worden ingegaan op de volgende elementen zoals benoemd in de Beleidsregel financieel crisisplan pensioenfondsen die van kracht was tot en met 2015, inmiddels ondervangen in artikel 29b van het Besluit FTK:

1. Wanneer is er naar de mening van het fonds sprake van een crisis;
2. Bij welke ondergrens qua dekkingsgraad kan het fonds nog herstellen zonder korten;
3. Welke maatregelen heeft het fonds ter beschikking in geval van een crisis;
4. Hoe realistisch is de inzet van de maatregelen;
5. Wat is het verwachte financiële effect van de inzet van deze maatregelen;
6. Hoe is bij deze maatregelen rekening gehouden met evenwichtige belangenafweging voor de belanghebbenden van het fonds;
7. Op welke wijze wordt er met belanghebbenden van het fonds gecommuniceerd en wanneer;
8. Hoe is het besluitvormingsproces vormgegeven;
9. Op welke wijze wordt het crisisplan periodiek getoetst.

10. Deze negen elementen komen terug in de negen paragrafen van dit crisisplan.

Wanneer is sprake van een crisis?

Het bestuur is van mening dat er sprake is van een crisissituatie indien er geen herstel (meer) mogelijk is binnen de hiervoor wettelijk gestelde termijnen zonder aanspraken en rechten te korten. Een crisissituatie kan daarmee worden gedefinieerd als een situatie waarbij de dekkingsgraad zich bevindt op of zeer snel beweegt richting kritieke waarden waardoor de rechten en aanspraken in gevaar komen.

Een crisissituatie kan zich onderscheiden van een herstelsituatie. Bij een herstelsituatie is het mogelijk te herstellen binnen de gestelde wettelijke termijnen, zonder dat gebruikmaking van de kortingsmaatregel nodig is. Binnen een crisissituatie kunnen bepaalde maatregelen niet uitblijven. Hierbij is het zeer waarschijnlijk dat kortingen dienen te worden ingezet.

In het Financieel Toetsingskader worden twee situaties onderscheiden waarin pensioenaanspraken en –rechten gekort dienen te worden:

a) indien op het moment van vaststelling of actualisering van het herstelplan sprake is van een beleidsdekkingsgraad zodanig dat het fonds naar verwachting niet binnen de looptijd van het herstelplan herstelt tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad, dient gedurende datzelfde boekjaar een korting op de pensioenaanspraken en –rechten te worden doorgevoerd (de benodigde korting mag over maximaal de looptijd van het herstelplan worden gespreid, waarbij alleen de eerste korting onvoorwaardelijk is).

b) indien sprake is van een beleidsdekkingsgraad die gedurende vijf opeenvolgende evaluatiemomenten onder het niveau van de minimaal vereiste dekkingsgraad blijft (en de actuele dekkingsgraad van het fonds is op het 5^{e} evaluatiemoment eveneens lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad), dient op het vijfde evaluatiemoment een korting op de pensioenaanspraken en –rechten te worden doorgevoerd (de benodigde korting mag over maximaal de looptijd van het herstelplan worden gespreid, de gespreide kortingen zijn echter wel allen onvoorwaardelijk).

Het fondsbeleid is er in belangrijke mate op gericht om deze situaties te voorkomen. Crises bestaan in allerlei gradaties. Situaties waarin kortingsmaatregelen aan de orde zijn, beschouwt het bestuur uiteraard als crises. Maar ook gevallen waarin de financiële positie zich significant verslechtert, waardoor de kans op kortingsmaatregelen toeneemt, ziet het fonds als crisis. Het markeert daarbij de grens van de vereiste dekkingsgraad, en vijf %-punten daarboven. Als die grenzen worden doorschreden is dat voor het fonds in de eerste plaats aanleiding de (dynamische) vormgeving van het beleggingsbeleid in heroverweging te nemen.

In dit crisisplan wordt aangegeven hoe het bestuur zal handelen in de (financiële) situatie waarin een korting onafwendbaar is, maar vooral ook ter voorkoming van een dergelijke situatie.

1. Bij welke ondergrens qua dekkingsgraad kan het fonds nog herstellen zonder korten

Het vereist eigen vermogen (VEV) van het fonds bedraagt per 1 januari 2017 op basis van de vereisten van het FTK circa 12%, zodat de vereiste dekkingsgraad gelijk is aan ongeveer 112%. De kritieke dekkingsgraad is de dekkingsgraad waarbij het fonds naar verwachting (volgens de voorgeschreven herstelplansystematiek en het daartoe op te stellen dekkingsgraadsjabloon) binnen de looptijd van het herstelplan precies herstelt tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad. Op het moment van opstellen van dit crisisplan is er geen sprake van een tekortsituatie bij het fonds, en is er derhalve ook geen herstelplan opgesteld door het fonds. De kritieke dekkingsgraad is afhankelijk van het geldende beleid en de marktomstandigheden ten tijde van het bepalen van het herstelpad.

Op basis van de rentetermijnstructuur eind augustus 2016, de rendementen zakelijke waarden uit de ALM en de veronderstelling dat vermogen ter waarde van 90% van de verplichtingen (zijnde het midden van de bandbreedte van 85% tot 95%) wordt aangewend voor de afdekking van het renterisico is de kritieke dekkingsgraad voor het fonds 102,1%.
In onderstaande tabel is voor een zestal scenario's van marktrente (looptijdonafhankelijke schokken op de gehanteerde rentetermijnstructuur) en verwacht rendement op zakelijke waarden, de kritieke dekkingsgraad per 1 januari 2017 opgenomen. Bij deze dekkingsgraden zou, op basis van de betreffende scenario's, het pensioenfonds naar verwachting nog voldoende herstelkracht hebben om binnen de looptijd van tien jaar over een dekkingsgraad te beschikken gelijk aan het vereiste niveau.

Rente TV / Rendement VRW	Rendement ZW	Kritieke dekkingsgraad per 1 januari 2017
-/- 0,25%	-/- 1,00%	101,7%
-/- 0,50%	-/- 1,00%	99,9%
-/- 0,50%	-/- 2,00%	101,4%
0,00%	0,00%	102,1%
0,25%	1,00%	102,6%
0,50%	1,00%	104,8%
0,50%	2,00%	103,0%

Op het moment dat er (daadwerkelijk) sprake is van een tekortsituatie, dat wil zeggen zodra de beleidsdekkingsgraad op enig kwartaaleinde lager is dan de vereiste dekkingsgraad, zal het fonds een herstelplan dienen op te stellen. In dat herstelplan zal de kritieke dekkingsgraad bij actuele marktomstandigheden worden bepaald.

Het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) van het fonds ligt tussen de 4 en 4,5%, zodat de minimaal vereiste nominale dekkingsgraad ligt tussen de 104,0% en 104,5%. Het kritieke pad is de benodigde ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad, indien lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, waarbij het "nog net" mogelijk is om binnen vijf jaar te herstellen tot de minimaal vereiste dekkingsgraad, zodat een korting vanwege duurzaam dekkingstekort niet aan de orde is. Het kritieke pad is in sterke mate afhankelijk van de marktrente, de verwachte rendementscurve en het aantal evaluatiemomenten dat er reeds sprake is van een beleidsdekkingsgraad lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad.
In navolgende tabel is een globale inschatting van het kritieke pad weergegeven voor een aantal scenario's voor het fonds, waarbij de rentetermijnstructuur van de technische voorziening (RTS) c.q. het verwacht rendement op vastrentende waarden enerzijds en het verwacht rendement op zakelijke waarden anderzijds met genoemde percentages zijn verhoogd of verlaagd. De vorm van de feitelijke rentetermijnstructuur op enig moment kan er toe leiden dat het werkelijke kritieke pad op dat moment afwijkt van hetgeen is opgenomen in onderstaande tabel.

Kritieke pad, bij aantal evaluatiemomenten dat beleidsdekkingsgraad reeds lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad

Rente TV / Rendement VRW	Rendement ZW	1e evaluatie-moment	2e evaluatie-moment	3e evaluatie-moment	4e evaluatie-moment	5e evaluatie-moment
-/- 0,25%	-/- 1,00%	99,9%	100,3%	101,4%	102,9%	104,5%

-/- 0,50%	-/- 1,00%	99,6%	100,0%	101,2%	102,8%	104,5%
-/- 0,50%	-/- 2,00%	100,0%	100,3%	101,8%	103,2%	104,5%
0,00%	0,00%	99,9%	100,3%	101,4%	103,0%	104,5%
0,25%	1,00%	99,9%	100,2%	101,3%	103,0%	104,5%
0,50%	1,00%	100,0%	100,6%	102,0%	103,5%	104,5%
0,50%	2,00%	99,7%	100,0%	101,2%	103,0%	104,5%

Toelichting bij de tabel:
De beleidsdekkingsgraad ad 101,8% op het 3e evaluatiemoment bij een afname van de marktrente van 0,50% en afname van het verwacht rendement op zakelijke waarden van 2,00% ten opzichte van het uitgangspunt houdt het volgende in: Indien er sprake is van afname van de marktrente van 0,50%, een afname van het verwacht rendement op zakelijke waarden van 2,00% en de beleidsdekkingsgraad van het fonds is op het 3e achtereenvolgende evaluatiemoment lager dan 101,8% dan is de verwachting dat de beleidsdekkingsgraad van het fonds op het 5e evaluatiemoment nog steeds lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad en dat op dat moment een korting dient te worden doorgevoerd, er van uitgaande dat ook de actuele dekkingsgraad op het 5e evaluatiemoment lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad. Deze korting is onvoorwaardelijk, maar mag wel worden gespreid.
Hieronder volgt een tabel waarin voor verschillende actuele dekkingsgraden op het 5e achtereenvolgende evaluatiemoment waarop de dekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad (en de beleidsdekkingsgraad van het fonds eveneens lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad) is weergegeven welk kortingspercentage noodzakelijk is gegeven een spreiding van de korting over de gehele looptijd. Overigens kan het bestuur besluiten tot spreiding over een kleiner aantal jaren, bijvoorbeeld op grond van evenwichtigheid en/of uitvoerbaarheid.

Actuele dekkingsgraad op het 5e evaluatiemoment	Kortingspercentage
104,5%	n.v.t.
100,0%	4,3%
97,5%	6,7%
95,0%	9,1%

De actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad van het fonds worden door het bestuur maandelijks gemonitord, zodat een situatie waarbij het fonds zonder korten niet meer tijdig kan herstellen, tijdig kan worden gesignaleerd.

2. Welke maatregelen heeft het fonds ter beschikking in geval van een crisis?

Beheersing van financiële risico's is essentieel. Daarom wordt onder andere periodiek via ALM-studies getoetst of premiebeleid, toeslagbeleid en beleggingsbeleid nog voldoende robuust zijn vormgegeven. Hierbij wordt het beleid getoetst binnen verschillende economische scenario's. Daarnaast wordt door middel van integraal risicomanagement binnen het fonds periodiek gekeken naar de risico's die het fonds loopt, de beheersing daarvan en het beleid daaromheen. Desalniettemin kan een crisissituatie ontstaan.

In een crisissituatie zal het bestuur bestaande sturingsmiddelen inzetten en maatregelen nemen om de crisissituatie het hoofd te bieden. Daarnaast zal het bestuur andere sturingsmiddelen die de herstelkracht van het fonds bevorderen in overweging nemen. In het bijzonder zal het bestuur, als de dekkingsgraad daalt in de richting van de vereiste

dekkingsgraad, herbezien of de voorgenomen dynamische vormgeving van het beleid in de omstandigheden op dat moment nog passend is.

Het bestuur van het fonds is van mening dat alle sturingsmiddelen ingezet zouden moeten worden alvorens een kortingsmaatregel aan de orde kan zijn. Vanwege de aard van de overeenkomst zijn de mogelijkheden met betrekking tot aanpassing van de regeling zeer beperkt. Desalniettemin zal het bestuur, mocht dat aan de orde zijn, een beroep doen op sociale partners om de regeling aan te passen als dat in het licht van een (aanstaande) kortingsmaatregel evenwichtig lijkt.

Omdat premiebeleid en regeling buiten de bevoegdheid van het bestuur vallen, en omdat het toeslagbeleid al gericht is op voorkoming van crisissituaties (in die zin dat het fonds een prudentere ondergrens hanteert dan wettelijk bepaald), zijn de nadere sturingsmiddelen die het fonds ter beschikking heeft feitelijk beperkt tot aanpassingen in het beleggingsbeleid.

Het al dan niet verlenen van toeslagen wordt niet gezien als een sturingsmiddel om een financiële crisis te bestrijden. Reden is dat het korten of opschorten van de toeslag al gekoppeld is aan de financiële positie van het fonds (voorwaardelijke toeslagverlening is niet aan de orde als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad, waarmee het fonds een wat terughoudender toeslagbeleid voert dan wettelijk toegestaan). In een crisissituatie zal dit sturingsmiddel veelal al automatisch ingezet (moeten) worden.

3. Hoe realistisch is de inzet van de maatregelen?

In dit onderdeel wordt nader ingegaan op de verschillende sturingsmiddelen.

a. Het al dan niet aanpassen van het beleggingsbeleid

Op het moment dat de beleidsdekkingsgraad zich in de buurt van de kritieke ondergrens begeeft, wordt het voor het fonds minder opportuun risico's te blijven lopen. Dit geldt tevens voor de situatie waarbij de (actuele) dekkingsgraad binnen een korte periode grote neerwaartse fluctuaties ondergaat.

Bij het zich voordoen van een crisis zal het pensioenfondsbestuur in overleg gaan om te bezien of het (tijdelijk) aanpassen van het strategische beleggingsbeleid (bijvoorbeeld wijziging weging van de portefeuille of verdere afdekking van het renterisico) noodzakelijk is. Eén en ander zal afhankelijk zijn van de dan geldende marktomstandigheden.

Randvoorwaarde bij het aanpassen van het beleggingsbeleid is dat het risicoprofiel op totaalniveau niet wordt vergroot en dat er sprake is van voldoende herstelkracht. Op deelniveau zou overigens wel sprake kunnen zijn van een verhoogd risico. Deze maatregel wordt bezien als een realistische maatregel.

b. Het al dan niet verhogen van de pensioenpremie

De doorsneepremie is een vast percentage van de pensioengrondslagsom en staat voor de met de werkgever overeengekomen duur van de uitvoeringsovereenkomst vast. Vanwege het CDC-karakter van de overeenkomst is dit sturingsmiddel feitelijk niet inzetbaar.

c. Het al dan niet aanpassen van de pensioenregeling

Op grond van artikel 128 van de Pensioenwet en het besluit FTK moet de premie die een pensioenfonds vraagt voor de uitvoering van een pensioenregeling ten minste kostendekkend zijn. In het pensioenreglement is vastgelegd dat wanneer dat niet het geval is, het pensioenfonds voor zover nodig, de pensioenregeling zal aanpassen (versoberen) door middel van verlaging van de pensioenopbouw. Hiertoe zal het bestuur van het pensioenfonds in contact treden met de sociale partners. Overigens zal een eventuele premie-egalisatiedepot aangewend worden voordat overgegaan wordt tot een kortingsmaatregel. In het verlengde hiervan kan ook gedacht worden

aan het wijzigen van de gehele pensioenregeling om te komen tot een structurele oplossing voor een deugdelijke financiële opzet van het pensioenfonds.

Verlaging van de opbouw en inzet van een eventuele premie-egalisatiedepot zijn beide realistische maatregelen, maar met een relatief beperkt effect op de herstelkracht.

d. Het al dan niet korten van pensioenrechten en –aanspraken

Als de beleidsdekkingsgraad zich gedurende langere tijd onder het kritieke pad begeeft en de overige maatregelen zijn uitgeput om binnen de wettelijke termijn uit een dekkingstekort te komen, moet het fonds ertoe overgaan de rechten en aanspraken te korten. Deze korting zal in beginsel gespreid plaatsvinden over de duur van het herstelplan. Overwegingen van evenwichtige belangenbehartiging worden hierbij altijd in acht genomen. Tenzij specifieke omstandigheden aanleiding geven tot een andere benadering zal het bestuur uitgaan van uniforme verlaging van alle rechten en aanspraken.

Deze maatregel wordt bezien als een realistische maatregel.

4. Wat is het verwachte financiële effect van de inzet van de maatregelen?

Alle mogelijke maatregelen zijn geïnventariseerd en beoordeeld op effectiviteit en haalbaarheid. Voor elk van de vier sturingsmiddelen wordt hieronder achtereenvolgens aangegeven hoe realistisch de inzet ervan is, wat het effect ervan op de herstelkracht is, welke belanghebbenden en betrokkenen in geval van de inzet ervan met name relevant zijn, en wat de kernonderdelen van het communicatietraject in dat geval zijn.

	Aanpassen beleggingsbeleid	Aanpassen premiebeleid
Realistisch	Ja, binnen risicogrenzen	Nee
Financiële effecten op herstelkracht	Beperkte herstelkracht	---
Belanghebbenden	DNB, vermogensbeheerders	---
Betrokkenen (naast bestuur)	DNB, vermogensbeheerders	---
Communicatietraject	Communicatie aan: DNB, belanghebbendenorgaan, vermogensbeheerders	---

	Aanpassen pensioenregeling	Korten van aanspraken
Realistisch	Ja	Ja, maar alleen als uiterste redmiddel
Financiële effecten op herstelkracht	Zeer beperkt	Grote herstelkracht
Belanghebbenden	Actieve en/of inactieve deelnemers	Actieve en/of inactieve deelnemers

Betrokkenen (naast bestuur)	CAO-partijen, uitvoerder	DNB, AFM, verantwoordingsorgaan, uitvoerder
Communicatietraject	(1) Bestuur: brief naar CAO-partijen, (2) Communicatie naar DNB, deelnemers en werkgevers	(1) Persoonlijke brief aan alle betrokkenen en belanghebbenden op het moment van uitoefening. (2) Updates en nieuws via website (3) Communicatie naar DNB, belanghebbendenorgaan

5. Hoe is bij deze maatregelen rekening gehouden met evenwichtige belangenafweging voor de belanghebbenden van het fonds?

Het bestuur zal in zijn afwegingen als uitgangspunt hanteren dat de belangen van de betrokken deelnemers, gewezen deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgever op evenwichtige wijze worden behartigd. Hierbij wordt naast de diverse deelnemersgroepen onder andere ook gekeken naar generaties.

Het uitgangspunt bij evenwichtige belangenbehartiging is dat bepaalde belanghebbenden niet onevenredig hard geraakt worden door de maatregel(en) (solidariteit). Tevens wordt daarbij rekening gehouden met proportionaliteit: de verhouding tussen het effect van de maatregel op de positie van het fonds (effectiviteit) enerzijds en anderzijds de impact op de groep belanghebbenden. Ook wordt gekeken naar het effect van de maatregelen op de lange termijn (continuïteit/houdbaarheid).

In geval van wijziging van het risicoprofiel zal het bestuur in aanmerking nemen dat de uitwerking daarvan voor verschillende leeftijdscohorten binnen het fonds uiteen kan lopen. Hoewel het bestuur in beginsel uitgaat van een collectieve uitvoering, zal het in een dergelijk geval overwegen of cohorten die nadelig worden geraakt door een wijziging in het risicoprofiel in aanmerking komen voor een compensatie daarvan.

6. Op welke wijze wordt er met belanghebbenden van het fonds gecommuniceerd en wanneer?

Het bestuur zal over het crisisplan, indien gebruik wordt gemaakt (of sprake is van een dreiging) van de in het plan opgenomen crisismaatregelen, communiceren met de deelnemers en de toezichthouder. De verantwoordelijkheid voor deze communicatie ligt bij het het bestuursbureau. Uiteraard zal in de communicatie voldaan worden aan de daarvoor geldende wet- en regelgeving.

7. Hoe is het besluitvormingsproces vormgegeven?

Hoe besluitvorming dient plaats te vinden is vastgelegd in de statuten van het fonds. Indien mogelijk zullen ook in crisissituaties deze bepalingen worden nageleefd. Echter, het acute karakter van een crisissituatie kan noodzaken tot versnelde besluitvorming.

In geval van een dreigende crisissituatie kan het bestuur afwijken van gangbare besluitvormingsprocessen. Met name kan de beleggingscommissie in een dergelijke situatie versneld handelen en vragen om een ad hoc bestuursbesluit op basis van de advisering van de commissie. Het bestuur is in staat om, wanneer dit aan de orde is, snel tot een besluit te komen.

8. Op welke wijze wordt het crisisplan periodiek getoetst?

De beleggingscommissie van het fonds zal het crisisplan evalueren en actualiseren als de situatie hiertoe aanleiding geeft. Na aanpassing wordt het crisisplan ter besluitvorming aan het bestuur voorgelegd. Een crisisplan is geen statisch geheel, maar maakt onderdeel uit van het continue risicomanagement van het fonds. Het crisisplan van het fonds is dan ook onlosmakelijk verbonden met het risicomanagement van het fonds en de hiermee verband houdende bepalingen in de ABTN. De ABTN wordt periodiek door het fonds geëvalueerd en zo nodig aangepast. Ook worden premiebeleid, toeslagbeleid en beleggingsbeleid periodiek getoetst aan de hand van ALM-studies. De periodieke toetsing van het crisisplan zal bij deze toetsing worden meegenomen.

Tenslotte zal de effectiviteit van het crisisplan worden beoordeeld, nadat zich een crisis heeft voorgedaan en het crisisplan ten uitvoer is gebracht. Als gevolg van de ervaring die in een dergelijke situatie wordt opgedaan, kan het crisisplan verder worden geactualiseerd.

Inwerkingtreding
Het voorliggende crisisplan van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd treedt in werking met ingang van
1 januari 2017 en is voor het laatst gewijzigd/vastgesteld in de bestuursvergadering van 27 september 2016.

Amsterdam, 27-9-2016

BIJLAGE 4 ERVARINGSTERFTEFACTOREN

Ervaringssterfte hoofdverzekerde

Leeftijd	*Man*	*Vrouw*	*Leeftijd*	*Man*	*Vrouw*
<= 15	0,112	0,332	58	0,520	0,665
16	0,112	0,332	59	0,524	0,687
17	0,112	0,332	60	0,530	0,711
18	0,112	0,333	61	0,540	0,738
19	0,112	0,333	62	0,553	0,767
20	0,112	0,334	63	0,568	0,798
21	0,113	0,334	64	0,585	0,830
22	0,114	0,335	65	0,603	0,862
23	0,116	0,336	66	0,622	0,892
24	0,119	0,339	67	0,642	0,917
25	0,124	0,344	68	0,661	0,938
26	0,133	0,352	69	0,680	0,952
27	0,144	0,363	70	0,698	0,961
28	0,160	0,376	71	0,716	0,965
29	0,178	0,392	72	0,733	0,966
30	0,199	0,409	73	0,749	0,963
31	0,224	0,426	74	0,766	0,959
32	0,249	0,442	75	0,782	0,954
33	0,275	0,457	76	0,798	0,950
34	0,300	0,470	77	0,813	0,946
35	0,324	0,480	78	0,827	0,942
36	0,345	0,488	79	0,840	0,940
37	0,364	0,493	80	0,851	0,938
38	0,382	0,497	81	0,862	0,936
39	0,398	0,500	82	0,872	0,935
40	0,413	0,502	83	0,881	0,935
41	0,427	0,504	84	0,889	0,934
42	0,441	0,506	85	0,895	0,934
43	0,453	0,507	86	0,901	0,934
44	0,464	0,509	87	0,906	0,935
45	0,474	0,511	88	0,912	0,937
46	0,481	0,513	89	0,917	0,939
47	0,487	0,515	90	0,923	0,943
48	0,491	0,519	91	0,931	0,949
49	0,495	0,525	92	0,939	0,954
50	0,498	0,532	93	0,946	0,960
51	0,502	0,542	94	0,954	0,966
52	0,505	0,554	95	0,962	0,971
53	0,509	0,569	96	0,969	0,977
54	0,512	0,585	97	0,977	0,983
55	0,514	0,603	98	0,985	0,989
56	0,516	0,623	99	0,992	0,994
57	0,518	0,643	>=100	1,000	1,000

Ervaringssterfte Medeverzekerde

Leeftijd	*Man*	*Vrouw*	*Leeftijd*	*Man*	*Vrouw*
<= 15	0,709	0,691	58	0,833	0,819

16	0,709	0,693	59	0,841	0,825
17	0,709	0,698	60	0,849	0,830
18	0,709	0,705	61	0,855	0,835
19	0,709	0,712	62	0,862	0,839
20	0,710	0,721	63	0,867	0,842
21	0,711	0,725	64	0,872	0,842
22	0,713	0,726	65	0,877	0,842
23	0,713	0,724	66	0,882	0,839
24	0,711	0,720	67	0,885	0,836
25	0,704	0,714	68	0,888	0,833
26	0,693	0,710	69	0,891	0,829
27	0,680	0,707	70	0,893	0,826
28	0,667	0,706	71	0,894	0,822
29	0,657	0,707	72	0,895	0,819
30	0,652	0,711	73	0,896	0,816
31	0,655	0,718	74	0,897	0,814
32	0,663	0,726	75	0,897	0,812
33	0,677	0,735	76	0,898	0,811
34	0,692	0,744	77	0,897	0,811
35	0,707	0,752	78	0,897	0,811
36	0,719	0,760	79	0,897	0,811
37	0,728	0,766	80	0,898	0,812
38	0,733	0,771	81	0,898	0,813
39	0,736	0,776	82	0,900	0,815
40	0,738	0,780	83	0,901	0,817
41	0,741	0,783	84	0,904	0,820
42	0,744	0,785	85	0,906	0,823
43	0,749	0,787	86	0,909	0,828
44	0,754	0,787	87	0,913	0,835
45	0,760	0,786	88	0,918	0,844
46	0,766	0,786	89	0,923	0,854
47	0,771	0,785	90	0,929	0,865
48	0,775	0,786	91	0,936	0,879
49	0,778	0,787	92	0,943	0,892
50	0,782	0,790	93	0,950	0,906
51	0,786	0,794	94	0,958	0,919
52	0,790	0,798	95	0,965	0,933
53	0,795	0,801	96	0,972	0,946
54	0,801	0,805	97	0,979	0,960
55	0,808	0,808	98	0,986	0,973
56	0,816	0,811	99	0,993	0,987
57	0,825	0,815	>=100	1,000	1,000

BIJLAGE 5 PARTNERFREQUENTIE

De partnerfrequentie op de pensioenleeftijd bedraagt 1.

Leeftijd	*Man*	*Vrouw*	*Leeftijd*	*Man*	*Vrouw*
18	0,01	0,05	44	0,87	0,85
19	0,08	0,13	45	0,87	0,85
20	0,15	0,21	46	0,88	0,85
21	0,22	0,29	47	0,88	0,85
22	0,29	0,37	48	0,89	0,85
23	0,36	0,45	49	0,90	0,84
24	0,43	0,53	50	0,90	0,84
25	0,50	0,61	51	0,90	0,84
26	0,59	0,67	52	0,90	0,83
27	0,69	0,72	53	0,90	0,82
28	0,78	0,76	54	0,90	0,80
29	0,80	0,82	55	0,90	0,80
30	0,80	0,82	56	0,90	0,80
31	0,81	0,83	57	0,90	0,80
32	0,82	0,83	58	0,90	0,80
33	0,83	0,83	59	0,90	0,80
34	0,85	0,83	60	0,91	0,80
35	0,86	0,83	61	0,91	0,80
36	0,86	0,83	62	0,91	0,79
37	0,86	0,84	63	0,91	0,78
38	0,87	0,84	64	0,91	0,77
39	0,87	0,85	65	0,91	0,76
40	0,87	0,85	66	0,91	0,76
41	0,87	0,85	67	0,91	0,76
42	0,87	0,85			
43	0,87	0,85			

BIJLAGE 6: FLEXIBILISERINGSFACTOREN

Voor de keuzemogelijkheden bij pensioeningang en uitdiensttreding op of na 1 januari 2018 gelden de flexibiliseringsfactoren als omschreven in deze bijlage.

Grondslagen factoren:
Sterftetafel : AG2016 (fondsgrondslag)
Startjaar: 2018
Ervaringssterfte: Eigen ES TW (fondsgrondslag)
Rekenrente Curve 31-03-2017 (DNB curve incl UFR)

Soort	Aanvulling grondslag	Man/Vrouw verh	Ruilkans	Extra antiselectie afslag
Uitruil NP in OP	x-y 3 jaar y-x -3 jaar	85/15	Man: 20% Vrouw: 90%	10%
Uitruil OP in NP	x-y 3 jaar y-x -3 jaar	85/15	Man: 80% Vrouw: 10%	10%
Vervroegen pensioen LL		85/15	Man: 50% Vrouw: 50%	0%
Uitstel pensioen LL		85/15	Man: 50% Vrouw: 50%	0%
Omzetting OP tijd in OP LL		85/15	Man: 50% Vrouw: 50%	0%
Hoog/laag		85/15	Man: 50% Vrouw: 50%	0%
Laag/hoog		85/15	Man: 50% Vrouw: 50%	0%
OP → OP tijd tot 65		85/15	Man: 50% Vrouw: 50%	0%

Vervroeging levenslang ouderdomspensioen

	Penslft 67	**Penslft 65**	**Penslft 62**	**Penslft 61**
LFT	***2018***	***2018***	***2018***	***2018***
57	0,610	0,680	0,793	0,832
58	0,638	0,711	0,830	0,870
59	0,667	0,744	0,867	0,910
60	0,699	0,779	0,909	0,954
61	0,733	0,817	0,953	1,000
62	0,769	0,857	1,000	
63	0,809	0,902		
64	0,851	0,949		
65	0,897	1,000		
66	0,946			
67	1,000			

Uitstel levenslang ouderdomspensioen

	Penslft 67	Penslft 65	Penslft 62	Penslft 61
LFT	*2018*	*2018*	*2018*	*2018*
61				1,000
62			1,000	1,049
63			1,052	1,104
64			1,107	1,161
65		1,000	1,166	1,224
66		1,055	1,230	1,291
67	1,000	1,115	1,300	1,364
68	1,059	1,181	1,377	1,445
69	1,125	1,254	1,463	1,535
70	1,199	1,337	1,559	1,636
71	1,283	1,430	1,668	1,750
72	1,377	1,535	1,791	1,879

Omzettingsfactoren tijdelijk ouderdomspensioen in levenslang ouderdomspensioen

De omzettingsfactor tijdelijk ouderdomspensioen met eindleeftijd 65 jaar in een levenslang ouderdomspensioen vanaf 67 jaar bedraagt bij pensioenleeftijd 61 jaar 0,245 en bij pensioenleeftijd 62 jaar 0,181.

Omzettingsfactoren partnerpensioen in levenslang ouderdomspensioen op de pensioendatum

LFT	*2018*
57	0,137
58	0,143
59	0,149
60	0,156
61	0,163
62	0,170
63	0,177
64	0,185
65	0,193
66	0,202
67	0,210
68	0,220
69	0,229
70	0,239
71	0,249
72	0,259

Omzettingsfactoren ouderdomspensioen in partnerpensioen op de pensioendatum

LFT	*2018*
57	4,23
58	4,05
59	3,86
60	3,69

61	3,52
62	3,36
63	3,20
64	3,06
65	2,91
66	2,78
67	2,65
68	2,53
69	2,41
70	2,30
71	2,19
72	2,09

Omzettingsfactoren uitgesteld ouderdomspensioen in partnerpensioen op de richtpensioendatum
Bij deze vorm wordt bij uitstel na 67 jaar reeds op 67 jarige leeftijd uitgeruild vanuit het na uitstel verkregen ouderdomspensioen.

LFT	*2018*
67	2,65
68	2,50
69	2,35
70	2,20
71	2,06
72	1,92

Omzettingsfactoren ouderdomspensioen in partnerpensioen op de einddatum deeelneming

	Pensioenleeftijd 67 jaar	**Pensioenleeftijd 65 jaar**
LFT	**2018**	**2018**
18	3,48	3,88
19	3,45	3,85
20	3,41	3,82
21	3,38	3,78
22	3,35	3,75
23	3,32	3,72
24	3,29	3,68
25	3,26	3,65
26	3,23	3,62
27	3,20	3,58
28	3,17	3,55
29	3,14	3,52
30	3,11	3,49
31	3,09	3,46
32	3,06	3,43
33	3,03	3,40
34	3,01	3,37
35	2,98	3,34
36	2,95	3,31
37	2,93	3,28
38	2,90	3,26

39	2,88	3,23
40	2,86	3,20
41	2,83	3,18
42	2,81	3,15
43	2,79	3,13
44	2,77	3,10
45	2,75	3,08
46	2,73	3,05
47	2,71	3,03
48	2,69	3,01
49	2,67	2,99
50	2,65	2,97
51	2,64	2,95
52	2,62	2,94
53	2,61	2,92
54	2,60	2,91
55	2,59	2,90
56	2,58	2,89
57	2,57	2,89
58	2,57	2,88
59	2,57	2,88
60	2,57	2,88
61	2,57	2,88
62	2,58	2,89
63	2,59	2,89
64	2,60	2,90
65	2,61	2,91
66	2,63	
67	2,65	

Omzettingsfactoren hoog laag

	5 jaar 100:75	5 jaar 100:85	10 jaar 100:75	10 jaar 100:85
LFT	***2018***	***2018***	***2018***	***2018***
57	1,250	1,136	1,180	1,101
58	1,248	1,135	1,177	1,099
59	1,246	1,134	1,173	1,097
60	1,243	1,133	1,169	1,095
61	1,241	1,132	1,165	1,093
62	1,238	1,130	1,161	1,091
63	1,235	1,129	1,157	1,088
64	1,232	1,128	1,152	1,086
65	1,229	1,126	1,147	1,083
66	1,226	1,124	1,142	1,081
67	1,222	1,122	1,137	1,078
68	1,218	1,120	1,131	1,075
69	1,214	1,118	1,125	1,071
70	1,209	1,116	1,119	1,068
71	1,205	1,113	1,112	1,065
72	1,199	1,111	1,106	1,061

Omzettingsfactoren laag hoog

	5 jaar 75:100	5 jaar 85:100	10 jaar 75:100	10 jaar 85:100
LFT	***2018***	***2018***	***2018***	***2018***
57	0,790	0,876	0,831	0,903
58	0,791	0,877	0,833	0,904
59	0,792	0,878	0,836	0,905
60	0,793	0,879	0,839	0,907
61	0,794	0,880	0,841	0,909
62	0,796	0,881	0,844	0,911
63	0,797	0,881	0,847	0,913
64	0,800	0,882	0,851	0,915
65	0,801	0,884	0,854	0,917
66	0,803	0,885	0,858	0,920
67	0,805	0,887	0,862	0,921
68	0,807	0,888	0,866	0,925
69	0,810	0,889	0,871	0,927
70	0,812	0,891	0,876	0,930
71	0,815	0,893	0,881	0,933
72	0,818	0,895	0,887	0,937

Omzettingsfactoren levenslang ouderdomspensioen in ouderdomspensioen tot AOW leeftijd

De einddatum van de uitkering is de eerste van de maand op of volgend op de AOW leeftijd van de deelnemer.

AOW leeftijd 66 jaar (2018)

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
63	6,755	6,921	7,098	7,285	7,483	7,694	7,918	8,157	8,412	8,686	8,979	9,295
64	9,637	10,006	10,409	10,849	11,330	11,860	12,445	13,094	13,821	14,637	15,562	16,619
65	17,838	19,259	20,945	22,968	25,440	28,530	32,504	37,802	45,218	56,344	74,886	111,971

AOW leeftijd 66 jaar en vier maanden (2019)

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
62	4,892	4,971	5,054	5,139	5,228	5,321	5,419	5,520	5,626	5,737	5,853	5,974
63	6,102	6,235	6,375	6,523	6,678	6,842	7,017	7,201	7,397	7,605	7,826	8,062
64	8,314	8,584	8,874	9,186	9,522	9,887	10,285	10,719	11,194	11,717	12,294	12,936
65	13,653	14,459	15,372	16,415	17,618	19,020	20,684	22,681	25,121	28,172	32,094	37,324
66	44,645	55,626	73,929	110,534								

AOW leeftijd 66 jaar en acht maanden (2020)

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
61	3,901	3,947	3,995	4,043	4,094	4,145	4,199	4,254	4,311	4,369	4,431	4,494
62	4,560	4,627	4,697	4,770	4,846	4,924	5,005	5,090	5,178	5,269	5,365	5,466
63	5,571	5,680	5,794	5,914	6,040	6,171	6,310	6,455	6,609	6,771	6,943	7,125
64	7,319	7,524	7,742	7,975	8,223	8,490	8,776	9,084	9,416	9,776	10,169	10,597
65	11,066	11,582	12,152	12,785	13,493	14,288	15,189	16,219	17,406	18,790	20,433	22,404
66	24,814	27,826	31,698	36,862	44,090	54,933	73,004	109,146				

AOW leeftijd 67 jaar (2021)

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
60	3,282	3,311	3,342	3,373	3,405	3,438	3,471	3,506	3,541	3,577	3,615	3,653
61	3,692	3,732	3,774	3,816	3,861	3,906	3,953	4,001	4,050	4,102	4,154	4,209
62	4,265	4,322	4,383	4,445	4,510	4,577	4,646	4,718	4,792	4,869	4,950	5,033
63	5,120	5,210	5,305	5,404	5,507	5,615	5,728	5,846	5,970	6,100	6,237	6,380
64	6,532	6,692	6,861	7,041	7,232	7,434	7,650	7,879	8,125	8,388	8,670	8,974
65	9,301	9,656	10,044	10,467	10,930	11,439	12,001	12,626	13,324	14,109	14,998	16,014
66	17,185	18,551	20,172	22,117	24,495	27,466	31,287	36,382	43,515	54,214		

AOW leeftijd 67 jaar en 3 maanden (>=2022)

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
57	2,489	2,502	2,516	2,529	2,543	2,558	2,573	2,588	2,603	2,619	2,635	2,651
58	2,667	2,683	2,700	2,717	2,735	2,753	2,771	2,790	2,809	2,829	2,849	2,869
59	2,889	2,910	2,932	2,953	2,975	2,998	3,022	3,046	3,070	3,095	3,121	3,147
60	3,174	3,201	3,229	3,257	3,286	3,317	3,348	3,379	3,412	3,445	3,479	3,514
61	3,550	3,587	3,624	3,663	3,703	3,744	3,786	3,830	3,875	3,921	3,969	4,018
62	4,069	4,121	4,174	4,230	4,287	4,347	4,409	4,472	4,539	4,607	4,678	4,752
63	4,829	4,908	4,990	5,076	5,166	5,259	5,357	5,460	5,566	5,678	5,795	5,918
64	6,047	6,182	6,324	6,474	6,632	6,800	6,978	7,167	7,367	7,580	7,808	8,051
65	8,311	8,590	8,891	9,215	9,567	9,950	10,369	10,827	11,331	11,888	12,506	13,197
66	13,974	14,854	15,860	17,019	18,371	19,976	21,901	24,255	27,197	30,979		

VERKLARING INZAKE DE BELEGGINGSBEGINSELEN (1 JANUARI 2019) VAN DE STICHTING PENSIOENFONDS DELTA LLOYD

1. INLEIDING

In de Pensioenwet (artikel 145) is opgenomen dat een pensioenfonds een verklaring inzake beleggingsbeginselen opstelt. Deze verklaring is tevens als bijlage opgenomen in de ABTN.

De verklaring inzake de beleggingsbeginselen geeft beknopt de uitgangspunten weer van het beleggingsbeleid van de Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd (hierna: 'het pensioenfonds'). Deze uitgangspunten zijn door het bestuur vastgesteld.
Deze verklaring maakt onderdeel uit van de Prudent Person regel, waaraan ieder pensioenfonds moet voldoen.

De verklaring inzake beleggingsbeginselen wordt om de drie jaren en voorts onverwijld na iedere belangrijke wijziging van het beleggingsbeleid herzien.

2. DOELSTELLING

De doelstelling van het beleggingsbeleid is de toevertrouwde middelen zo goed mogelijk te beleggen. Dat doet het pensioenfonds door een lange termijnvisie te ontwikkelen. Hierin spelen de doelstelling van het pensioenfonds, het risicomanagement, deskundigheid, diversificatie en maatschappelijk verantwoord beleggen een belangrijke rol.

Het Pensioenfonds heeft ten doel het verlenen van pensioenaanspraken alsmede het uitkeren van pensioen, aan deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en hun nabestaanden, een en ander volgens de regels zoals nader in het pensioenreglement omschreven (statutaire omschrijving).
Daarnaast wil het pensioenfonds een waardevast pensioen realiseren voor onze (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Dit betekent dat het pensioenfonds streeft naar een jaarlijkse toeslagverlening voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden op basis van prijsinflatie. Het beleggingsbeleid ondersteunt deze doelstelling.

Het pensioenfonds hanteert een prudent beleggingsbeleid om haar doelstellingen te realiseren, binnen de financieringsmogelijkheden. Hierbij ligt er een nadruk op het beheersen van financiële risico's, met name het renterisico. Het beleggingsbeleid ligt in lijn met de beleggingsbeliefs en risicohouding van het pensioenfonds en voldoet aan de prudent person regel.

3. ORGANISATIE

3.1 Het pensioenfonds

Het pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds voor (ex-)personeel en pensioengerechtigden van Delta Lloyd Services BV.
Het pensioenfonds belegt en beheert het pensioenvermogen in het belang van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden van het pensioenfonds. Bij de uitvoering van deze taken houdt het pensioenfonds rekening met de belangen van alle belanghebbenden bij het pensioenfonds.

3.2 Rollen en verantwoordelijkheden

Bestuur

Het bestuur van het pensioenfonds is paritair samengesteld en is onder andere verantwoordelijk voor het beleggingsbeleid en de organisatie van het beleggingsproces. Hieronder wordt onder meer verstaan:

- Vaststellen van de beleggingsbeginselen en het initiëren van een SAA-studie (jaarlijks) en ALM-studie (om de drie jaar);
- Vaststellen van het beleggingsbeleid en beleggingsplan;
- Vaststellen van het risicobudget
- De strategische allocatie en bijbehorend bandbreedtes;
- Invulling van de beleggingsmandaten;
- Keuze voor de (integrale) vermogensbeheerder(s) en vaststellen dat de mandaten worden nageleefd;
- Beoordelen van de financiële risico's van het pensioenfonds;
- Het bewaken van het beleggingsproces en het beleggingsbeleid.

De verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de betrokkenen in het beleggingsproces zijn helder gescheiden. Dit is vastgelegd in een RACI-overzicht. Het pensioenfonds heeft een beleggingsadviescommissie ingesteld.

Beleggingsadviescommissie

Het beleggingsbeleid wordt voorbereid door de beleggingsadviescommissie. Deze heeft een adviserende rol ten behoeve van het bestuur. De beleggingsadviescommissie bestaat uit twee bestuursleden. De beleggingsadviescommissie wordt ondersteund door de manager van het pensioenfonds en vertegenwoordigers van de fiduciair vermogensbeheerder. Daarnaast wordt de beleggingsadviescommissie bijgestaan door een externe beleggingsadviseur. Het pensioenfonds kent ook een externe (financiële) risicomanager. Deze is bij de vergaderingen aanwezig een geeft een opinie over de voorstellen van de beleggingsadviescommissie.

De verantwoordelijkheid van de beleggingsadviescommissie is het bestuur te adviseren over beleggingsaangelegenheden in brede zin. Dit betreft zowel advies over het algemene beleggingsbeleid als over meer specifieke zaken, waaronder het gebruik van derivaten en de afweging tussen actief en passief beleggen.
De beleggingsadviescommissie heeft de volgende taken:

- het bestuur adviseren over het bereiken dan wel behouden van een optimale balans tussen risico en rendement om de pensioenverplichtingen na te komen en de toeslagambitie te kunnen realiseren;
- het monitoren van de activiteiten van de vermogensbeheerder op de uitvoering van het beleggingsmandaat en performance van de beleggingen. De prestaties van de vermogensbeheerder worden beoordeeld op de vooraf uitgesproken verwachtingen en de verschillen met de afgesproken benchmarks;
- het bestuur adviseren over het beleggingsbeleid en wijzigingen in het mandaat;
- voorbereiden van SAA- en ALM-studies;
- financieel risicomanagement (beleggingsrisico's) en operational riskmanagement met betrekking tot vermogensbeheer op basis van beleggingsrapportages, riskmonitor, non-financial riskrapportages en rapportages van de financial riskmanager;
- beoordelen ISAE-rapportages m.b.t. vermogensbeheer.

Bestuursbureau

Het bestuursbureau zorgt voor de beleidsvoorbereiding, coördinatie, het maken van analyses en faciliteert het gehele beleggingsproces. Ook draagt het bestuursbureau zorg voor de monitoring en evaluatie van de beleggingsmandaten. .

Risicomanagement
De beleggingsrisico's en de hiermee gemoeide operationele en IT-risico's worden gemonitord door een externe financiële risico manager.
De financiële risicomanager zorgt voor het onderhouden van het financieel risico raamwerk, stelt een risico jaarplan op m.b.t. de financiële risico's en operationele/IT-risico's, maakt een jaarlijkse risicoanalyse, monitort de risico's, geeft opinie over de risico's m.b.t. de nieuwe beleidsvoorstellen en voert periodiek overleg met de vermogensbeheerder. De financieel risicomanager houdt nauw contact met de niet financieel- en actuarieel riskmanager en rapporteert aan de sleutelfunctiehouder risk.

Uitvoeringsorganisatie
De uitvoering van het integrale vermogensbeheer is uitbesteed aan een fiduciair vermogensbeheerder (NN IP) op basis van een beheerovereenkomst, een SLA en een beleggingsmandaat (beleggingsrichtlijnen).
De beleggingsadviescommissie toetst of de vermogensbeheerder zich houdt aan de overeengekomen afspraken. De beleggingsadviescommissie laat zich ondersteunen door het bestuursbureau en de beleggingsadviseur. De financieel risicomanager beoordeelt de voorstellen van de beleggingsadviescommissie.
De vermogensbeheerder voorziet het pensioenfonds van advies op het gebied van de beleggingen en is verantwoordelijk voor de inrichting en het beheer van de gehele portefeuille conform het vermogensbeheer model zoals hierna is opgenomen:

Kas Bank is de custodian van het pensioenfonds en verzorgt de tevens de geconsolideerde administratie, de performance meting en rapportage over de beleggingsportefeuille en risico's (riskmonitor). Zowel de fiduciair vermogensbeheerder als het pensioenfonds hebben hiervoor een beheerovereenkomst en SLA met Kasbank afgesloten.

3.3 Deskundigheid medewerkers en bestuur

Het pensioenfonds zorgt ervoor dat zij in alle fasen van het beleggingsproces beschikt over de deskundigheid om:
- een adequaat beleggingsbeleid vast te stellen om een optimaal beleggingsresultaat te bereiken;
- om de uitvoering van het vermogensbeheer te beoordelen;
- de beleggingsrisico's te kunnen beheersen.

Naast de deskundigheid die het bestuur heeft is aan de beleggingsadviescommissie een onafhankelijke externe beleggingsadviseur toegevoegd. Hiermee wordt beoogd dat het pensioenfonds over voldoende countervailing power beschikt ten opzichte van de fiduciair vermogensbeheerder. Voor de bestuursleden en deelnemers aan commissies zijn functieprofielen

vastgelegd die in lijn zijn met de guidance van DNB met betrekking tot de verwachte beleggingskennis voor bestuurders.

3.4 Scheiding van belangen

Het pensioenfonds treft maatregelen om te voorkomen dat bij zijn medewerkers of bij het bestuur sprake is van belangenverstrengeling of tegenstrijdige belangen. De medewerkers en bestuurders van het pensioenfonds zijn gebonden aan de door het pensioenfonds opgestelde gedragscode. Jaarlijks wordt aan medewerkers en bestuurders een gevraagd dat zij de Gedragscode hebben nageleefd.

4. BELEGGINGSBELEID EN ALGEMENE UITGANGSPUNTEN BELEGGINGSBEGINSELEN (BELEGGINGSBELIEFS)

4.1 Algemeen

Het Pensioenfonds voert een beleggingsbeleid dat past bij de pensioenambitie, waarin duurzaamheid verankerd is. Het beleggingsbeleid is daarbij begrijpelijk en beheersbaar. Het pensioenfonds belegt de toevertrouwde middelen om in de toekomst aan haar (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden pensioenuitkeringen te kunnen verstrekken. Het pensioenfonds beoordeelt elke belegging op grond van risico- en rendementsoverweging in relatie tot de verplichtingenstructuur en in lijn met haar doelstellingen en risicohouding. Het pensioenfonds belegt vanuit de 'prudent person' gedachte die ook in de wet is vastgelegd.
De 'prudent person' gedachte betekent:

- dat het vermogen wordt belegd in het belang van alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- dat het vermogen zo wordt belegd dat de kwaliteit, de liquiditeit en het rendement van de totale portefeuille voldoende wordt gewaarborgd;
- het vermogensbeheer wordt op deskundige en zorgvuldige wijze uitgevoerd;
- de belegde middelen worden op voldoende wijze gediversificeerd (gespreid).

Daarbij moeten de beleggingen voldoen aan kwalitatieve beginselen die in de beleggingsbeliefs zijn opgesomd.

4.2 Risicohouding

De risicohouding van het Pensioenfonds is de mate waarin het pensioenfonds bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het pensioenfonds te realiseren, en de mate waarin het beleggingsrisico's kan lopen, gegeven de kenmerken van het pensioenfonds. De risicohouding is de basis voor invulling van onder meer het strategisch beleggingsbeleid. De risicohouding wordt jaarlijks getoetst door het uitvoeren van een haalbaarheidstoets.
De risicohouding van het pensioenfonds bestaat uit drie onderdelen:

1. kwalitatieve omschrijving van de risicohouding;
2. kwantitatieve omschrijving van de korte termijn risicohouding;
3. kwantitatieve omschrijving van de lange termijn risicohouding.

<u>Ad. 1. kwalitatieve omschrijving van de risicohouding</u>

De kwalitatieve omschrijving van de risicohouding is vastgelegd in de zogenaamde 'policy beliefs'. In de policy beliefs is de gewenste ambitie, mate van zekerheid en gewenste solidariteit vastgelegd. De beleggingsbeliefs (4.3.) zijn een verdere uitvoering van de 'policy beliefs' met betrekking tot het vermogensbeheer.

<u>Ad. 2. kwantitatieve omschrijving van de korte termijn risicohouding</u>

De kwantitatieve omschrijving van de korte termijn risicohouding komt tot uitdrukking in de bandbreedte van het vereiste eigen vermogen (VEV) die het Pensioenfonds nastreeft.

Het VEV kan in de tijd variëren. De VEV is afhankelijk van het beleggingsbeleid. Het Pensioenfonds heeft de bandbreedte waarmee deze VEV mag bewegen vastgesteld op 11% – 19%.

Ad. 3. kwantitatieve omschrijving van de lange termijn risicohouding

De kwantitatieve risicohouding op langere termijn komt tot uitdrukking in het minimaal (ondergrens) acceptabel pensioenresultaat (mediaan) vanuit:
1. De financiële positie waarbij exact voldaan wordt aan het VEV
2. De feitelijke financiële positie, en
3. De maximale acceptabele afwijking van een slechtweerscenario (scenario's in het 5% percentiel), waarbij de maximale afwijking ten opzichte het pensioenresultaat (mediaan) vanuit de feitelijke financiële positie is vastgesteld.

Het pensioenfonds heeft de ondergrenzen als volgt vastgesteld:

Ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat vanuit de VEV	76%
De ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat vanuit de feitelijke financiële positie	92%
De maximale spreiding van het slechtweerscenario en het pensioenresultaat vanuit de financiële positie	30%

Er is een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd en jaarlijks wordt een haalbaarheidstoets uitgevoerd om te toetsen of het beleid voldoet aan de vastgestelde ondergrenzen. De uitkomsten voldoen ruimschoots aan de door het bestuur en sociale partners vastgestelde ondergrenzen.

4.3 Beleggingsbeliefs

Het pensioenfonds hanteert voor de beleggingen de volgende uitgangspunten:

- Het pensioenfonds belegt volgens een Liability Driven Approach. Dit betekent dat de verplichtingen op marktwaarde leidend zijn voor de wijze waarop wordt belegd. Om deze reden is de beleggingsportefeuille gesplitst in een matchingportefeuille en een rendementsportefeuille.

- De inrichting van de matchingsportefeuille is primair gebaseerd op het verkleinen van de kans op verlagen van pensioenaanspraken. Het pensioenfonds dekt renterisico's grotendeels af, omdat renteontwikkeling over het algemeen moeilijk te voorspellen is en rentewijzigingen een grote impact kunnen hebben op de financiële positie van het pensioenfonds. Hiervoor worden in beginsel vastrentende waarden gebruikt. Daarnaast kan het fonds derivaten gebruiken om efficiënter en/of effectiever het risico af te dekken.

- Het pensioenfonds moet om haar doelstellingen te realiseren een beleggingsresultaat behalen dat boven de risicovrije rente ligt en dat kan alleen door het nemen van risico's. Een hoger rendement is enerzijds nodig omdat bij het vaststellen van de verplichtingen voor de dekkingsgraad wordt gewerkt met de UFR en anderzijds om de toeslagambitie van het fonds te kunnen realiseren. Voor deze risico's hanteert het pensioenfonds een risicobudget.

- Het pensioenfonds heeft de overtuiging dat de meer risicovolle beleggingen in de rendementsportefeuille (aandelen, vastgoed, etc.) in beginsel een hoger rendement opleveren dan de vastrentende waarden in de matchingportefeuille. De rendementsportefeuille heeft een minimale en maximale omvang om voldoende herstel vermogen te hebben respectievelijk de risico's te beperken als er ruim voldoende middelen aanwezig zijn om de toekomstige indexatie ambitie in te vullen.

- Met het nemen van risico in de beleggingsportefeuilles moet een risicopremie verdiend kunnen worden. In elke beleggingscategorie in de beleggingsportefeuille wordt de afweging gemaakt of tegenover het risico volgens verwachting een adequate vergoeding staat.

- Het risico van de beleggingsportefeuilles kan gereduceerd worden door te diversifiëren over verschillende beleggingscategorieën en over verschillende landen/regio's.

- Het pensioenfonds vindt dat passief beleggen beter past als er sprake is van efficiënte markten en actief beleggen als er sprake is van minder efficiënte markten. De kosten en het extra risico moeten opwegen tegen het verwachte extra rendement. Voor elke beleggingscategorie wordt de afweging gemaakt of actief beheer naar verwachting additioneel rendement oplevert, rekening houdend met risico en kosten.

- Het valutarisico wordt in de matchingsportefeuille in principe afgedekt, omdat de exposure naar valuta niet past bij het matchen van verplichtingen in euro's. Hoewel er in beginsel geen risicopremie op valuta wordt verdiend, wordt in de rendementsportefeuille het valutarisico niet afgedekt. De valuta exposure heeft een diversifiërende werking met aandelen exposure en andere risico's in deze portefeuille. Daarnaast zijn aan het afdekken van het valutarisico kosten verbonden.

- Er wordt alleen belegd in beleggingscategorieën en –instrumenten die transparant en begrijpelijk zijn, en waarvoor rapportage en risicomanagement adequaat zijn ingeregeld.

- De keuze van het strategisch beleggingsbeleid is een belangrijke beslissing in het beleggingsproces. Er zal dus in principe niet afgeweken worden van het strategische beleggingsbeleid, tenzij er zich omstandigheden voordoen die het noodzaken af te wijken van dit beleid. Hiertoe kan alleen onderbouwd besloten worden door het bestuur.

- Gezien de lange termijn verplichtingen is het niet noodzakelijk om de beleggingsportefeuilles volledig liquide te hebben, maar zal het pensioenfonds om meer rendement te generen deels illiquide beleggingen in de beleggingsportefeuille opnemen.

- Verantwoord beleggen is structureel ingebed in het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. Het pensioenfonds en de vermogensbeheerder houden zich aan de "Principles for Responsible Investments" (PRI) en de 'Priciples for sustainable Insurance" (PSI). Bij aankoop van beleggingen worden de ESG (Environmental, Social and corporate Governance) criteria meegewogen. Er is in de samenleving een toenemende tendens naar verantwoord beleggen. Het pensioenfonds ziet daarbij ook risico's voor het rendement van niet-duurzame bedrijven op langere termijn. Bij duurzame investeringen is een randvoorwaarde dat deze ook in lijn moeten zijn met de primaire doelstelling van het fonds (zie ook het document 'beleid duurzaam beleggen').

- Het pensioenfonds kan gezien haar omvang het vermogensbeheer niet efficiënt zelfstandig uitvoeren. Daarom wordt vermogensbeheer uitbesteed, waarbij het bestuur verantwoordelijk blijft.

- Het pensioenfonds vindt verantwoording over het gevoerde beleggingsbeleid belangrijk. Uit de notulen en rapportages moet blijken welke keuzes zijn gemaakt, waarom deze zijn gemaakt en wat hiervan het resultaat is. In het jaarverslag geeft het pensioenfonds verantwoording af over het gevoerde beleggingsbeleid.

5. UITVOERING

5.1 Uitbesteding

Het pensioenfonds heeft het fiduciair vermogensbeheer uitbesteed aan NN IP. Een deel van de portefeuille is ondergebracht bij NN IP. Een ander deel is buiten NN IP ondergebracht. De performance van de portefeuille wordt beoordeeld door middel van een maandelijkse beleggingsrapportage en een riskmonitor die op kwartaalbasis wordt opgesteld. De beleggingsrapportages en riskmonitor worden opgesteld door de Kas Bank. Daarnaast rapporteert

NNIP op kwartaalbasis over de niet-financiële risico's en krijgt het pensioenfonds van NNIP jaarlijks een ISAE-, type 2 rapportages met accountantsverklaring. Deze rapportages worden besproken binnen de beleggingsadviescommissie en binnen het bestuur tijdens de reguliere bestuursvergaderingen. De beleggingsadministratie, performancemeeting en beleggingsrapportages zijn uitbesteed aan Kas Bank. Kas Bank monitort ook of de beleggingen in de matchingportefeuille zich binnen de afgesproken grenzen bevinden.
Het (financieel) risicomanagement is uitbesteed aan Probability.

De performance en kwaliteit van de dienstverlening van de fiduciair vermogensbeheerder en de afzonderlijke vermogensbeheerders en die van Kas Bank worden periodiek getoetst en beoordeeld.

De overeenkomst en de SLA met de fiduciair vermogensbeheerder is opgesteld conform het uitbestedingsbeleid.

5.2 Beleggingscyclus

Het beleggingsproces van het pensioenfonds bestaat uit de volgende stappen:

1. Risicohouding en ambitie	De risicohouding in relatie tot de ambities van het fonds geven het bestuur guidance in het te voeren risicobeleid van de beleggingen.
2. Organisatie, risicobereidheid en beleggingsbeliefs	Het fonds stelt de organisatie, het beleggingsproces en de beleggingsbeliefs vast. Deze beliefs zijn in combinatie met de risicohouding leidend in de dialoog over beleggingen en gelden als toetssteen voor het beleggingsbeleid.
3. Strategisch kader en risicotolerantiegrenzen	Het pensioenfonds stelt (mede aan de hand van een ALM-studie en SAA studie) de allocatie naar matching en return vast en stelt vast welke tolerantiegrenzen het toestaat. Daarnaast bepaalt het pensioenfonds welke beleggingscategorieën potentieel investeerbaar zijn (en welke niet). Aan de hand van investment cases wordt vastgesteld in welke instrumenten het pensioenfonds wensen te beleggen. Een ALM-studie wordt minimaal één keer per drie jaar uitgevoerd. De laatste ALM-studie is uitgevoerd in 2016
4. Beleggingsplan	Het fonds stelt de normportefeuille en de beleggingsrestricties met daarbij de gekozen benchmark vast als invulling van het strategisch kader.
5. Manager selectie	Het fonds stelt vast welke criteria het wil hanteren bij de manager selectie en evaluatie.
6. Uitvoering	De beheerder(s) voeren het vermogensbeheer uit. De beleggingsadviescommissie voert de regie op de uitvoering van het beleggingsplan.
7. Verantwoording	Het pensioenfonds monitort de resultaten op basis van een onafhankelijke rapportage.

8. Evaluatie en reflectie	Het pensioenfonds evalueert het hele proces en stelt vast of men zich heeft gehouden aan haar eigen beleid en procedures (in de hele uitbestedingsketen).

5.3 Strategisch beleggingskader

De strategische invulling van het beleggingsbeleid is tweeledig:
Enerzijds om met de vastrentende waarden het renterisico ten opzichte van de verplichtingen te minimaliseren in de zogenoemde matchingportefeuille en
anderzijds om met een actief beleggingsbeleid een optimaal beleggingsresultaat te behalen binnen aanvaardbare risicogrenzen in de rendementsportefeuille.
Het strategisch beleggingskader is vastgelegd in het beleggingsmandaat, beleggingsrichtlijnen en beleggingsplan. In het beleggingsplan zijn onder meer de belangrijkste beleggingskeuzes vastgelegd:

- de gewenste vermogenssamenstelling naar beleggingscategorieën en beleggingsinstrumenten.
- De bandbreedtes waarin de vermogensbeheerder mag opereren.
- De benchmarks die gelden voor de beoordeling van de beleggingsrendementen.
- Hoe het pensioenfonds omgaat met het afdekken van het aandelen-, rente- en valutarisico.

Het beleggingsbeleid wordt regelmatig (minimaal één keer in de drie jaar) door middel van een ALM-studie beoordeeld. In een ALM-studie wordt het volgende onderzocht:

- De omvang van het balansrisico (VEV/ risicobudget), mogelijk afhankelijk van de dekkingsgraad.
- De allocatie naar matching en de allocatie naar return, waarbij de invulling van de matching en de invulling van de return portefeuille gelijk wordt gehouden aan de huidige invulling.
- De mate van rente- (en inflatie) afdekking, mogelijk afhankelijk van de rentestand en dekkingsgraad.
- De mate van valuta-afdekking.

De SAA-studie begint waar de ALM-studie eindigt. De SAA-studie onderzoekt de allocatie binnen de rendements- en matchingportefeuille. De SAA-studie wordt jaarlijks uitgevoerd.

De beleggingsportefeuille is gesplitst in een matching- en een rendementsportefeuille.
De matchingportefeuille, waarin vastrentende beleggingen zitten, heeft als doel het renterisico te beperken. Door tussen 85% - 95% van de rentegevoeligheid van de verplichtingen (op basis van de swap rentecurve) te matchen met de matchingportefeuille, die ongeveer dezelfde duratie heeft als de verplichtingen, is het renterisico van de verplichtingen grotendeels afgedekt. Voor het afdekken van het renterisico kan het pensioenfonds gebruik maken van intrest rate swaps. Verder heeft het pensioenfonds een curvebeleid vastgelegd met een bandbreedte per renteschokpunt.

De matchingportefeuille is gesplitst in een LDI-portefeuille (40%) en een Spreadportefeuille (60%).

De overige middelen worden gealloceerd naar de rendementsportefeuille. In alle gevallen bedraagt de minimale allocatie naar de rendementsportefeuille 20% van de totale beleggingen. Met behulp van instrumenten en looptijdkeuzes van de assets in de matchingportefeuille kan het pensioenfonds ervoor zorgen dat 90% van de verplichtingen afgedekt blijft, ook in het geval dat er minder dan 90% van de verplichtingen aan de matchingportefeuille wordt gealloceerd.

De rendementsportefeuille is bedoeld om extra rendement te creëren om zo veel mogelijk het behoud van koopkracht in de toekomst te kunnen realiseren. Ook in de spreadportefeuille kan het pensioenfonds extra rendement creëren doordat hierin belegd wordt in hypotheken en credits, zoals bedrijfsobligaties.

5.4 Beleggingsplan

Door de beleggingsadviescommissie wordt jaarlijks een beleggingsplan opgesteld. De verantwoordelijkheid voor het vaststellen en goedkeuren van het beleggingsplan ligt bij het bestuur. In het beleggingsplan worden in ieder geval de volgende zaken vastgelegd:

- Doelstellingen;
- Organisatie en beleggingsproces;
- Beleggingsbeliefs en risicohouding;
- Strategisch beleid met de asset mix, beleggingsinstrumenten en het beleid met betrekking tot maatschappelijk verantwoord beleggen;
- Het beleggingsjaarplan;
- Risicobeleid;
- Uitwerking van de Prudent Person regel;
- Monitoring en evaluatie.

5.5 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het pensioenfonds wenst bij de uitvoering van het vermogensbeheer rekening te houden met ethische, sociale en milieuoverwegingen binnen een kader van een gelijkblijvend of verbeterd rendements-risicoprofiel van de totale beleggingsportefeuille. Verantwoord beleggen is dan ook structureel ingebed in het beleggingsbeleid van het pensioenfonds.

Bij aankoop van beleggingen worden zoveel mogelijk de ESG (Environmental, Social and corporate Governance) criteria meegewogen.

Verantwoord beleggen wordt regelmatig besproken in de beleggingsadviescommissie van het pensioenfonds.

5.6 Risicobeheersing en -beleid

De mate waarin het pensioenfonds risico's neemt is in de risicohouding en de policy beliefs vastgelegd. Het beleggingsbeleid wordt periodiek opnieuw vastgesteld aan de hand van een ALM-studie en/of SAA-studie. De risico's worden vastgelegd in een integrale risicoanalyse die jaarlijks binnen het bestuur wordt besproken. In de riskmonitor worden gevoeligheidsanalyses opgenomen van de belangrijkste beleggingsrisico's (rente, credit spreads, aandelen en vastgoed). De beleggingsrisico's worden gemonitord door de beleggingsadviescommissie met ondersteuning van het bestuursbureau.

De financieel risicomanager beoordeelt de voorstellen van de beleggingsadviescommissie en voorziet deze van een opinie.

5.7 Monitoring

De monitoring van de beleggingsmandaten en performance van de vermogensbeheerder(s) vindt plaats op basis van een maandelijkse beleggingsrapportage en een riskmonitor (elk kwartaal) die worden opgesteld door Kasbank. Deze worden besproken in de beleggingsadviescommissie en het bestuur. Bij de vergaderingen van de beleggingsadviescommissie is ook een afvaardiging van de fiduciair vermogensbeheerder aanwezig, waar zij toelichting kunnen geven.

5.8 Verantwoording en evaluatie

Het beleggingsbeleid wordt periodiek geanalyseerd door SAA- (jaarlijks) en ALM-studies (om de drie jaar). De beleggingscategorieën worden beoordeeld op basis van investment cases en jaarlijks worden de managers beoordeeld op basis van een van te voren opgesteld format.

5.8 Kosten en kostenbeheersing

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt er op toegezien dat de kosten zich op een verantwoord niveau verhouden tot de samenstelling van de beleggingsportefeuille en periodiek beoordeeld op basis van de afspraken met de vermogensbeheerder. De afgesproken beleggingskosten zijn opgenomen in het beleggingsmandaat.

De beleggingskosten worden verantwoord conform de wet- en regelgeving en de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

De beleggingskosten worden periodiek gebenchmarkt met andere pensioenfondsen.

De beleggingskosten bestaan uit:
- Kosten van de vermogensbeheerder
- Kosten van transacties
- Bewaarloon

Financieel crisisplan Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd

Inleiding

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd (hierna: het fonds) hanteert het volgende financieel crisisplan. Een financieel crisisplan is een beschrijving van maatregelen die het bestuur op korte termijn effectief zou kunnen inzetten, indien de dekkingsgraad zich zeer snel beweegt richting kritieke waarden, waardoor de rechten en aanspraken binnen het fonds in gevaar komen. Het financieel crisisplan dient te worden opgenomen in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN).

Het crisisplan is een leidraad en geeft een kader aan van oplossingsrichtingen in geval van een financiële crisis. Met dit document beoogt het bestuur bewustwording te creëren bij alle betrokken partijen. Daarnaast hecht het bestuur er waarde aan om reeds vooraf afspraken te maken met CAO-partijen. Het bestuur is van mening dat het noodzakelijk is dat deze afspraken van tevoren worden gemaakt, om te voorkomen dat in de drukte van een crisis mogelijkheden over het hoofd worden gezien.

Tot 2017 was het fonds volledig verzekerd. Op grond daarvan hoefde het fonds tot aan die datum geen crisisplan op te stellen. In 2016 heeft het bestuur voorrang gegeven aan onderwerpen die het meer urgent achtte en die in meerderheid verband houden met de transitie naar een fonds in eigen beheer. Het crisisplan dat in 2016 is opgesteld schetst de belangrijkste kaders en voldoet aan de wettelijk gestelde vereisten. Het bestuur is voornemens in de nabije toekomst te komen tot een verdere verfijning van het plan. Daarbij is in aanmerking genomen dat de financiële opzet (en in het bijzonder de rentehedge, die uitgaat van een afdekking van het renterisico van tussen 85% en 95%) onveranderd primair gericht blijft op het voorkomen van crisissituaties.

De beleggingscommissie van het fonds (die ook ziet op het financieel risicomanagement) zal minimaal jaarlijks boordelen of een update van het crisisplan benodigd is op basis van de dan geldende situatie en/of cijfers. Indien een update aan de orde is, zal een herzien crisisplan aan het bestuur en aan het verantwoordingsorgaan worden voorgelegd. Het huidige crisisplan is gebaseerd op de economische parameters per augustus 2016.

Elementen van een crisisplan

In het financieel crisisplan moet worden ingegaan op de volgende elementen zoals benoemd in de Beleidsregel financieel crisisplan pensioenfondsen die van kracht was tot en met 2015, inmiddels ondervangen in artikel 29b van het Besluit FTK:

1. Wanneer is er naar de mening van het fonds sprake van een crisis;
2. Bij welke ondergrens qua dekkingsgraad kan het fonds nog herstellen zonder korten;
3. Welke maatregelen heeft het fonds ter beschikking in geval van een crisis;
4. Hoe realistisch is de inzet van de maatregelen;
5. Wat is het verwachte financiële effect van de inzet van deze maatregelen;
6. Hoe is bij deze maatregelen rekening gehouden met evenwichtige belangenafweging voor de belanghebbenden van het fonds;
7. Op welke wijze wordt er met belanghebbenden van het fonds gecommuniceerd en wanneer;
8. Hoe is het besluitvormingsproces vormgegeven;
9. Op welke wijze wordt het crisisplan periodiek getoetst.

Deze negen elementen komen terug in de negen paragrafen van dit crisisplan.

1. Wanneer is sprake van een crisis?

Het bestuur is van mening dat er sprake is van een crisissituatie indien er geen herstel (meer) mogelijk is binnen de hiervoor wettelijk gestelde termijnen zonder aanspraken en rechten te korten. Een crisissituatie kan daarmee worden gedefinieerd als een situatie waarbij de dekkingsgraad zich bevindt op of zeer snel beweegt richting kritieke waarden waardoor de rechten en aanspraken in gevaar komen.

Een crisissituatie kan zich onderscheiden van een herstelsituatie. Bij een herstelsituatie is het mogelijk te herstellen binnen de gestelde wettelijke termijnen, zonder dat gebruikmaking van de kortingsmaatregel nodig is. Binnen een crisissituatie kunnen bepaalde maatregelen niet uitblijven. Hierbij is het zeer waarschijnlijk dat kortingen dienen te worden ingezet.

In het Financieel Toetsingskader, zoals van toepassing per 1 januari 2015, (nFTK) worden twee situaties onderscheiden waarin pensioenaanspraken en –rechten gekort dienen te worden:

a) indien op het moment van vaststelling of actualisering van het herstelplan sprake is van een beleidsdekkingsgraad zodanig dat het fonds naar verwachting niet binnen de looptijd van het herstelplan herstelt tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad, dient gedurende datzelfde boekjaar een korting op de pensioenaanspraken en –rechten te worden doorgevoerd (de benodigde korting mag over maximaal de looptijd van het herstelplan worden gespreid, waarbij alleen de eerste korting onvoorwaardelijk is).

b) indien sprake is van een beleidsdekkingsgraad die gedurende vijf opeenvolgende evaluatiemomenten onder het niveau van de minimaal vereiste dekkingsgraad blijft (en de actuele dekkingsgraad van het fonds is op het 5^{e} evaluatiemoment eveneens lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad), dient op het vijfde evaluatiemoment een korting op de pensioenaanspraken en –rechten te worden doorgevoerd (de benodigde korting mag over maximaal de looptijd van het herstelplan worden gespreid, de gespreide kortingen zijn echter wel allen onvoorwaardelijk).

Het fondsbeleid is er in belangrijke mate op gericht om deze situaties te voorkomen. Crises bestaan in allerlei gradaties. Situaties waarin kortingsmaatregelen aan de orde zijn, beschouwt het bestuur uiteraard als crises. Maar ook gevallen waarin de financiële positie zich significant verslechtert, waardoor de kans op kortingsmaatregelen toeneemt, ziet het fonds als crisis. Het markeert daarbij de grens van de vereiste dekkingsgraad, en vijf %-punten daarboven. Als die grenzen worden doorschreden is dat voor het fonds in de eerste plaats aanleiding de (dynamische) vormgeving van het beleggingsbeleid in heroverweging te nemen.

In dit crisisplan wordt aangegeven hoe het bestuur zal handelen in de (financiële) situatie waarin een korting onafwendbaar is, maar vooral ook ter voorkoming van een dergelijke situatie.

2. Bij welke ondergrens qua dekkingsgraad kan het fonds nog herstellen zonder korten

Het vereist eigen vermogen (VEV) van het fonds bedraagt per 1 januari 2017 op basis van de vereisten van het nFTK circa 12%, zodat de vereiste dekkingsgraad gelijk is aan ongeveer 112%. De kritieke dekkingsgraad is de dekkingsgraad waarbij het fonds naar verwachting (volgens de voorgeschreven herstelplansystematiek en het daartoe op te stellen dekkingsgraadsjabloon) binnen de looptijd van het herstelplan precies herstelt tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad. Op het moment van opstellen van dit crisisplan is er geen sprake van een tekortsituatie bij het fonds, en is er derhalve ook geen herstelplan opgesteld door het fonds. De kritieke dekkingsgraad is afhankelijk van het geldende beleid en de marktomstandigheden ten tijde van het bepalen van het herstelpad.

Op basis van de rentetermijnstructuur eind augustus 2016, de rendementen zakelijke waarden uit de ALM en de veronderstelling dat vermogen ter waarde van 90% van de verplichtingen (zijnde het midden van de bandbreedte van 85% tot 95%) wordt aangewend voor de afdekking van het renterisico is de kritieke dekkingsgraad voor het fonds 102,1%.

In onderstaande tabel is voor een zestal scenario's van marktrente (looptijdonafhankelijke schokken op de gehanteerde rentetermijnstructuur) en verwacht rendement op zakelijke waarden, de kritieke dekkingsgraad per 1 januari 2017 opgenomen. Bij deze dekkingsgraden zou, op basis van de betreffende scenario's, het pensioenfonds naar verwachting nog voldoende herstelkracht hebben om binnen de looptijd van tien jaar over een dekkingsgraad te beschikken gelijk aan het vereiste niveau.

Rente TV / Rendement VRW	Rendement ZW	Kritieke dekkingsgraad per 1 januari 2017
-/- 0,25%	-/- 1,00%	101,7%
-/- 0,50%	-/- 1,00%	99,9%
-/- 0,50%	-/- 2,00%	101,4%
0,00%	0,00%	102,1%
0,25%	1,00%	102,6%
0,50%	1,00%	104,8%
0,50%	2,00%	103,0%

Op het moment dat er (daadwerkelijk) sprake is van een tekortsituatie, dat wil zeggen zodra de beleidsdekkingsgraad op enig kwartaaleinde lager is dan de vereiste dekkingsgraad, zal het fonds een herstelplan dienen op te stellen. In dat herstelplan zal de kritieke dekkingsgraad bij actuele marktomstandigheden worden bepaald.

Het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) van het fonds ligt tussen de 4 en 4,5%, zodat de minimaal vereiste nominale dekkingsgraad ligt tussen de 104,0% en 104,5%. Het kritieke pad is de benodigde ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad, indien lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, waarbij het "nog net" mogelijk is om binnen vijf jaar te herstellen tot de minimaal vereiste dekkingsgraad, zodat een korting vanwege duurzaam dekkingstekort niet aan de orde is. Het kritieke pad is in sterke mate afhankelijk van de marktrente, de verwachte rendementscurve en het aantal evaluatiemomenten dat er reeds sprake is van een beleidsdekkingsgraad lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad.

In navolgende tabel is een globale inschatting van het kritieke pad weergegeven voor een aantal scenario's voor het fonds, waarbij de rentetermijnstructuur van de technische voorziening (RTS) c.q. het verwacht rendement op vastrentende waarden enerzijds en het verwacht rendement op zakelijke waarden anderzijds met genoemde percentages zijn verhoogd of verlaagd. De vorm van de feitelijke rentetermijnstructuur op enig moment kan er toe leiden dat het werkelijke kritieke pad op dat moment afwijkt van hetgeen is opgenomen in onderstaande tabel.

Kritieke pad, bij aantal evaluatiemomenten dat beleidsdekkingsgraad reeds lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad

Rente TV / Rendement VRW	Rendement ZW	1e evaluatie-moment	2e evaluatie-moment	3e evaluatie-moment	4e evaluatie-moment	5e evaluatie-moment
-/- 0,25%	-/- 1,00%	99,9%	100,3%	101,4%	102,9%	104,5%
-/- 0,50%	-/- 1,00%	99,6%	100,0%	101,2%	102,8%	104,5%
-/- 0,50%	-/- 2,00%	100,0%	100,3%	101,8%	103,2%	104,5%
0,00%	0,00%	99,9%	100,3%	101,4%	103,0%	104,5%
0,25%	1,00%	99,9%	100,2%	101,3%	103,0%	104,5%
0,50%	1,00%	100,0%	100,6%	102,0%	103,5%	104,5%
0,50%	2,00%	99,7%	100,0%	101,2%	103,0%	104,5%

Toelichting bij de tabel:

De beleidsdekkingsgraad ad 101,8% op het 3e evaluatiemoment bij een afname van de marktrente van 0,50% en afname van het verwacht rendement op zakelijke waarden van 2,00% ten opzichte van het uitgangspunt houdt het volgende in: Indien er sprake is van afname van de marktrente van 0,50%, een afname van het verwacht rendement op zakelijke waarden van 2,00% en de beleidsdekkingsgraad van het fonds is op het 3e achtereenvolgende evaluatiemoment lager dan 101,8% dan is de verwachting dat de beleidsdekkingsgraad van het fonds op het 5e evaluatiemoment nog steeds lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad en dat op dat moment een korting dient te worden doorgevoerd, er van uitgaande

dat ook de actuele dekkingsgraad op het 5e evaluatiemoment lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad. Deze korting is onvoorwaardelijk, maar mag wel worden gespreid.

Hieronder volgt een tabel waarin voor verschillende actuele dekkingsgraden op het 5e achtereenvolgende evaluatiemoment waarop de dekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad (en de beleidsdekkingsgraad van het fonds eveneens lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad) is weergegeven welk kortingspercentage noodzakelijk is gegeven een spreiding van de korting over de gehele looptijd. Overigens kan het bestuur besluiten tot spreiding over een kleiner aantal jaren, bijvoorbeeld op grond van evenwichtigheid en/of uitvoerbaarheid.

Actuele dekkingsgraad op het 5e evaluatiemoment	Kortingspercentage
104,5%	n.v.t.
100,0%	4,3%
97,5%	6,7%
95,0%	9,1%

De actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad van het fonds worden door het bestuur maandelijks gemonitord, zodat een situatie waarbij het fonds zonder korten niet meer tijdig kan herstellen, tijdig kan worden gesignaleerd.

3. Welke maatregelen heeft het fonds ter beschikking in geval van een crisis?

Beheersing van financiële risico's is essentieel. Daarom wordt onder andere periodiek via ALM-studies getoetst of premiebeleid, toeslagbeleid en beleggingsbeleid nog voldoende robuust zijn vormgegeven. Hierbij wordt het beleid getoetst binnen verschillende economische scenario's. Daarnaast wordt door middel van integraal risicomanagement binnen het fonds periodiek gekeken naar de risico's die het fonds loopt, de beheersing daarvan en het beleid daaromheen. Desalniettemin kan een crisissituatie ontstaan.

In een crisissituatie zal het bestuur bestaande sturingsmiddelen inzetten en maatregelen nemen om de crisissituatie het hoofd te bieden. Daarnaast zal het bestuur andere sturingsmiddelen die de herstelkracht van het fonds bevorderen in overweging nemen. In het bijzonder zal het bestuur, als de dekkingsgraad daalt in de richting van de vereiste dekkingsgraad, herbezien of de voorgenomen dynamische vormgeving van het beleid in de omstandigheden op dat moment nog passend is.

Het bestuur van het fonds is van mening dat alle sturingsmiddelen ingezet zouden moeten worden alvorens een kortingsmaatregel aan de orde kan zijn. Vanwege de aard van de overeenkomst zijn de mogelijkheden met betrekking tot aanpassing van de regeling zeer beperkt. Desalniettemin zal het bestuur, mocht dat aan de orde zijn, een beroep doen op sociale partners om de regeling aan te passen als dat in het licht van een (aanstaande) kortingsmaatregel evenwichtig lijkt.

Omdat premiebeleid en regeling buiten de bevoegdheid van het bestuur vallen, en omdat het toeslagbeleid al gericht is op voorkoming van crisissituaties (in die zin dat het fonds een prudentere ondergrens hanteert dan wettelijk bepaald), zijn de nadere sturingsmiddelen die het fonds ter beschikking heeft feitelijk beperkt tot aanpassingen in het beleggingsbeleid.

Het al dan niet verlenen van toeslagen wordt niet gezien als een sturingsmiddel om een financiële crisis te bestrijden. Reden is dat het korten of opschorten van de toeslag al gekoppeld is aan de financiële positie van het fonds (voorwaardelijke toeslagverlening is niet aan de orde als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad, waarmee het fonds een wat terughoudender toeslagbeleid voert dan wettelijk toegestaan). In een crisissituatie zal dit sturingsmiddel veelal al automatisch ingezet (moeten) worden.

4. Hoe realistisch is de inzet van de maatregelen?

In dit onderdeel wordt nader ingegaan op de verschillende sturingsmiddelen.

a. Het al dan niet aanpassen van het beleggingsbeleid

Op het moment dat de beleidsdekkingsgraad zich in de buurt van de kritieke ondergrens begeeft, wordt het voor het fonds minder opportuun risico's te blijven lopen. Dit geldt tevens voor de situatie waarbij de (actuele) dekkingsgraad binnen een korte periode grote neerwaartse fluctuaties ondergaat.

Bij het zich voordoen van een crisis zal het pensioenfondsbestuur in overleg gaan om te bezien of het (tijdelijk) aanpassen van het strategische beleggingsbeleid (bijvoorbeeld wijziging weging van de portefeuille of verdere afdekking van het renterisico) noodzakelijk is. Eén en ander zal afhankelijk zijn van de dan geldende marktomstandigheden.

Randvoorwaarde bij het aanpassen van het beleggingsbeleid is dat het risicoprofiel op totaalniveau niet wordt vergroot en dat er sprake is van voldoende herstelkracht. Op deelniveau zou overigens wel sprake kunnen zijn van een verhoogd risico. Deze maatregel wordt bezien als een realistische maatregel.

b. Het al dan niet verhogen van de pensioenpremie

De doorsneepremie is een vast percentage van de pensioengrondslagsom en staat voor de met de werkgever overeengekomen duur van de uitvoeringsovereenkomst vast. Vanwege het CDC-karakter van de overeenkomst is dit sturingsmiddel feitelijk niet inzetbaar.

c. Het al dan niet aanpassen van de pensioenregeling

Op grond van artikel 128 van de Pensioenwet en het besluit FTK moet de premie die een pensioenfonds vraagt voor de uitvoering van een pensioenregeling ten minste kostendekkend zijn. In het pensioenreglement is vastgelegd dat wanneer dat niet het geval is, het pensioenfonds voor zover nodig, de pensioenregeling zal aanpassen (versoberen) door middel van verlaging van de pensioenopbouw. Hiertoe zal het bestuur van het pensioenfonds in contact treden met de sociale partners. Overigens zal een eventuele premie-egalisatiedepot aangewend worden voordat overgegaan wordt tot een kortingsmaatregel. In het verlengde hiervan kan ook gedacht worden aan het wijzigen van de gehele pensioenregeling om te komen tot een structurele oplossing voor een deugdelijke financiële opzet van het pensioenfonds.

Verlaging van de opbouw en inzet van een eventuele premie-egalisatiedepot zijn beide realistische maatregelen, maar met een relatief beperkt effect op de herstelkracht.

d. Het al dan niet korten van pensioenrechten en –aanspraken

Als de beleidsdekkingsgraad zich gedurende langere tijd onder het kritieke pad begeeft en de overige maatregelen zijn uitgeput om binnen de wettelijke termijn uit een dekkingstekort te komen, moet het fonds ertoe overgaan de rechten en aanspraken te korten. Deze korting zal in beginsel gespreid plaatsvinden over de duur van het herstelplan. Overwegingen van evenwichtige belangenbehartiging worden hierbij altijd in acht genomen. Tenzij specifieke omstandigheden aanleiding geven tot een andere benadering zal het bestuur uitgaan van uniforme verlaging van alle rechten en aanspraken.

Deze maatregel wordt bezien als een realistische maatregel.

5. Wat is het verwachte financiële effect van de inzet van de maatregelen?
Alle mogelijke maatregelen zijn geïnventariseerd en beoordeeld op effectiviteit en haalbaarheid. Voor elk van de vier sturingsmiddelen wordt hieronder achtereenvolgens aangegeven hoe realistisch de inzet ervan is, wat het effect ervan op de herstelkracht is, welke belanghebbenden en betrokkenen in geval van de inzet ervan met name relevant zijn, en wat de kernonderdelen van het communicatietraject in dat geval zijn.

	Aanpassen beleggingsbeleid	Aanpassen premiebeleid
Realistisch	Ja, binnen risicogrenzen	Nee
Financiële effecten op herstelkracht	Beperkte herstelkracht	---
Belanghebbenden	DNB, vermogensbeheerders	---
Betrokkenen (naast bestuur)	DNB, vermogensbeheerders	---
Communicatietraject	Communicatie aan: DNB, belanghebbendenorgaan, vermogensbeheerders	---

	Aanpassen pensioenregeling	Korten van aanspraken
Realistisch	Ja	Ja, maar alleen als uiterste redmiddel
Financiële effecten op herstelkracht	Zeer beperkt	Grote herstelkracht
Belanghebbenden	Actieve en/of inactieve deelnemers	Actieve en/of inactieve deelnemers
Betrokkenen (naast bestuur)	CAO-partijen, uitvoerder	DNB, AFM, verantwoordingsorgaan, uitvoerder
Communicatietraject	(1) Bestuur: brief naar CAO-partijen, (2) Communicatie naar DNB, deelnemers en werkgevers	(1) Persoonlijke brief aan alle betrokkenen en belanghebbenden op het moment van uitoefening. (2) Updates en nieuws via website (3) Communicatie naar DNB, belanghebbendenorgaan

6. Hoe is bij deze maatregelen rekening gehouden met evenwichtige belangenafweging voor de belanghebbenden van het fonds?

Het bestuur zal in zijn afwegingen als uitgangspunt hanteren dat de belangen van de betrokken deelnemers, gewezen deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgever op evenwichtige wijze worden behartigd. Hierbij wordt naast de diverse deelnemersgroepen onder andere ook gekeken naar generaties.

Het uitgangspunt bij evenwichtige belangenbehartiging is dat bepaalde belanghebbenden niet onevenredig hard geraakt worden door de maatregel(en) (solidariteit). Tevens wordt daarbij rekening gehouden met proportionaliteit: de verhouding tussen het effect van de maatregel op de positie van het fonds (effectiviteit) enerzijds en anderzijds de impact op de groep belanghebbenden. Ook wordt gekeken naar het effect van de maatregelen op de lange termijn (continuïteit/houdbaarheid).

In geval van wijziging van het risicoprofiel zal het bestuur in aanmerking nemen dat de uitwerking daarvan voor verschillende leeftijdscohorten binnen het fonds uiteen kan lopen. Hoewel het bestuur in beginsel uitgaat van een collectieve uitvoering, zal het in een dergelijk geval overwegen of cohorten die nadelig worden geraakt door een wijziging in het risicoprofiel in aanmerking komen voor een compensatie daarvan.

7. Op welke wijze wordt er met belanghebbenden van het fonds gecommuniceerd en wanneer?

Het bestuur zal over het crisisplan, indien gebruik wordt gemaakt (of sprake is van een dreiging) van de in het plan opgenomen crisismaatregelen, communiceren met de deelnemers en de toezichthouder. De verantwoordelijkheid voor deze communicatie ligt bij het het bestuursbureau. Uiteraard zal in de communicatie voldaan worden aan de daarvoor geldende wet- en regelgeving.

8. Hoe is het besluitvormingsproces vormgegeven?

Hoe besluitvorming dient plaats te vinden is vastgelegd in de statuten van het fonds. Indien mogelijk zullen ook in crisissituaties deze bepalingen worden nageleefd. Echter, het acute karakter van een crisissituatie kan noodzaken tot versnelde besluitvorming.

In geval van een dreigende crisissituatie kan het bestuur afwijken van gangbare besluitvormingsprocessen. Met name kan de beleggingscommissie in een dergelijke situatie versneld handelen en vragen om een ad hoc bestuursbesluit op basis van de advisering van de commissie. Het bestuur is in staat om, wanneer dit aan de orde is, snel tot een besluit te komen.

9. Op welke wijze wordt het crisisplan periodiek getoetst?

De beleggingscommissie van het fonds zal het crisisplan evalueren en actualiseren als de situatie hiertoe aanleiding geeft. Na aanpassing wordt het crisisplan ter besluitvorming aan het bestuur voorgelegd. Een crisisplan is geen statisch geheel, maar maakt onderdeel uit van het continue risicomanagement van het fonds. Het crisisplan van het fonds is dan ook onlosmakelijk verbonden met het risicomanagement van het fonds en de hiermee verband houdende bepalingen in de ABTN. De ABTN wordt periodiek door het fonds geëvalueerd en zo nodig aangepast. Ook worden premiebeleid, toeslagbeleid en beleggingsbeleid periodiek getoetst aan de hand van ALM-studies. De periodieke toetsing van het crisisplan zal bij deze toetsing worden meegenomen.

Tenslotte zal de effectiviteit van het crisisplan worden beoordeeld, nadat zich een crisis heeft voorgedaan en het crisisplan ten uitvoer is gebracht. Als gevolg van de ervaring die in een dergelijke situatie wordt opgedaan, kan het crisisplan verder worden geactualiseerd.

Inwerkingtreding
Het voorliggende crisisplan van Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd treedt in werking met ingang van 1 januari 2017 en is voor het laatst gewijzigd/vastgesteld in de bestuursvergadering van 27 september 2016.

Amsterdam, <DATUM>

Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd

De heer R. van Mazijk
Voorzitter bestuur

Mevrouw N. Yacoubi
Secretaris